

QUADERNS
DE FORMACIÓ
PROFSSIONAL

12

OBSERVATORI
DE LA FORMACIÓ

CAMBRA DE COMERÇ DE BARCELONA

BARCELONA, NOVEMBRE DE 2002

ice
.....

UNIVERSITAT DE BARCELONA

HORSORI

EDITORIAL

Consell de Cambres
de Catalunya

L'OBSERVATORI DE LA FORMACIÓ TÉ PER OBJECTIU PRINCIPAL FER UN SEGUIMENT, AMB UNA PERIODICITAT ANUAL, DE L'EVOLUCIÓ DE LES NECESSITATS DE FORMACIÓ DE LES EMPRESES A CATALUNYA I LA SEVA COBERTURA –SATISFACTÒRIA O INSATISFACTÒRIA– PER PART DELS SUBSISTEMES EDUCATIUS DE LA FORMACIÓ PROFESSIONAL I DE LA FORMACIÓ UNIVERSITÀRIA.

QUADERNS DE FORMACIÓ PROFESSIONAL

12

OBSERVATORI DE LA FORMACIÓ

Cambra de Comerç
de Barcelona

Barcelona, novembre de 2002

**CAMBRES DE COMERÇ
INDÚSTRIA I NAVEGACIÓ - ICE - HORSORI
DE CATALUNYA**

Universitat
de Barcelona

Editorial

Direcció: Ezequiel Baró

Col·laboració: Miquel Flamarich, Carles Murillo

Coordinació: Emma Rué, Gemma Latorre

Tècnics: Mònica Amorós, Roser Famadas, Cristina Gutiérrez,
Marc Herrero, Susanna Llopart, Gemma Sala, Núria Tomàs

Primera edició: novembre 2003

Ninguna parte de esta publicación, incluso el diseño de la cubierta, no puede ser reproducida, almacenada o divulgada de ninguna manera ni por ningún medio, tanto si es electrónico como químico, mecánico, óptico, de grabación o de fotocopia, sin la autorización previa de la marca editorial.

Cambres de Comerç, Indústria i Navegació de Catalunya
Av. Diagonal, 452 - 08006 Barcelona
ICE Universitat Barcelona, Pg. Vall d'Hebron, 171
Edifici. Migdia. 08035 Barcelona.
Editorial Horsori. Rbla. Fabra i Puig, 10, 1r. 1a - 08030 Barcelona
© Cambres de Comerç - © ICE Universitat Barcelona
© Editorial Horsori
Dipòsit legal: SE-4429-2003
ISBN: 84-96108-01-5
Impreso en PUBLIDISA

Índex

pàgines

Informe executiu	11
1. El sistema educatiu a Catalunya: evolució recent	35
1.1. Introducció	35
1.2. El nivell educatiu assolit per la població catalana	35
1.3. Esforç econòmic en educació	39
1.4. Recursos Humans	42
1.5. Estructura i evolució del sistema educatiu a Catalunya .	44
1.5.1. Ensenyament secundari general i Formació Professional	44
1.5.2. Ensenyament universitari	48
2. L'evolució de la població jove de Catalunya en un horitzó 2011	51
2.1. Introducció	51
2.2. Les tendències fins a 1996	52
2.3. Els canvis previstos en l'horitzó 2011	53
2.3.1. L'evolució de la població jove	53
2.3.2. L'evolució del actius	54
2.3.3. L'evolució de l'escolarització del joves	58
2.3.4. La compatibilització dels estudis amb l'activitat laboral	60
2.3.5. L'evolució de la població jove segons la titulació màxima assolida	63
3. Sistema Educatiu i Mercat Laboral	69
3.1. Introducció	69
3.2. Les característiques de la població activa catalana d'acord amb el nivell d'estudis acabats	70
3.2.1. Població activa	70
3.2.2. Població ocupada	75

3.2.3.	Població desocupada	79
3.3.	La transició entre el sistema educatiu i la vida activa	81
3.3.1.	Diferència entre els sistemes educatius	81
3.3.2.	Els modes d'organització del mercat laboral	86
3.3.3.	Les dificultats de mesurar els processos de transició	88
3.3.4.	Noves categories: els "juniors" i els "seniors"	92
3.3.5.	Les modalitats d'accés a l'ocupació dels júnior ..	93
4.	La Formació Professional	103
4.1.	Introducció	103
4.2.	La Formació Professional específica	103
4.2.1.	Evolució recent de la Formació Professional específica a Catalunya	103
4.3.	La Formació Ocupacional	117
4.3.1.	Evolució recent de la Formació Ocupacional a Catalunya	117
4.3.2.	Els Programes de Garantia Social	121
4.4.	La Formació Contínua	124
4.4.1.	Evolució recent de la Formació Contínua a Catalunya	124
4.4.2.	Perfil dels participants en les accions de Formació Contínua	127
5.	El Sistema Universitari	129
5.1.	Introducció	129
5.2.	L'evolució recent de les universitats	129
5.2.1.	Anys d'expansió de la demanda	129
5.2.2.	Canvis en la composició de la demanda: l'emergència de nous públics	133
5.3.	La necessitat d'una reforma de les universitats	142
5.3.1.	Els condicionants de la reforma	142
5.3.2.	Els eixos de la reforma de la Universitat	143
5.3.3.	Reconsideració dels curricula	149
5.3.4.	Promoció de l'assegurament de la qualitat	153
5.3.5.	Potenciació de la recerca	160
6.	Els subsistemes de formació des de la perspectiva de les empreses i dels experts	169
6.1.	Introducció	169
6.2.	Estructura funcional de les empreses i recursos destinats a la formació del personal	170
6.3.	Necessitat de desenvolupar noves competències o qualificacions del personal	173
6.4.	Contractació de persones amb titulació de Formació Professional específica	176

6.5. Empreses que han tingut personal en Conveni de Pràctiques amb centres docents de Formació Professional	179
6.6. Contractació de persones amb titulació universitària	183
6.7. Contractació de persones que han realitzat cursos de Formació ocupacional	187
6.8. Programació d'accions de Formació Contínua	189
6.9. Valoracions atorgades per les empreses als diferents aspectes de l'oferta de formació	197
6.10. Elements de diagnòstic dels subsistemes de Formació Professional i de la Formació Universitària	198
6.10.1. Formació Professional	198
6.10.2. Formació Universitària	200
6.11. Algunes accions prioritàries	202
6.11.1. Formació Professional	202
6.11.2. Formació Universitària	204

Informe executiu

1. EL PAPER CABDAL DE L'EDUCACIÓ I LA FORMACIÓ EN LA SOCIETAT DEL FUTUR

- El mes de març de l'any 2000, el Consell Europeu reunit a Lisboa establia que l'objectiu estratègic de la Unió Europea per la present dècada era "esdevenir l'economia del coneixement més competitiva i més dinàmica del món, susceptible d'un creixement econòmic durador, acompanyat d'una millora quantitativa i qualitativa de l'ocupació i d'una més gran cohesió social". Per assolir aquesta fita, un dels elements clau és la millora i l'adaptació dels sistemes d'educació i de formació.
- En aquesta perspectiva, com destaca un recent informe de la Comissió de les Comunitats Europees sobre Els objectius concrets futurs dels sistemes d'educació, l'educació i la formació han de permetre: "el desenvolupament de l'individu, perquè aquest pugui realitzar tot el seu potencial i dur a terme una vida satisfactòria i enriquidora; el desenvolupament de la societat, molt particularment per la reducció de les disparitats i les injustícies entre individus i grups; i el creixement de l'economia, fent que les qualificacions disponibles en el mercat de treball es corresponguin amb les necessitats que d'elles tenen les empreses. Per arribar-hi, convé adoptar una estratègia d'educació i de formació tot al llarg de la vida, que superi les barreres tradicionals entre els diferents sectors d'educació i de formació formal i informal". En aquest sentit, l'educació i la formació són, sens dubte, una peça bàsica del model social europeu.
- Aquesta millora i adaptació dels sistemes d'educació i de for-

mació requereixen la cooperació i el compromís actiu no només de les administracions públiques, sinó també dels agents socials, de les organitzacions de la societat civil i, per descomptat, de les pròpies institucions d'ensenyament.

2. L'OBSERVATORI DE LA FORMACIÓ: OBJECTIU I ABAST

- En aquest context, la Cambra de Comerç de Barcelona ha cregut oportú promoure la creació d'un Observatori de la Formació, en el marc del Pla Director de Formació 2000-2002, que fou aprovat pel Comitè Executiu de la Corporació a principis de l'any 2000.
- L'Observatori de la Formació té per objectiu principal fer un seguiment, amb una periodicitat anual, de l'evolució de les necessitats de formació de les empreses a Catalunya, i la seva cobertura –satisfactòria o insatisfactòria– per part dels sistemes educatius de la Formació Professional i de la Formació Universitària. Més concretament, l'Observatori pretén analitzar l'oferta formativa a Catalunya i enregistrar les principals novetats que s'esdevinguin en ella, així com –molt especialment– copsar les demandes i les valoracions que, en temes de formació, expressin les empreses.
  - En aquesta primera edició de l'Observatori de la Formació –que s'ha concretat en un extens informe i en una detallada base de dades– s'ha inclòs:
    - Un balanç general de la situació actual del sistema educatiu a Catalunya i de la seva evolució recent durant la dècada dels anys 90; fent-ne, a més, una comparació –en els seus aspectes més principals– amb el conjunt dels països de la Unió Europea.
    - Una consideració dels canvis que, en l'horitzó 2011, es preveuen a Catalunya, especialment, pel que fa a l'evolució de la població activa jove, de la població escolaritzada i de la població jove segons la titulació màxima assolida.
    - Una anàlisi de les peculiaritats del procés de transició entre el sistema educatiu i la vida activa, i de les diferències que aquest procés té en els diferents països de la Unió Europea.
    - Una descripció i valoració de l'estat actual a Catalunya de la Formació Professional (en els seus diferents subsistemes: Formació Professional específica, Formació ocupacional i Formació contínua) i de la Formació Universitària. En aquest apartat, s'identifiquen les principals febleses d'a-

quests nivells del nostre sistema d'educació i de formació i es proposen algunes accions que es consideren prioritàries per millorar-ne la seva eficàcia.

- Finalment, els resultats d'una primera exploració sobre la forma com les empreses catalanes gestionen els processos de formació del seu personal i les valoracions que aquestes empreses atorguen als diferents nivells i aspectes de l'actual oferta formativa.
- La informació necessària per a la realització de l'Observatori de la Formació s'ha obtingut:
  - En primer lloc, d'un conjunt de fonts estadístiques i de fonts administratives procedents de diferents Departaments de la Generalitat de Catalunya (Departament d'Ensenyament, Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació, Departament de Treball) i d'altres institucions (Institut d'Estadística de Catalunya, FORCEM i la pròpia Cambra de Comerç de Barcelona).
  - En segon lloc, d'una enquesta adreçada a 1.200 empreses amb seu a Catalunya de tots els sectors industrials i de serveis. Els resultats de l'enquesta han estat analitzats en referència al conjunt de les empreses consultades, i també a la seva grandària, al sector d'activitat a que pertanyen i a la seva ubicació en el territori.
  - En tercer lloc, d'una consulta DELPHI a un pannel de 53 experts i informants clau provinents del món empresarial, dels àmbits acadèmics i de les administracions públiques.

3. EVOLUCIÓ RECENT DEL SISTEMA EDUCATIU A CATALUNYA

3.1. Alguns trets bàsics del sistema educatiu català durant els anys vuitanta

- Actualment, a Catalunya el percentatge de la població amb un nivell educatiu fins a l'ensenyament secundari és encara inferior al de la mitjana dels països de la Unió Europea. Això és conseqüència del retard en la generalització de l'accés als nivells educatius secundari i superior al nostre país respecte als països europeus més avançats; un fet comú als països del Sud d'Europa. No obstant, aquesta distància s'ha anat escurçant en les dues darreres dècades, molt especialment després de l'ampliació de l'edat d'escolarització obligatòria, dels 14 als 16 anys, amb l'a-

provació de la LOGSE, l'any 1990. Des d'aleshores, els percentatges de la població catalana que ha acabat els estudis secundaris ha crescut molt en els trams d'edat més joves, en particular en el cas de les noies. També, en aquest període, la taxa neta d'escolarització ha augmentat significativament en els col·lectius de 14 a 17 anys.

- Els anys noranta han estat un període de canvis importants en la formació i en l'activitat laboral dels joves a Catalunya. Durant aquests anys, entre aquest col·lectiu, es consolidà un comportament de perllongament dels estudis i de retard de l'accés al mercat laboral. L'extensió del període d'escolarització obligatòria i una conjuntura econòmica poc favorable a la integració laboral dels joves, especialment en la primera meitat de la dècada, en foren els factors determinants. No hi ha dubte que aquestes estratègies formatives de llarga durada varen ser aleshores, però també continuen sent-ho avui en dia, un instrument per assolir uns nivells educatius superiors susceptibles de permetre accedir a més o millors oportunitats laborals.
- Una de les característiques més destacades de l'evolució recent del sistema educatiu a Catalunya ha estat la reducció progressiva del nombre de matriculats en el conjunt dels nivells d'ensenyament secundari, com a conseqüència de la disminució de la població jove des de la meitat dels anys vuitanta. Contràriament, el nombre d'estudiants matriculats a les universitats catalanes no ha deixat de créixer en les últimes tres dècades; no obstant, aquest creixement sembla que va minvant en els darrers cursos, degut especialment a la reducció del nombre d'alumnes matriculats de nou accés.

Per altra banda, l'evolució del nombre d'alumnes matriculats en el nivell de l'ensenyament secundari general ha estat molt diferent al comportament del nombre de matriculats en la Formació Professional. En el primer cas, la xifra d'inscrits ha crescut fins al curs 1998-99; en canvi, el nombre de matriculats en els diferents cursos dels ensenyaments professionals s'ha anat reduint des del curs 1993-94. Hi ha raons diverses que expliquen aquesta davallada de la Formació Professional, singularment el propi desplegament de la reforma d'aquests ensenyaments.

3.2. El procés de transició del sistema educatiu a l'activitat laboral: els principals factors que hi intervenen

- A efectes del present informe, tenia un interès rellevant la recollida i interpretació de dades relativa al procés de transició del

sistema educatiu a l'activitat laboral que, com és ben sabut, és un procés complex i força diferenciat en els països de la Unió Europea. En ells s'evidencien grans diferències, tant en l'edat d'acabament dels estudis del període de formació inicial i d'inici del procés d'inserció laboral, com en la pròpia durada d'aquest darrer. Aquestes diferències depenen, essencialment, del nivell d'estudis que arriba a assolir cada contingent de joves i de la freqüència en què es donen les situacions mixtes d'ocupació i de formació per edats.

- La proporció de joves en la formació inicial per edats posa en evidència el caràcter més o menys precoç del procés de transició del sistema educatiu a la vida activa. A Catalunya (com en la resta d'Espanya) aquesta proporció de joves està per sota de la mitjana de la Unió Europea entre els 16 i els 18 anys, com a conseqüència d'una matriculació més baixa en estudis postsecundaris no superiors de caràcter no obligatori (especialment en els Cicles Formatius de Grau Mitjà de la Formació Professional específica) o al retard en l'edat d'inici d'aquests estudis. En canvi, està per sobre d'aquesta mitjana entre els 19 i els 27 anys, com a resultat de l'extensió del nombre de joves que segueixen estudis superiors (el percentatge de població catalana amb un nivell d'estudis universitaris acabats és lleugerament superior a la mitjana dels països de la Unió Europea) i que, posposen, per tant, la seva entrada en el mercat de treball.
- Per altra banda, també a Espanya (i a Catalunya), la proporció de joves que romanen en una situació mixta d'ocupació i formació és força més baixa que en el conjunt dels països de la Unió Europea en totes les edats des dels 16 fins als 35 anys.
- La preponderància d'una determinada modalitat d'organització del mercat de treball té una influència determinant en la forma d'accés a l'ocupació dels debutants en ell. A Espanya (i, per suposat, a Catalunya), es poden destacar els següents comportaments bàsics d'aquest mercat, pel què fa a als joves amb una titulació d'una antiguitat inferior als cinc anys (que un recent estudi del Cedefop anomena júnior):
  - Les taxes d'atur d'aquest col·lectiu de júnior i del col·lectiu dels treballadors més veterans són més altes que les corresponents a les mateixes categories del conjunt de la Unió Europea; però, en ambdós casos, aquestes taxes baixen de forma considerable en passar d'un col·lectiu a l'altre. En rigor, la disposició d'un nivell d'estudis més alt tendeix a protegir millor els júnior de l'atur, tant a Espanya com en el conjunt dels països de la Unió Europea.

- Si bé els júnior tenen un risc major d'atur que els actius més veterans, també tenen una probabilitat més elevada de sortir d'aquesta situació abans d'un any. Així mateix, en comparació als actius més veterans, els júnior no només tenen un major risc de romandre aturats, sinó que també tenen un risc més alt de perdre la feina. En resum, es pot afirmar que els júnior estan més exposats al risc d'un atur recurrent que al risc d'un atur de llarga durada.
- Espanya és el país de la Unió Europea amb un percentatge més alt de júnior amb contracte temporal. Disposar d'un títol d'ensenyament superior ofereix un cert avantatge a l'hora d'optar per un tipus de contractació estable. Tanmateix, cal destacar que la major proporció de júnior que d'actius més veterans amb un contracte temporal no és conseqüència de la menor edat dels primers, ni tampoc de la seva experiència més limitada. El fet de tenir un contracte temporal a Espanya (i a Catalunya) depèn més del moment (més o menys recent) en què s'ha dut a terme la contractació del treballador.
- El nivell d'estudis acabats influeix també de forma força evident en el temps que triguen en trobar feina les persones que surten del sistema educatiu. Segons dades de l'Enquesta de Població Activa (del segon semestre de l'any 2000), a Catalunya, aquest col·lectiu triga (com a mitjana) 28,3 mesos en trobar feina. Ara bé, els que disposen d'un títol d'ensenyament superior triguen 21,9 mesos, mentre que els que tenen només l'educació primària triguen 39,6 mesos.
- En aquest mateix context, un 56% de les empreses catalanes consultades en l'enquesta realitzada per l'elaboració del present Observatori de la Formació ha contractat persones amb estudis de Formació Professional específica durant els últims dos anys. Un 52,8% ha contractat, en el mateix període, persones amb una titulació de llicenciat universitari, i un 38,6%, persones amb títol de diplomat. En tots aquests casos, el percentatge és força més alt en el segment d'empreses més grans. En canvi, només el 24,6% de les empreses enquestades declara que, en el darrer bienni, ha incorporat persones procedents de la Formació Ocupacional.

4. PERSPECTIVES PER A AQUESTA DÈCADA

- Els sistemes d'educació i de formació han estat –i probablement ho estaran més al llarg de la dècada present– subjectes a canvis

profunds motivats per factors demogràfics, econòmico-financers i tecnològics, que tenen o tindran la seva repercussió també a nivell normatiu.

A Catalunya, els factors demogràfics tindran una incidència, sens dubte, de gran abast. Si bé fins a finals de la present dècada les previsions apunten que la població total augmentarà lleugerament, es preveu també una disminució notable de la xifra de joves d'edat compresa entre els 15 i 29 anys. Cap altre gran grup d'edat de la població catalana no rebaixarà la xifra dels seus efectius ni tampoc el seu pes relatiu durant el període comprès entre els anys 1996 i 2011.

- En aquest escenari, es poden anticipar quatre tendències principals:
  - En primer lloc, malgrat l'augment de la taxa d'activitat de la població jove, fins l'any 2011 hi haurà una forta davallada del nombre de joves actius a Catalunya, especialment els d'edat compresa entre els 20 i els 29 anys (de l'ordre de 171 mil actius), respecte a la xifra existent l'any 1996. Aquesta reducció no podrà veure's compensada per l'increment del nombre d'actius de 15 a 19 anys (que es preveu només de 28 mil) que, d'altra banda, no hauran assolit encara les competències i la formació adequada. Aquesta carència d'actius joves caldrà que sigui compensada, bé amb població desocupada (o inactiva) d'edats superiors, o bé amb població immigrada que disposi dels nivells de qualificació requerits per les empreses. Això planteja, doncs, reptes importants pel futur immediat, tant per la política de formació (de formació contínua, especialment), com per les polítiques d'inserció laboral i d'immigració.
  - En segon lloc, aquesta reducció del nombre total de joves per a finals de la dècada actual repercutirà, així mateix, en l'evolució del nombre de joves segons el nivell d'estudis màxim que aquests arribaran a assolir. En aquest sentit, la reducció d'efectius més important s'esdevindrà entre els joves que assoliran només un nivell d'estudis primaris (una reducció d'uns 336 mil respecte a la xifra de 1996), mentre que la disminució menor afectarà al col·lectiu amb estudis superiors (amb una reducció de només uns 3.300). En resum, l'any 2011, hi haurà menys joves, però aquests tindran un nivell de formació més alt.
  - En tercer lloc, les previsions fins al final de la dècada actual apunten també a una forta caiguda del nombre d'escolarit-

zats de 15 a 29 anys, aproximadament d'un terç dels efectius que hi havia l'any 1996. La disminució del nombre de joves escolaritzats no serà deguda a una reducció de les taxes d'escolarització (que, molt probablement, creixeran encara una mica). Serà deguda a la forta caiguda dels efectius en els intervals d'edats considerats.

La davallada més gran s'esdevindrà en el grup d'edat de 15 a 19 anys, que perdrà unes 116 mil persones. En canvi, el grup d'edat que perdrà –en termes absoluts i relatius– menys efectius escolaritzats serà el de 25 a 29 anys.

Aquesta contracció de la demanda en el sistema educatiu afectarà, per tant, sobretot als nivells d'ensenyaments secundaris i, en menor mesura, al d'ensenyament superior. En ells, l'oferta s'haurà de redimensionar, però no essencialment en termes quantitius, sinó molt especialment en termes qualitius, amb una important reorientació de recursos destinats a garantir millors nivells de qualitat.

- Finalment, en quart lloc, malgrat una evolució favorable del mercat de treball (deguda, especialment, a l'esmentada caiguda de la xifra d'actius joves), la població de 15 a 29 anys en l'horitzó 2011 no renunciarà a assolir nivells educatius més alts –circumstància que els joves continuaran veient com una garantia per competir de forma més favorable en el mercat de treball.

Per això, és molt probable que augmenti, durant la dècada present, el nombre de joves que compatibilitzaran la feina amb els estudis. Així, segons les projeccions realitzades, els actius que cursin –al mateix temps– estudis augmentaran en uns 92 mil, la qual cosa suposa que gairebé 1 de cada 5 estudiants estarà en aquestes condicions. Aquest fet, naturalment, haurà de ser també degudament considerat per les futures polítiques educatives i d'inserció professional.

5. LES EMPRESES CATALANES EN RELACIÓ ALS TEMES DE LA FORMACIÓ DEL SEU PERSONAL

- Actualment, un 59,8% de les empreses amb seu a Catalunya tenen persones dedicades a la gestió dels processos de formació del personal de les seves plantilles. Tanmateix, només un 18,8% de les empreses catalanes disposen d'un departament o àrea específics de formació. En la major part de casos, les persones dedicades a aquesta funció formen part d'un altre departament o àrea de l'empresa (habitualment, la de Recursos Humans o Per-

sonal en el cas de les firmes de major dimensió, o l'àrea de Direcció en el cas de les empreses més petites). Tots aquests percentatges augmenten d'acord amb la grandària de l'empresa.

Poc menys d'un terç de les empreses catalanes varen assignar, durant l'exercici 2000, un pressupost específic a les tasques de formació del seu personal. Així mateix, només un 16% de les empreses varen recórrer a firmes o experts externs per tal de rebre algun tipus d'assessorament per avaluar les necessitats de formació del seu personal i la manera de satisfer-les.

No obstant, un 73,6% dels experts que han participat en la consulta DELPHI de l'Observatori consideren que el grau d'integració dels aspectes lligats a la formació del personal en l'estratègia de les empreses augmentarà significativament en els propers cinc anys; un altre 75,5% creu que, en el proper quinquenni, les empreses augmentaran notablement el volum de recursos (humans i financers) destinats a aquesta formació del seu personal.

- Gairebé dues terceres parts de les empreses havia programat accions de Formació contínua del seu personal durant l'any 2000. També, en aquest cas, la proporció de les empreses que ha dut a terme aquesta mena d'accions formatives creix considerablement amb la grandària de les empreses.

De totes aquestes accions formatives, el 50,6% s'ha dut a terme fora de les empreses. En un 78,2% d'aquests casos, les accions s'han realitzat en centres de formació privats.

- Un 76,8% de les empreses coneixen l'existència dels fons destinats a Formació Contínua que gestiona el FORCEM. Tanmateix, aquest grau de coneixença és força més baix en el cas de les empreses petites.
- Un 51,8% de les empreses va sol·licitar, l'any 2000, finançament a càrrec de FORCEM per dur a terme accions de Formació contínua per al seu personal. Aquest finançament fou concedit a un 91% de les firmes que l'havien demanat (sense grans discrepàncies segons la grandària de les empreses sol·licitants de l'ajut).
- Un percentatge significativament alt de les empreses considera que el nombre d'accions de Formació Contínua per al seu personal ha augmentat en els darrers tres anys. Una proporció igualment important d'empreses creu que aquest nombre d'actuacions formatives augmentarà també en el proper trienni.

6. ALGUNS ELEMENTS DE DIAGNÒSTIC DEL SISTEMA EDUCATIU I DE FORMACIÓ

6.1. Formació Professional

- Hi ha un reconeixement general per part dels experts que la demanda actual d'estudis de Formació Professional (especialment de Formació Professional específica) a Catalunya és massa escassa. Aquesta demanda pot ser insuficient – en un termini relativament curt de temps– per satisfer les necessitats de subministrament d'un flux adequat d'algunes categories professionals (en especial, en el segment de personal tècnic i professional i de certs treballadors qualificats), les necessitats de les quals poden augmentar considerablement en els propers anys. Gairebé un terç de les empreses enquestades declaren que, en els darrers anys, han tingut dificultats per cobrir determinats llocs de treball que requerien una titulació de Formació Professional. En canvi, aquestes dificultats han estat molt menors en el cas de precisar la incorporació de llicenciats universitaris (només en un 10,8% de les empreses) o diplomats (en un 9% d'elles).
- Aquestes dificultats es poden agreujar, a més, en un horitzó en què la majoria dels experts consultats coincideixen a dir que, ultra un canvi en la composició de la demanda de personal a favor, sobretot, dels treballadors que aporten un major nivell de formació i qualificació, s'esdevindrà també una significativa transformació de la pròpia naturalesa de les competències que les empreses requeriran en un futur als membres de les seves plantilles per tal de poder mantenir una posició competitiva en el mercat. Un 51,5% de les empreses enquestades han necessitat desenvolupar noves competències o qualificacions del seu personal en els dos darrers anys (el percentatge arriba al 87,5% en el cas de les empreses de més de 500 treballadors).
- Segons els experts, aquesta modificació de la demanda de competències laborals estarà determinada, fonamentalment, per l'àmplia difusió de les noves tecnologies (especialment, de les tecnologies de la informació i de les comunicacions), per l'adopció progressiva de nous sistemes d'organització en un nombre creixent d'empreses catalanes i, també, per la variació en les pautes de consum (privat i col·lectiu), derivades de les transformacions demogràfiques i socio-econòmiques (l'augment del temps lliure, la major mobilitat espacial, l'augment del nivell de renda, de formació i d'autonomia de la gent gran, etc.) que estan ja actualment en curs.
- Els canvis en la demanda de competències professionals es pale-

saran tant en una major necessitat de competències tècniques (especialment aquelles més implicades amb les exigències d'absorció de les noves innovacions tecnològiques per part de les empreses), com sobretot en una major necessitat de certes competències genèriques clau (d'unes competències més transversals, no específiques d'una feina en particular), com ara la capacitat de comunicació oral i escrita, la capacitat de resoldre problemes, certes aptituds bàsiques d'ús de les tecnologies de la informació, una capacitat mitjana de càlcul, la capacitat de treballar en equip i, en particular, la capacitat de millorar el propi aprenentatge i rendiment (la capacitat d'"aprendre a aprendre"). Una majoria dels experts consultats exposen la temença que, en algun sector d'activitat a Catalunya, hi pugui haver, en els propers anys, una penúria de persones que disposin de les competències genèriques clau pertinents per ocupar, satisfactòriament, el seu lloc de treball, la qual cosa podria dificultar el manteniment de les posicions competitives d'aquests sectors.

- Una part important dels problemes que evidencia avui el sistema de Formació Professional a Catalunya rau en la manca d'un suficient reconeixement social d'aquest tipus d'estudis. Des de fa molts anys, els estudis universitaris (i la via de l'ensenyament secundari general que condueix més directament a la Universitat) tenen una millor consideració entre els joves i les seves famílies que la que mostren pels estudis de Formació Professional. No sembla que la reforma educativa promoguda per la LOGSE hagi modificat significativament aquesta apreciació. Això és degut, en certa mesura, a la manca d'una informació suficient i clara sobre aquesta mena d'estudis, sobre els seus continguts i el seu nivell de qualitat i, especialment, sobre les oportunitats professionals que ofereixen.

Però aquestes febleses també són una conseqüència de la insuficiència d'una implicació més ferma del món empresarial en l'àmbit de la Formació Professional i, més específicament, d'un reconeixement insuficient de les seves titulacions a l'hora de contractar nous ocupats.

Tanmateix, cal matisar aquesta darrera manifestació. En efecte, una majoria dels experts consultats consideren que les titulacions dels Cicles Formatius de Grau Superior són qualificacions que les empreses de Catalunya valoren prou favorablement. En referència a les titulacions obtingudes en els Cicles Formatius de Grau Mitjà, l'opinió dels experts és força més contrastada. En canvi, hi ha una coincidència més generalitzada a l'hora d'opinar que la Formació Ocupacional té un reconeixement molt escàs per part de les empreses.

Segons l'opinió de les empreses enquestades, la Formació Contínua i la Formació Universitària són els nivells educatius més ben considerats. La Formació Contínua és la que obté una millor qualificació en els aspectes de nivell pràctic dels estudis impartits i en el grau d'adequació a les necessitats de les empreses. En canvi, la Formació Universitària és la que obté un millor reconeixement en els aspectes de varietat de l'oferta formativa i de nivell teòric dels estudis. La Formació Professional específica i, sobretot, la Formació Ocupacional obtenen una consideració inferior en tots els quatre aspectes considerats.

- El sistema de Formació Professional a Catalunya mostra, així mateix, certes mancances i deficiències en la seva oferta:
  - Molts dels experts consultats consideren que hi ha massa desconexió entre els tres subsistemes de Formació Professional (Formació Professional específica, Formació Ocupacional i Formació Contínua), la qual cosa repercuteix en una manca de flexibilitat del sistema en el seu conjunt i d'aprofitament de les complementarietats i sinergies entre els diferents àmbits formatius.
Aquesta desconexió també és palesa dins dels propis subsistemes, en especial en el subsistema de Formació Professional específica (entre els Cicles de Formació de Grau Mitjà i de Grau Superior).
  - El funcionament actual de la Formació Professional (específica i Ocupacional, en particular) està massa condicionada per la capacitat d'oferta dels centres que la imparteixen. Això, segons els experts consultats, fomenta inèrcies a l'hora d'ajustar amb prou agilitat les propostes formatives d'aquests centres a les necessitats de les empreses de molts sectors d'activitat (especialment els més dinàmics); aquest fet es tradueix, en molts casos, en l'escassa renovació de moltes especialitats tradicionals, en una excessiva dispersió de l'oferta (en particular en el cas de la Formació Ocupacional) i, en ocasions, en una descompensació territorial d'aquesta oferta. També perpetua un corporativisme excessiu entre el professorat dels centres educatius.
  - Finalment, segons la majoria d'experts, els subsistemes de Formació Professional considerats tenen encara unes mancances importants en la dotació de recursos (humans i materials); això repercuteix negativament en la qualitat de les prestacions.
- La densitat de relacions, a Catalunya, entre la Formació Profes-

sional i el teixit empresarial té encara un marge ampli per créixer, per bé que en els darrers anys s'han produït avenços notables en aquest sentit; singularment, amb el desplegament de la Formació en Centres de Treball. En aquest desplegament, les Cambres de Comerç de Catalunya, conjuntament amb la Generalitat de Catalunya, hi juguen un paper força important: l'impuls del programa E+E és especialment destacable com a instrument de la consolidació de la Formació en Centres de Treball.

En els dos darrers anys, un 40,6% de les empreses enquestades havien establert convenis de pràctiques amb centres que imparteixen Formació Professional, amb uns resultats prou satisfactoris tant en l'aspecte pròpiament formatiu, com en l'aspecte d'inscripció laboral dels estudiants en pràctiques (un 70,5% d'aquestes empreses havia contractat alguna de les persones que havien fet pràctiques en elles).

6.2. Formació Universitària

- En les darreres dècades, com ja s'ha dit anteriorment, el creixement de l'ensenyament superior a Europa ha estat molt important. Espanya, tot i que amb un cert retard respecte als principals països europeus, s'ha incorporat també a aquesta expansió. En tot aquest període, tres han estat les causes principals d'aquesta explosió en el nombre d'estudiants universitaris: la consolidació d'una societat post-industrial en la qual el coneixement ha esdevingut un factor de producció clau, la progressiva percepció social de la importància de l'educació com un element de progrés individual i col·lectiu i la major equitat en l'accés als estudis de nivell superior.
- A Catalunya, a diferència dels nivells de l'ensenyament secundari general i –sobretot– professional, el nombre d'estudiants inscrits en els centres universitaris va créixer encara un 22% des del curs 1992-93 al curs 1999-2000.
Durant aquest període, l'oferta universitària va tractar d'adaptar la seva dimensió a aquest fort (i continuat) augment de la demanda. Es crearen cinc noves universitats públiques i tres més de privades. A més, la major part de les universitats catalanes ha anat incorporant diversos centres adscrits, vinculats o associats.
- No obstant, molt probablement, la Universitat catalana ha arribat a un límit de la seva expansió quantitativa. Hi ha indicadors que ho demostren; en particular l'evolució del nombre d'estu-

dians amb plaça assignada ha minvat en els darrers cursos. Aquesta contracció de la demanda no sembla pas conjuntural, sobretot si es té en compte, com s'ha dit abans, que les previsions d'evolució de la població jove escolaritzada en l'horitzó de l'any 2011 apunten a una disminució del total d'efectius de 15 a 29 anys.

- Tanmateix, en els darrers anys, s'observa també, encara que de manera incipient, l'aparició de nous públics que volen acudir a l'ensenyament superior. Dues circumstàncies estan en la base de l'emergència d'aquest nou component de la demanda d'estudis superiors: en primer lloc, l'entitat de nous col·lectius, amb uns perfils socials i unes motivacions força heterogènies (i diferents, en gran mesura, als dels estudiants universitaris fins ara preponderants), que volen seguir aquests tipus d'estudis superiors; en segon lloc, la progressiva consolidació del mercat internacional de l'educació superior.
- Es poden trobar certes evidències del canvi en la composició de la demanda universitària analitzant alguns aspectes de l'evolució recent de la matriculació a les universitats catalanes. L'increment dels inscrits en estudis de primer cicle ha augmentat en un 43% des del curs 1992-93 (mentre que els matriculats en estudis de primer i segon cicle no ha variat significativament). L'augment del nombre d'inscrits en estudis propis de les universitats s'ha multiplicat per 12 en el mateix període, mentre que els matriculats en estudis homologats només han crescut en un 19%. En aquests anys, el nombre d'estudiants de màsters, diplomes de postgrau i cursos d'especialització s'ha més que quadruplicat. Finalment, el nombre d'estudiants que segueixen estudis universitaris no presencials a la Universitat Oberta de Catalunya ha passat de 200 el curs 1995-96 a 9.802 el curs 1999-2000.

També són clars els indicis d'augment dels intercanvis internacionals d'estudiants. El nombre d'estudiants estrangers a les universitats catalanes ha augmentat en un 158% des del curs 1991-1992. En el mateix període, el nombre d'estudiants catalans a universitats estrangeres en el marc de programes europeus ha augmentat, en el mateix període, un 256%. Per suposat, la capacitat de les universitats catalanes d'atreure una part important del flux internacional d'estudiants (o també dels procedents de la resta d'Espanya) dependrà, especialment, de la qualitat de l'oferta d'estudis i del seu professorat, del grau d'adaptació d'aquesta oferta a les expectatives d'aquells estudiants i de les condicions i infraestructures d'acollida.

- En aquest context de canvi, les universitats catalanes mostren

també algunes febleses. Aquestes febleses es manifesten, en especial, en una encara massa elevada taxa d'abandonament dels estudis i en una discrepància excessiva entre el temps teòric i el temps real de duració d'aquests estudis. La major part dels experts consultats considera que això és la conseqüència, en primera instància, dels desajustaments entre el contingut dels ensenyaments i les expectatives dels estudiants i, en segon lloc, de la massificació dels primers cicles universitaris.

- Per un 75,4% d'aquests experts, l'obstacle principal per endegar una renovació a fons de les universitats públiques a Catalunya rau en l'absència d'un marc (normatiu i d'incentius) que estimuli la competència entre aquestes universitats: un 58,5% d'ells considera, també, que la dificultat principal rau en l'escassa responsabilitat (rendiment de comptes) de la institució universitària davant la societat. En un percentatge encara rellevant (el 52,8%), els experts consultats també consideren que la manca d'un sistema de finançament apropiat és, avui en dia, una restricció per dur a terme una reforma a fons del sistema públic d'universitats catalanes.

7. ALGUNES ACCIONS PRIORITÀRIES

7.1. Formació Professional

- Hi ha un consens força general entre els experts consultats que cal avançar, decididament, en una reforma i adaptació dels tres subsistemes (de Formació Professional específica, Ocupacional i Contínua).
- En primera instància, cal desplegar una estratègia d'estímul de la demanda (d'escolarització) de la Formació professional específica que la major part dels experts consideren que, en un futur molt immediat, pot ser massa escassa per cobrir les necessitats futures de personal qualificat en una gran part dels sectors productius. Per això, cal endegar mesures de promoció (i màrqueting) que difonguin les oportunitats (i les condicions) laborals associades a les titulacions que aquests estudis atorguen.
- En segon lloc, cal una ordenació (i potenciació) de l'oferta de la Formació Professional, que permeti una millor adequació (quantitativa i qualitativa) a la demanda. Això, sens dubte, requereix una major dotació de recursos (humans i financers), però també un ús més eficient d'ells, amb l'eliminació d'algunes de les ineficàcies i de les duplicitats que s'esdevenen actualment

i amb una potenciació dels incentius i les pràctiques de foment de l'excel·lència en la prestació dels serveis formatius.

- Un aspecte essencial d'aquesta ordenació de l'oferta formativa rau en una major integració dels tres subsistemes actuals de Formació Professional. Una iniciativa en aquest sentit consistiria en la potenciació de Centres de Formació Professional amb una dimensió suficient i amb uns lligams prou estrets amb els sectors d'activitat més dinàmics perquè poguessin actuar de referència de les professions que, actualment, necessita més el món empresarial. En aquests centres de referència s'haurien d'oferir, conjuntament, estudis de Formació Professional específica, de Formació Ocupacional i de Formació Contínua.
- Una segona línia essencial de reforma de l'oferta de la Formació Professional hauria de consistir en una major coordinació (de finalitats i de continguts) entre els diversos subsistemes d'aquest nivell de formació; i així mateix, dins de cadascun d'ells, molt especialment en la Formació Professional específica. Un major nombre de ponts entre els Cicles Formatius Mitjà i Superior podria potenciar, en opinió de molts dels experts, la demanda –ara molt precària– d'accés als primers.
- Així mateix, cal continuar recolzant el desplegament de la Formació en Centres de Treball, implicant-hi moltes més empreses i sectors empresarials. Una majoria dels experts considera que l'actual sistema de convenis de pràctiques a les empreses és una via força eficaç per garantir una formació adequada dels estudiants i, també, per a la seva inserció laboral.
- Uns indicadors rellevants del grau d'eficàcia del sistema de Formació Professional en el nostre país han de ser la capacitat de reducció de les xifres de fracàs escolar i d'abandonament precoç dels estudis; però també de reinserció a les activitats formatives de tots aquells que no han assolit el nivell de qualificació i de competències apropiat que els garanteixi una apropiada inserció laboral i social. En aquest context, s'haurà de prestar especial cura als contingents d'immigrants (i, en general, als col·lectius amb un risc elevat de marginació).
- En tercer lloc, s'haurien de garantir (i millorar) els procediments de validació i certificació de la qualitat a tots els subsistemes de Formació Professional mitjançant un sistema eficaç d'assegurament d'aquesta qualitat a través d'un procediment d'auto-avaluació dels propis centres i, conjuntament, d'un sis-

tema d'auditories externes (dutes a terme per experts independents). Les avaluacions realitzades mitjançant aquests procediments serviren de base per l'acreditació de centres i ofertes formatives i, també, per a una assignació dels recursos de finançament en funció (almenys en part) dels resultats obtinguts. En particular, en l'àmbit de la Formació Contínua, els experts recomanen que es millori la transparència del mercat mitjançant sistemes apropiats d'avaluació de la qualitat de l'oferta.

- Finalment, en quart lloc, cal avançar cap a un sistema de reconeixement i acreditació de les qualificacions i competències assolides, tant en l'aprenentatge formal, com en l'aprenentatge no formal (i, fins i tot, informal).

Aquesta és una qüestió que no es pot desvincular de la perspectiva europea d'un espai educatiu i de formació comú. A la Unió Europea hi ha una preocupació creixent per millorar els sistemes (i les pràctiques) de certificació de les competències professionals de les persones perquè aquestes competències s'ajustin, cada cop més, a les noves condicions econòmiques i socials.

7.2. Formació Universitària

- Avui, les universitats catalanes, com les de molts altres països, han d'adaptar-se a noves exigències. A més, ho han de fer en un context condicionat per quatre factors: un factor demogràfic, un factor de canvi tecnològic i social, un factor econòmic-financer, derivat de les restriccions dels pressupostos públics i, finalment, la progressiva internacionalització de l'àmbit de l'ensenyament superior.

- Front a aquests reptes, en els darrers anys s'ha obert, dins i fora de la Universitat, un debat sobre la necessitat d'escometre una reforma en profunditat de la institució, sobre el seu abast i sobre la forma de dur-la a terme.

En aquest debat, s'han identificat com a eixos principals d'aquesta reforma de la Universitat: la revisió dels criteris de finançament de les institucions universitàries, la reconsideració dels itineraris curriculars de l'ensenyament superior, la promoció i l'assegurament de la qualitat i la potenciació de les activitats de recerca.

- Les consideracions sobre la necessitat de revisar l'actual sistema de finançament de les universitats han girat al voltant de tres aspectes clau: la suficiència d'aquest finançament, l'ús eficient dels recursos i els efectes de l'aplicació d'aquests recursos sobre l'equitat d'accés a l'ensenyament superior.

- Pel que fa al tema de la suficiència financera, caldria augmentar la despesa anual per estudiant fins a situar-la, en un horitzó màxim de deu anys, a un nivell proper als 7 mil dòlars USA. A Catalunya, això suposaria uns 300,5 milions d'euros. El repartiment d'aquest esforç econòmic, entre fonts públiques i fonts privades, hauria de mantenir el percentatge actual de participació d'aquestes darreres.
- Ara bé, el problema del finançament no es resol únicament amb un augment més o menys gran dels recursos. Cal també que l'assignació dels recursos sigui prou eficient. En aquest context, els incentius financers poden ser uns instruments més eficaços per millorar l'eficiència (i també l'equitat) del sistema universitari que les pures intervencions administratives.
Però per endegar una estratègia d'aquest tipus s'han de dur a terme, prèviament, tres tipus d'actuació: una diversificació de les fonts de finançament de les universitats, uns canvis en els criteris d'assignació externs dels recursos a les institucions universitàries (en particular, una major participació dels usuaris directes en el seu finançament, compensant-la amb una major dotació i eficàcia a beques i préstecs als estudiants, l'establiment de fons especials per finançar directament programes específics de millora de la qualitat, etc.), i també canvis en els criteris interns de distribució i gestió dels recursos (introducció d'una gestió més professional de les universitats).
- Finalment, l'eficiència en l'assignació dels recursos ha de ser compatible amb la promoció de l'equitat d'accés a l'ensenyament superior.
La gratuïtat de l'ensenyament superior no garanteix la igualtat d'accés a aquest nivell d'estudis. A més, els estudis universitaris generen uns rendiments econòmics per a les persones que els realitzen més alts que els rendiments obtinguts per als que no arriben a cursar-los (sigui en termes d'unes retribucions futures més altes, sigui en termes d'una menor probabilitat de patir situacions de desocupació).
Al respecte, l'Informe Universitat-2000 recomana emprar una política d'ajuts als estudiants basada en una ampliació (i en una reforma radical) del programa de beques i en la introducció d'un programa de préstecs-renda.
- Una part important de la reforma de les universitats catalanes ha de consistir en una reconsideració dels curricula de l'ensenyament superior. Aquest propòsit té dues vessants principals:

la racionalització de l'oferta d'estudis, i el foment d'un major grau d'autonomia de l'estudiant a l'hora d'escollir el seu itinerari curricular.

- En un context com l'actual, de difícil precisió dels canvis que poden esdevenir-se en les necessitats d'ensenyament superior, cal deixar en mans de les institucions universitàries l'estudi i el contingut dels curricula i les titulacions. Per la seva banda, les administracions haurien de concedir autoritzacions provisionals (de noves especialitats i titulacions) que haurien de sotmetre's ulteriorment a un procés d'acreditació. Això garantiria una major agilitat d'adequació de l'oferta d'ensenyaments a les necessitats de la societat (i, en particular, de les empreses).
- Per fomentar l'autonomia del propi estudiant a l'hora d'escollir el seu itinerari curricular cal esmerçar esforços en una doble direcció: en el disseny d'una proposta d'estudis que ofereixi la possibilitat d'equilibrar adequadament les opcions destinades a assolir una formació de caràcter general i les opcions d'especialització en les diferents àrees professionals, i en la creació d'uns mecanismes de suport a l'estudiant en l'elecció dels estudis que vol endegar i en el seu seguiment continuat (assessorament informatiu, tutories).
- Actualment, un dels reptes més importants de les universitats catalanes és el d'escometre, de forma conseqüent, un esforç de qualitat. Cal potenciar la cultura de l'excel·lència que és, com diu l'Informe Universitat – 2000, “l'element d'equilibri entre l'autonomia de les universitats i la seva responsabilitat social”. Però l'esforç de qualitat requereix, sobretot, continuïtat. Cal, doncs, una institucionalització de les institucions d'assegurament d'aquesta qualitat. A Catalunya, ja s'han donat passos importants en aquest sentit, com la creació de l'Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari, l'any 1996.
- La recerca a Catalunya (en particular a les universitats) presenta encara dèficits importants, tant en els recursos esmerçats com en els resultats que s'obtenen d'ella. A més, els termes en que s'han produït els traspassos de competències en matèria de recerca han condicionat la possibilitat de dissenyar una política científica autònoma a Catalunya.
En aquest àmbit, hi ha un consens ampli que cal augmentar l'esforç (econòmic i de coordinació) en totes les seves dimensions: recerca bàsica, recerca aplicada, desenvolupament tecnològic i innovació.
En tota aquesta estratègia, una peça clau és la intensitat, varietat i fluïdesa de les relacions que s'arribin a promoure, en els pro-

pers anys, entre les universitats i les empreses, en l'àmbit de la cooperació en les activitats de recerca. En aquest sentit, caldrà potenciar al màxim les sinergies i complementarietats entre el desplegament del III Pla de Recerca de Catalunya (i el Pla d'Innovació que prepara el CIDEM) i les oportunitats que, al respecte, poden oferir el nou Plan Nacional de I+D+I i el 6è Programa Marc de Recerca Europea.

Presentació

El mes de març de l'any 2000, el Consell Europeu reunit a Lisboa establí que l'objectiu estratègic de la Unió Europea per a la present dècada era "esdevenir l'economia del coneixement més competitiva i més dinàmica del món, susceptible d'un creixement econòmic durador, acompanyat d'una millora quantitativa i qualitativa de l'ocupació i d'una més gran cohesió social". Per assolir aquesta fita, un dels elements clau és la millora i l'adaptació dels sistemes d'educació i de formació.

En aquesta perspectiva, com destaca un recent informe de la Comissió de les Comunitats Europees sobre *Els objectius concrets futurs dels sistemes d'educació*, l'educació i la formació han de permetre: "el desenvolupament de l'individu, perquè aquest pugui realitzar tot el seu potencial i dur a terme una vida satisfactòria i enriquidora; el desenvolupament de la societat, molt particularment per la reducció de les disparitats i les injustícies entre individus i grups; i el creixement de l'economia, fent que les qualificacions disponibles en el mercat de treball es corresponguin amb les necessitats que d'elles tenen les empreses. Per arribar-hi, convé adoptar una estratègia d'educació i de formació tot al llarg de la vida, que superi les barreres tradicionals entre els diferents sectors d'educació i de formació formal i informal". En aquest sentit, l'educació i la formació són, sens dubte, una peça bàsica del model social europeu.

Aquesta millora i adaptació dels sistemes d'educació i de formació requereixen la cooperació i el compromís actiu no només de les administracions públiques, sinó també dels agents socials, de les organitzacions de la societat civil i, per descomptat, de les pròpies institucions d'ensenyament.

En aquest context, la Cambra de Comerç de Barcelona ha cregut

oportú promoure la creació d'un Observatori de la Formació, en el marc del Pla Director de Formació 2000-2002, que fou aprovat pel Comitè Executiu de la Corporació a principis de l'any 2000.

L'Observatori de la Formació té per objectiu principal fer un seguiment, amb una periodicitat anual, de l'evolució de les necessitats de formació de les empreses a Catalunya, i la seva cobertura –satisfactòria o insatisfactòria– per part dels subsistemes educatius de la Formació Professional i de la Formació Universitària. Més concretament, l'Observatori pretén analitzar l'oferta formativa a Catalunya i enregistrar les principals novetats que s'esdevinguin en ella, així com –molt especialment– copsar les demandes i les valoracions que, en temes de formació, expressin les empreses.

En aquesta primera edició de l'Observatori de la Formació –que s'ha concretat en un extens informe i en una detallada base de dades– s'ha inclòs:

- Un balanç general de la situació actual del sistema educatiu a Catalunya i de la seva evolució recent durant la dècada dels anys 90; fent-ne, a més, una comparació –en els seus aspectes més principals– amb el conjunt dels països de la Unió Europea.
- Una consideració dels canvis que, en l'horitzó 2011, es preveuen a Catalunya, especialment, pel que fa a l'evolució de la població activa jove, de la població escolaritzada i de la població jove segons la titulació màxima assolida.
- Una anàlisi de les peculiaritats del procés de transició entre el sistema educatiu i la vida activa, i de les diferències que aquest procés té en els diferents països de la Unió Europea.
- Una descripció i valoració de l'estat actual a Catalunya de la Formació Professional (en els seus diferents subsistemes: Formació Professional específica, Formació Ocupacional i Formació Contínua) i de la Formació Universitària. En aquest apartat, s'identifiquen les principals febleses d'aquests nivells del nostre sistema d'educació i de formació i es proposen algunes accions que es consideren prioritàries per millorar-ne la seva eficàcia.
- Finalment, els resultats d'una primera exploració sobre la forma com les empreses catalanes gestionen els processos de formació del seu personal i les valoracions que aquestes empreses atorguen als diferents nivells i aspectes de l'actual oferta formativa.

La informació necessària per a la realització de l'Observatori de la Formació s'ha obtingut:

- En primer lloc, d'un conjunt de fonts estadístiques i de fonts administratives procedents de diferents Departaments de la Generalitat de Catalunya (Departament d'Ensenyament, Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació, Departament de Treball) i d'altres institucions (Institut d'Estadística de Catalunya, FORCEM i la pròpia Cambra de Comerç de Barcelona).
- En segon lloc, d'una enquesta adreçada a 1.200 empreses amb seu a Catalunya de tots els sectors industrials i de serveis. Els resultats de l'enquesta han estat analitzats en referència al conjunt de les empreses consultades, i també a la seva grandària, al sector d'activitat a que pertanyen i a la seva ubicació en el territori.
- En tercer lloc, d'una consulta DELPHI a un pannel de 53 experts i informants clau provinents del món empresarial, dels àmbits acadèmics i de les administracions públiques.

1. El sistema educatiu a Catalunya: evolució recent

1.1. INTRODUCCIÓ

- En aquest capítol es fa una anàlisi panoràmica del sistema educatiu de Catalunya, amb un especial referència als nivells d'ensenyament secundari postobligatori i de l'ensenyament superior, i se'ls situa en comparació a Espanya i al conjunt dels països de l'Unió Europea (UE-15) o als països de l'àrea de l'euro. Es descriu, en particular, el nivell educatiu assolit per la població catalana, l'esforç econòmic en educació, els recursos humans dedicats a l'ensenyament i l'estructura i evolució recent de l'ensenyament secundari general i de la formació professional i de l'ensenyament universitari.

1.2. EL NIVELL EDUCATIU ASSOLIT PER LA POBLACIÓ CATALANA

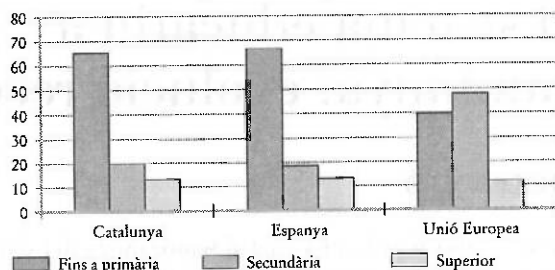
- Catalunya té un percentatge de població amb un nivell educatiu fins a l'ensenyament secundari inferior a la mitjana dels països de la UE-15. El gràfic 1.1 mostra com, l'any 1998, les dues tercers parts de la població adulta catalana –de 25 a 64 anys– tenia, com a màxim, un nivell d'estudis fins a l'ensenyament primari, mentre que la mitjana dels països de la UE-15 era, aquest mateix any, d'un 40%. Així mateix, només un 20,6% d'aquesta població havia assolit els estudis secundaris, front al 48% del

conjunt dels països de la UE-15. En canvi, el percentatge de població catalana amb un nivell d'estudis superiors complet era, l'any 1998, del 13,4%, un percentatge lleugerament superior a la mitjana dels països de la UE-15.

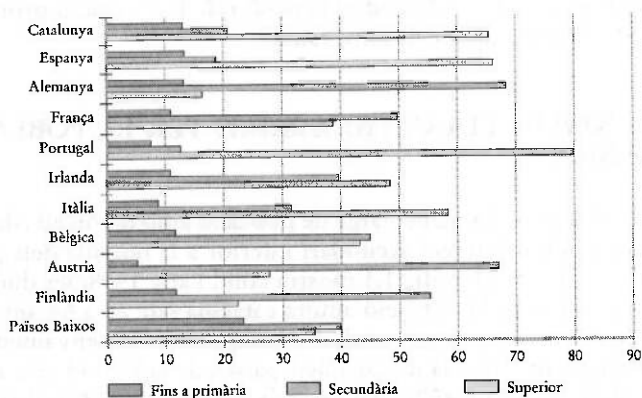
Aquest perfil dels estocs educatius de Catalunya és la conseqüència d'un retard en la generalització de l'accés als nivells educatius secundari i superior al nostre país respecte als països europeus més avançats; un fet comú als països del sud d'Europa –vegeu el gràfic 1.2.

Gràfic 1.1. Distribució de la població, d'edat compresa entre 25 i 64 anys, d'acord amb el nivell de formació màxim assolit (percentatges)

Font: Idescat, *Enquesta de Població Activa (1998)*/ OCDE, *Regards sur l'Education, 2000* (any de referència: 1998).

Gràfic 1.2. Distribució de la població, d'edat compresa entre 25 i 64 anys, d'acord amb el nivell de formació màxim assolit (als països de l'euro)

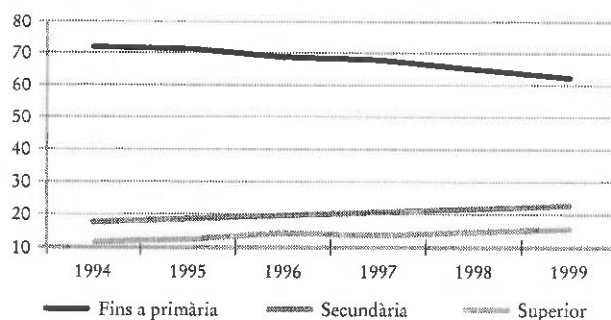
Font: Idescat/OCDE: *Regards sur l'Education, 2000* (any de referència: 1998)

- Tanmateix, aquesta distància respecte a la mitjana dels països UE-15 s'ha escurçat de forma considerable en els darreres anys. Així, entre els anys 1994 i 1999, la proporció de la població catalana de 25 a 64 anys que havia assolit els estudis secundaris havia augmentat del 17% al 21,7% (+4,7%) i el percentatge de la població amb estudis universitaris havia passat de l'11% al 14,3% (+3,3%). En el mateix període, la proporció de la població amb estudis fins a la primària s'havia reduït del 72% al 64% (-8%).

Aquest important increment de la formació de la població de Catalunya ha estat particularment evident durant els anys vuitanta i els anys noranta, especialment després de l'ampliació de l'edat d'ensenyament obligatori, dels 14 als 16 anys, amb l'aprovació, l'any 1990, de la LOGSE.

- Aquest procés de millora dels nivells educatius de la població catalana es fa palès en considerar els estudis acabats per aquesta població per trams d'edat. El gràfic 1.3 permet comprovar que mentre el percentatge de la població de Catalunya de 25 a 34 anys que havia assolit un nivell d'estudis secundaris era, l'any 1998, d'un 58% (12 punts per sota de la mitjana dels països de la UE-15), el percentatge dels de 35 a 44 anys era d'un 39% (23 punts inferior a la mitjana de la UE-15), la proporció dels de 45 a 54 anys era del 22% (31 punts per sota de la UE-15) i la dels de 55 a 64 anys era només d'un 12% (29 punts menys que la mitjana de la UE-15).

Gràfic 1.3. Distribució de la població, d'edat compresa entre 25 i 64 anys, que ha acabat, almenys, l'ensenyament secundari (per trams d'edat) (percentatges)

Font: Idescat, *Enquesta de Població Activa* (1998)/ OCDE, *Regards sur l'Education*, 2000 (any de referència: 1998).

- Els percentatges de la població catalana que ha acabat, almenys, l'ensenyament secundari han crescut molt en els trams d'edat més joves: així, entre 1994 i 1999, la proporció de persones de 25 a 34 anys amb estudis iguals o superiors als secundaris havia passat del 50,1% al 60,4% (+10,3), i la de persones de 35 a 44 anys, d'un 29,7% a un 41,5% (+11,8).
- Aquest augment dels nivells educatius de la població catalana es palesa, molt especialment, en el cas de les dones. Des dels anys 60, hi ha una creixent incorporació de la població femenina als estudis secundaris i superiors. Entre els anys 1994 i 1999, la proporció de les dones de 15 a 34 anys respecte al total de la població d'aquest mateix tram d'edat amb estudis secundaris postobligatoris acabats (CITE 3) va augmentar d'un 43,9% a un 52,6% (+2,9) –i va superar, per tant, la proporció d'homes amb aquest mateix nivell d'estudis. En ambdós casos, hi ha hagut un apropament molt considerable a la mitjana dels països de la UE-15.
- Un darrer indicador del procés d'ampliació de l'accés de la població jove als nivells secundari i superior de l'ensenyament és l'evolució de la taxa neta d'escolarització per edats. Aquesta taxa neta es defineix com la relació entre l'alumnat de cada edat que cursa l'ensenyament considerat respecte al total de la població de la mateixa edat. En relació amb l'evolució de la taxa neta d'escolarització a Catalunya en les poblacions de 14, 15, 16 i 17 anys, entre els cursos acadèmics 1993-94 i 1998-99, aquesta taxa ha augmentat significativament, especialment en els col·lectius de 15 anys (+6,2), 16 anys (+3,6) i 17 anys (+3,2), fruit de l'aplicació de la reforma educativa.¹

La font d'una gran part de la informació estadística que figura en aquest capítol és la publicació *Sistema d'Indicadors d'Ensenyament de Catalunya - desembre 2000* elaborada pel Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya.

Les dades que es refereixen al Sistema Educatiu de Catalunya procedeixen de l'Institut d'Estadística de Catalunya (de l'Enquesta de Població Activa) i del propi Departament d'Ensenyament (del Gabinet Tècnic i de la Subdirecció General d'Estudis i Organització). Les dades dels sistemes educatius d'altres països o del conjunt de l'àrea de l'UE-15 (o dels països de l'Euro) s'obtenen de la publicació de l'OCDE *Regards sur l'Education/Education at Glance*.

1. En el càlcul de la taxa neta d'escolarització s'hi ha inclòs, a més dels alumnes de Secundària, els de més de 13 anys escolaritzats a l'Educació Primària, l'ESO i l'Educació Especial Específica.

1.3. ESFORÇ ECONÒMIC EN EDUCACIÓ

- El nivell de la despesa en educació en percentatge respecte al Valor Afegit Brut a Catalunya s'ha mantingut al voltant del 4,6% al llarg de la major part dels anys noranta. Tampoc no ha variat significativament la proporció de la despesa pública i privada (que ha estat d'un 3,5% i un 1,1%, respectivament). La participació de l'educació en la despesa pública total de les administracions autonòmica i local en els darrers anys ha estat propera al 20%, i va assolir, el curs 1997-98 el 10,4%.
- Si bé el percentatge que representa la despesa educativa total en el Valor Afegit Brut de Catalunya i el pes relatiu de la despesa en educació en el conjunt de la despesa pública autonòmica i local no han tingut grans canvis, les despeses per alumne i curs escolar han augmentat, en part a causa del fet que, durant la segona meitat dels anys noranta, el nombre d'alumnes s'ha reduït per raons demogràfiques.
La despesa per alumne i curs escolar s'ha incrementat en tots els nivells d'ensenyament, tot i que de manera desigual:
- En el conjunt de centres públics i privats, entre els cursos 1993-1994 i 1997-98, la despesa per alumne i curs escolar en l'ensenyament universitari ha augmentat en un 43,5% (en un 47,3%, si es consideren només els centres públics).
- L'increment de la despesa per alumne i curs escolar en l'ensenyament secundari, durant el mateix període, ha estat d'un 29,1% en el cas del conjunt de centres públics i privats (d'un 22,9% en el cas només dels centres públics).
- En l'ensenyament infantil i primari, la despesa per alumne i curs escolar ha augmentat en un 34,9% en el conjunt dels centres (i un 35,3% en els centres públics).²

El curs 1997-98, la despesa per alumne i curs escolar en l'ensenyament universitari (públic i privat) era un 82,9% més gran que en l'ensenyament secundari; a més, aquesta proporció ha augmentat en 25,4 punts entre els cursos 1993-94 i 1997-98. En canvi, la despesa per alumne i curs escolar en l'ensenyament secundari (així mateix, públic i privat) era, el curs 1997-98, un 32% superior a la de l'ensenyament

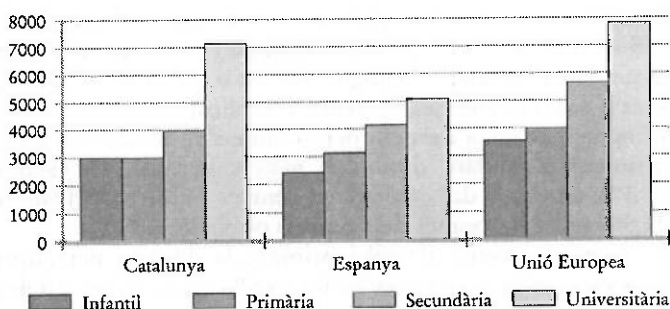
2. En comparar les xifres de despesa dels centres públics i dels centres privats cal considerar que, en els centres privats concertats, els pares abonen certs conceptes de despesa que no s'inclouen en el càlcul de la despesa educativa total (que inclou només les activitats obligatòries de l'alumnat).

infantil i primari; tot i que aquesta distància s'havia escurçat des del curs 1993-94 en 6 punts.³

- Malgrat aquesta major intensitat en l'esforç econòmic en educació, la distància respecte la mitjana dels països de l'euro és encara notable, especialment en els nivells d'ensenyament no universitari. El gràfic 1.4 permet apreciar que, el curs 1997-98, la despesa per alumne i curs escolar (expressada en dòlars EUA convertits a PPC)⁴ era un 43,2% inferior a la mitjana del conjunt dels països de l'euro: 3.952 dòlars front a 5.660 dòlars. La diferència era només d'un 8,7% en l'ensenyament universitari: 7.229 dòlars front a 7.860 dòlars. En el cas de l'ensenyament infantil i primari la distància era d'uns 25 – 30 punts.⁵

El gràfic 1.5 permet observar les diferències entre Catalunya i cadascun dels països de l'euro considerats.

Gràfic 1.4. Despeses per alumne i curs escolar per nivell d'ensenyament expressades en dòlars EUA convertits en PPC (centres públics i privats conjuntament)

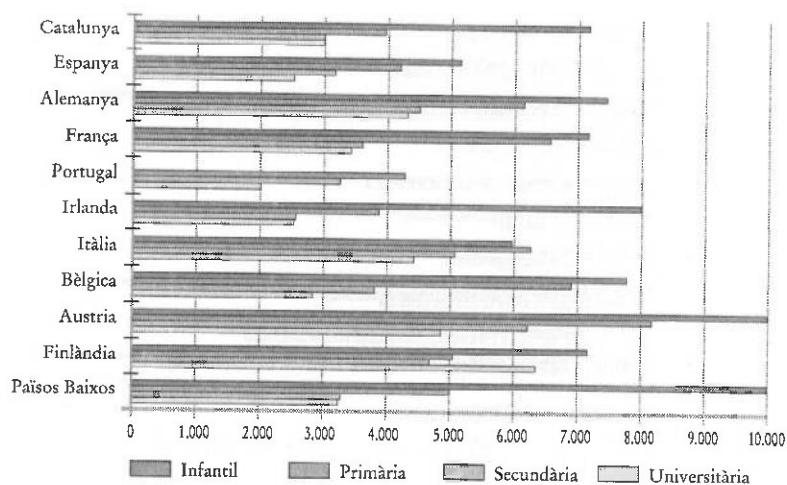
Font: Gabinet Tècnic, Departament d'Ensenyament, curs 1997-98/OCDE, *Indicators*, 2000

3. L'evolució de la despesa està influïda per l'aplicació de la Reforma educativa que ha determinat l'ampliació de l'escolaritat obligatòria fins als 16 anys, i també una variació relativa del nombre d'alumnes adscrits a cada nivell educatiu. La despesa educativa inclou la despesa corrent i la despesa de capital, que és la que realitzen els centres educatius, en tant que proveïdors dels serveis d'ensenyament. No s'ha comptabilitzat la despesa directa en material educatiu.

4. La "paritat del poder de compra" (PPC) és una taxa de conversió monetària que permet expressar en una unitat comuna el poder adquisitiu de diferents monedes.

5. Cal ser cautelós a l'hora de comparar aquestes xifres, atès que la metodologia emprada pels diferents països no és uniforme.

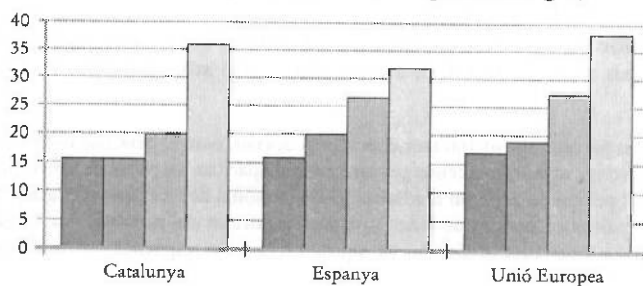
Gràfic 1.5. Despeses per alumne i curs escolar per nivell d'ensenyament (centres públics i privats) expressades en dòlars EUA convertits en PPC

Font: Gabinet Tècnic, Departament d'Ensenyament, curs 1997-98/OCDE, *Indicators*, 2000

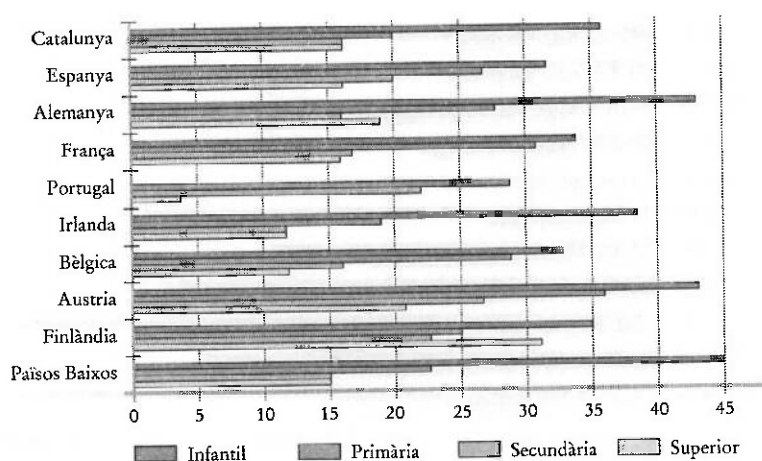
Aquestes diferències entre Catalunya i els països de l'euro es fan paleses també en comparar les despeses per alumne i curs escolar expressades en relació al PIB per habitant, tal i com mostren els gràfics 1.6 i 1.7.

Gràfic 1.6. Despeses per alumne i curs escolar per nivell d'ensenyament, expressades en relació al PIB per habitant, en centres públics i privats (percentatges)

Font: Gabinet Tècnic, Departament d'Ensenyament, curs 1997-98/OCDE, *Indicators*, 2000

Gràfic 1.7. Despeses per alumne i curs escolar per nivell d'ensenyament, expressades amb relació al PIB per habitant, en centres públics i privats als països de l'euro (en percentatges)

Font: Gabinet Tècnic, Departament d'Ensenyament, curs 1997-98/OCDE, *Indicators*, 2000

1.4. RECURSOS HUMANS

- Ultra els recursos financers esmerçats en educació, cal tenir en compte també els recursos humans que es dediquen a aquesta activitat. A Catalunya, el percentatge de la població activa que treballa en el sector de l'ensenyament ha crescut del 3,4% el curs 1993-94, al 4,3% el curs 1998-99;⁶ en el nivell no universitari, s'ha passat del 3,1% al 3,7%, mentre que en el nivell universitari l'augment ha estat del 0,3% al 0,6%. Aquests percentatges són molt semblants als de la mitjana dels països de la UE-15.⁷
- També ha millorat en els darrers anys el ràtio alumnes/professor en tots els nivells d'ensenyament no superior.⁸ Com es pot

6. Aquest percentatge inclou tant el personal docent, com el personal no docent.

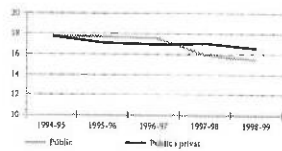
7. Tanmateix, aquests percentatges amaguen disparitats importants entre països, especialment pel que fa al règim d'adscripció del personal dels centres educatius. Així, hi ha molts països europeus que tenen una part important del personal que treballa a temps parcial a les escoles. A Catalunya, aquest no és el cas, especialment en els nivells d'ensenyament obligatori.

8. Aquest indicador es calcula fent el quocient entre el total d'alumnat matriculat a temps complet en un nivell educatiu i el total de professors, també a temps complet, que està adscrit en aquest mateix nivell.

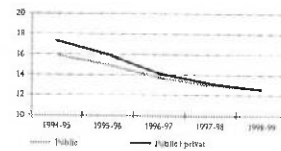
veure en el gràfic 1.8, durant els cursos 1994-95 a 1998-99, el nombre d'alumnes per professor en el conjunt dels centres públics i privats de Catalunya ha minvat de 17,7 a 16,5 en l'ensenyament infantil, de 17,2 a 12,5 en l'ensenyament primari i de 14,6 a 12,1 en l'ensenyament secundari. Aquests ràtios són lleugerament inferiors en els centres públics.⁹

Gràfic 1.8. Evolució de l'indicador "Ràtio alumnes/professor, per nivell d'ensenyament" des del 1994 fins el 1999 a Catalunya

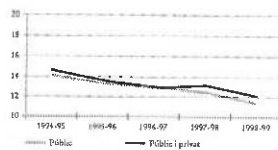
1.15.a. Infantil

1.15.b. Primària

1.15.c. Secundària

Font: Subdirecció General d'Estudis i Organització, Departament d'Ensenyament, *Estadística de l'Ensenyament*

A Catalunya, la proporció d'alumnes per professor és força satisfactòria a tots els nivells d'ensenyament considerats, essent inferior, en tots els casos, a la mitjana dels països de l'euro.

9. En els centres privats hi ha comptats professors que fan horari parcial.

1.5. ESTRUCTURA I EVOLUCIÓ DEL SISTEMA EDUCATIU A CATALUNYA

1.5.1. Ensenyament secundari general i Formació Professional

- El curs 1999-2000 hi havia 1.135.000 alumnes matriculats en tots els nivells de l'ensenyament no universitari, des de l'ensenyament infantil fins als batxillerats i els cicles formatius de la Formació Professional; això suposa, aproximadament, un 14,4% dels efectius matriculats a tot Espanya.
Una de les característiques més destacades de l'evolució recent del sistema educatiu a Catalunya ha estat la reducció paulatina del nombre de matriculats en el conjunt dels nivells d'ensenyament no universitari, com a conseqüència de la disminució del gruix de les cohorts de població jove des de meitat dels anys vuitanta. Entre els cursos 1987-88 i 1999-2000 hi ha hagut una davallada de 334.123 alumnes. Si bé aquesta ha estat una tendència comuna al conjunt de l'Estat espanyol –durant aquest període, el sistema educatiu espanyol perd gairebé 1.800.000 alumnes dels nivells d'ensenyament no universitaris–, la caiguda a Catalunya ha estat més accentuada: mentre que en el conjunt d'Espanya els efectius matriculats es redueixen en poc més d'una quarta part, a Catalunya disminueixen en un terç durant el període considerat.
- Durant el curs 1999-2000, el nombre d'alumnes matriculats a l'Ensenyament Secundari General i a la Formació Professional (en ensenyaments de règim general) a Catalunya fou de 312.962, xifra que representa un 31,3% del conjunt d'alumnes de tots els nivells d'ensenyaments no universitaris.¹⁰ Aquesta xifra de matriculats ha tingut també un retrocés, en aquest cas, des del curs 1993-94. Des d'aleshores, el nombre d'alumnes en aquests nivells d'ensenyament s'ha reduït en gairebé 82.000 estudiants (un 26,1%).
- Tanmateix, l'evolució del nombre d'alumnes matriculats en el nivell de l'ensenyament secundari general (segon cicle d'ESO, BUP i COU, Batxillerat LOGSE, Batxillerat Experimental) ha estat molt diferent al comportament del nombre de matriculats en el nivell de l'ensenyament professional (FPI i FPPII, Cicles Formatius i Mòduls Professionals i Programes de Garantia So-

10. Aquest nombre de matriculats a l'Ensenyament Secundari General i a la Formació Professional inclou l'alumnat matriculat al segon cicle d'ESO, BUP i COU, Batxillerats, LOGSE, Batxillerat Experimental, Formació Professional, Cicles Formatius i Mòduls Professionals i Programes de Garantia Social.

cial). En el primer cas, la xifra dels alumnes matriculats ha crescut fins al curs 1998-99, amb una lleugera reducció en el curs següent. En canvi, el nombre de matriculats en els diferents cursos de Formació Professional s'ha reduït des del curs 1993-94 (en què hi havia 165.641 alumnes en aquest nivell d'ensenyament) fins al darrer curs 1999-2000 (en què només estaven matriculats 66.796 alumnes). Així, el curs 1991-92, la proporció d'alumnes matriculats en estudis de formació professional representava un 40,6% del total d'alumnes d'ensenyament secundari (general i professional), mentre que el curs 1999-2000 aquest percentatge havia baixat al 21,4%.

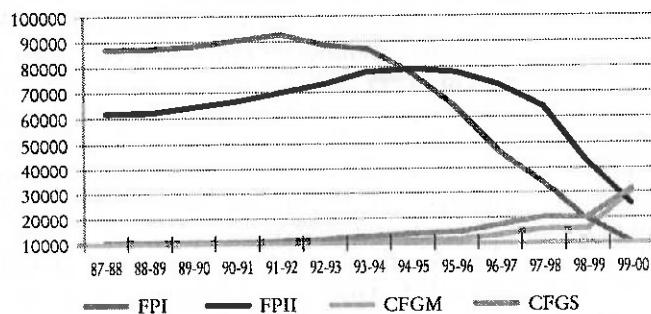
Les dades aportades recentment pel Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya com a previsió pel curs vigent 2001-02 apunten a una revifalla d'aquest percentatge, que pujaria fins al 28,3%. Però aquesta recuperació no seria imputable ni a un augment de la matriculació en els ensenyaments de formació professional (es preveu que hi hagi 66.978 matriculats en els Cicles Formatius de Grau Mig i de Grau Superior), ni a una reducció dels efectius en l'ensenyament secundari general (237.000 matriculats).

Sens dubte, hi ha raons diverses que expliquen aquesta davallada de la formació professional, singularment el propi desplegament de la reforma d'aquests ensenyaments amb la implantació dels Cicles Formatius de Grau Mig i de Grau Superior que preveia la LOGSE. Aquest serà un tema que es tractarà més extensament en el capítol 4 al subsistema de Formació Professional a Catalunya.

- El gràfic 1.9 permet observar l'evolució seguida pel nombre de matriculats en aquests diferents ensenyaments de la Formació Professional, especialment davant el període de transició de l'antic sistema de Formació Professional (regulat per la LGE de 1970), amb els nivells de FPI i FPIL, al nou sistema (establert per la LOGSE de 1990), amb els Cicles Formatius de Grau Mitjà i els Cicles Formatius de Grau Superior. A més, a partir del curs 1995-96, s'afegeixen els efectius inscrits en els Programes de Garantia Social.¹¹

11. Veure el capítol 4 per a un major detall sobre les característiques i continguts d'aquests sistemes de Formació Professional.

Gràfic 1.9. Evolució del nombre de matriculats en els diferents ensenyaments de Formació Professional

Font: MEC, *Las Cifras de la Educación en España*

Hom pot comprovar que el nombre de matriculats a Catalunya a la FPI creix fins al curs 1991-92, en què s'assoleix un màxim històric de 92.135 alumnes; després la xifra disminueix, acceleradament, a partir del curs 1995-96. Per altra banda, els matriculats a la FPII augmenten, en termes absoluts, fins a l'any 1994-95, en què s'arriba a la xifra de 76.936 alumnes; després, com en el cas anterior, el nombre es redueix, especialment a partir del curs 1996-97.

Des del curs 1990-91, comencen a funcionar els nous Cicles Formatius de Grau Mitjà i de Grau Superior. Tanmateix, el nombre d'alumnes matriculats en ells no ha compensat la reducció dels matriculats en els nivells de FPI i FPII. Els inscrits en els CFGM no comencen a créixer significativament fins al curs 1998-99 –només el curs següent, 1999-2000, superen, per primer cop, els que encara cursen estudis de FPII. El mateix succeeix amb els matriculats en els CFGS. No obstant, les previsions per al curs 2000-2001 avancen un creixement significatiu de la matriculació en els Cicles Formatius de Grau Mitjà (un 38%), així com en els Cicles Formatius de Grau Superior (un 46%).

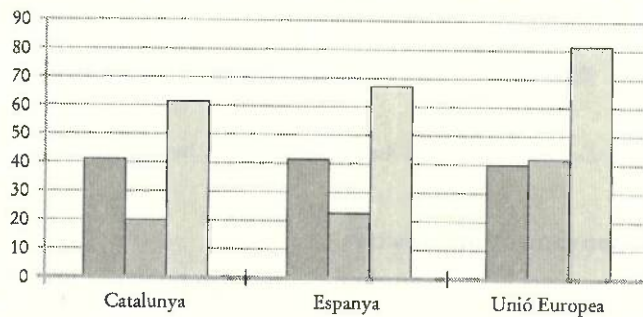
- Aquesta evolució de la matriculació en aquests nivells d'ensenyament repercuteix, naturalment, en la proporció de diplomats. Així, de l'evolució a Catalunya de la taxa d'obtenció d'un diploma d'Ensenyament Secundari postobligatori per cada 100 persones de la població d'edat teòrica de sortida, caldria destacar el fet que, si bé en l'ensenyament secundari general aquesta taxa s'ha mantingut, en els darrers anys, al voltant del 42 – 43%,

en el cas de la Formació Professional, s'ha reduït d'un 29,5% el curs 1993-94 a un 20% el curs 1997-98.¹²

També en comparació amb la mitjana dels països de la UE-15 es fa palesa aquesta disparitat de comportament dels nivells d'ensenyament general i d'ensenyament professional.

El gràfic 1.10 mostra que la taxa d'obtenció d'un diploma d'ensenyament secundari general és, a Catalunya, força semblant a la mitjana d'aquests països. Tanmateix, la taxa d'obtenció d'un diploma d'ensenyament professional és força inferior: d'un 20% a Catalunya front a un 42% com a mitjana dels països de la UE-15. Només dos d'aquests països –Irlanda i Portugal– tenen un percentatge més baix que Catalunya (i Espanya) de diplomats en Formació Professional –vegeu el gràfic 1.11.

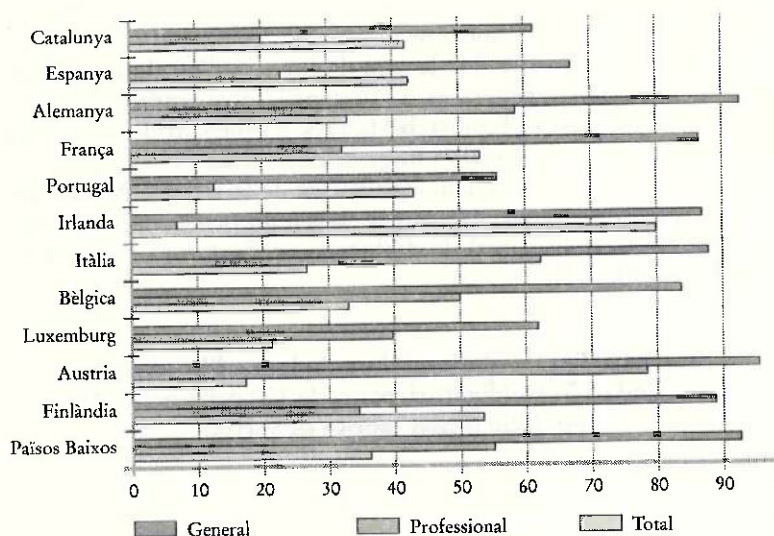
Gràfic 1.10. Taxa d'obtenció d'un diploma d'Ensenyament Secundari Postobligatori, per cada 100 persones de la població d'edat teòrica de sortida

Font: Gabinet Tècnic, Departament d'Ensenyament, curs 1997-98/OCDE Indicators

12. En aquesta evolució, cal tenir en compte l'aplicació de la LOGSE a Catalunya. Amb l'ampliació de l'escolarització fins als 16 anys, un contingent d'alumnes que feia FPI ha passat a l'ESO.

Gràfic 1.11. Taxa d'obtenció d'un diploma d'Ensenyament Secundari Postobligatori als països de l'euro, per cada 100 persones de la població d'edat teòrica de sortida

Font: Idescat, *Enquesta de Població Activa* (1996)/OCDE Indicators

1.5.2. Ensenyament universitari

- Contràriament al cas de l'ensenyament secundari (general i professional), el nombre d'estudiants matriculats a les universitats catalanes (públiques i privades) no ha deixat de créixer en les últimes tres dècades. Des del curs 1992-93 fins al curs 1999-00, els efectius inscrits en estudis de primer cicle, de primer i segon cicle i de segon cicle han augmentat en un 23,7%, arribant als 216.458. No obstant, aquest creixement sembla que va minvant en els dos darrers cursos, degut especialment de la reducció del nombre d'alumnes matriculats de nou accés.¹³
- Tot i que en el capítol 5 corresponent a la formació universitària d'aquest informe s'entrarà en una consideració més pormenoritzada de l'evolució del nombre d'estudiants universitaris – i també de la seva composició, es pot anticipar ací que la major

13. S'entén per nou accés la primera matrícula a un estudi de primer, i primer i segon cicle, independentment que s'hagi cursat anteriorment un altre estudi universitari.

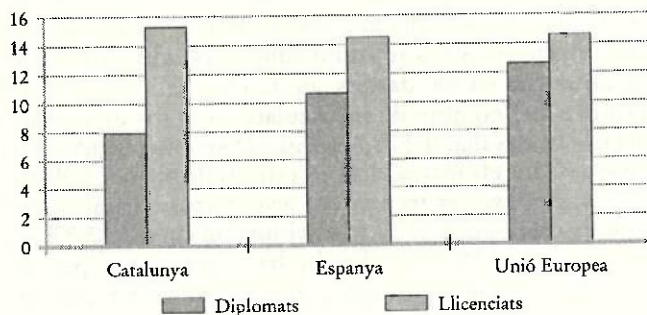
part d'aquests estudiants estan matriculats en les vuit universitats públiques que hi ha a Catalunya; en el curs 1999-00, un 91,1% del total. Tanmateix, tot i aquesta gran preponderància de les universitats públiques, cal remarcar que el percentatge dels alumnes en universitats privades ha crescut d'un 2,4% el curs 1992-93 al 8,9% del curs 1999-2000.

- Així mateix, cal anticipar alguns canvis esdevinguts en la composició dels estudiants universitaris segons els cicles acadèmics que cursen. Els alumnes d'estudis de primer i segon cicle continuen essent majoritaris: durant el curs 1999-2000, eren 112.887, que representaven el 59,6% del total de matriculats en els centres integrats del sistema universitari públic i privat de Catalunya. Tanmateix, el pes relatiu d'aquests estudis s'ha reduït significativament en els darrers anys. Des del curs 1992-93, la trajectòria del nombre de matriculats d'estudis de primer i segon cicle ha davallat del 72,6% fins a l'esmentat 59,6%. En canvi, han crescut els matriculats en estudis de primer cicle (diplomatures, enginyeries tècniques i arquitectura tècnica) que han passat de representar el 27,1% del total el curs 1992-93, a ser el 35% en el curs 1999-00. També ha augmentat el percentatge dels estudiants de segon cicle, que aquest darrer curs eren el 5,4% del total.
- El nombre de matriculats en estudis de tercer cicle també ha crescut a un ritme molt accentuat al llarg dels anys noranta. El nombre d'estudiants de doctorat del sistema universitari públic i privat de Catalunya ha passat de 6.289 el curs 1992-93, a 9.285 el curs 1999-00; és a dir, un augment d'un 36%. No obstant, l'aspecte més destacat d'aquest període és l'extraordinària expansió dels estudiants de màsters, diplomes de postgrau i cursos d'especialització. El nombre de matriculats en aquesta mena d'estudis era d'11.926 el curs 1992-93, mentre que el curs 1999-00 havia arribat als 49.362; en aquests vuit cursos, la xifra s'ha multiplicat, doncs, per quatre.
- El nombre total de titulats sortits del sistema universitari públic i privat de Catalunya durant el període comprès entre els cursos 1992-93 i 1998-99 ha passat de 13.339 a 26.803¹⁴; és a dir, s'ha duplicat. Tanmateix, el ritme de creixement del nombre de diplomats ha estat superior al de llicenciats: mentre els primers han augmentat en un 147% durant el període considerat, els segons ho han fet en un 80%.
- Ara bé, malgrat l'expansió dels estudis de cicle curt, la taxa

14. Les xifres fan referència només als titulats en centres integrats de les universitats catalanes.

d'obtenció d'un títol de diplomatura per 100 persones de la població d'edat teòrica a Catalunya era, el curs 1995-96, encara força inferior a la mitjana d'aquesta taxa dels països de la UE-15: un 8% front a un 13%. En canvi, com s'aprecia en el gràfic 1.12, la taxa d'obtenció d'un títol de llicenciatura era semblant a la mitjana d'aquest grup de països.¹⁵

Gràfic 1.12. Taxa d'obtenció d'un títol universitari per 100 persones de la població d'edat teòrica

Font: DURSÍ/OCDE, *Indicators*

15. Cal tenir en compte que la definició de títol universitari no és la mateixa a tots els països. A més, l'estructura i la durada de la formació universitària varia molt entre aquests països.

2. L'evolució de la població jove a Catalunya en un horitzó 2011

2.1. INTRODUCCIÓ

En un futur immediat, l'evolució de l'estructura de la població jove de Catalunya serà un dels factors de major impacte sobre el sistema educatiu i, també, sobre el mercat laboral.

En aquest capítol es descriuen les principals tendències demogràfiques que afectaran els contingents joves de la població catalana en un horitzó 2011. Es comenta la trajectòria que seguirà, al llarg d'aquesta dècada. La població jove de 15 a 29 anys (desagregada en grups quinquennals), la població activa d'aquest mateix tram d'edat, la població escolaritzada i la població jove segons la situació màxima assolida.

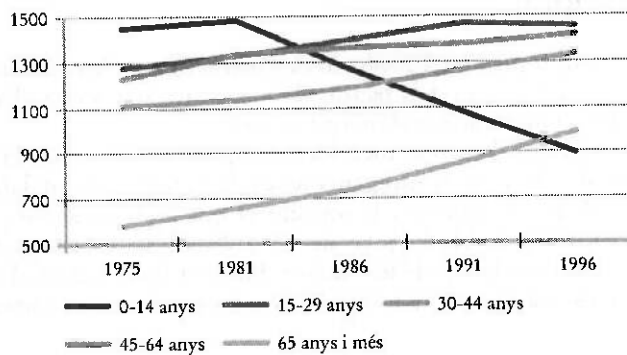
Les previsions d'evolució de la població jove de Catalunya, així com de la població activa, de la població escolaritzada i de la població jove segons nivell d'estudis acabats procedeixen de l'estudi *Els joves Catalans en el 2011: els camins que vénen*, de Juan Antonio Módenes Cabrerizo i Julián López Colás del Centre d'Estudis Demogràfics, publicat en la col·lecció Estudis núm. 4 de la Secretaria General de Jovenut del Departament de la Presidència de la Generalitat de Catalunya, l'any 2001.

2.2. LES TENDÈNCIES FINS A 1996

- De 1975 a 1996 l'estructura de la població a Catalunya per grans grups d'edat va experimentar alguns canvis rellevants. Tal com mostra el gràfic 2.1., la població de 0 a 14 anys va iniciar una forta davallada: mentre l'any 1981 estava constituïda per 1.484.000 persones, l'any 1996 només comptava amb 892.000 efectius. Aquesta forta reducció –de 592.000 individus– és conseqüència de l'entrada en escena de la primera de les “generacions buides” (la nascuda del 1976 al 1980), deguda a la davallada de la natalitat i que coincideix també en aquests anys vuitanta amb una caiguda important dels fluxos d'immigració que havien estat intensos en els anys seixanta i inicis dels setanta. La proporció d'aquest grup d'edat en el conjunt de la població es redueix: del 25,6% l'any 1975 passa a representar només el 14,7% l'any 1996. Tots els altres grans grups d'edat augmenten el seu pes específic durant aquests vint anys.

Gràfic 2.1. Població. Per grans grups d'edat (en milers). 1975-1996

Font: INE, Padró Municipal d'habitants 1975, 1986 i 1996; Cens de població 1981, 1991. Elaboració: Centre d'Estudis Demogràfics (CED)

- La primera meitat dels anys noranta va ser també un període de canvis importants en la formació i en l'activitat laboral dels joves a Catalunya. Durant aquests anys es consolida una estratègia de perllongament dels estudis i de retard de l'accés al mercat laboral. L'extensió del període d'escolarització obligatòria i una conjuntura econòmica poc favorable a la integració laboral dels joves en són els factors determinants. El quadre 2.1 permet observar com, entre 1991 i 1996, el nombre d'actius entre la po-

blació jove –de 15 a 29 anys– a Catalunya va disminuir de 891.000 a 839.000 (i la proporció d'actius, del 60,7% al 57,7%). Un comportament semblant va seguir el nombre d'ocupats que va disminuir, en aquests anys, en 108.000 individus (i la proporció d'ocupats, del 48,3% al 41,3%). En canvi, la xifra de desocupats en aquest tram d'edat va augmentar en gairebé 57.000 persones.

Per altra banda, el nombre total de joves escolaritzats va passar de 446.000 l'any 1991 a 513.000 l'any 1996 (i la seva proporció, del 30,4% al 35,3%). Les estratègies formatives de llarga durada foren, aleshores, un instrument per assolir uns nivells educatius superiors susceptibles de permetre accedir a més o millors oportunitats laborals, però també foren, per a molts, un substitutiu de l'atur.

**Quadre 2.1. Situació de l'activitat dels joves.
Nombres absoluts i percentatges. 1991-1996**

<i>Joves</i>	<i>1991</i>			<i>1996</i>		
	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Total</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Total</i>
Ocupats	413.858	295.026	708.884	341.978	258.407	600.385
Aturats	78.691	103.548	182.239	112.973	126.113	239.086
Actius ¹	492.549	398.574	891.123	454.951	384.520	839.471
Escolaritzats	213.851	231.981	445.832	242.098	270.685	512.783
Inactius	44.171	87.321	131.492	41.907	60.328	102.235
<i>Percentatges</i>						
Ocupats	55,1	41,1	48,3	46,3	36,1	41,3
Aturats	10,5	14,4	12,4	15,3	17,6	16,4
Actius ¹	65,6	55,5	60,7	61,6	53,7	57,7
Escolaritzats	28,5	32,3	30,4	32,8	37,8	35,3
Inactius	5,9	12,2	9,0	5,7	8,4	7,0
1. Ocupats més aturats						

Font: Idescat, Cens de Població 1991; Padró Municipal d'habitants 1996. Elaboració: CED

2.3. ELS CANVIS PREVISTOS EN L'HORIZÓ 2011

2.3.1. L'evolució de la població jove

- Segons les previsions de l'Institut d'Estadística de Catalunya,¹⁶

16. Vegeu Institut d'Estadística de Catalunya (1998). *Projeccions de la població de Catalunya 2010 – 2030*, Barcelona

la població de Catalunya passarà dels 6.090.040 habitants de l'any 1996 als 6.457.079 habitants que s'espera que hi hagi l'any 2011. Això suposa un augment moderat de 367.000 habitants (una taxa de creixement anual acumulatiu del 0,39% en aquests quinze anys).

- Tanmateix, malgrat aquest lleuger increment del conjunt de la població, es preveu també una disminució dels joves d'edat compresa entre els 15 i els 29 anys. Aquest contingent de joves es reduirà, en termes absoluts, en gairebé 503.000 individus entre l'any 1996 i l'any 2011; en termes relatius, aquest col·lectiu passarà de representar el 23,9% de la població a representar-ne només el 14,7%. Cap altre gran grup d'edat de la població catalana rebaixa la xifra dels seus efectius ni tampoc el seu pes relatiu durant aquest període.

Més concretament, la reducció d'efectius en la població de 15 a 29 anys s'esdevindrà, simultàniament, en els tres intervals quinquennals d'edat. Tanmateix, aquesta reducció serà més significativa en l'interval de 20 a 24 anys que perdrà, de 1996 a 2011, 210.000 individus i, en termes relatius, passarà de representar el 35,1% de la població de 15 a 29 anys a representar-ne el 31,5%.

La previsió de població jove en l'horitzó 2011 es basa en els resultats de les projeccions fetes per l'Institut d'Estadística de Catalunya i contingudes en el llibre *Projeccions de població de Catalunya 2010 – 2030* (IDESCAT, 1998).

Per projectar la població de Catalunya, l'IDESCAT fa ús del mètode de components, que permet estimar la població futura i la seva distribució segons els grups d'edat a partir d'una població inicial – en aquest cas, la població de Catalunya el 31 de desembre de 1996, per grups d'edat i sexe – a la qual s'apliquen determinats supòsits de mortalitat, fecunditat i migracions. L'IDESCAT proposa quatre escenaris relacionats amb l'evolució futura de la població, que s'estableixen a partir de la combinació de les hipòtesis sobre l'evolució futura amb diferents components.

La projecció de població jove que proposa el treball *Els Joves Catalans en el 2011: els canvis que vénen utilitza l'escenari "tendencial", que combina una fecunditat i una migració mitjanes i una hipòtesi d'esperança de vida alta.*

2.3.2. L'evolució dels actius

- La projecció de la xifra de joves actius –és a dir, de joves de 15 a 29 anys que són presents o estan disposats a integrar-se a curt termini al mercat laboral– a Catalunya en l'horitzó 2011 preveu

un increment de la taxa d'activitat d'aquest col·lectiu, fins a un nivell semblant al dels anys vuitanta. Aquest comportament de l'activitat econòmica dels joves es basa en dues hipòtesis. Una hipòtesi econòmica que considera que la trajectòria de l'economia serà positiva fins a l'horitzó de la projecció –amb una mitjana de creixement superior a la del període 1991-96– i una hipòtesi demogràfica que, com s'ha dit abans, apunta a una disminució important dels efectius de joves fins l'any 2011.

- Seguint la pauta de l'escenari tendencial de projecció, les previsions fins l'any 2011 són que, malgrat que la proporció d'actius joves augmenti del 57,7% l'any 1996 al 73,1% l'any 2011, hi haurà una forta davallada –de prop de 696.000 individus, un 17,1% menys– del nombre de joves actius a Catalunya.
- El quadre 2.2 mostra aquesta evolució de la població jove activa per grups d'edat i sexes.

**Quadre 2.2. Evolució de la població jove activa.
Per grups d'edat i sexes. 1996 i horitzó 2011**

<i>Edat</i>	<i>Any</i>	<i>Total</i>	<i>Proporció Homes</i>	<i>Proporció Dones</i>	<i>Proporció</i>
15-19 anys	1996	97.811	21,2	56.493	24,1
	2011	125.831	45,0	67.029	47,1
20-24 anys	1996	325.069	63,7	173.644	67,0
	2011	223.255	74,4	116.883	76,7
25-29 anys	1996	416.591	86,1	224.814	91,8
	2011	346.819	93,3	181.523	96,3
Total joves	1996	839.471	57,7	454.951	61,6
	2011	695.906	73,1	365.435	75,6
Variació 1996-2011					
	15-19	28.020	28,6	10.536	18,6
	20-24	-101.814	-31,3	-56.761	-32,7
	25-29	-69.772	-16,7	-43.291	-19,3
	Total	-143.565	-17,1	-89.516	-19,7

Font: Elaboració: CED

Hom pot comprovar que:

- La proporció de joves actius del tram d'edat més jove –de 15 a 19 anys– augmentarà de forma considerable, del 21,2% de 1996 al 45% l'any 2011. Aquest col·lectiu pot recuperar el nivell de presència en el mercat laboral que tenia a inicis dels anys vuitanta. Tanmateix, el tipus de treball que trobaran en el mercat no serà, molt probablement, el mateix que aleshores. En l'horitzó 2011, la contractació a temps parcial d'aquests joves serà, sens dubte, preponderant; circumstància que farà que

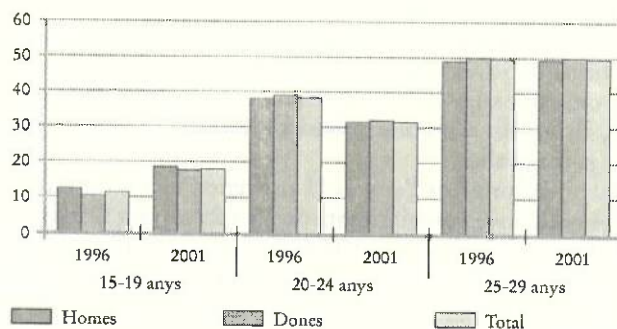
augmenti el percentatge dels que compatibilitzin els estudis amb una feina.¹⁷

Així mateix, el nombre absolut d'actius en aquest interval d'edat augmentarà en unes 28.000 persones (un 28,6% més). Aquest increment afectarà més a la població femenina: el nombre de dones que s'incorporin a l'activitat durant aquests anys augmentarà en 17.485 (un 42,3% més).

- Només en el grup d'edat de 15 a 19 anys es preveu un increment d'efectius fins l'any 2011. En el col·lectiu de 20 a 24 anys, la projecció apunta a una reducció de gairebé 102.000 individus (un 31,3% menys que l'any 1996), malgrat un augment de la taxa d'activitat en aquest segment de població del 63,7% al 74,4%. En aquest cas, la pèrdua d'actius afecta més els homes (que perden 56.761 efectius), que a les dones (que en perden 45.033).
- També el grup d'edat de 25 a 29 anys veurà reduïda la xifra d'actius. La pèrdua d'efectius serà més moderada que en el grup anterior: fins al 2011, el nombre de persones actives d'aquest col·lectiu disminuirà en gairebé 70.000 (un 16,7% menys que el 1997), si bé la taxa d'activitat creixerà del 86,1% al 93,3%. D'aquest contingent, poc més de 43.000 seran homes i la resta, dones.
- Com a conseqüència d'aquesta evolució dels actius joves a Catalunya, la distribució relativa d'aquest col·lectiu canviarà en els propers deu anys. Tal com es pot observar en el gràfic 2.2., el pes relatiu dels joves de 15 a 19 anys augmentarà en aquest període, passant de representar un 11,7% del contingent total de població jove l'any 1996, a representar-ne el 18,1%. Al contrari, la proporció dels joves de 20 a 24 anys disminuirà del 38,7% al 32,1%, mentre que la dels joves de 25 a 29 anys mantindrà la seva presència al voltant del 49,8%.

17. L'opinió majoritària dels experts que han participat en la consulta DELPHI va en aquesta mateixa direcció.

**Gràfic 2.2. Distribució relativa de la població jove activa.
Per sexe i grups d'edat. 1996 i horitzó 2011**

Font: Elaboració: CED

- Una primera conclusió important es deriva d'aquests resultats. En un horitzó 2011, la reducció del nombre de joves actius de 20 a 29 anys, de més de 171.000 persones, no podrà veure's compensada per l'augment absolut del nombre d'actius de 15 a 19 anys (només uns 28.000) que, d'altra banda, no hauran assolit encara les competències i la formació adequades. Aquesta carència d'actius joves caldrà que sigui substituïda, bé amb població desocupada (o inactiva) d'edats superiors, o bé amb població immigrada amb els nivells de qualificació requerits. Tot això planteja, doncs, reptes importants, tant per la política de formació, com per les polítiques d'inserció laboral i d'immigració.

L'estudi *Els joves catalans en el 2011: els canvis que vénen* inclou la projecció de l'activitat de la població jove de Catalunya segons les quatre situacions possibles en relació amb l'activitat i els estudis:

La metodologia de la projecció parteix del càlcul de la xifra total de joves actius. Primer es projecten les proporcions d'activitat dels joves de sexe masculí del total de Catalunya. L'activitat femenina deriva de la masculina: es projecta la distància relativa de les proporcions femenines respecte a les masculines fins a l'horitzó 2011.

Les hipòtesis aplicades a l'escenari tendencial són: una hipòtesis d'evolució econòmica que preveu el manteniment d'un clima econòmic positiu fins a l'horitzó de la projecció; i una hipòtesis demogràfica segons la qual la reducció prevista de la població jove en un context econòmic favorable incentivarà la participació laboral ràpida dels joves catalans. El sistema econòmic no podrà renunciar a una disminució brusca dels joves actius, per la qual cosa s'incentivarà la participació laboral dels joves existents.

2.3.3. L'evolució de l'escolarització dels joves

- L'evolució de l'escolarització de la població jove està menys lligada a la conjuntura econòmica. Per això, els canvis en les proporcions de joves escolaritzats són més lents al llarg dels anys que els canvis en les proporcions d'actius d'aquestes edats. A més, els nivells d'escolarització a l'inici del període, l'any 1996, eren ja força altes.

Les projeccions fins l'any 2011 preveuen una forta reducció del nombre de joves escolaritzats de 15 a 29 anys a Catalunya: dels 605.000 que hi havia l'any 1996, es passarà a una xifra de 403.000 l'any 2011; això suposa una pèrdua d'un terç dels efectius que hi havia l'any 1996. Aquesta reducció afectarà més les dones –que tindran una caiguda relativa d'un 35,8%– que els homes –el nombre dels quals es reduirà en un 30,4%.

La raó d'aquest comportament dels efectius escolaritzats rau en el fet que la disminució del nombre total de joves d'aquest interval d'edat compensa, de llarg, l'augment lleuger de les proporcions d'escolarització per edats.

- El quadre 2.3 mostra amb detall l'evolució prevista de la població jove escolaritzada a Catalunya, per grups d'edat i sexe, en l'horitzó 2011.

**Quadre 2.3. Evolució de la població jove escolaritzada.
Per grups d'edat i sexes. 1996 i horitzó 2011**

<i>Edat</i>	<i>Any</i>	<i>Total</i>	<i>Proporció Homes</i>	<i>Proporció Dones</i>	<i>Proporció</i>
15-19 anys	1996	353.425	76,8	169.708	81,4
	2011	237.367	84,9	119.993	85,4
20-24 anys	1996	207.390	40,6	98.966	43,2
	2011	132.296	44,1	65.259	45,4
25-29 anys	1996	43.723	9,0	23.203	8,6
	2011	34.271	9,2	17.799	9,0
Total joves	1996	604.538	41,6	291.877	43,7
	2011	403.934	42,5	203.051	42,9
Variació 1996-2011					
	<i>Edat</i>	<i>Absoluta</i>	<i>Relativa</i>	<i>Absoluta</i>	<i>Relativa</i>
	15-19	-116.058	-32,8	-49.715	-29,3
	20-24	-75.093	-36,2	-33.707	-34,1
	25-29	-9.452	-21,6	-5.404	-23,3
	Total	-200.604	-33,2	-88.826	-30,4

Font: Elaboració: CED

- D'aquest quadre es poden extreure les següents conclusions:
  - La reducció més gran en el nombre d'escolaritzats s'esdevindrà en el grup d'edat més jove, de 15 a 19 anys. Tot i que és previst que la proporció d'escolaritzats d'aquesta edat augmenti d'un 76,8% a un 84,8%, la forta davallada de la població d'aquest tram fins l'any 2011 repercutirà negativament en el nombre d'efectius que estaran escolaritzats, que es reduirà en 116.000 persones (un 32,8% menys). Aquesta disminució afectarà més la població femenina escolaritzada –que minvarà en 66.000 persones (un 36,1%)– que la població masculina –que en perdrà gairebé 50.000 (un 29,3%).
  - La població escolaritzada de l'interval de 20 a 24 anys també tindrà una forta reducció: perdrà poc més de 75.000 efectius (un 36,2% del col·lectiu que hi havia l'any 1996), si bé la proporció d'escolaritzats passarà del 40,6% al 44,1%. També en aquest cas la caiguda del nombre absolut de joves escolaritzats és imputable a la reducció, durant el període considerat, del nombre d'efectius d'aquest interval d'edat. Com en el contingent anterior, seran les dones el col·lectiu més afectat, amb una pèrdua de més de 41.000 persones (el 38,2%), front als homes, que en perdran gairebé 34.000.
  - El grup d'edat que perdrà –en termes absoluts i relatius– menys efectius escolaritzats serà el de 25 a 29 anys. És també el grup amb una proporció d'escolaritzats més baixa (el 9%), proporció que, es preveu que no creixerà massa (fins a un 9,2%).

La raó d'això és que, a meitat dels anys noranta, per a molts individus d'aquest col·lectiu la presència en el sistema educatiu (estudis de tercer cicle o segones llicenciatures) responia a una estratègia de perllongament del període de formació com a resposta a la manca d'oportunitats laborals. És probable que comportaments d'aquest tipus es restringeixin en un horitzó 2011 sobretot si, com s'ha dit, la xifra d'actius joves es restringeix molt i la demanda de professionals per part de les empreses manté una trajectòria positiva. Això no vol dir que no augmenti, de forma força significativa, la demanda de cursos de formació contínua procedent de la població d'aquesta edat o d'edats majors, motivada per raons de reciclatge i de promoció laboral.

Com s'ha vist, la reducció del nombre d'escolaritzats no serà deguda a una disminució de les taxes d'escolarització. Al contrari, aquestes seguiran augmentant. Malgrat l'evolució favorable del mercat de treball (deguda, especialment, a la caiguda de la xifra d'actius joves), la població de 15 a 29 anys no re-

nunciarà a assolir uns nivells educatius més alts –que continuaran veient com una garantia per competir més favorablement en el mercat de treball. Per això, és molt probable que augmenti el nombre de joves que compatibilitzin la feina amb els estudis.

Per la projecció dels joves actius escolaritzats, els autors de l'estudi Els joves catalans en el 2011: els canvis que vénen recorren als resultats de l'Enquesta de Població Activa (EPA) publicats per l'IDES-CAT. L'anàlisi de la sèrie temporal disponible (1988-1998) permet estimar la part dels joves actius que estudien corresponents a cada grup quinquennal l'any 1996, i ofereix la possibilitat d'allargar la sèrie cap al futur. Es fixen unes proporcions per a l'horitzó 2011 i s'efectua una integració lineal fins a l'any 1996 per als talls 2001 i 2006.

Contràriament al que es podria pensar, una pujada de la participació laboral dels joves no significarà necessàriament una reducció de l'escolarització. Durant els anys noranta, l'augment de l'escolarització –sobretot la universitària– responia a una estratègia de substitució, però en el futur prevaldrà una estratègia de compatibilització dels estudis amb la feina; essencialment per dos motius: en primer lloc, les transformacions econòmiques incentivaran la formació continua dels treballadors, per tant una part dels joves seguiran vinculats d'una o altra forma al sistema educatiu; en segon lloc, els canvis en la legislació laboral i sobretot l'increment de l'ocupació en els sectors terciaris promouran l'ocupació a temps parcial, que té una gran part del seu mercat entre els joves que estudien.

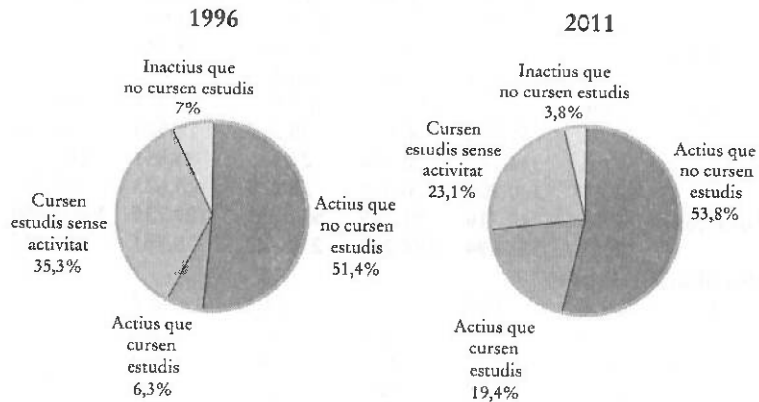
El desglossament de la resta de la població jove no atribuïda a l'activitat i composta pels joves escolaritzats no actius i pels joves inactius no escolaritzats es fa segons uns criteris de distribució diferents per grups quinquennals i sexe.

2.3.4. La compatibilització dels estudis amb l'activitat laboral

- Entre la població jove, la relació entre els estudis i l'activitat laboral és molt variada. Es poden considerar fins a quatre grups: els actius que no cursen estudis, els actius que cursen, al mateix temps, estudis, els joves que cursen estudis sense activitat i, finalment, els inactius que no cursen estudis.
- Les projeccions realitzades en l'horitzó 2011 mostren que el col·lectiu dels joves actius (de 15 a 29 anys) que cursen estudis –és a dir, aquella fracció de la població jove que compatibilitza feina i estudis– augmentarà en el període considerat en 92.457 individus (un 100,8%), en una proporció semblant entre homes i dones. El pes relatiu d'aquest grup en el total de la població

jove s'incrementarà del 6,3% l'any 1996, al 19,4% l'any 2011 –vegeu el gràfic 2.3.

Gràfic 2.3. Distribució relativa de la població jove segons la seva relació amb l'activitat i l'escolarització. Projectió 1996-2011

Font: Elaboració: CED

El grup d'actius joves que no cursen estudis es reduirà en unes 236.000 persones (un 31,6%), 137.000 homes i 99.000 dones. Malgrat tot, el percentatge respecte al total de joves de 19 a 25 anys augmentarà del 51,4% l'any 1996 al 53,8% l'any 2011.

Així mateix, el contingent de joves que cursen estudis sense activitat seguirà una trajectòria descendent, fins a perdre 293.000 individus (el 57,2%) durant el període considerat; d'ells, gairebé 158.000 dones i 136.000 homes. En aquest cas, la pèrdua de pes relatiu d'aquest col·lectiu serà considerable, passarà de representar el 35,3% de la població jove l'any 1996 a ser només el 23,1% l'any 2011.

Finalment, el nombre de joves inactius que no cursen estudis es reduirà en uns 66.000 (un 64,9%). Això farà que la seva presència en el grup d'edat de 15 a 29 anys baixi del 7% al 3,8% en els quinze anys considerats.

- El quadre 2.4. detalla la distribució de la població jove per grups d'edat segons la seva relació amb l'activitat i els estudis.

Quadre 2.4. Distribució de la població jove segons la seva relació amb l'activitat. Per grups d'edat. 1996 i horitzó 2011

Edats	Any	Actius que		Cursen	Inactius que	Total general
		no cursen estudis	cursen estudis	estudis sense activitat	no cursen estudis	
15-19 anys	1996	83.002	14.809	338.616	24.043	460.470
	2011	34.604	91.228	146.139	7.692	279.662
20-24 anys	1996	270.671	54.398	152.992	32.341	510.402
	2011	156.282	66.973	65.323	11.528	300.106
25-29 anys	1996	394.043	22.548	21.175	45.851	483.617
	2011	320.808	26.011	8.260	16.673	371.752
Total joves	1996	747.716	91.755	512.783	102.235	1.454.489
	2011	511.694	184.212	219.722	35.893	951.520
Distribució relativa						
15-19 anys	1996	18,0	3,2	73,5	5,2	100,0
	2011	12,4	32,6	52,3	2,8	100,0
20-24 anys	1996	53,0	10,7	30,0	6,3	100,0
	2011	52,1	22,3	21,8	3,8	100,0
25-29 anys	1996	81,5	4,7	4,4	9,5	100,0
	2011	86,3	7,0	2,2	4,5	100,0
Total joves	1996	51,4	6,3	35,3	7,0	100,0
	2011	53,8	19,4	23,1	3,8	100,0

Font: Elaboració: CED

- Les tendències que es preveuen en l'horitzó 2011 són les següents:
  - L'augment en el nombre de joves actius que cursen estudis s'esdevindrà en els tres grups quinquennals d'edat considerats. Tanmateix, aquest increment serà molt desigual entre ells: mentre el contingent de joves de 15 a 19 anys que compatibilitzi feina i estudis augmentarà en més de 76.000 individus (un 51,6% més que els que hi havia l'any 1996), l'increment en els altres dos intervals d'edat serà força més moderat –12.575 individus (un 23,1%) entre els de 10 i 24 anys i 3.463 individus (un 15,3%) entre els de 25 a 29 anys. Tot plegat farà que aquest col·lectiu de joves actius que cursen estudis d'una edat compresa entre els 15 i els 19 anys passin a representar l'any 2011 el 32,6% del total dels joves d'aquesta edat (l'any 1996 representaven només el 3,2%).
  - Com ja s'ha dit, la xifra dels joves actius que no cursen estudis disminuirà en uns 236.000 fins l'any 2011. Aquest descens afectarà també desigualment els tres trams d'edat considerats.

Entre els més joves –de 15 a 19 anys– la reducció d'efectius serà de poc més de 48.000. El pes relatiu d'aquest col·lectiu d'actius baixarà del 18% al 12,4%. La davallada entre els joves de 20 a 24 anys serà d'uns 114.000 individus, tot i que el percentatge d'aquest contingent respecte al total de joves d'aquesta edat es mantindrà al voltant del 52%. Finalment, el nombre dels joves actius que no cursen estudis de 25 a 29 anys disminuirà en 73.000 persones, si bé el pes relatiu d'aquest grup en el conjunt dels joves de la mateixa edat creixerà del 81,5% al 86,3%.

- La major part de la reducció prevista en el nombre de joves que cursen estudis sense dur a terme cap altra activitat –d'uns 293.000–, es concentrarà en el grup de joves de 15 a 19 anys. En aquest grup, la xifra dels que només estudien disminuirà en més de 192.000 individus; aquest col·lectiu passarà de representar el 73,5% dels joves de 15 a 19 anys l'any 1996, a representar-ne només el 52,3% l'any 2011. La caiguda serà també important entre el col·lectiu de 20 a 24 anys, de prop de 88.000. Això suposarà que aquest grup veurà reduïda la seva presència en el conjunt de joves d'aquest tram d'edat, del 30% al 21,8%. Finalment, el nombre de joves de 25 a 29 anys que només estudien disminuirà en gairebé 13.000 persones, i passarà a representar només el 2,2% del total de joves d'aquest interval (l'any 1996 eren el 4,4%).
- L'evolució favorable del mercat de treball durà a una caiguda important del nombre d'inactius de 15 a 20 anys que no cursen estudis, de poc més de 66.000 individus. Aquesta reducció es concentrarà sobretot entre els joves de 25 a 29 anys, en un 44%; un altre 31,4% afectarà els joves de 20 a 24 anys i la resta (el 24,6%), els de 15 a 19 anys.

2.3.5. L'evolució de la població jove segons la titulació màxima assolida

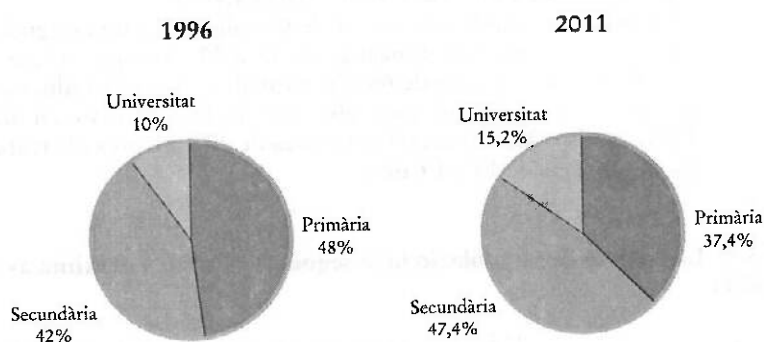
- Les projeccions d'algunes de les característiques de la població jove a Catalunya en l'horitzó 2011 inclouen també una precisió dels efectius d'aquest segment de població segons la titulació màxima assolida. En aquest exercici, la reducció del nombre total de joves prevista per a finals de la dècada actual es reflecteix naturalment en l'evolució del nombre de joves segons el nivell màxim d'estudis que aquests arribaran a assolir. Tanmateix, la repercussió d'aquesta disminució en els continguts de joves que aconseguiran cadascun dels tres nivells de titulació considerats

–primària, secundària i superior– depèn de les hipòtesis adoptades sobre l'extensió d'aquests nivells d'estudis en el futur.

- La reducció més important s'esdevindrà entre els joves de 15 a 29 anys amb un nivell d'estudis primaris: entre l'any 1996 i l'any 2011 la xifra disminuirà en més de 336.000 individus (un 48,6%), dels quals 158.000 seran dones i 178.000, homes. La pèrdua d'efectius de població jove amb estudis secundaris acabats serà de 163.000 persones (un 26,6%). La reducció entre les dones serà de 88.000 persones (un 28,3%) i entre els homes de 75.000. Finalment, la disminució del nombre de joves amb estudis superiors serà força més reduïda: uns 3.290 (un 2,2%).

Aquests canvis afectaran –tal com mostra el gràfic 2.4– la distribució relativa de la població jove segons la titulació màxima assolida: mentre, l'any 1996, un 47,6% d'aquest segment de població de 15 a 29 anys tenia una titulació màxima d'ensenyament primari, l'any 2011 aquest percentatge haurà baixat al 37,4%. En canvi, la proporció de joves amb una titulació d'ensenyament superior haurà passat del 10,2% al 15,2%. En conseqüència, es pot concloure que l'any 2011 hi haurà menys joves, però que aquests tindran un nivell més alt de formació.

Gràfic 2.4. Distribució relativa de la població jove segons la titulació màxima assolida. 1996 i horitzó 2011

Font: Elaboració: CED

Els nivells educatius assolits són força estables temporalment. Les hipòtesis d'evolució de la difusió de la titulació dels diferents nivells educatius han d'estar relacionades amb les de l'evolució de l'activitat.

Així, dins del grup de 15 a 19 anys és previsible que domini la dedicació a l'educació formal. En canvi, pel que fa al grup de 25 a 29 anys, la immensa majoria dels joves estarà abocada d'una manera o d'un altra al mercat laboral.

Les diverses proporcions calculades pel que fa als nivells d'estudis són producte d'un indicador inicial al qual estan vinculats els resultats de la resta d'edats: el percentatge de joves de 20 a 24 anys que han obtingut un títol secundari.

El procediment general és decidir les proporcions en qüestió per a l'horitzó de la projecció utilitzant la tendència mostrada durant el període 1991-1996 i estimar les dels salts intermedis mitjançant una interpolació lineal.

- El quadre 2.5. permet analitzar l'evolució de la població jove que té com a màxim una titulació d'ensenyament primari, per grups d'edat i per sexe.

Quadre 2.5. Evolució de la població jove que té com a màxim titulació d'ensenyament primari. Per grups d'edat i sexes. 1996 i horitzó 2011

Edat	Ambdós sexes		Homes		Dones		
	Any	Primària	Proporció	Primària	Proporció	Primària	Proporció
15-19 anys	1996	307.965	66,9	163.008	69,4	144.957	64,2
	2011	154.970	55,4	82.764	58,2	72.207	52,5
20-24 anys	1996	190.468	37,3	110.009	42,4	80.459	32,0
	2011	92.281	30,7	53.792	35,3	38.488	26,1
25-29 anys	1996	193.978	40,1	104.580	42,7	89.398	37,4
	2011	108.554	29,2	62.822	33,3	45.732	25,0
Variació 1996-2011							
	Edat	Absoluta	Relativa	Absoluta	Relativa	Absoluta	Relativa
	15-19	-152.995	-49,7	-80.244	-49,2	-72.750	-50,2
	20-24	-98.187	-51,6	-56.217	-51,1	-41.971	-52,2
	25-29	-85.424	-44,0	-41.758	-39,9	-43.666	-48,8

Font: Elaboració: CED

Hom pot observar que la caiguda més important, en termes absoluts, es donarà en l'interval d'edat de 15 a 19 anys: la reducció en aquest grup serà de prop de 153.000 persones (gairebé un 50%). El repartiment entre nois i noies d'aquesta disminució d'efectius serà força equilibrat.

La caiguda entre els joves de 20 a 24 anys serà també notable –uns 98.000–, sobretot en termes relatius (amb una reducció del 51,6% de

la xifra de l'any 1996). La distribució per sexes d'aquesta reducció afectarà quantitativament més la població masculina, si bé en termes relatius serà molt semblant.

Finalment, l'any 2011 hi haurà uns 85.000 joves de 25 a 29 anys menys amb una titulació d'ensenyament primari. Aquesta disminució serà força més notable entre les noies (un 48,8% menys que el contingent que hi havia l'any 1996).

- La reducció més important dels joves amb una titulació d'ensenyament secundari s'esdevindrà entre el col·lectiu de 20 a 24 anys: gairebé un 71% d'aquesta pèrdua (115.677 individus) es concentrarà en aquest tram d'edat, tal com mostra el quadre 2.6. La disminució, absoluta o relativa, serà superior entre les noies que entre els nois.

Quadre 2.6. Evolució de la població jove que té com a màxim titulació d'ensenyament secundari. Per grups d'edat i sexes. 1996 i horitzó 2011.

Edat	Any	Ambdós sexes		Homes		Dones	
		Secundària	Proporció	Secundària	Proporció	Secundària	Proporció
15-19 anys	1996	152.505	33,1	71.725	30,6	80.780	35,8
	2011	124.692	44,6	59.420	41,8	65.271	47,5
20-24 anys	1996	268.727	52,7	130.786	50,4	137.941	54,9
	2011	153.050	51,0	79.163	51,9	73.887	50,0
25-29 anys	1996	192.627	39,8	100.518	41,1	92.109	38,6
	2011	173.045	46,5	89.367	47,4	83.678	45,7
<i>Variació 1996-2011</i>							
	<i>Edat</i>	<i>Absoluta</i>	<i>Relativa</i>	<i>Absoluta</i>	<i>Relativa</i>	<i>Absoluta</i>	<i>Relativa</i>
	15-19	-27.813	-18,2	-12.305	-17,2	-15.509	-19,2
	20-24	-115.677	-43,0	-51.623	-39,5	-64.054	-46,4
	25-29	-19.582	-10,2	-11.151	-11,1	-8.431	-9,2

Font: Elaboració: CED

En l'interval d'edats de 15 a 19 anys, la reducció serà d'uns 28.000 individus (un 18,2% respecte als efectius de 1996). La rebaixa, en aquest cas, serà més equilibrada entre nois i noies.

Entre els joves de 25 a 29 anys, la disminució serà d'uns 19.600 individus. Això suposa una caiguda de només un 10,2%, que es repartirà de manera semblant entre la població masculina i femenina.

- Finalment, en el quadre 2.7., es mostra la variació absoluta i relativa de la població jove amb titulació universitària durant el període considerat.

Quadre 2.7. Evolució de la població jove amb titulació universitària. Per grups d'edat i sexes. 1996 i horitzó 2011.

Edat	Any	Ambdós sexes		Homes		Dones	
		Superior	Proporció	Superior	Proporció	Superior	Proporció
20-24	1996	51.207	10,0	18.563	7,2	32.644	13,0
	2011	54.776	18,3	19.453	12,8	35.323	23,9
25-29	1996	97.012	20,1	39.767	16,2	57.245	24,0
	2011	90.153	24,3	36.308	19,3	53.846	29,4
<i>Variació 1996-2011</i>							
	Edat	Absoluta	Relativa	Absoluta	Relativa	Absoluta	Relativa
	20-24	3.569	7,0	890	4,8	2.679	8,2
	25-29	-6.859	-7,1	-3.459	-8,7	-3.399	-5,9

Font: Elaboració: CED

Hom pot observar, en aquest cas, que en el tram d'edat de 20 a 24 anys es preveu un increment d'efectius de poc més de 3.500, la qual cosa suposa un augment relatiu del 7% respecte a la xifra de l'any 1996. Aquest augment afectarà molt més a la població femenina (amb un increment de gairebé 2.700 persones) que a la masculina (que creixerà en poc menys de 900 individus).

En canvi, el contingent de joves de 25 a 29 anys amb titulació superior es reduirà en un 7,1% respecte al nombre de l'any 1996 (en prop de 6.900 persones), amb una variació absoluta molt semblant entre homes i dones.

3. Sistema Educatiu i Mercat Laboral

3.1. INTRODUCCIÓ

En aquest capítol es tracten diferents aspectes de la relació entre el mercat de treball i el nivell d'estudis acabats de la població (en especial de la població jove).

- En la primera part, es descriu la població activa, la població ocupada i la població desocupada de Catalunya –i la seva evolució recent– d'acord amb el nivell d'estudis que han assolit aquests grups poblacionals. La informació prové, en tots aquests casos de l'Enquesta de Població Activa: Resultats detallats per a Catalunya, i ha estat facilitada per l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT).

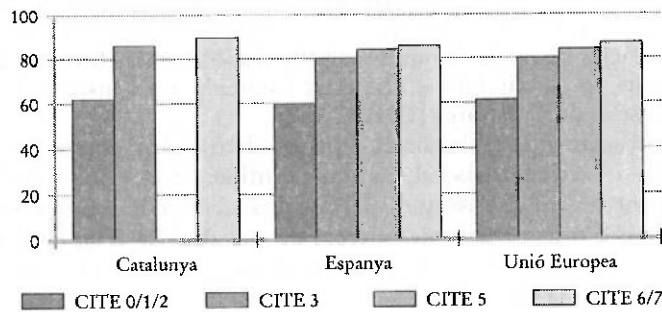
En la segona part, s'analitza el procés de transició entre el sistema educatiu i l'activitat laboral, en el qual influeixen de forma molt determinant les característiques del propi sistema d'ensenyament i la modalitat d'organització del mercat de treball. Des d'aquesta perspectiva, es descriu el cas d'Espanya, en comparació amb la mitjana dels països de la UE.

3.2. LES CARACTERÍSTIQUES DE LA POBLACIÓ ACTIVA CATALANA D'ACORD AMB EL NIVELL D'ESTUDIS ACABATS

3.2.1. Població activa

- El nivell d'estudis acabats assolit per la població és una circumstància que té una influència evident sobre els nivells d'activitat laboral. Hi ha, sens dubte, una relació directa entre els nivells de formació de la població (mesurats per la titulació màxima que aquesta població ha assolit) i la taxa d'activitat. El gràfic 3.1 mostra, amb claredat, aquesta associació. Hom pot veure que la taxa d'activitat de la població catalana (de 25 a 64 anys) que té un nivell d'estudis acabats fins a l'ensenyament secundari obligatori (CITE 0/1/2) és d'un 63%, una taxa d'activitat significativament inferior a la de la població que té una titulació d'ensenyament secundari postobligatori o de formació professional (CITE 3) –que és d'un 86%– o una titulació d'ensenyament universitari (CITE 6/7) –que és del 93%. Hom pot comprovar també en aquest mateix gràfic que les taxes d'activitat de la població adulta de Catalunya per nivells d'estudis acabats són semblants a la mitjana dels països de la UE-15.

Gràfic 3.1. Taxa d'activitat de la població entre 25 i 64 anys d'acord amb el nivell d'estudis acabats

Font: IDESCAT, Enquesta de Població Activa, 2001.

L'Enquesta de Població Activa (EPA) és la principal font d'informació del mercat de treball. És una investigació per mostreig de caràcter continu duta a terme per l'INE a tot el territori nacional. La seva

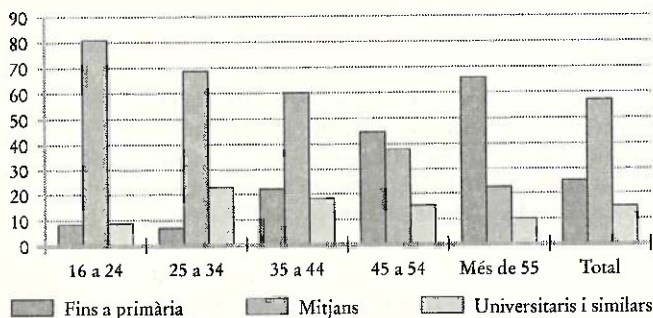
finalitat fonamental és conèixer la relació amb l'activitat econòmica de la població.

S'ha de destacar que l'EPA del segon trimestre de cada any constitueix l'enquesta comunitària sobre les forces de treball i és, per tant, la font que utilitza l'Oficina Estadística de la Unió Europea (Eurostat) en les seves publicacions.

La informació de l'EPA que figura en aquest capítol està extreta dels resultats detallats per Catalunya, que és una explotació específica efectuada per l'Institut d'Estadística de Catalunya dels fitxers d'aquesta enquesta de l'INE i que inclou informació molt detallada del mercat de treball referida al conjunt de Catalunya.

- A partir de l'evolució de les taxes d'activitat de la població catalana d'acord amb el nivell d'estudis acabats, hom comprova que, en el període considerat de 1994 a 1999, les taxes d'activitat de la població amb un nivell d'estudis acabats més baix (sense estudis i estudis primaris) s'han reduït. Això es pot atribuir al fet que una proporció creixent d'aquesta població és de major edat i tendeix a abandonar, amb una freqüència més alta, l'activitat laboral. Una segona raó, per suposat, rau en el fet que la població amb un nivell d'estudis acabats més baix té menys oportunitats per incorporar-se a una activitat laboral. En canvi, les taxes d'activitat de la població catalana amb estudis mitjans (exclosa la FP), estudis de Formació Professional i estudis superiors han crescut, tot i que lleugerament, en aquest mateix període.
- El gràfic 3.2 mostra, per a l'any 1999, la proporció de la població activa catalana que, per a cada grup d'edat, té estudis acabats fins a primària, estudis mitjans i estudis universitaris i similars. Hom pot observar que la població activa amb estudis mitjans acabats és amplament majoritària en els intervals d'edats més joves –de 16 a 24 anys, de 25 a 34 anys i de 35 a 44 anys– mentre que, per sobre dels 45 anys, el segment preponderant és el de la població activa amb estudis només fins a primària. Això confirma el major nivell d'educació que ha anat assolint la població activa catalana en les dues darreres dècades, circumstància que ja s'ha mencionat en el capítol anterior.

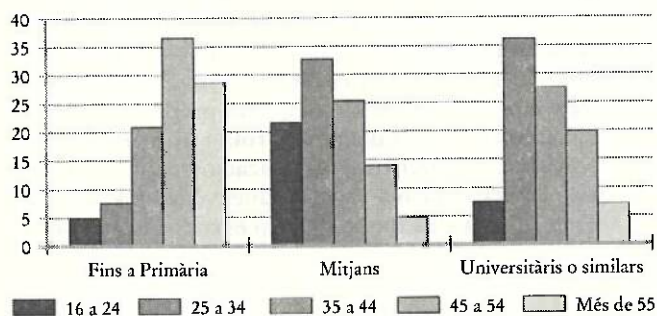
Gràfic 3.2. Població activa per nivell d'estudis acabats i sexe (anual). Percentatge per nivell d'estudis

Font: IDESCAT, Enquesta de Població Activa, 2001.

El gràfic 3.3. completa aquesta descripció amb la distribució del conjunt de la població activa de Catalunya per nivell d'estudis acabats i segons els diferents grups d'edat, l'any 1999. Es pot apreciar que un 81,2% del total de la població activa amb estudis mitjans es concentra en la població de 16 a 44 anys. En aquest mateix interval d'edats es troba també el 73,2% de la població activa amb estudis universitaris i similars acabats. En canvi, en la població activa de més de 45 i més anys hi ha el 65,6% de la població activa total de Catalunya.

Gràfic 3.3. Distribució de la població activa total catalana d'acord amb el nivell d'estudis acabats: 1999 (per grups d'edat)

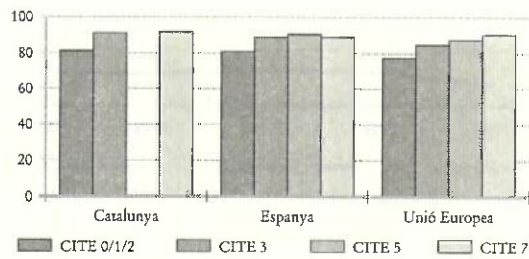
Font: IDESCAT, Enquesta de Població Activa, 2001.

- Cal destacar les diferències notables que hi ha entre les taxes d'activitat de la població masculina i de la població femenina, especialment pel que fa a la població amb un nivell d'estudis més baix. El gràfic 3.4 mostra que hi ha una distància de 37,3 punts entre les taxes d'activitat d'homes i de dones que tenen estudis fins a l'ensenyament secundari obligatori (CITE 0/1/2) i de gairebé 19 punts entre les taxes d'activitat d'homes i de dones amb una titulació d'ensenyament secundari postobligatori o professional (CITE 3). En canvi, aquesta distància és només de 3,6 punts en el cas de la població amb estudis universitaris acabats (CITE 6/7).

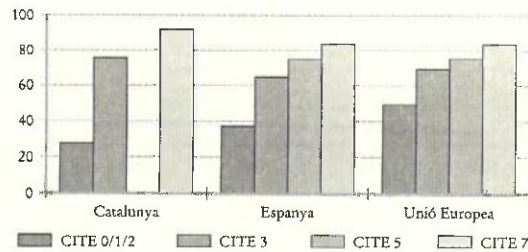
Hom pot veure també que les taxes d'activitat de la població masculina són més altes que les de la mitjana de països de la UE-15, sigui quin sigui el nivell de titulació assolida per la població. Aquest també és el cas de la població femenina, llevat del segment d'aquesta població que té un nivell d'estudis més baix.

Gràfic 3.4. "Taxa d'activitat de la població d'edat compresa entre 25 i 64 anys d'acord amb el nivell d'estudis acabats".

Homes

Dones

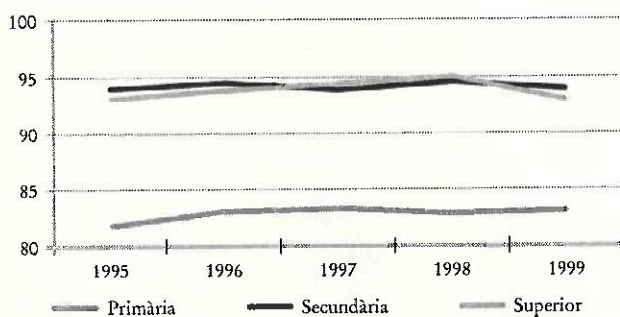

Font: Idescat: Enquesta de Població Activa (anys diversos)

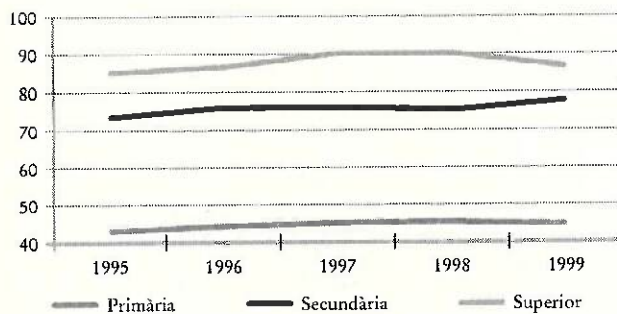
Finalment, el gràfic 3.5 descriu l'evolució de les taxes d'activitat de la població masculina i de la població femenina a Catalunya, d'acord amb el nivell d'estudis acabats, des del 1995 fins al 1999. Hom pot observar que les taxes d'activitat dels homes gairebé no han variat en aquest període, mentre que les taxes d'activitat de les dones han augmentat lleugerament (especialment, en el cas de la taxa d'activitat de la població femenina amb titulació d'estudis secundaris). Això ha permès escurçar una mica la distància entre les taxes d'activitat d'ambdós sexes.

Gràfic 3.5. Evolució de la "Taxa d'activitat de la població d'edat compresa entre 25 i 64 anys d'acord amb el nivell d'estudis acabats" des del 1995 fins al 1999 a Catalunya.

Homes

Dones

Els principals col·lectius emprats en l'Enquesta de Població Activa són:

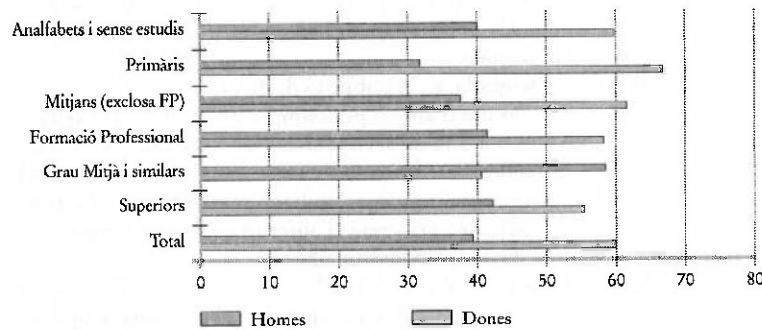
- **Població Activa:** és un conjunt de persones que subministren mà d'obra per a la producció de béns i serveis econòmics o que estan disponibles i fan gestions per incorporar-se a l'esmentada producció. Comprèn les persones de 16 anys o més que o bé estan ocupades o bé estan desocupades d'acord amb les següents definicions.
- **Població Ocupada:** és la població de 16 anys o més que ha treballat, per compte d'altri o per compte propi, a la seva ocupació principal o a una de secundària. Per "treballar" s'ha d'entendre la realització d'una activitat a canvi d'un sou, salari, benefici empresarial i guany familiar, en metàl·lic o en espècie durant una setmana concreta (l'anterior a la de l'entrevista de l'enquesta), durant almenys una hora.
- **Població desocupada:** és la població de 16 anys o més que no ha treballat, està disponible per treballar i busca una ocupació.
- **Població inactiva:** és la població de 16 anys o més que no ha treballat i, o no cerca ocupació, o no està disponible per treballar.

3.2.2. Població ocupada

- La distribució de la població ocupada a Catalunya, per grups d'edat i per nivells d'estudis assolits, segueix una pauta molt semblant a la que s'acaba de descriure per la població activa. Per tant, no s'insistirà en aquests aspectes. En canvi, en aquest apartat es mostrarà les vinculacions que existeixen entre algunes característiques de la població ocupada i els nivells de titulació assolits per aquesta.
- El gràfic 3.6 mostra la distribució de la població ocupada per sexes en cadascun dels segments d'aquesta població d'acord amb els nivells d'estudis acabats. Hom pot apreciar que la presència de les dones en la població ocupada catalana és força inferior a la dels homes: un 39,6% front a un 60,4%. Tanmateix, la participació de la població femenina en l'ocupació és, en termes relatius, més alta en els segments de població amb estudis acabats de Formació Professional (en ell, la participació femenina és d'un 41,4%), amb estudis de grau mitjà i similars (amb un 59%) i amb estudis superiors (amb un 43,3%). La integració laboral de les dones creix –en el període de 1993 a 1999 la població femenina ha passat de representar el 36,5% a ser el 39,6% de la població ocupada–, però més intensament en

els contingents de població amb nivells d'estudis professionals i superiors.

Gràfic 3.6. Població ocupada segons nivell d'estudis acabats i sexe: 1999

Font: IDESCAT, Enquesta de Població Activa, 2001

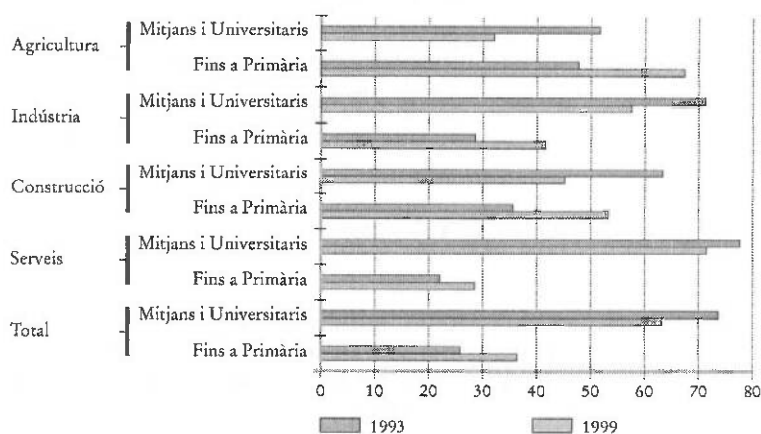
- Pel que fa a l'evolució de la població ocupada catalana segons el tipus d'ocupació i el nivell d'estudis acabats en el període de 1994 a 1999, en els diversos tipus d'ocupació el percentatge de la població ocupada amb estudis mitjans i universitaris ha crescut de forma considerable (llevat del cas dels tècnics i professionals científics i intel·lectuals en què aquest percentatge ja superava el 99% a inicis del període considerat). Els increments més notables en el percentatge de població ocupada amb un nivell d'estudis mitjans i universitaris s'aprecien en els grups de "treballadors qualificats agraris i pesquers" (15,4 punts), "treballadors qualificats de les manufactures i de la construcció" (10,8 punts), "operadors d'instal·lacions i maquinària (9,8 punts), "directius i personal d'administració d'empreses" (8,8 punts), "treballadors de serveis personals i de comerç i restauració" (7,3 punts) i "treballadors no qualificats" (5,8 punts). L'any 1999, en tots els tipus d'ocupació, més de la meitat de les persones ocupades tenien un nivell d'estudis mitjans o universitaris acabats (llevat del grup de "treballadors qualificats agraris i pesquers" que és lleugerament inferior al 50%).
- El gràfic 3.7.a. descriu l'evolució de la població ocupada de Catalunya segons els grans sectors d'activitat i els nivells d'estudis

acabats d'aquesta població, entre els anys 1993 i 1999. Es pot apreciar que l'increment de la població ocupada amb nivells de titulació d'estudis mitjans o superiors ha estat comú a tots els sectors. L'augment ha estat més accentuat en el sector de la construcció (en ell, la població ocupada amb estudis mitjans i universitaris ha crescut en 17,8 punts) i en el sector industrial (en ell, aquesta població ha augmentat en 13,2 punts). En el sector agrari aquest increment ha estat de 9,4 punts, mentre que en el sector de serveis ha estat de 6,9 punts (però cal tenir en compte que, en aquest sector el percentatge de la població ocupada amb estudis mitjans o superiors era ja superior al 70% l'any 1993).

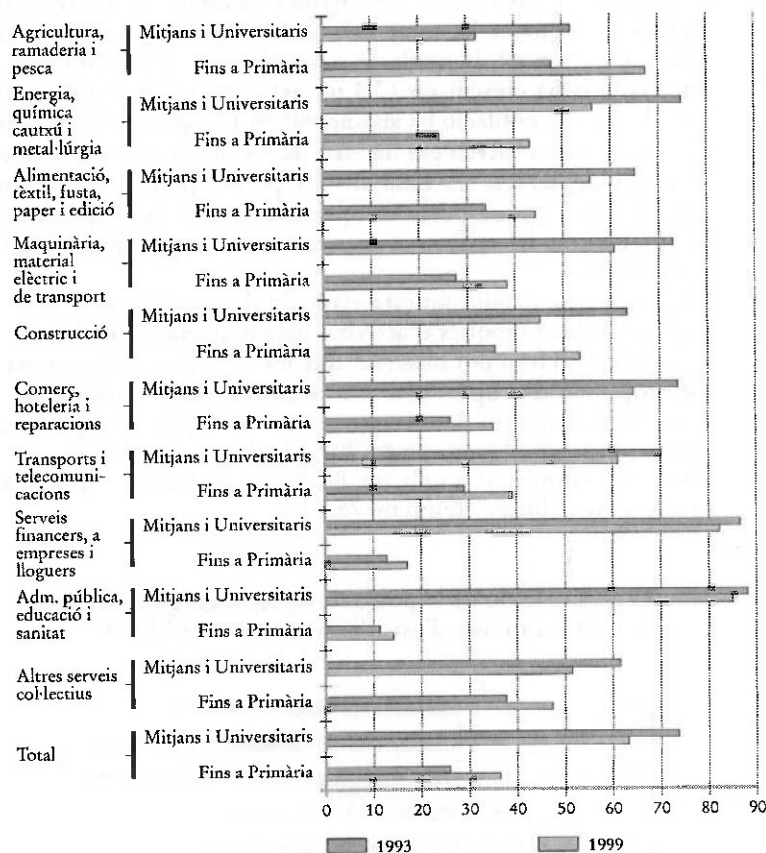
El gràfic 3.7.b. detalla aquesta evolució de la població ocupada segons les deu branques d'activitat més importants de l'economia catalana. Hom pot observar que les branques amb una major proporció d'ocupats amb un nivell d'estudis mitjans i universitaris acabats són les branques de l'"administració pública, educació i sanitat" (amb un 88,9%), de "serveis financers i serveis a les empreses" (amb un 86,5%) i d'"energia, química, cautxú i metal·lúrgia" (amb un 75,2%).

Gràfic 3.7.a. Evolució de la població ocupada segons sectors d'activitat i nivells d'estudis acabats: 1993 i 1999

Font: Idescat, Enquesta de Població Activa, 2001

Gràfic 3.7.b. Població ocupada segons branca d'activitat i nivell d'estudis acabats: 1993 i 1999

Font: Idescat, Enquesta de Població Activa, 2001

- Els ocupats amb un nivell d'estudis més baixos –fins a primària– són, relativament, més abundants entre la població no assalariada (un 35,7% d'aquesta població té aquest nivell de titulació, front al 23,8% en la població assalariada). Al contrari, el percentatge de població ocupada amb estudis mitjans és superior, en termes relatius, entre els assalariats; el mateix succeeix en el cas de la població amb estudis universitaris.
- La població ocupada assalariada amb estudis universitaris o similars té una presència (relativa) força més abundant en el sec-

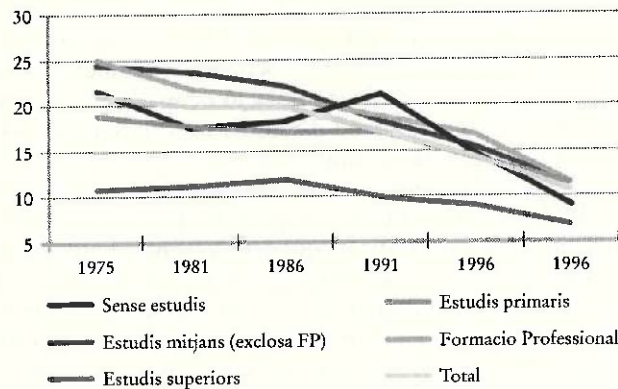
tor públic: un 47,1% dels ocupats d'aquest sector tenen aquesta titulació, front a un 14,1% d'ocupats del sector privat amb un nivell d'estudis superiors.

- No sembla que el nivell d'estudis acabats sigui un factor que influeixi, de manera determinant, en el tipus de contracte –indefinit o temporal– de la població ocupada a Catalunya. Tal i com succeeix en el conjunt de la població ocupada, el percentatge de la població amb un nivell d'estudis més baix perd pes relatiu tant en la contractació indefinida, com en la contractació temporal, mentre que guanyen terreny en ambdues els ocupats amb nivells de titulació mitjans o superiors. Tanmateix, no s'observa una evolució que confirmi que les persones ocupades amb nivells de titulació més alts tinguin una major probabilitat d'obtenir un contracte indefinit. És més probable que, com es discutirà més extensament en el següent apartat, la contractació temporal sigui molt més freqüent entre els ocupats més recents, sense que el nivell d'estudis assolits hi influeixi.
- Tampoc no sembla que el nivell d'estudis acabats sigui una circumstància determinant a l'hora de tenir una feina a jornada completa o a jornada parcial. En els darrers anys, a Catalunya, el percentatge dels ocupats a temps parcial ha crescut del 6,5% l'any 1993 al 9,2% l'any 1999, i que aquest creixement ha esdevingut tant entre els ocupats amb estudis fins a primària, com entre els ocupats amb uns estudis mitjans o superiors.

3.2.3. Població desocupada

- Es considera, en general, que la taxa d'atur és menor en els segments de població activa amb uns nivells de titulació més alta. El gràfic 3.8. sembla confirmar aquesta afirmació, però només en el cas de les persones amb nivells d'estudis superiors. En el període que recull aquest gràfic –de 1994 a 1999– la taxa d'atur global es redueix considerablement, del 21,2% al 10,6%. També es redueixen les taxes d'atur de tots els contingents de població segons el nivell de titulació assolida. Tanmateix, en tot el període considerat, no s'aprecien diferències significatives entre aquestes taxes, llevat de la taxa d'atur de la població amb estudis superiors, que és sistemàticament més baixa que la de la resta de grups.

Gràfic 3.8. Taxa d'atur segons el nivell d'estudis acabats: conjunt de la població de Catalunya

Font: Idescat, Enquesta de Població Activa, 2001

- Sembla que en la situació d'aturat (o d'ocupat) hi influeixi més l'edat en què s'entra en el mercat de treball i, sobretot, l'experiència laboral anterior. El quadre 3.1 és força explícit al respecte. En ell, hom pot trobar les taxes d'atur del conjunt de la població catalana, desglossada segons el nivell d'estudis assolits, i també aquestes taxes d'atur referides a dos grups d'edat: de 16 a 24 anys i de 25 o més anys.

Hom pot comprovar que, en tot el període considerat, de 1993 a 1999, la taxa d'atur de la població de 16 a 24 anys és molt superior a la de la població per sobre d'aquesta edat. En canvi, dins aquests dos grups d'edat, les taxes d'atur de la població amb estudis fins a primària i amb estudis mitjans o universitaris no mostren una diferència gaire apreciable.

Quadre 3.1. Evolució de les taxes d'atur de la població catalana per grups d'edat i nivells d'estudis acabats: 1993 - 1999

Grups d'edat i nivells d'estudis acabats		1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
16 a 24 anys	Fins a primària	43,3	45,5	37,9	37,2	29,7	30,3	21,6
	Mitjans i universitaris	37,8	40,4	37,5	37,1	33,4	28,0	19,7
Total		38,4	40,9	37,5	37,1	33,0	28,3	19,8

25 o més anys	Fins a primària	16,4	17,9	16,7	16,4	17,2	13,4	10,3
	Mitjans i universitaris	13,8	16,0	15,3	14,4	12,2	10,9	8,3
	Total	14,9	16,7	15,9	15,1	13,9	11,7	8,9
Total Població	Fins a primària	17,8	19,5	17,8	17,4	18,0	14,5	10,9
	Mitjans i universitaris	20,3	22,1	20,9	19,6	16,7	14,3	10,5
	Total	19,4	21,2	19,9	18,9	17,1	14,4	10,6

Font: Idescat: Enquesta de Població Activa (anys diversos)

3.3. LA TRANSICIÓ ENTRE EL SISTEMA EDUCATIU I LA VIDA ACTIVA

3.3.1. Diferència entre els sistemes educatius

- El procés d'inserció professional dels joves, és a dir, la transició que aquests duen a terme des del sistema educatiu fins a la vida activa, és un procés complex i, en molts aspectes, específic de cada país. D'ell, les estadístiques habituals sobre l'evolució del mercat de treball, com les que s'han emprat en l'apartat anterior d'aquest informe, només n'arriben a donar una representació parcial.
- En aquesta transició de les persones que han acabat llur formació inicial fins a una activitat laboral relativament estable hi influeixen, ultra la trajectòria econòmica de cada país, les característiques del seu sistema d'ensenyament i de formació i les formes d'organització del mercat de treball. El conjunt de totes aquestes característiques determina unes formes específiques d'inserció professional dels joves; en particular, l'edat d'integració a la vida laboral i la durada del propi procés de transició (i les modalitats d'activitat associades a ell).

Aquesta segona part del capítol es basa en els resultats (referits a Espanya) de l'estudi *Transition entre la système éducatif et la vie active* que ha elaborat recentment la Direcció General d'Educació i Cultura de la Comissió Europea, l'Eurostat i el Centre Europeu pel Desenvolupament de la Formació Professional (CEDEFOP) i que ha estat publicat el setembre del 2001.

La major part de les informacions estadístiques que es presenten a l'informe procedeixen de l'enquesta Comunitària de la Força de Treball (ECFT) que és la font principal de dades sobre l'ocupació i l'atur a l'UE.

L'ECFT inclou dos conjunts de preguntes sobre l'educació i la formació: un sobre el nivell d'estudis assolits i l'altre sobre la participació dels individus en accions de formació (durant les quatre setmanes anteriors a l'enquesta).

L'estudi també utilitza dades sobre els programes de formació professional en els països de l'UE.

- Els sistemes educatius i de formació dels països de la UE-15 són força diversos, sobretot en els dos aspectes següents:
  - En la configuració de l'oferta formativa.
  - En el grau de compromís de les empreses en l'orientació del sistema educatiu i en especial dels subsistemes de formació professional.

3.3.1.1. Diferències en la configuració de l'oferta formativa

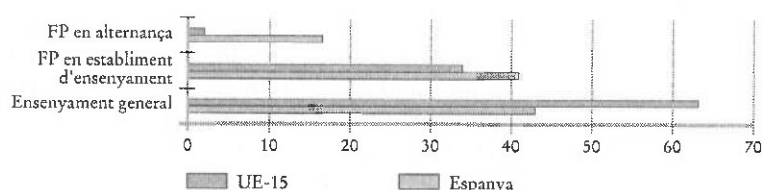
- En els països de la UE-15, la configuració de l'oferta formativa no és uniforme. Hi ha diferències notables en el nombre, en la disposició i en l'articulació dels diferents subsistemes de formació i, també, en el grau de contribució (i d'estandarització institucional) dels perfils curriculars i dels procediments d'acreditació i avaluació dels estudis.
  - En aquests països, la major part de la formació professional inicial està inclosa en el nivell secundari superior de l'ensenyament (CITE 3). Durant el curs 1996-97, en el conjunt de països de la UE-15, un 70,7% dels alumnes de Formació Professional la cursaven en aquell nivell (amb una edat d'ingrés en ell de 15 – 16 anys), i només un 18% la cursaven en l'ensenyament postsecundari no superior (CITE 4) i en el primer nivell de l'ensenyament superior (CITE 5). A Espanya, amb la reforma educativa iniciada amb l'aprovació de la LOGSE, una part substancial de la Formació Professional s'ha anat desplaçant cap a l'ensenyament postsecundari, de manera que, en el cas espanyol, aquelles proporcions són d'un 58,2% i d'un 41,2%, respectivament.

Categories de la CITE 1976

- CITE 0 — Pre-primària
- CITE 1 — Primària
- CITE 2 — Secundària inferior
- CITE 3 — Secundària superior
- CITE 5 — Ensenyament superior no universitari
- CITE 6 — Ensenyament superior universitari
- CITE 7 — Ensenyament superior postuniversitari

- En el conjunt dels països de la UE-15, un 57,6% dels alumnes inscrits en la secundària superior fa estudis de Formació Professional, tal com mostra el gràfic 3.9. Tanmateix, aquesta mitjana amaga diferències importants entre tots aquests països pel que fa al pes relatiu que, en cadascun d'ells, té la Formació Professional respecte a l'Ensenyament Secundari General. Així, mentre que hi ha països com Alemanya, Àustria, els Països Baixos o Itàlia que tenen un percentatge d'estudiants de Formació Professional per sobre del 70% del conjunt dels alumnes de secundària, en altres països, com Espanya –amb un 37,5%–, Irlanda, Portugal i Grècia, aquesta proporció està molt per sota de la mitjana de l'àrea de la UE-15.¹⁸

Gràfic 3.9. Repartició entre el nivell d'ensenyament general i FP al nivell CITE-3

Font: Eurostat – EFCT, 1997

- També hi ha diferències entre tots aquests països pel que fa a l'edat d'acabament del període de formació inicial i, per tant, a l'edat d'inici del procés de transició dels joves del sistema educatiu a l'activitat laboral.

Aquesta edat d'inici del procés d'inserció professional depèn, en primer lloc, del nivell d'estudis que arribi a assolir cada contingent de joves. No és, doncs, única per a tots els joves d'una mateixa generació. El procés de transició comença en el moment en què els primers elements d'aquesta generació abandonen el sistema d'educació i s'incorporen al món del treball, i acaba quan aquesta incorporació arriba al seu màxim.

18. En els darrers anys, i en especial a Catalunya, el percentatge d'alumnes de Formació Professional en relació als d'Ensenyament Secundari Superior no supera el 30%, com ja s'ha vist en el capítol 1 d'aquest informe.

Però l'edat d'inici del procés de transició depèn també de la freqüència de les situacions mixtes d'ocupació i de formació per edats, que resulten, en gran mesura, de l'extensió que tinguin els programes de formació en alternança o en aprenentatge.

Ambdues circumstàncies determinen uns perfils nacionals força diferenciats (respecte a la mitjana europea). El pas d'una generació de la formació inicial a l'ocupació es fa a una velocitat força diferent segons els països.

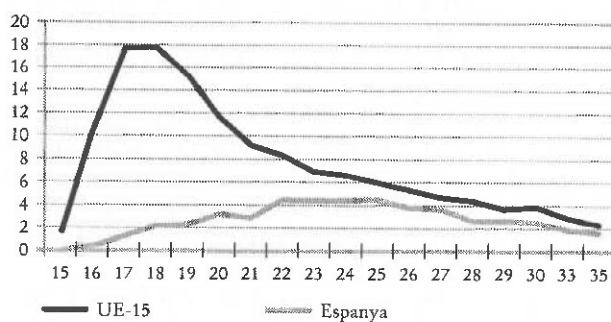
Així, la proporció de joves en la formació inicial per edats posa en evidència el caràcter més o menys precoç del procés de transició. En el cas espanyol, aquesta proporció està per sota de la mitjana de la UE-15 entre els 16 i els 18 anys –com a resultat d'una taxa de matriculació més baixa en estudis postsecundaris no superiors, de caràcter no obligatori– i, en canvi, està per sobre d'aquesta mitjana entre els 19 i els 27 anys –com a conseqüència de l'extensió del nombre de persones que segueixen estudis superiors i posposen, per tant, la seva entrada en el mercat de treball.

Així mateix, la proporció de joves que romanen en una situació mixta d'ocupació i formació és força més alta en el conjunt dels països de la UE-15 que en el cas d'Espanya, en totes les edats des dels 16 anys fins als 35 anys. Les diferències principals es troben, tal com mostra el gràfic 3.10., entre els 16 i els 21 anys; en particular, mentre el percentatge dels joves de 17 i 18 anys que estan en una situació mixta d'ocupació i formació en el conjunt dels països de la UE-15 s'apropa al 18%, a Espanya, aquest percentatge no arriba al 2%. Naturalment, la baixa matriculació d'alumnes en estudis de Formació Professional en el nostre país i la poca presència de programes de formació en alternança en són, sens dubte, algunes de les causes.¹⁹

19. Els països amb un sistema de formació professional més desenvolupat i amb una gran extensió dels programes de formació en alternança i en aprenentatge són els que tenen un percentatge més alt de joves en situació mixta de formació i ocupació: aquest és el cas de Dinamarca (amb un percentatge de joves de 17 i 18 anys en aquesta situació proper al 60%), dels Països Baixos (amb un percentatge lleugerament superior al 40%), d'Alemanya (amb un 35%) i d'Àustria (amb un percentatge per sobre també del 30%).

Gràfic 3.10. Situacions mixtes ocupació-formació per edats

Font: Eurostat-ECFT-1997

3.3.1.2. Diferències en el grau de compromís de les empreses en l'orientació del sistema educatiu

- Com s'ha dit abans, l'heterogeneïtat dels sistemes educatius i de formació dels països de la UE-15 es fa palesa també respecte al grau d'implicació del sistema productiu en l'orientació del sistema d'ensenyament, i molt en particular de la formació professional.

El grau de compromís de les empreses en els sistemes de Formació Professional d'aquest grup de països es pot evidenciar en tres vessants:

- En primer lloc, es palesa en la pròpia organització dels estudis de Formació Professional. En els països en què l'Ensenyament Secundari General predomina sobre la Formació Professional, aquesta té lloc, molt majoritàriament, dins dels propis establiments escolars.

Aquest és el cas d'Espanya, on gairebé el 95% de la Formació Professional (de nivell CITE 3) es duu a terme en un centre d'ensenyament.

En canvi, en els països en què la Formació Professional és majoritària, les seves modalitats organitzatives són molt variades. En certs països, com França, Itàlia, els Països Baixos, Bèlgica, Finlàndia, Suècia o Luxemburg, la Formació Professional en centres escolars és predominant, tot i que hi ha també una presència molt notable d'estudis d'aquest tipus en règim d'alternança. En altres països, com Dinamarca, Alemanya o Àustria –on predomina un sistema educatiu

dual-, la major part de la Formació Professional es duu a terme en règim d'alternança (en un 97%, un 75,5% i un 42,5%, respectivament).

L'extensió dels sistemes d'aprenentatge entre els joves de 15 a 20 anys és també un altre bon indicador al respecte. A Espanya, el percentatge de joves d'aquell tram d'edat que duen a terme una Formació Professional en règim d'aprenentatge és només d'un 1,1%, un percentatge molt per sota de la mitjana dels països de la UE-15 –que el curs 1996-97 fou d'un 9,9%– i dels països com Alemanya (amb un 24,9%), Àustria (amb un 21,7%) i Dinamarca (amb un 18%).

En general, mentre que la proporció de joves matriculats en estudis de Formació Professional que no havien tingut cap contacte amb una empresa durant aquest període de formació era, el curs 1995-96, d'un 44% en el conjunt de països de la UE-15; a Espanya era d'un 80%.

- Una segona vessant del grau de compromís del sector productiu en l'orientació del subsistema de Formació Professional consisteix en el paper que les empreses (o les instàncies representatives d'aquestes) tenen en la definició (i, també, en l'anticipació) dels continguts i de les especialitats d'aquesta formació. El major o menor grau d'implicació en aquestes qüestions influeix de forma determinant en la naturalesa dels sabers tramesos, del grau de proximitat dels continguts de la formació i dels sabers professionals i del lloc assignat (dins i fora de la pròpia empresa) a la capacitat dels alumnes.
- Finalment, un darrer aspecte d'aquesta implicació de les empreses en els processos de formació es palesa en el reconeixement (i valoració) que aquelles atorguen a les titulacions obtingudes en el sistema d'ensenyament formal en el moment de seleccionar els candidats a ocupar llocs vacants en les seves plantilles.

3.3.2. Els modes d'organització del mercat laboral

- Les característiques del procés d'inserció professional dels joves depenen també, com s'ha dit, de les formes en què s'organitzen els mercats de treball.

Els debutants en el mercat laboral es caracteritzen, sobretot, per llur manca (o insuficiència) d'experiència. De fet, el període de transició del sistema educatiu a l'ocupació es correspon amb el procés d'adquisició d'aquesta experiència, tant pel que fa a la

traducció dels sabers apresos en competències professionals, com pel que fa a l'adaptació a les regles i rutines empresarials. Tanmateix, les modalitats d'adquisició d'aquesta experiència i d'integració a les tasques d'una empresa són força diverses. En gran mesura, depenen de la forma d'organització del propi mercat de treball. L'estudi de la Direcció General d'Educació i Cultura de la Comissió Europea, de l'Eurostat i del CEDEFOP –basant-se en un article de Garonna i Ryan²⁰– identifica tres sistemes principals de regulació de la inserció professional segons el mode d'organització del mercat laboral:

- La integració reglamentada
  - L'exclusió selectiva
  - La regulació concurrencial
- En la modalitat d'integració reglamentada, l'organització dels mercats de treball es basa en una actitud cooperativa entre les empreses que contracten nou personal i entre empreses i assalariats. Hi ha un repartiment de l'esforç (i del risc) en la formació de les noves generacions.
En aquest sistema, hi ha una correspondència força estreta entre els tipus de formació oferts (i els sabers adquirits) i els llocs de treball a què van destinades les persones formades. En conseqüència, el risc d'atur dels joves titulats és força proper a la dels treballadors adults. En canvi, els joves sense una formació certificada es troben en situació d'inferioritat en el mercat de treball.
En la majoria de casos, en aquest sistema la formació professional inicial és adquirida en alternança i, molt sovint, en règim d'aprenentatge. Durant aquest període de formació, el jove adquireix les competències generals i específiques que es consideren precises per a l'exercici de la professió o ofici corresponent, però també adquireix, simultàniament, l'experiència del funcionament de l'empresa i de les seves normes. Un cop incorporat a ella, el nivell retributiu està molt lligat al nivell de qualificació professional individual i la progressió salarial (i la promoció interna) està fortament relacionada amb l'adquisició de noves competències.
  - La modalitat d'exclusió selectiva es dona en un context en què dominen els mercats interns. En aquest cas, els nous treballadors s'incorporen a l'empresa per baix i progressen en ella sobretot per mecanismes de promoció interna i d'antiguitat.

20. Vegeu: P. Garonna i P. Ryan (1989). "Le travail des jeunes, les relations professionnelles et les politiques sociales dans les économies avancées". *Formation - Emploi*, núm. 25, gener - març.

L'accés a aquests mercats interns està restringit i s'organitza segons un model de competència pel lloc de treball. Entre els debutants, és l'experiència ja acumulada i, en menor mesura, la titulació aportada, les que ordenen la fila d'espera per accedir a aquests mercats interns. A l'inici de la seva carrera professional, els joves es veuen sovint exclosos d'aquests mercats (d'aquí el terme d'exclusió selectiva).

En aquest sistema, les qualificacions no són transferibles; quan un treballador deixa la seva empresa, no té garanties que el seu nivell de qualificació sigui reconegut en el nou lloc de treball. El nivell de retribució està més associat al lloc que s'ocupa a l'empresa que a les característiques (i qualitats) de la persona que l'ocupa.

- Finalment, la recerca d'una rendibilitat a curt termini per part de les empreses és el factor determinant de la modalitat de regulació concurrencial del mercat laboral.
En aquest cas, les empreses contractants tracten d'estimular (i de treure profit de) la competència entre els actius (tant els debutants en el mercat laboral, com els més veterans) per fixar unes condicions retributives més baixes, sobretot en un context amb nivells d'atur alts. Aquest sistema d'organització del mercat de treball també es pot veure afavorit per una normativa que incentivi les modalitats de contractació flexible (contractes temporals, contractes a temps parcial, etc.).
- Aquests tres modes d'organització del mercat laboral poden coexistir en un mateix país. Fins i tot, en una mateixa empresa, la gestió dels recursos humans pot respondre a aquestes tres lògiques: a una lògica de "mercat intern" en el cas dels quadres de l'empresa, a una lògica d'integració reglamentada (pròpia dels mercats de professionals) en el cas de determinats especialistes o experts, especialment en funcions transversals, i a una lògica de regulació concurrencial en el cas dels treballadors menys qualificats. Tanmateix, es pot considerar que, almenys a l'escala d'un país en el seu conjunt, una d'aquestes tres modalitats de regulació del mercat de treball preval sobre les altres i, en particular, condiciona les condicions d'accés a l'ocupació dels debutants, és a dir, la naturalesa dels llocs de treball al seu abast.

3.3.3. Les dificultats de mesurar els processos de transició

- Un cop s'ha iniciat el procés de transició del sistema educatiu a l'activitat, la situació laboral dels joves es caracteritza, molt so-

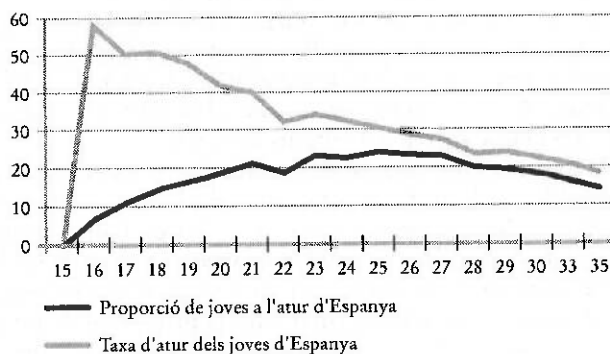
vint, per l'alternança de períodes d'ocupació amb altres períodes d'atur (o, millor, de cerca d'una nova ocupació). A mesura que avança aquest procés de transició, els primers solen ser cada cop més llargs, en la majoria de casos perquè el debutant pot acreditar una major acumulació d'experiència.

Però, així mateix, una de les característiques d'aquests processos d'inserció professional dels joves és la freqüència de les situacions mixtes que estan en la frontera de l'atur, de l'ocupació i de la inactivitat; els períodes de formació dins una empresa amb contracte de treball o determinades actuacions de foment de la inserció laboral de la població jove en són dos exemples.

- Com ja s'ha dit, les categories emprades en les estadístiques del mercat de treball evidencien algunes serioses limitacions a l'hora de mesurar amb precisió la naturalesa i l'abast de l'atur (o de l'ocupació) entre els joves. Però també, a partir d'elles, resulta difícil copsar alguns dels aspectes més característics del procés dinàmic d'accés progressiu al *status* d'ocupat (estable) per part dels joves que surten del sistema educatiu.
  - La forma més habitual de mesurar la intensitat de l'atur en la població d'un determinat grup d'edat és calculant la taxa d'atur dins d'aquest grup. La taxa d'atur, com és conegut, és el quocient entre el nombre d'aturats i el nombre d'actius. Tanmateix, en el cas de la població jove, pot ser més adient expressar aquella intensitat amb la proporció de joves a l'atur. Aquesta proporció és el quocient entre el nombre d'aturats en el grup d'edat considerat i el nombre total de joves (actius i inactius) d'aquest mateix grup. D'aquesta manera també es tenen en compte (en el denominador) aquells joves que estan seguint un procés de formació inicial i aquells que, no estant-hi, no duen a terme tampoc cap activitat professional.
  - Naturalment, la proporció d'aturats –en cada tram d'edat– és inferior a la taxa d'atur. La diferència principal entre ambdós indicadors prové de la proporció de joves que romanen dins el sistema educatiu; i aquesta diferència pot ser força important a les edats en què un contingent nombrós de joves segueixen encara estudis a temps complet. En conseqüència, respecte a la taxa d'atur, els països on el període de formació (a temps complet) és més llarg presentaran uns resultats millors. A la inversa, aquells països on l'accés a una activitat professional és més precoç ocuparan una posició pitjor.
  - Aquesta discrepància en la mesura del fenomen de l'atur entre la població jove s'evidencia, en el cas d'Espanya, en el

gràfic 3.11. En ell, es mostren la taxa d'atur i la proporció de joves a l'atur per edats –des dels 15 anys fins als 35 anys. Hom pot comprovar que la primera d'aquestes mesures és, en totes les edats considerades, un percentatge superior al que expressa la segona. Però la diferència entre ambdues proporcions és molt més elevada en el període en què una part important dels joves està cursant encara estudis a temps complet (molt especialment dels 16 als 25 anys).

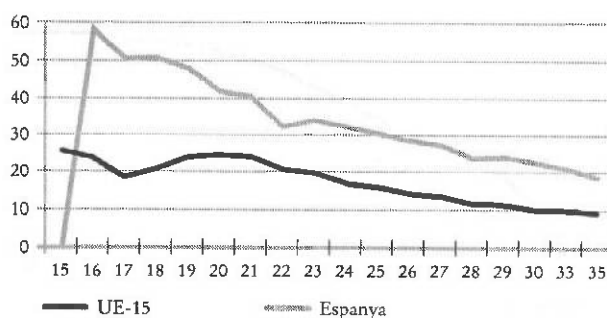
Gràfic 3.11. Taxa d'atur i proporció de joves a l'atur per edats a Europa

Font: Eurostat-ECFT-1997

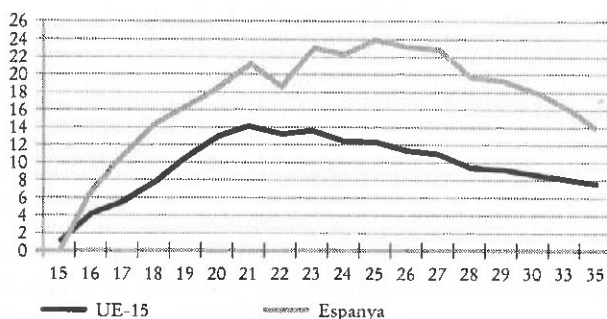
Els gràfics 3.12 i 3.13 permeten comprovar que tant la taxa d'atur com la proporció de joves a l'atur superen els percentatges respectius de la mitjana dels països de la UE-15 a totes les edats considerades (dels 16 als 35 anys). També es pot veure que, en el conjunt dels països de la UE-15, la proporció (mitjana) dels joves a l'atur augmenta fins als 21 anys (edat en què se situa en un 14,4%), mentre que després disminueix progressivament. En canvi, en el cas d'Espanya, la proporció màxima de joves a l'atur s'assoleix més tard, als 25 anys (edat en què la proporció arriba fins al 24,2%).

Gràfic 3.12. Taxa d'atur dels joves per edats

Font: ???

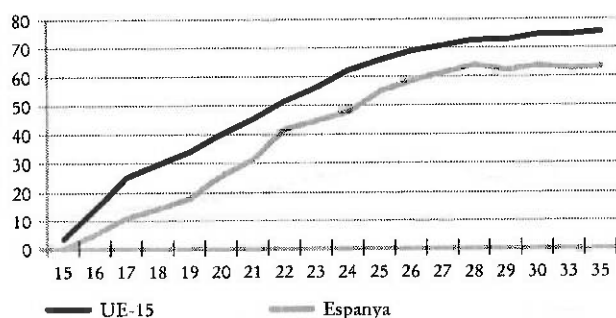
Gràfic 3.13. Proporció de joves a l'atur per edats

Font: Eurostat-ECFT-1997

- El mateix raonament es pot fer respecte a la taxa d'ocupació dels joves i a la proporció de joves ocupats. Aquesta darrera, com mostra el gràfic 3.14., és creixent amb l'edat. Tanmateix, en el cas d'Espanya (i també d'Itàlia i Grècia), la proporció de joves ocupats és inferior a la mitjana dels països de la UE-15 a totes les edats considerades. La diferència entre ambdues proporcions és molt més àmplia entre els 16 i els 25 anys, la qual cosa confirma que, en el nostre país, per a un contingent important de joves, la permanència en el sistema educatiu (a temps complet) s'allarga més que en molts dels països europeus.

Gràfic 3.14. Proporció de joves ocupats per edats

Font: Eurostat-ECFT-1997

3.3.4. Noves categories: els "júnior" i els "senior"

- L'estudi de la Direcció General d'Educació i Cultura de la Comissió Europea, de l'Eurostat i del CEDEFOP considera que una anàlisi del procés d'inserció professional dels joves que es basi només en la classificació d'aquests per grups d'edat és massa restrictiva per comparar les diferents formes nacionals que adopta aquell procés.

Un procediment d'aquesta mena suposa postular, de fet, que individus d'edats semblants tenen un comportament, així mateix, semblant a l'hora de decidir l'extensió del seu període de formació i també el moment d'entrar en la vida activa. Però, com s'ha vist, la "joventut", en tant que grup social que participa en un procés d'inserció laboral, és una noció més aviat relativa. Raonar, doncs, en termes de grups d'edat implica fer referència a la població potencialment (no pas efectivament) compromesa en el procés de transició cap a l'activitat laboral.

L'estudi proposa, aleshores, substituir la categoria de joves per la de "júnior". Els "júnior" són els individus (de més de 15 anys i de menys de 50) que tenen un títol -acreditatiu del màxim nivell d'estudis que han assolit- amb una antiguitat teòrica inferior a cinc anys. Entre els "júnior" s'estableixen dues subcategories: els que disposen d'un títol d'una antiguitat de zero a dos anys i els que en tenen un d'una antiguitat de tres a cinc anys.

A la categoria dels "júnior", s'hi afegeixen altres dues. La de "joves en formació", que aplega als individus de menys de 35

anys que romanen en la fase de formació inicial (incloses les formacions en alternança), tant si són o no actius ocupats. Finalment, es considera la categoria dels “sèniors” que inclou els individus de 15 a 50 anys que tenen un títol d’antiguitat (teòrica) del qual supera els cinc anys; també en aquest grup es consideren dues subcategories: els que disposen d’un títol d’una antiguitat entre cinc i deu anys i els que en disposen d’un de més de deu anys.

Segons aquesta classificació, les dues primeres categories –els “júniors” i els “joves en formació” apleguen els individus que es troben en la fase d’inserció professional (al marge del grup d’edat al qual pertanyen).

Joves en formació	Individus de menys de 35 anys que estan encara en procés de formació inicial (incloses les formacions en alternança), siguin o no actius ocupats.
Júniors 1	Individus de més de 15 anys i de menys de 50 anys, amb un títol d’una antiguitat teòrica de 0 a 2 anys.
Júniors 2	Individus de més de 15 anys i de menys de 50 anys, amb un títol d’una antiguitat teòrica de 3 a 5 anys.
Sèniors 1	Individus de més de 15 anys i de menys de 50 anys, amb un títol d’una antiguitat teòrica de 5 a 10 anys.
Sèniors 2	Individus de més de 15 anys i de menys de 50 anys, amb un títol d’una antiguitat teòrica de 10 a 15 anys.
Sèniors 3	Individus de més de 15 anys i de menys de 50 anys, amb un títol d’una antiguitat teòrica de més de 15 anys

3.3.5. Les modalitats d’accés a l’ocupació dels juniors

- En base a aquestes categories, l’estudi al·ludit procedeix a analitzar les característiques de la participació en el mercat de treball i les modalitats d’accés a l’ocupació dels “júniors” en comparació als “sèniors” en els països de la UE-15. Això permet determinar quines són les afinitats i les diferències al respecte de tots aquests països.

Aquesta panoràmica de la integració dels debutants en el mercat laboral s’estableix recurrent als set indicadors següents:

- La taxa d’activitat per sexe

- La taxa d'atur
- La sortida de l'atur
- La vulnerabilitat a l'atur
- La taxa d'assalarització
- La proporció de llocs de treball amb contracte temporal
- La proporció dels llocs de treball amb contracte temporal entre els assalariats contractats fa menys d'un any

També s'analitza el comportament d'aquests indicadors segons el nivell de titulació màxima assolida pels "júnior".

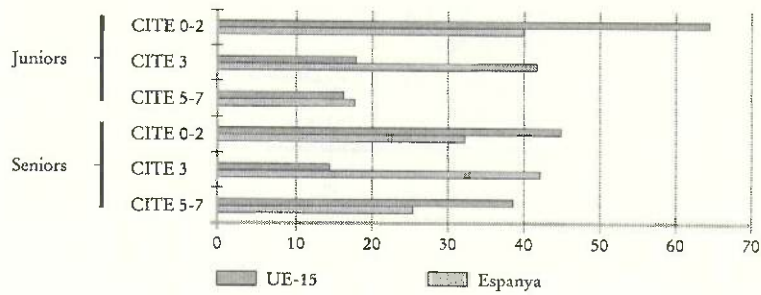
En el que segueix d'aquest capítol, es descriu el perfil de la població "júnior" espanyola, en comparació amb la del conjunt dels països de la UE-15.

3.3.5.1. Estructura per nivells de formació dels "júnior".

- En primer lloc, el gràfic 3.15 mostra l'estructura per nivells de formació (CITE 1976) dels "júnior" i dels "senior" a Espanya i a tota l'àrea de la UE-15. Hom pot observar –com ja s'anticipava en el capítol 1 d'aquest informe –que, a Espanya, els nivells màxims d'estudis assolits pel col·lectiu de "júnior" són, comparativament, més alts que els dels "senior": per exemple, un 39% dels "júnior" han acabat estudis d'ensenyament superior (universitari, postuniversitari o no universitari) –CITE 5 – 7–, front a només un 17% dels "senior".

Aquest percentatge de titulats superiors entre els "júnior" espanyols és força més alt que la mitjana de la UE-15 (que és d'un 26%). Tanmateix, la proporció de "júnior" amb una titulació d'estudis secundaris superiors –CITE 3– és més baixa que la del conjunt de la UE-15 (un 15% front a un 42%).

Gràfic 3.15. Estructura per nivells de Formació (CITE 1976) dels juniors i seniors

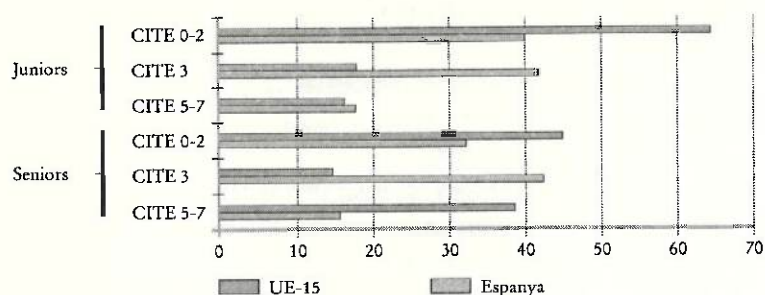
Font: Eurostat – ECFT, 1997.

3.3.5.2. La taxa d'activitat per sexe

- Tot i les dificultats d'inserció laboral, les taxes d'activitat dels "júnior" són força elevades a tots els països de la UE-15, tant en el cas dels homes com en el de les dones. En el gràfic 3.16. s'observa que, pel que fa a la població "júnior" espanyola, la taxa d'activitat masculina és força semblant a la dels "seniors" (un 92,2% front a un 94,6%); en canvi, la taxa d'activitat femenina és força més alta en el col·lectiu "júnior" (un 87,8% front a un 60,4%).

Així mateix, en comparació amb la mitjana de la UE-15, la taxa d'activitat de les dones "júnior" és sensiblement més alta (un 87,8% front a un 81,8%), mentre que la dels homes és més semblant (un 92,2% i un 90,9%, respectivament).

Gràfic 3.16. Taxa d'activitat de júnior i sènior segons sexe

Font: Eurostat – ECFT, 1997

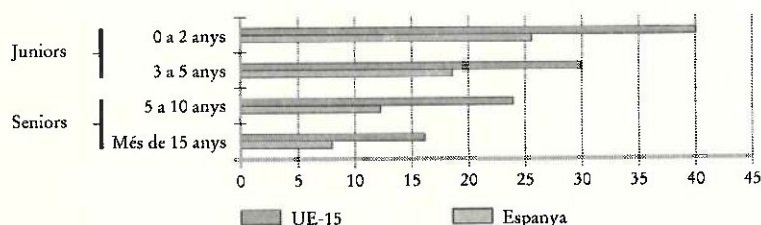
3.3.5.3. La taxa d'atur

- La taxa d'atur dels debutants és una mesura de les dificultats d'accés que aquelles troben per accedir a un lloc de feina. En la majoria dels països de la UE-15, la taxa d'atur baixa amb l'antiguitat en el mercat de treball. El gràfic 3.17. mostra que tenir una experiència de més de dos anys redueix, en una forma significativa, el risc d'atur.

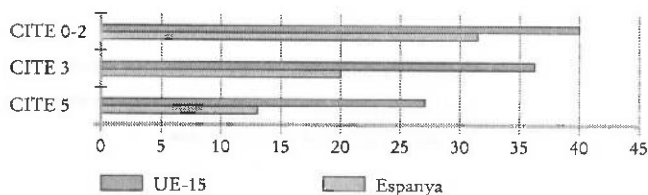
A Espanya, les taxes d'atur de "júnior" i de "sènior" són més altes que les corresponents a les mateixes categories del conjunt de la UE-15; però, en ambdós casos, aquestes taxes baixen de forma considerable en passar de "júnior" a "sènior" (i dins de cadascuna d'aquestes dues categories segons l'antiguitat de la titulació, que es pren com una aproximació del grau d'experiència acumulada).

El gràfic 3.18., permet confirmar que la disposició d'un nivell d'estudis més alt tendeix a protegir millor els "júnior" de l'atur, tant a Espanya com en el conjunt dels països de la UE-15.

Gràfic 3.17. Taxa d'atur de júnior i sènior

Gràfic 3.18. Taxa d'atur dels júnior segons nivell de formació

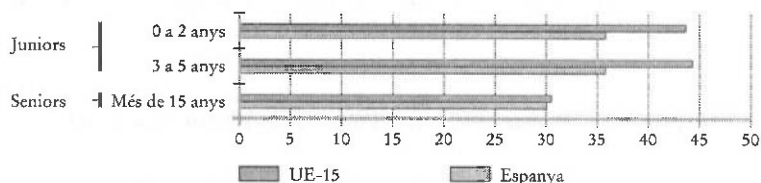

Font: Eurostat – ECFT, 1997

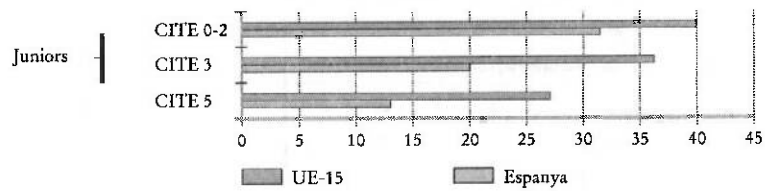
3.3.5.4. La sortida de l'atur

- L'indicador de sortida de l'atur d'una categoria és la proporció de persones que ara estan ocupades del col·lectiu d'aturats de la mateixa categoria que hi havia l'any anterior. Si bé, com s'acaba de veure, els "júnior" tenen un risc major d'atur que els "sènior", també tenen una probabilitat més elevada de sortir d'aquesta situació abans d'un any. El gràfic 3.19. permet comprovar que, a Espanya, l'indicador de sortida de l'atur és més alt entre els "júnior" que entre els "sènior" (un 44% i un 30,8%, respectivament). Aquests valors estan també per sobre de la mitjana de la UE-15. El gràfic 3.20. mostra que un nivell més alt de titulació (especialment, disposar d'un títol d'ensenyament superior), reforça la probabilitat de retorn a l'ocupació.

Gràfic 3.19. Sortida de l'atur dels júnior i sènior

Gràfic 3.20. Sortida de l'atur dels júnior segons el nivell de formació

Font: Eurostat – ECFT, 1997

3.3.5.5. La vulnerabilitat de l'atur

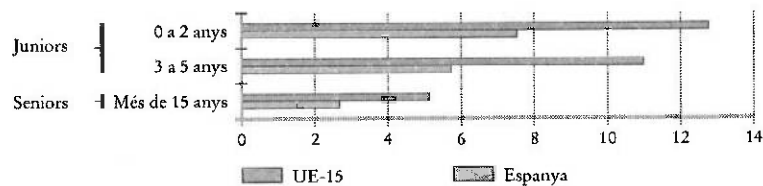
- En comparació als “sèniors”, els “júnior” no únicament tenen un major risc de romandre aturats, sinó que tenen també un risc més alt de perdre la feina.

Aquest darrer risc està expressat per l'indicador de vulnerabilitat a l'atur. Aquest indicador mesura la proporció de persones que actualment estan aturades del col·lectiu (de la mateixa categoria) que tenien feina l'any anterior.

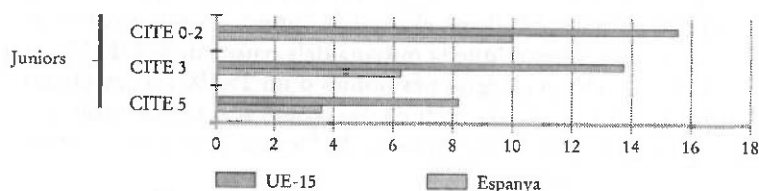
El gràfic 3.21. permet veure que, a Espanya, aquest indicador de vulnerabilitat a l'atur en el cas dels “júnior” és força alt, en comparació amb la mitjana de l'àrea de la UE-15. Espanya, junt amb França i Finlàndia, són els països on la distància en aquest sentit entre “júnior” i “sèniors” és més gran.

També en aquest cas, comptar amb una titulació més alta és un avantatge. Com es pot comprovar en el gràfic 3.22., un major nivell d'estudis fa els “júnior” menys vulnerables a l'atur, tant a Espanya com en el conjunt des països de la UE-15.

Gràfic 3.21. Vulnerabilitat a l'atur dels júnior i sèniors

Gràfic 3.22. Vulnerabilitat a l'atur dels júnior segons el nivell de formació

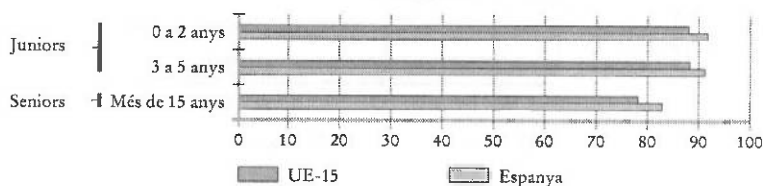
Font: Eurostat – ECFT, 1997

Del comportament dels dos darrers indicadors es pot afirmar que els “júnior” estan més exposats a l'atur, perquè la major part d'ells busquen la primera ocupació, però també perquè les ocupacions que troben són menys duradores. Tanmateix, els “júnior” tenen un risc menor (respecte als “sènior”) de romandre a l'atur durant molt de temps. Estan més exposats al risc d'un atur recurrent que al risc d'un atur de llarga durada.

3.3.5.6. La taxa d'assalarització

- La taxa d'assalarització entre els “júnior” és més elevada que entre els “sènior”. El gràfic 3.23. mostra que, a Espanya, el percentatge de “júnior” assalariats és deu punts superior al dels “sènior” (un 87,7% front a un 77,7%). Tanmateix, aquestes proporcions són lleugerament més baixes que les mitjanes de la UE-15. En general, la part dels assalariats entre els ocupats “júnior” varia poc amb el nivell de titulació.

Gràfic 3.23. Proporció d'assalariats entre les persones actives ocupades

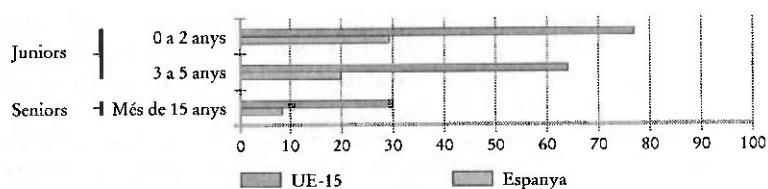
Font: Eurostat – ECFT, 1997

3.3.5.7. La proporció de llocs de treball amb contractes temporals

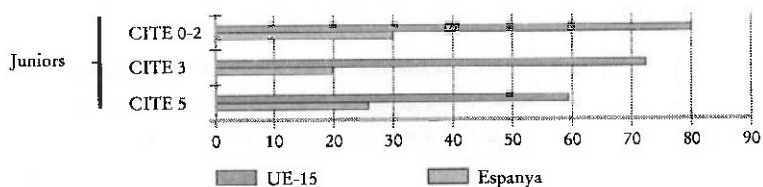
- Espanya és el país de la UE-15 amb un percentatge més alt de “júnior” amb contracte temporal: en el nostre país aquest percentatge és del 77,1% en el cas dels “júnior” amb una titulació més recent, mentre que la mitjana dels països de la UE-15 per a aquesta mateixa categoria és només d’un 29,3% (vegeu el gràfic 3.24). Les diferències amb els “seniors” són també molt notables: a Espanya, el percentatge de “seniors” amb un contracte temporal no arriba al 30%.

Disposar d’un títol d’ensenyament superior (CITE 5 -7) ofereix un cert avantatge a l’hora d’optar a un tipus de contractació estable; al respecte, es pot comprovar en el gràfic 3.25 que la diferència entre els percentatges dels “júnior” que compten amb aquest nivell d’estudis acabats i els percentatges dels “júnior” que només tenen estudis primaris o secundaris inferiors és de més de vint punts. En canvi, en el conjunt de la UE-15, haver completat uns estudis superiors no suposa cap privilegi a l’hora d’aconseguir un contracte laboral indefinit.

Gràfic 3.24. Proporció de llocs de treball amb contracte temporal entre els assalariats

Gràfic 3.25. Llocs de treball amb contracte temporal entre els assalariats, segons nivell de formació

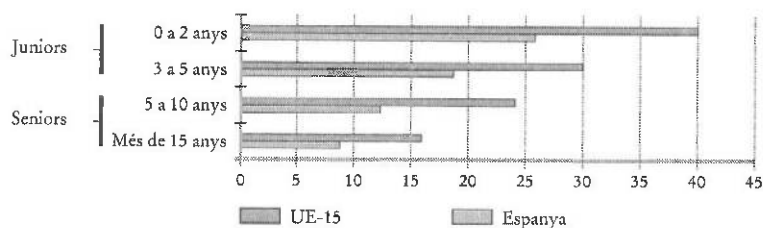
Font: Eurostat – ECFT, 1997

3.3.5.8. La proporció dels llocs de treball amb contractes temporals entre els assalariats contractats fa menys d'un any

- Tanmateix, cal destacar que la major proporció de “júnior” que de “seniors” amb contracte temporal no és conseqüència de la menor edat dels primers, ni tampoc de la seva experiència més limitada. El fet de tenir un contracte temporal depèn més del moment en què s’ha dut a terme la contractació del treballador. Les incorporacions més recents a les plantilles de les empreses es fan, en gran mesura, mitjançant contractes de durada limitada, especialment a Espanya. La majoria d’empreses fan assumir el cost d’una major flexibilitat en el tipus de vinculació laboral als nous, siguin “júnior” o “seniors”. Així ho mostra el gràfic 3.26; en ell, es pot veure que la proporció dels llocs de feina amb un contracte temporal entre els assalariats que han estat contractats en el darrer any és gairebé la mateixa tant si són “júnior”, com si són “seniors”.

Gràfic 3.26. Proporció dels llocs de treball amb contracte temporal entre els assalariats contractats fa menys d'un any

Font: Eurostat – ECFT, 1997

4. La Formació Professional

4.1. INTRODUCCIÓ

En aquest capítol es descriu l'estructura i l'evolució recent de la Formació Professional a Catalunya. Aquest nivell educatiu està organitzat en tres subsistemes: la Formació Professional específica, la Formació Ocupacional i la Formació Contínua.

També s'aporten alguns elements de diagnòstic de la situació d'aquests àmbits formatius, les seves principals febleses i algunes accions prioritàries a endegar.

Finalment es comenten les línies d'actuació que postulen el programa "Educació 2000 – 2004" del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya i els criteris directores del Pla General de Formació Professional de Catalunya elaborats pel Consell Català de Formació Professional.

4.2. LA FORMACIÓ PROFESSIONAL ESPECÍFICA

4.2.1. Evolució recent de la Formació Professional específica a Catalunya

4.2.1.1. Nombre de matriculats

- El quadre 4.1 mostra, amb detall, l'evolució del nombre d'alumnes matriculats a l'Ensenyament Secundari general i a la Formació Professional a Catalunya des del curs 1987 – 1988 fins al curs 1999 – 2000. La xifra de l'Ensenyament Secundari general inclou els alumnes matriculats al 2n cicle d'ESO, BUP i COU, Batxillerats LOGSE i Batxillerat Experimental.

Quadre 4.1 Alumnes matriculats a l'Ensenyament Secundari General i a la Formació Professional
(ensenyaments de règim general) a Catalunya

	Cifres												
	87-88	88-89	89-90	90-91	91-92	92-93	93-94	94-95	95-96	96-97	97-98	98-99	99-00
E.S.G i FP	352.216	357.345	368.603	378.726	387.710	389.318	394.788	388.363	376.779	363.279	348.298	330.763	312.962
E. Secundària i F. Professional ¹	208.956	213.008	220.999	225.024	227.047	228.588	229.147	230.874	233.409	239.457	242.185	249.072	245.986
E. Secundària General ²	143.260	144.337	147.604	153.702	160.663	160.730	165.641	157.489	143.370	123.822	106.113	81.691	66.976
Formació Professional	85.616	86.123	87.238	89.778	92.135	87.331	85.588	74.768	60.146	41.086	26.659	10.282	-
FPI	57.644	58.214	60.366	63.054	66.860	70.542	75.762	76.936	75.416	69.858	60.202	36.206	17.110
FPII	-	-	-	392	617	859	1.181	1.547	1.757	3.623	6.405	15.245	22.974
CFGM/Mòd.Prof.II	-	-	-	478	1.051	1.998	3.110	4.238	4.793	7.739	11.722	17.530	24.166
CFGS/Mòd.Prof.III	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Programes de Garantia Social	-	-	-	-	-	-	-	-	1.258	1.516	1.125	2.428	2.726

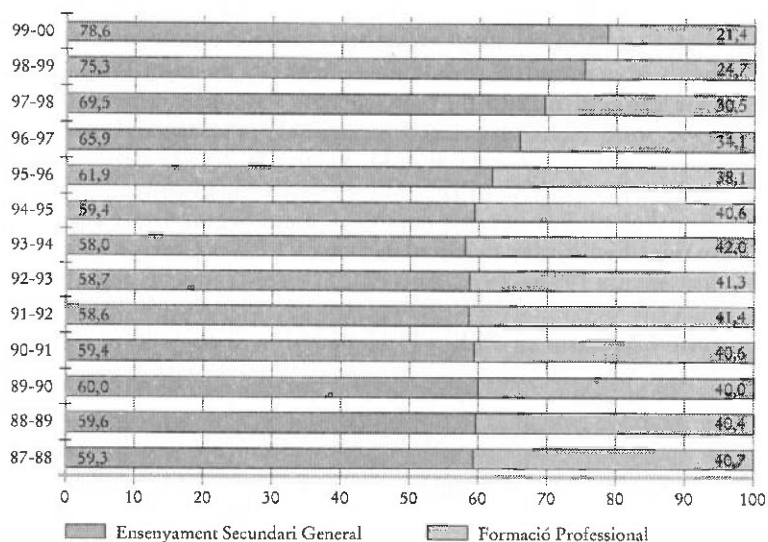
1 Inclou l'alumnat matriculat a segon cicle d'ESO, BUP i COU, Batxillerats LOGSE, Batxillerat Experimental, Batxillerat Experimental, Formació Professional, Cicles Formatius i Mòduls Professionals i Programes de Garantia Social.

2 Inclou l'alumnat matriculat a segon cicle d'ESO, BUP i COU, Batxillerats LOGSE, Batxillerat Experimental.

Font: Ministerio de Educación, Cultura y Deporte, Las Cifras de la Educación en España, 2000.

- Hom pot comprovar com el nombre total d'alumnes matriculats en els ensenyaments de Formació Professional (FPI i FPII, CFGM i CFGS i els mòduls professionals II i III) creix, en valors absoluts, des del curs 1987-1988 fins al curs 1993-1994, de 143.260 fins a 165.641. Després, aquesta xifra decreix molt ràpidament dels del curs 1995-1996 fins a arribar als 66.976 del curs 1999-2000. En termes relatius, respecte al conjunt d'alumnes de l'Ensenyament Secundari general i de la Formació Professional, la trajectòria és semblant. Tal i com es pot veure en el gràfic 4.1, el pes relatiu d'aquestes dues branques de l'ensenyament a Catalunya es manté equilibrat (en una proporció del 60% i del 40%, respectivament) fins al curs 1995 - 1996; a partir del curs següent, el percentatge dels matriculats en la branca de Formació Professional disminueix fins al 21,4%, el curs 1999 - 2000.

Gràfic 4.1 Alumnes d'Ensenyament Secundari General i Formació Professional, distribució en percentatges

Font: Departament d'Ensenyament

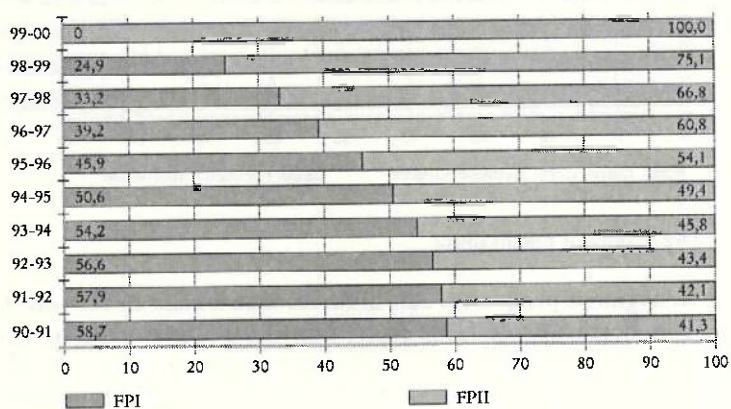
- L'augment progressiu dels alumnes matriculats en els nous Cicles Formatius de Grau Mitjà i de Grau Superior no ha compensat la davallada dels inscrits en els ensenyaments de FPI i FPII en procés d'extinció. De fet, la xifra total d'alumnes en els nous Cicles Formatius de la LOGSE no supera la de la FPI i

FPII de la LGE fins al curs 1998 – 1999. Tanmateix, les previsions del Departament d'Ensenyament per al curs 2000 – 2001 indiquen que hi haurà un creixement important de la matriculació tant en els CFGM (un 38%), com en els CFGS (un 46%). A més, 53 instituts d'Ensenyament Secundari impartiran, a partir del curs vinent, cicles formatius que abans no impartien, la qual cosa suposarà una considerable ampliació de l'oferta formativa d'aquests ensenyaments. En concret, s'implantaràn 62 cicles formatius en aquests centres, 43 de grau superior i 19 de grau mitjà.

4.2.1.2. Formació Professional de Primer Grau (FPI) i de Segon Grau (FPII)

- En el sistema de Formació Professional regulat per la Ley General de Educación de 1970, els alumnes de FPI són preponderants fins al curs 1994 – 1995 (en què encara representen el 50,6% dels matriculats en aquest nivell d'ensenyament). Ara bé, la seva proporció era ja decreixent des del curs 1990 – 1991 (tot i que el màxim de matriculació s'assoleix el curs 1991 – 1992, amb 92.135 inscrits). En canvi, el pes relatiu dels matriculats en FPII augmenta al llarg de tota la dècada dels noranta, perquè l'extinció del Primer Grau de l'antiga Formació Professional s'anticipa, en uns cursos, a la del Segon Grau; de fet, el màxim històric de matriculació en la FPII a Catalunya s'assoleix el curs 1994 – 1995, amb 77.232 inscrits –vegeu el gràfic 4.2.

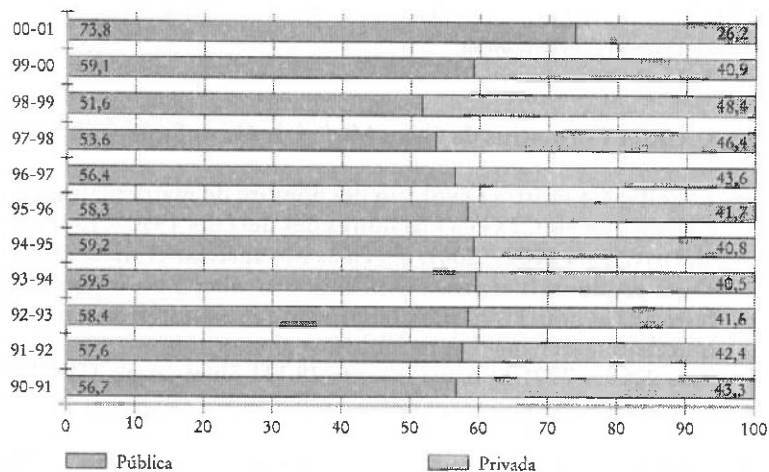
Gràfic 4.2 Alumnes d'FPI i FPII: distribució en percentatges

Font: Departament d'Ensenyament

- La proporció d'efectius de l'antiga Formació Professional matriculats en centres públics o privats a Catalunya ha variat al llarg dels últims anys, condicionada, en gran mesura, pel ritme de transició al nou sistema de la LOGSE. Com mostra el gràfic 4.3, fins al curs 1995 – 1996, els percentatges no varien excessivament, amb una preponderància dels matriculats en centres públics (que se situen en un 58 – 59% del total). En els tres cursos següents, fins al 1998 – 1999, les proporcions s'igualen, però en els darrers cursos (amb la pràctica extinció de la FPI), el percentatge de matriculats en centres públics torna a augmentar molt.

Gràfic 4.3 Alumnes d'FPI i FPII segons la titularitat dels centres: distribució en percentatges

Font: Departament d'Ensenyament

- Fins als darrers cursos, la distribució territorial per províncies dels estudis de FPI i FPII era relativament equilibrada –en proporció a la població total d'aquests quatre àmbits. El quadre 4.2 indica l'evolució del nombre d'alumnes d'aquests dos graus des del curs 1990 – 1991 fins al curs 2000 – 2001.

Quadre 4.2 Distribució dels alumnes d'FPI i FPII a Catalunya per províncies

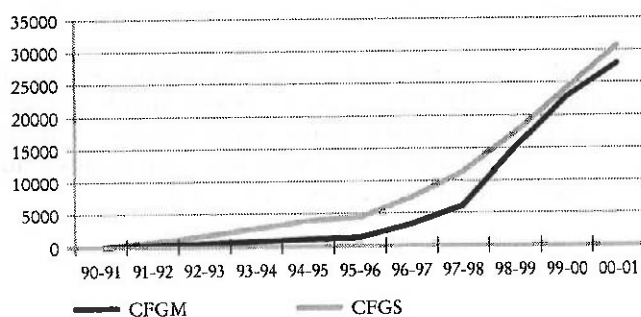
Cursos	Províncies					Catalunya
	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona		
1990-91	118.353	10.262	8.426	15.847		152.832
1991-92	121.918	10.905	9.193	17.035		158.995
1992-93	123.960	11.181	9.650	17.884		162.616
1993-94	125.240	11.311	9.875	18.876		165.243
1994-95	117.371	10.932	9.699	18.527		156.470
1995-96	103.455	9.527	9.002	17.464		139.390
1996-97	84.821	7.191	7.604	15.279		114.838
1997-98	67.115	4.961	6.097	12.026		90.145
1998-99	35.553	2.711	3.732	6.265		48.210
1999-00	12.011	1.071	1.415	2.672		17.110
2000-01	1.035	39	72	418		1.491

Font: Departament d'Ensenyament

4.2.1.3. Cicles Formatius de Grau Mitjà i de Grau Superior

- El gràfic 4.4 mostra l'evolució del nombre de matriculats en els CFGM i en els CFGS a Catalunya des del curs 1990 – 1991 fins al darrer curs 2000 – 2001. En ell es pot apreciar el ritme en què s'està produint la transició de l'antic sistema de Formació Professional al nou. Hom pot comprovar que aquest procés no adquireix una dimensió apreciable fins al curs 1997 – 1998. En el curs 2000 – 2001 hi havia inscrits 28.141 alumnes als CFGM i 30.927 als CFGS.

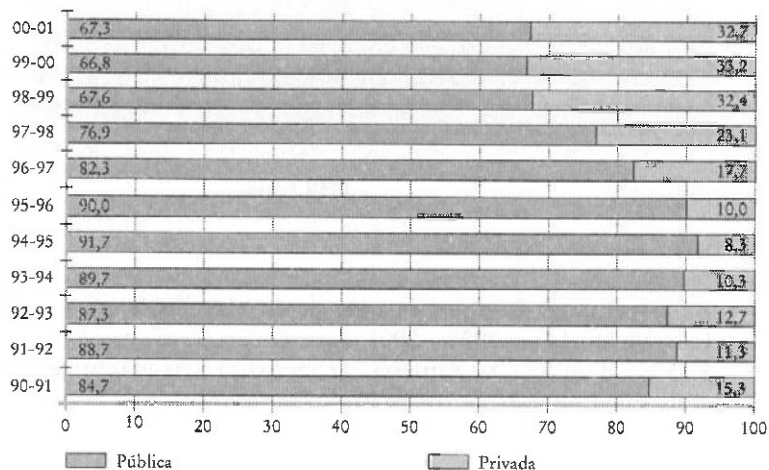
Gràfic 4.4 Evolució del nombre d'alumnes matriculats als CFGM i CFGS: del curs 1990-91 al curs 2000-01

Font: Departament d'Ensenyament

- El gràfic 4.5 permet observar com el percentatge d'alumnes dels Cicles Formatius de Grau Mitjà matriculats en centres públics és força més alt que el percentatge dels inscrits en centres privats: el darrer curs, 2000 – 2001, les proporcions eren d'un 67,3% i d'un 32,7%, respectivament. Tanmateix, la proporció dels matriculats en centres privats ha augmentat significativament, des del curs 1995 – 1996 fins ara.

Gràfic 4.5. Alumnes de CFGM segons titularitat dels centres: distribució en percentatges.

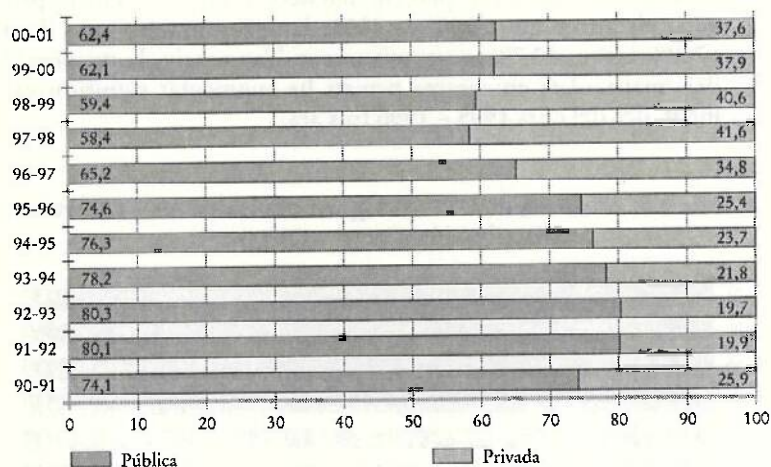

Font: Departament d'Ensenyament

Una trajectòria semblant s'aprecia en els percentatges dels alumnes de CFGS matriculats en centres públics i privats: en aquest cas, les proporcions, en el darrer curs 2000 – 2001, eren d'un 62,4% i d'un 37,6%, respectivament. En aquest cas, el gràfic 4.6 permet apreciar com, des del curs 1997 – 1998 fins ara, el període en què s'ha accelerat el ritme d'inscripció en aquests CFGS, la proporció de matriculats en centres públics ha passat del 58,4% al 62,4%, mentre que la dels matriculats en centres privats ha baixat del 41,6% al 37,6%

Gràfic 4.6. Alumnes de CFGS segons titularitat dels centres: distribució en percentatges.

Font: Departament d'Ensenyament

- El percentatge de noies és més alt en els CFGS que en els CFGM; en el curs 2000 – 2001, aquestes proporcions eren d'un 46,5% i d'un 37,8%. Aquesta característica s'ha mantingut tot al llarg del període de transició de l'antic sistema de Formació Professional fins al nou.

Formació Professional específica – Famílies Professionals

Activitats agràries	Hoteleria i Turisme
Activitats físiques i esportives	Imatge Personal
Activitats marítimopesqueres	Indústries alimentàries
Administració	Informàtica (només CFGS)
Arts gràfiques	Manteniment de vehicles autopropulsats
Comerç i Màrqueting	Manteniment i Serveis a la Producció
Comunicació, Imatge i So	Química
Edificació i Obra civil	Sanitat
Electricitat i Electrònica	Serveis socioculturals i a la comunitat (només CFGS)
Fusta i Moble	Tèxtil, Confecció i Pell
	Vidre i Ceràmica

- A Catalunya, el curs passat, 2000 – 2001, hi havia una oferta de 60 Cicles Formatius de Grau Mitjà que corresponia a 20 Famílies Professionals, com es pot veure en el quadre 4.3.

Quadre 4.3 Oferta de Formació Professional a Catalunya

CICLES		
<i>Famílies professionals</i>	<i>Gran Mitjà</i>	<i>Gran Superior</i>
Activitats agràries	5	2
Activitats físiques i esportives	1	1
Activitats maritimopesqueres	4	3
Administració i Gestió	1	2
Arts Gràfiques	3	2
Comerç i Màrqueting	1	4
Comunicació, Imatge i So	1	4
Edificació i Obra Civil	4	3
Electricitat i Electrònica	2	4
Fabricació mecànica	4	4
Fusta i Moble	3	2
Hoteleria i Turisme	3	5
Imatge personal	3	2
Indústries alimentàries	6	1
Informàtica	-	2
Manteniment de vehicles autopropulsats	2	3
Manteniment i serveis a la producció	3	3
Química	5	6
Sanitat	2	12
Serveis socioculturals i a la comunitat	-	4
Tèxtil, Confecció i Pell	5	6
Vidre i Ceràmica	2	2
Total	60	77

Font: Departament d'Ensenyament

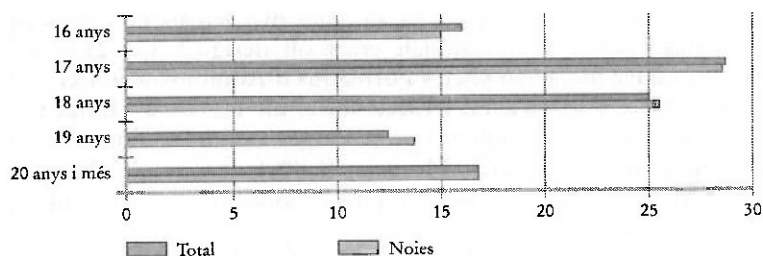
Tanmateix, la distribució dels alumnes matriculats en cadascuna d'aquestes Famílies Professionals era molt desigual. Un 21% dels alumnes estava inscrit en Cicles Formatius d'Administració i Gestió, un altre 18%, a Electricitat i Electrònica, un 11,3%, a Sanitat i un 10,5%, a Automoció. Amb uns percentatges menors se situen els Cicles Formatius de Fabricació Mecànica (6,8%), de Comerç i Màrqueting i de Manteniment i Serveis a la Producció (ambdós amb un 6,2%) i Hoteleria i Turisme (5,4%).

La distribució per Famílies Professionals de les noies estava encara més polaritzada: un 40,5% de les alumnes matriculades en Cicles

Formatius de Grau Mitjà ho estava a Administració i Gestió, un 23,5%, a Sanitat, un 10,4%, a Imatge personal i un altre 10,1%, a Comerç i Màrqueting. Amb un percentatge més baix es troben les matriculacions a Hoteleria i Turisme (5,3%) i Química (2,4%). Als Cicles Formatius de les altres 14 Famílies Professionals, el percentatge de noies matriculades no superava, en cap cas, el 2%.

- Pel que fa als Cicles Formatius de Grau Superior, el curs 2000 – 2001 hi havia una oferta de 77 cicles agrupats en 22 Famílies Professionals. Com en el cas anterior, la distribució dels alumnes inscrits en aquestes famílies també fou bastant desigual. La major part dels alumnes matriculats als CFGS es varen concentrar a Administració i Gestió (20,4%), Informàtica (16%), Electricitat i Electrònica (14,8%), Serveis Socioculturals i a la comunitat (14%) i Sanitat (10,6%). Amb percentatges menors es troben el Comerç i Màrqueting (6,1%), Edificació i Obra Civil (5,1%), Fabricació Mecànica i Química (ambdós amb un 4,5%) i Comunicació, Imatge i So (4%). També en aquest nivell formatiu, les noies es concentraven en cicles d'un nombre força reduït de Famílies Professionals: el 28,1% a Administració i Gestió, un 24,7% a Serveis Socioculturals i a la comunitat i un 16,6% a Sanitat. La resta no superava una matriculació del 7% del total: Comerç i Màrqueting (6,4%), Informàtica (5,6%), Hoteleria i Turisme (5,1%) i Química (4,9%).
- Segons les dades del curs passat 2000 – 2001, un 69,3% dels alumnes que cursaven els Cicles Formatius de Grau Mitjà tenien entre 16 i 18 anys. Tanmateix, –com es pot veure en el gràfic 4.7– un 30,7% tenia més de 18 anys (un 17,1% del total, 20 anys o més). La distribució d'edats en el cas de les noies és molt semblant al del total de matriculats.

Gràfic 4.7. Distribució per edats dels alumnes de Cicles Formatius de Grau Mig

Font: Departament d'Ensenyament

En el cas dels alumnes inscrits en els Cicles Formatius de Grau Superior, un 75,7% tenia 20 anys o més. Un altre 16,4% tenia 19 anys i la resta, un 7,9%, tenia 18 anys. El perfil de les noies matriculades en els CFGS és lleugerament més jove que el del conjunt d'inscrits.

- En el curs 2000 – 2001, el 70,6% dels alumnes dels CFGM estaven matriculats a centres de la província de Barcelona, una proporció per sota de la que representa el total de població d'aquest àmbit territorial en el conjunt de Catalunya (un 75,8%). Un altre 8,3% estava inscrit en centres de la província de Girona, un percentatge, en aquest cas, semblant al de la població gironina en el total de Catalunya (el 8,9%). En canvi, les proporcions d'inscrits a les províncies de Lleida (un 7,3%) i de Tarragona (un 13,8%) superaven el percentatge que la població de cadascuna d'aquestes dues províncies representa en el conjunt de Catalunya (un 5,8 i un 9,5%, respectivament).
Per comarques, l'oferta dels centres que imparteixen els CFGM està força equilibrada en relació amb la població total de cadascuna d'elles. Tanmateix, s'observa una certa infradotació de places a les comarques de l'entorn de Barcelona, especialment al Baix Llobregat, al Maresme i al Vallès Occidental. No així al Barcelonès, que aplega el 34,1% dels matriculats en CFGM de Catalunya (una proporció semblant a la de la població de la comarca).
- En canvi, la distribució dels alumnes matriculats dels CFGS està més desequilibrada des d'un punt de vista territorial. Per províncies, Barcelona aplega el 79,5% dels inscrits (4,3 punts per sobre del que la població de la província representa en el conjunt de Catalunya). A Lleida i a Tarragona els percentatges de matriculats, el 6,2% i el 9,6% respectivament, estan força més d'acord amb el pes relatiu de la població d'aquestes dues províncies. No és el cas de Girona, que amb només un 4,7% d'alumnes inscrits en CFGS està situada molt enrere del 8,9% que representa la seva població en el total català.
Per comarques també es posa en evidència aquesta major polarització territorial, especialment en el cas de la comarca del Barcelonès, que reuneix el 50,9% de tots els matriculats en els CFGS (molt per sobre del 34,1% que suposa la població d'aquesta comarca en el conjunt de Catalunya). Aquest desequilibri va en detriment, molt especialment, de les comarques de l'entorn metropolità de Barcelona. També les comarques de les capitals de les altres tres províncies (en particular, el Tarragonès i el Segrià) concentren –en termes relatius– un major nombre d'alumnes matriculats en aquests Cicles Formatius.

4.2.1.4. La Formació en Centres de Treball (FCT)

- Un dels aspectes més importants de l'actual Formació Professional específica –i també una de les seves fortaleses de cara al futur com s'exposarà més endavant– és la formació en centres de treball (FCT).
- La FCT són pràctiques formatives no retribuïdes que completen la formació teòrica rebuda pels alumnes. Aquestes pràctiques estan integrades en el disseny curricular dels CFGM i dels CFGS de l'actual Formació Professional (i dels cicles formatius d'Arts Plàstiques i de Disseny).

Habitualment, aquestes pràctiques es duen a terme en centres de treball situats a l'entorn dels llocs on els alumnes cursen els seus estudis.

La durada d'aquesta FCT és la que estableix aquell disseny curricular del cicle formatiu, que oscil·la entre les 300 i les 700 hores aproximadament. Les pràctiques en centres de treball poden ocupar, de forma ordinària, fins a quatre hores diàries, de forma simultània amb les hores lectives del cicle, sense ultrapassar les vint hores setmanals. Tanmateix, en certs casos, aquesta organització horària pot ser més intensiva, de 7 hores diàries fins a un màxim de 35 hores setmanals.

En els cicles d'un curs acadèmic, de 1300 a 1400 hores, la FCT es pot dur a terme un cop finalitzada la primera avaluació. En els cicles de dos cursos acadèmics, de 1700 a 2000 hores, la FCT es realitza, en canvi, prioritàriament en el segon curs (en el cas de fer-se en el primer curs, comença un cop finalitzada la segona avaluació).

- Per acollir alumnes de Formació Professional en pràctiques, les empreses han de subscriure un conveni amb les escoles d'on procedeixen aquells alumnes. Aquests convenis es regulen per l'Ordre de 5 de febrer de 1990 del Departament d'Ensenyament (DOGC núm. 1256 del 16/02/1990). Hi ha quatre tipus de convenis: estàndard (és el que es correspon amb la norma general d'un màxim de quatre hores diàries i vint de setmanals), intensiu (amb un màxim de set hores diàries de pràctiques i trenta-cinc de setmanals), especial (és aquell que en un o diferents apartats no segueix la norma general) i de simultaneïtat (és el que permet a l'alumne realitzar pràctiques simultànies en dues o més empreses).

En principi, poden establir convenis de pràctiques tots els centres d'ensenyament secundari (no únicament els que imparteixen Formació Professional) i les escoles d'art, tant públics com privats, de Catalunya. En particular, les estades a empreses als

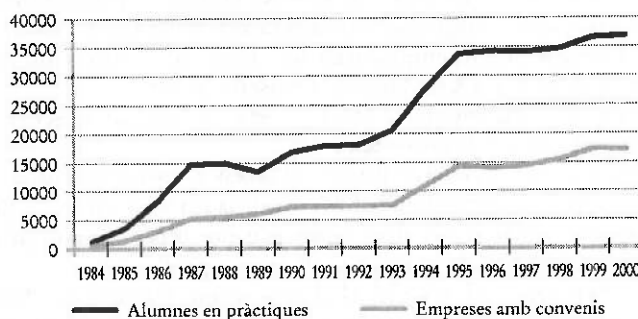
batxillerats es recomana que es facin a partir del 3r trimestre del primer any o bé durant el mes de setembre posterior.

Poden subscriure aquests convenis les empreses, professionals i organismes que estiguin afiliats a alguna Cambra de Comerç o a alguna organització empresarial que hagin formalitzat un conveni marc amb el Departament d'Ensenyament.

- El control i seguiment de la FCT està a càrrec de l'escola, de l'empresa i de l'Administració:
  - A l'escola, el control directe el duen a terme els tutors de pràctiques professionals i el coordinador de Formació Professional de cada centre, supervisat per una comissió de seguiment formada per pares, alumnes i professors.
  - A l'empresa, el control el duu a terme l'anomenat "tutor d'empresa" que, junt amb el coordinador de Formació Professional del centre educatiu (o dels tutors de pràctiques professionals), fixa el pla d'activitats que l'alumne ha de realitzar a l'empresa.
  - Finalment, a l'Administració, és el Servei de Relacions Escola – Empresa del Departament d'Ensenyament el que s'ocupa tant d'autoritzar els convenis com de donar el suport necessari per fer el seguiment de les pràctiques.
- Durant la realització de les pràctiques en centres de treball, l'alumne té un quadern de pràctiques, que li facilita l'escola, on s'inclouen, a part de totes les dades del centre docent, de l'empresa i de l'alumne, les certificacions de matriculació, horari, durada, assistència, així com el Pla d'Activitats, els comunicats quinzenals i l'avaluació de les pràctiques que l'alumne realitza a l'empresa. Aquest quadern, que queda en possessió de l'alumne un cop finalitzat el període de pràctiques, és un currículum de la seva primera experiència en el món laboral.
- La Formació en Centres de Treball a Catalunya s'inicià l'any 1984. Des d'aleshores, el nombre d'alumnes en pràctiques i d'empreses que han subscrit aquesta mena de convenis ha estat creixent, tal i com mostra el gràfic 4.8, fins a arribar a la xifra de 37.011 l'any 2000.

Val a dir que, segons dades del Departament d'Ensenyament, un 87,5% dels joves que han acabat el seu cicle formatiu han obtingut un contracte laboral (un 60%) o bé han continuat estudiant (un 27,5%). En un percentatge significatiu, els alumnes troben una primera feina a les mateixes empreses on han realitzat la seva FCT.

**Gràfic 4.8 Alumnes en pràctiques i empreses amb convenis:
període 1984-2000**

Font: Departament d'Ensenyament

- El Consell de Cambres de Comerç de Catalunya, donant compliment a allò que estipula la Llei de Cambres, juga un paper clau en l'activació i la gestió de tot el procés d'implementació de la FCT; essencialment en tres aspectes principals:
  - Amb la signatura d'un conveni-marc amb el Departament d'Ensenyament per tal de permetre que els seus afiliats puguin col·laborar en aquest tipus de formació en centres de treball.
  - Amb l'establiment d'un conveni, així mateix, amb el Departament d'Ensenyament, per a l'adopció i desplegament de la Base Integrada de Dades (BID) que permet la gestió dels convenis de pràctiques entre empreses i centres docents.
  - Amb l'impuls del programa E+E (empresa + escola, escola + empresa), que pretén ser un pont entre les empreses i els centres docents per facilitar la transició dels joves al món laboral i per col·laborar i assessorar en la política de recursos humans de les empreses.
- Segons la base de dades del Programa E+E, facilitada per la Cambra de Comerç de Barcelona, l'any 2000 es varen subscriure 2022 convenis de pràctiques a través de les Cambres de Comerç catalanes.

Pel que fa a la distribució d'aquests convenis per Famílies Professionals, un 25,1% correspon als cicles formatius de la Família Professional d'Administració i Gestió, un 11,6%, a la d'Hosteleria i turisme, un 7,9%, a la d'Electricitat i Electrònica, un 6,8%, a la de Sanitat, un 6,2%, a la de Serveis Socioculturals i a la Comunitat, un 5,9%, a la de Manteniment i Serveis a la Producció i un 5,7%, respectivament, a la d'activitats agràries i a la de Fabricació mecànica.

Finalment, el quadre 4.4 mostra el nombre d'empreses que han subscrit convenis en pràctiques a través del programa E+E, segons les Cambres de Comerç a què pertanyen.

Quadre 4.4 Nombre d'empreses que han establert convenis de pràctiques segons les Cambres de Comerç a què pertanyen

<i>Delegacions de la Cambra de Comerç</i>	<i>Empreses</i>	
	<i>Nombre</i>	<i>%</i>
Barcelona	18.529	66,2
Girona	2.120	7,6
Lleida	887	3,2
Manresa	806	2,9
Palamós	208	0,7
Reus	484	1,7
Sabadell	1.618	5,8
Sant Feliu de Guíxols	164	0,6
Tarragona	769	2,7
Tàrrrega	76	0,3
Terrassa	1.555	5,6
Tortosa	608	2,2
Valls	159	0,6
Total	27.983	100,0

Font: Cambra de Comerç de Barcelona, Programa E+E

4.3. LA FORMACIÓ OCUPACIONAL

4.3.1. Evolució recent de la Formació Ocupacional a Catalunya

4.3.1.1. Nombre de cursos

- Entre l'any 1993 i l'any 1999, el nombre de cursos de Formació Ocupacional a Catalunya per als col·lectius ordinaris ha passat de 4.612 a 11.109 (amb un creixement del 140,9%). Segons les dades del Departament de Treball, l'any 1999 (el darrer per al qual s'ha facilitat informació) el major nombre de cursos han estat adreçats a quatre col·lectius: als treballadors d'empreses de més i menys de 250 treballadors (el 34,1%), als treballadors de PIME sense distinció d'edat (el 23,5%), a aturats menors de 25 anys (el 18,8%) i a aturats majors de 25 anys.

4.3.1.2. Nombre de matriculats

- En aquest mateix període, el nombre d'alumnes d'aquests mateixos col·lectius ordinaris que han assistit a cursos de Formació Ocupacional a Catalunya, ha seguit una pauta semblant: dels 66.300 de l'any 1993 s'ha arribat als 158.573 l'any 1999 (amb un increment del 139,2%).

L'any 1999, el 35,4% dels assistents a cursos de Formació Ocupacional eren treballadors d'empreses de més i menys de 250 treballadors, el 23,2%, treballadors de PIME sense distinció d'edat, el 18,5%, aturats menors de 25 anys i un 12,8%, aturats majors de 25 anys.

4.3.1.3. Nombre d'hores

- L'evolució del nombre total d'hores de cursos de Formació Ocupacional destinats als col·lectius ordinaris des de l'any 1993 fins a l'any 1999, mostra un creixement d'1.508.000 en el primer d'aquests anys fins a 2.213.000 en el darrer any considerat, amb un increment d'un 46,8% al llarg de tot aquest període.

Durant l'any 1999, el 39,3% de les hores dels cursos de Formació Professional realitzats a Catalunya varen estar dedicades al col·lectiu d'aturats menors de 25 anys, un altre 24,2%, a aturats majors de 25 anys, un 12,2%, als treballadors d'empreses de més i menys de 250 treballadors, un 8,9%, als treballadors de PIME sense distinció d'edat i un 8,5%, a col·lectius amb especials dificultats.

4.3.1.4. Subvencions per accions de Formació ocupacional

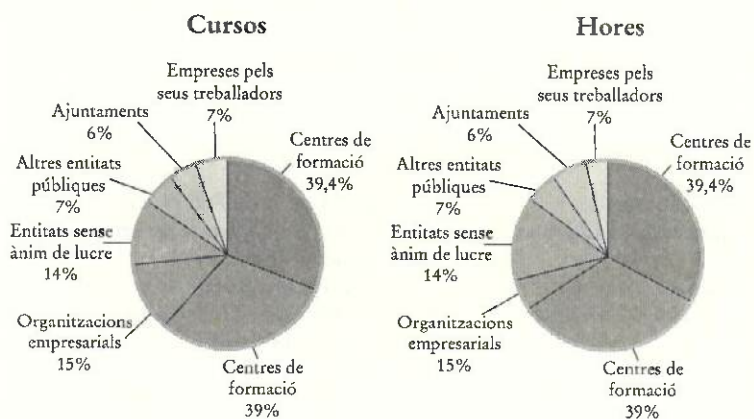
- Entre l'any 1993 i l'any 1998, les subvencions per accions de Formació Ocupacional dels col·lectius ordinaris varen augmentar en un 53%, passant de 14.696 a 22.492 milions de pessetes.

L'any 1999, el 38% de les subvencions varen finançar accions formatives per a aturats menors de 25 anys, un 23,7%, per a cursos per a aturats majors de 25 anys, un 13,7%, per a accions destinades a treballadors d'empreses de més i menys de 250 treballadors, un 9,7%, a treballadors de PIME sense distinció d'edat i un altre 8%, a col·lectius amb especials dificultats.

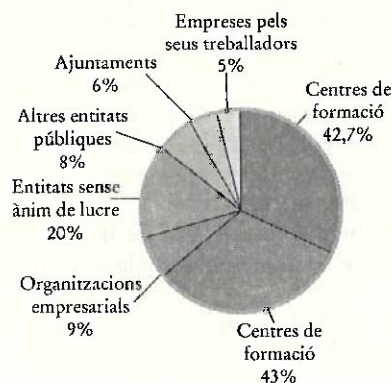
4.3.1.5. Distribució per tipus d'entitat col·laboradora

- L'any 1998 els centres de formació (públics i privats) eren el tipus d'entitat col·laboradora que donava un major nombre de cursos de Formació Ocupacional (el 39,4% del total) i aplegava un nombre més alt d'alumnes (el 40%). Seguien les entitats sense afany de lucre (amb un 13,7% i un 14,1%, respectivament), i les organitzacions empresarials (amb un 14,5% i un 13,9%). A més distància figuraven les empreses per als seus treballadors i altres entitats públiques –gràfic 4.9.
- Aquest mateix any, la distribució de les subvencions per a accions de Formació Ocupacional fou la que mostra el gràfic 4.10.

Gràfic 4.9 Distribució dels cursos i de les hores de Formació Ocupacional segons el tipus d'entitat col·laboradora. Any 1998.

Gràfic 4.10 Distribució de les subvencions per accions de formació Ocupacional per tipus d'entitat col·laboradora: any 1998

Font: Departament de Treball. Generalitat de Catalunya.

Formació Professional ocupacional: Famílies Professionals

Accions Integrades	Indústries Tèxtils de Pell i Cuir
Administració i Oficines	Informació i Manifestacions Artístiques
Agrària	Manteniment i Reparació
Artesania	Manufactures Diverses
Assegurances i Finances	Mineria i Primeres Transformacions
Automoció	Muntatge i Instal·lació
Comerç	Pesca i Aquicultura
Edificació i Obres Públiques	Producció/Transferència/Distribució
Fabricació d'Equips	
Electromecànics	d'Energia i Aigua
Indústria Pesada i	
Construccions Metàl·liques	Sanitat
Indústries Alimentàries	Serveis a la Comunitat i les Persones
Indústries de la Fusta i Suro	Serveis a les Empreses
Indústries Gràfiques	Transports i Comunicacions
Indústries Químiques	Turisme i Hoteleria

4.3.1.6. Col·lectius ordinaris de persones desocupades

- El nombre de cursos de Formació Ocupacional destinats a col·lectius ordinaris de persones desocupades fou de 2.605 segons una base de dades de la Cambra de Comerç de Barcelona. D'a-

quests, un 50% estaven orientats a aturats majors de 25 anys; un 31,6%, a aturats menors de 25 anys i un 10,3%, a dones aturades de més de 25 anys.

D'aquests cursos, un 27,7% correspon a la Família Professional de Serveis a les empreses i un altre 21,5%, a Administració i oficines; a més distància, es troben els cursos de Serveis a la comunitat i a les persones (un 7,5% del total) i Comerç i Turisme i Hoteleria (un 6,7% en ambdós casos).

La major part d'aquests cursos de Formació Professional destinats a col·lectius d'aturats es varen realitzar a les comarques del Barcelonès (un 44,9% del total), del Baix Llobregat (un 11,4%) i del Vallès Occidental (un 8,7%).

- Aquesta mateixa base de dades de la Cambra de Comerç de Barcelona enregistra que, l'any 2000, es varen fer 202 cursos destinats a col·lectius especials. El 32,7% d'aquests cursos anaven destinats a persones amb disminució psíquica i trastorns de salut mental, un altre 14,4%, a menors de 25 anys amb risc d'exclusió social i un 11,9%, a treballadors extracomunitaris.

La meitat d'aquests cursos tingueren lloc a la comarca del Barcelonès, un 7,4%, a la del Gironès, un 7,4%, a la del Vallès Occidental i un 5,4%, a la del Baix Llobregat.

4.3.2. Els Programes de Garantia Social

- En un àmbit molt proper al de la Formació Ocupacional cal incloure els anomenats Programes de Garantia Social (PGS). Aquests programes s'adrecen als joves majors de 16 anys que no han superat l'Educació Secundària Obligatòria i tenen com a objectiu proporcionar-los una formació professionalitzadora de caràcter bàsic que els faciliti la inserció laboral i/o la continuació dels estudis en la Formació Professional específica. Aquests programes tenen una durada de 600 a 1000 hores (de 20 a 30 hores setmanals) segons la finalitat de l'oferta formativa. D'acord amb la llei, és el Departament d'Ensenyament el responsable de garantir aquests programes, en certs casos en col·laboració amb els Departaments de Treball, Agricultura, Ramaderia i Pesca, i Benestar Social, amb les administracions locals i altres entitats públiques i privades. Compta, així mateix, amb el suport del Fons Social Europeu.

Programes de Garantia Social

Es tracta d'una formació destinada als estudiants majors de 16 anys que no han obtingut la graduació en finalitzar els estudis obligatoris. A Catalunya els gestiona el Departament d'Ensenyament des de la seva implantació, tot i que la denominació i estructuració actual no queden establertes fins a la promulgació de la LOGSE. Donat que els Programes de Garantia Social competeixen amb alguns dels Programes de Formació Ocupacional que gestiona el Departament de Treball, des del moment de la seva implantació han existit convenis entre aquest darrer departament i el Departament d'Ensenyament per tal d'assegurar un accés a aquests programes als col·lectius que la LOGSE considera com a prioritaris. A més, en la configuració de l'oferta hi col·laboren també els Departaments d'Agricultura, Ramaderia i Pesca i Benestar Social.

Els Programes de Garantia Social constitueixen, per tant, un tipus d'ensenyament no obligatori, amb característiques pròpies de la Formació Professional, i que agrupa diversos programes específics per tal de proporcionar als alumnes una formació bàsica que els permeti incorporar-se a la vida laboral, o bé continuar els seus estudis. Per aquest motiu, el seu contingut té un caràcter essencialment pràctic i professionalitzador.

Els cursos s'imparteixen des d'institucions o entitats, siguin públiques o privades, que compleixen els requisits establerts pel Departament d'Ensenyament. Tot i la seva varietat, qualsevol programa ha d'incloure formació bàsica, formació professionalitzadora, orientació laboral, tutoria i formació complementària. El programa de cada curs l'elabora el centre que l'imparteix, amb la ratificació posterior per part del Departament d'Ensenyament, seguint les següents famílies professionals.

Administració	Electricitat i electrònica
Agricultura i jardineria	Fusteria
Alimentació i tècniques alimentàries/artesania	Turisme
Arts gràfiques	Manteniment i serveis a la producció
Automoció	Mecànica
Comerç	Estètica
Confecció	Atenció al públic

- Els principals tipus de Programes de Garantia Social actualment en curs a Catalunya són:
  - El Pla de Transició al Treball (PTT): és un programa formatiu dissenyat per proporcionar a nois i noies majors de 16 anys que no han obtingut el graduat en Educació Secundària recursos personals i professionals perquè puguin trobar feina i/o continuar la seva formació. El programa té una durada de 9 mesos, amb dues fases de formació: una fase de for-

mació general per al treball (de 200 hores) i una fase de formació en un sector professional (de 675 hores), desenvolupada en col·laboració amb les empreses dins les quals els alumnes realitzen pràctiques laborals en alternança. El programa es completa amb un període d'acompanyament a la inserció (de 12 mesos) durant el qual es duen a terme activitats de recerca activa de feina i un assessorament en la incorporació al lloc de treball i/o a la inserció educativa.

El PTT s'organitza en col·laboració entre els Departaments d'Ensenyament i de Treball i l'ajuntament o el consell comarcal del lloc on es realitza el programa.

Des de 1986, han seguit aquest programa uns 7.560 joves. Durant el passat curs 2000 – 2001, 1.122 joves varen participar en els 78 cursos que es desenvoluparen en els 36 PTT existents. En aquest curs, els sectors en els quals es realitzà la formació varen ser els d'Automoció, Comerç i Administració, Electricitat i Electrònica, Fusta, Hoteleria i Turisme, Manteniment i serveis a la producció i Metall – mecànica.

- Treballem per a la Formació (TxF): El TxF és un programa de Casa d'Oficis, però forma part de l'oferta de Programes de Garantia Social. S'adreça a joves a l'atur d'entre 16 i 24 anys i ofereix una formació durant sis mesos per preparar els participants en oficis tradicionals que presenten oportunitats d'inserció laboral (com fusteria, jardineria, manteniment, pintura, serralleria, etc.) i un contracte laboral de sis mesos, per tal d'adquirir una experiència professional que faciliti la ulterior inserció estable al món laboral.

El TxF està promogut pel Departament de Treball amb el suport del Fons Social Europeu. Tanmateix, l'organització està a càrrec del Departament d'Ensenyament ja que el programa es desenvolupa en les instal·lacions dels Instituts d'Ensenyament Secundari.

- Programes de formació en tècniques agropequàries: són programes organitzats pel Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca i adreçats a joves del sector agrari que es trobin en la situació del col·lectiu objectiu dels PGS.
- Programes d'Administració local: són programes organitzats per les administracions locals amb els objectius i criteris establerts pels PGS.
- Programes d'altres entitats: són programes gestionats per diferents institucions o entitats públiques o privades vinculats als col·lectius destinataris dels PGS.
- Programa preparatori de la prova d'accés als Cicles Formatius de Grau Mitjà: és una oferta formativa no professional.

litzadora orientada a la superació de la prova d'accés als CFGM. S'ofereix a la xarxa de centres i aules per a la formació d'adults del Departament de Benestar Social.

- Accions de Formació Ocupacional: són cursos de formació professional ocupacional promoguts pel Departament de Treball i oferts a través de la xarxa de centres col·laboradors del Servei Català de Col·locació.
- Escoles-taller i Cases d'ofici: són programes específics adreçats a joves. Es desenvolupen segons convenis entre el Departament de Treball i l'Administració local o altres entitats públiques o privades.
- Programes per a joves amb necessitats educatives especials: són programes gestionats per diferents institucions o entitats públiques adreçats a joves que reuneixen les condicions dels destinataris dels PGS.

El quadre 4.5 mostra l'oferta de places en Programes de Garantia Social per al curs 2001 – 2002 a Catalunya.

Quadre 4.5. Oferta de Places en Programes de Garantia Social per al curs 2001-02

	<i>Oferta de places</i>
Plans de Transició al Treball	1.155
Treballem per a la Formació	1.350
Formació en tècniques agràries	150
Programes de l'Administració local	1.140
Programes d'altres entitats	3.000
Programa preparatori de la prova d'accés als CFGM	1.275
Accions de Formació Ocupacional i Escoles Taller i Cases d'Ofici	13.830
Total	21.900

Font: Departament d'Ensenyament

4.4. LA FORMACIÓ CONTÍNUA

4.4.1. Evolució recent de la Formació Contínua a Catalunya

4.4.1.1. Plans de Formació

- Segons la informació extreta de la base de dades del FORCEM, el nombre de plans de formació sol·licitats a Catalunya ha pas-

sat de 240 l'any 1993 a 1.185 l'any 2000, és a dir, gairebé s'han multiplicat per 5. El percentatge de plans aprovats, anualment, respecte als plans sol·licitats és força alt, superior al 80% en els darrers anys. Així mateix, la proporció de plans certificats respecte als plans aprovats supera, la majoria dels anys considerats, el 90%.

- La xifra dels ajuts sol·licitats ha crescut dels 7.921 milions l'any 1993 als 59.385 milions l'any 2000. El volum de subvencions aprovades ha passat, durant aquest mateix període, de 1.699 milions a 12.965,2 milions, és a dir, s'ha multiplicat per més de 8. En els darrers anys, el percentatge de finançament aprovat respecte als ajuts sol·licitats ha estat del 22 – 23%.
- L'any 2000 es varen sol·licitar a Catalunya 548 plans de formació d'empresa i de grups d'empreses que suposaven una demanda d'ajuts de 15.020 milions de pessetes. També es varen tramitar 634 plans de formació agrupats per valor de 42.368 milions i 3 plans de formació intersectorials per una xifra de 1.997 milions de pessetes.

Finalment, com es pot veure en el quadre 4.6, es varen aprovar 448 plans de formació d'empresa i de grups d'empreses –que reberen una subvenció global de 3.844,5 milions de pessetes (el 25,6% de la sol·licitada)– 535 plans de formació agrupats –amb un finançament concedit de 8.664,4 milions de pessetes (el 20,4% del sol·licitat)– i els 3 plans de formació intersectorials sol·licitats, amb un 73% de l'ajut demanat. Es va certificar el 87% dels plans del primer grup (i el 80% de l'ajut aprovat) i el mateix va succeir amb el 93% dels plans del segon grup (i el 86% de la subvenció aprovada).

Quadre 4.6 Nombre de plans de formació aprovats a Catalunya: 1993-2000

Convocatòries	Plans de Formació d'empresa		Plans de grups d'empreses		Plans de Formació agrupats		Plans de Formació intersectorials	
	Nombre	Ajut aprovat	Nombre	Ajut aprovat	Nombre	Ajut aprovat	Nombre	Ajut aprovat
1993	129	994,5	-	-	67	704,9	-	-
1994	214	2.643,7	-	-	184	2.787,2	-	-
1995	270	3.138,1	0	0	311	6.203,4	0	0
1996	166	2.483,8	43	995,5	248	6.839,7	0	0
1997	338	2.045,2	93	856,5	460	6.442,9	3	1.033,2
1998	326	1.927,8	99	788,0	489	6.549,5	3	1.221,2
1999	342	2.265,9	125	1.170	554	6.788,2	3	1.170,8
2000	448	3.844,5 ⁽¹⁾	-	-	535	8.664,4	3	1.456,3

(1) Aquesta xifra és la suma dels Plans d'empresa i dels grups d'empresa
 Font: Base de dades FORCEM

4.4.1.2. Plans individuals de formació

- El nombre de permisos individuals de formació sol·licitats a Catalunya ha passat de 569 l'any 1996 a 1.265 l'any 1999. Paral·lelament, el nombre d'hores de formació que suposaven aquests permisos ha passat de 92.183 i 204.711. La proporció de permisos individuals aprovats representa un 81 – 83% del total de permisos sol·licitats. El percentatge d'hores de formació dels permisos individuals aprovats ha crescut del 67,5% l'any 1996 al 85,3% l'any 1999.

4.4.1.3. Accions complementàries i d'acompanyament

- Finalment, el nombre de projectes d'accions complementàries i d'acompanyament sol·licitats a Catalunya ha disminuït molt des de l'any 1997, en què se'n varen presentar 390. L'any 2000, aquest nombre havia baixat a 162. Així mateix, des d'aquell any, la xifra de finançament aprovat s'ha reduït de 1.402 a 496 milions de pessetes; durant els dos darrers anys considerats, 1999 i 2000, el percentatge dels ajuts aprovats respecte del volum sol·licitat ha estat al voltant només del 10%.

4.4.2. Perfil dels participants en les accions de Formació Contínua

- Les dades recollides pel FORCEM dels participants en les accions de Formació Contínua permeten establir el seu perfil típic:
- L'any 2000, el 31,9% dels assistents a cursos de formació contínua tenien menys de 25 anys, un 37,1% tenien entre 36 i 45 anys i un 25,3%, més de 45 anys.
  - Un 38,2% eren treballadors qualificats, un 28,2%, treballadors no qualificats i un 18,4%, tècnics; també varen participar en aquests cursos un 9,9% de comandaments intermedis i un 5,4% de directius de les empreses.
  - Un 50,8% dels assistents a les accions formatives pertanyien a l'àrea de producció de les empreses, un 19,3%, a l'àrea d'administració i un altre 19,1%, a l'àrea comercial.
  - Un 92,6% dels assistents varen participar en una modalitat de curs presencial; només el 3,8% varen seguir cursos a distància i un altre 3,6%, cursos que alternaven ambdues modalitats de formació.
  - Així mateix, el 96,9% dels participants varen seguir cursos

en grup; només un 3% varen fer una formació individualitzada.

- Un 25,7% dels assistents a cursos de formació contínua pertanyien a empreses de més de 1.000 treballadors i un altre 21,5%, a empreses de 200 a 1.000 treballadors. Un 20,7% dels participants eren membres de plantilles d'empreses de 6 a 49 treballadors i un 16%, d'empreses de 50 a 199 treballadors. Només hi va assistir un 4,7% de persones d'empreses d'1 a 5 treballadors.
- Un 57,2% dels participants en les accions formatives eren homes i la resta, el 42,8%, dones.
- Finalment, l'any 2000, el 77,5% dels assistents varen participar en accions de formació contínua a la província de Barcelona; el 8,6%, a la província de Tarragona; el 8,1%, a la província de Girona i el 5,8% a la província de Lleida.

5. El Sistema Universitari

5.1. INTRODUCCIÓ

Aquest capítol està dedicat a la formació universitària. En ell, es descriuen, en primer lloc, les característiques de l'evolució recent de les universitats catalanes: els anys d'expansió de la demanda i els canvis més recents en la composició d'aquesta demanda, amb l'emergència de nous públics.

Seguidament, es fa referència al debat dels darrers anys sobre la necessitat d'una reforma de la institució. En aquest sentit, es consideren quatre dels eixos principals d'aquesta reforma: la revisió dels criteris de finançament de les universitats, la reconsideració dels curricula de l'ensenyament superior, la promoció i l'assegurament de la qualitat i la potenciació de la recerca.

5.2. L'EVOLUCIÓ RECENT DE LES UNIVERSITATS

5.2.1. Anys d'expansió de la demanda

- Des de l'acabament de la Segona Guerra Mundial, l'ensenyament superior es va desenvolupar de forma considerable en el conjunt dels països europeus, tant pel que fa al nombre i a la diversitat dels establiments, com pel que fa al nombre de persones que optaven a obtenir una plaça en ells. En la major part de països, l'expansió més forta s'esdevingué ja durant els anys seixanta. Altres països –entre ells, Espanya– aquest creixement intens

el visqueren, sobretot, durant els anys vuitanta. En el nostre país (com a Portugal i a Irlanda), l'adhesió a la Comunitat Europea i l'accés als fons europeus de cohesió varen jugar, sens dubte, un paper força important en el desenvolupament de les infraestructures de l'ensenyament superior.

En tot aquest període, tres han estat les causes principals d'aquesta explosió en el nombre d'estudiants a l'ensenyament superior: la consolidació d'una societat postindustrial en la qual el coneixement ha esdevingut un factor de producció clau, la progressiva percepció social de la importància de l'educació com un element de progrés individual i col·lectiu i la major equitat en l'accés als estudis de nivell superior.

- A Espanya, el creixement del nombre de matriculats en estudis universitaris ha estat encara força significatiu durant la darrera dècada dels anys noranta. A Catalunya, el nombre d'estudiants inscrits en els centres universitaris, tant públics com privats, va créixer un 22% des del curs 1992 – 1993 fins al curs 1999 – 2000. En aquest darrer curs, el nombre d'estudiants universitaris matriculats fou de 216.458, uns 41.000 més que els que hi havia vuit cursos abans.
- Durant aquest període, l'oferta universitària ha tractat d'adaptar la seva dimensió al fort (i continuat) augment de la demanda. A Catalunya –després del traspàs de les competències sobre universitats a la Generalitat de Catalunya– s'han creat cinc noves universitats públiques: la Universitat Pompeu Fabra (1990), la Universitat de Girona (1991), la Universitat de Lleida (1991), la Universitat Rovira i Virgili (1991) i la Universitat Oberta de Catalunya (1994). Totes elles s'han afegit a les tres que ja existien abans dels anys noranta: la Universitat de Barcelona, la Universitat Autònoma de Barcelona (creada l'any 1968) i la Universitat Politècnica de Catalunya (nascuda l'any 1971 com a Universitat Politècnica i que canvià el seu nom l'any 1984). També durant la dècada dels noranta es varen crear tres universitats privades: la Universitat Ramon Llull (1990), la Universitat de Vic (1997) i la Universitat Internacional de Catalunya (1997). A més, la major part de les universitats catalanes ha incorporat diversos centres adscrits, vinculats o associats. Segons les dades del curs 1999 – 2000, a Catalunya hi ha un 91% d'alumnes matriculats a les universitats públiques i un 9% a les universitats privades. Tanmateix, durant el període comprès entre els cursos 1992 – 1993 i 1999 – 2000, dels 41.414 matriculats que s'han afegit al sistema universitari català, un 63,4% (26.239 alumnes) està inscrit en universitats públiques i el 36,6% (15.175 alumnes) en universitats privades. El creixement

d'aquestes darreres ha estat notable; des del curs 1992 – 1993, el nombre d'estudiants matriculats en les tres universitats privades catalanes s'ha multiplicat per 4,6, mentre que, en el mateix període, l'augment dels matriculats en el conjunt de les universitats públiques ha estat d'un 12,1%.

Ultra l'aportació d'un contingent important de places –el curs 1999 – 2000 representaven poc més del 35% del total–, les universitats de més recent creació han contribuït també a descentralitzar territorialment l'oferta d'estudis universitaris a Catalunya.

Els elements bàsics sobre els quals s'estructuren les Universitats són els centres, responsables directes de la gestió i organització dels ensenyaments universitaris conduents a l'obtenció de títols acadèmics, i els departaments, que són els encarregats d'organitzar i desenvolupar la investigació i la docència pròpia de les seves àrees de coneixement.

Els centres universitaris, segons la funció a la qual es dediquen, reben el nom de: Facultat, Escola Tècnica Superior, Escola Universitària o Institut Universitari:

- Les Facultats i Escoles Tècniques Superiors són les encarregades d'organitzar els estudis conduents a l'obtenció dels títols de Llicenciat, Arquitecte o Enginyer.
- Les Escoles Universitàries organitzen els estudis conduents a l'obtenció dels títols de Diplomat, Mestre, Arquitecte Tècnic o Enginyer Tècnic.
- Els Instituts Universitaris són centres dedicats fonamentalment a la investigació científica i tècnica.

Les universitats públiques tenen centres propis i altres d'adscriu. Aquests darrers són centres de propietat pública o privada que imparteixen títols oficials reconeguts per la universitat pública a la qual s'adscriuen.

Qualsevol altre centre d'estudis superiors que no estigui vinculat a alguna d'aquestes universitats com a centre integrat o adscrit no pot expedir títols universitaris oficials de validesa a tot el territori estatal.

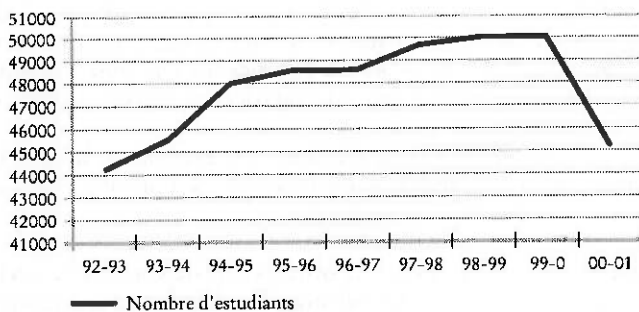
L'ingrés a qualsevol centre integrat o adscrit s'efectua a través de la preinscripció universitària.

La Universitat Oberta de Catalunya (no presencial), la Universitat Ramon Llull i la Universitat Internacional de Catalunya (privades), tenen els seus propis mecanismes d'accés.

- Aquesta expansió del sistema universitari de Catalunya s'ha palesat també en l'evolució del nombre de titulats universitaris. Des del curs 1993 – 1994 fins al curs 1998 – 1999, aquest nombre havia crescut en un 42%; s'havia passat d'una xifra de 18.920 el curs 1993 – 1994 a 26.803, el curs 1998 – 1999. D'a-

- quests 7.883 titulats més, un 75% procedien de les universitats públiques i la quarta part restant de les universitats privades.
- Així mateix, des del curs 1992 – 1993 fins al curs 1999 – 2000, el nombre de professors de totes les categories dels centres universitaris integrats públics i privats de Catalunya ha augmentat en un 42,5%. D'aquests 4.236 nous professors, 2.893 (el 68,3%) han entrat a formar part de les universitats públiques i la resta, 1.343 (el 31,7%) s'han integrat en centres de les universitats privades.
  - Aquest important augment de l'oferta universitària també s'ha traduït en un important increment dels recursos financers esmerçats en el conjunt de les universitats públiques catalanes. El volum de transferències corrents ha crescut en 13.623 milions de pessetes –un 22,3% més– entre l'any 1995 i l'any 2000.
  - En aquest sexenni, les inversions autoritzades per la Generalitat en el marc del Pla Plurianual d'Inversions Universitàries han estat de 62.476 milions de pessetes (amb una mitjana anual de 19.412,6 milions).
  - Molt probablement, la universitat catalana ha arribat a un límit de la seva expansió quantitativa. Hi ha indicis que ho demostren; en particular, l'evolució del nombre d'estudiants amb plaça assignada. En els dos darrers cursos, 1999 – 2000 i 2000 – 2001, tal com mostra el gràfic 5.1, hi ha hagut una inflexió a la baixa en aquesta evolució, de gairebé un 11%. Tot i que les dades són encara provisionals, aquesta disminució es pot haver accentuat lleugerament durant el present curs 2001 – 2002 (en un 13%).

Gràfic 5.1. Nombre d'estudiants amb plaça assignada a les universitats catalanes: del curs 1992-93 al curs 2000-01

Curs	92-93	93-94	94-95	95-96	96-97	97-98	98-99	99-00
Total	44.226	45.539	47.983	48.561	48.555	49.649	49.973	49.960

Font: DURSI

Aquesta contracció de la demanda no sembla pas conjuntural, sobretot si es té en compte –com ja s’ha exposat més extensament en el capítol 2 d’aquest informe– que les previsions d’evolució de la població jove escolaritzada en l’horitzó de l’any 2011 apunten a una disminució del total d’efectius del grup d’edat de 15 a 29 anys en gairebé 200.000 (116.000 en el tram d’edat de 15 a 19 anys, 75.000 en l’interval de 20 a 24 anys i uns 9.000 en el grup de 25 a 29 anys) a Catalunya.

5.2.2. Canvis en la composició de la demanda: l’emergència de nous públics

- Tanmateix, cal ser prudents a l’hora de sostenir l’afirmació que, en un futur immediat, les universitats catalanes veuran reduïda, considerablement, la seva demanda. Això pot ser cert si ens referim, exclusivament, a l’evolució de la demanda tradicional, és a dir, aquella que prové dels titulats de l’ensenyament secundari general. Però, en els darrers anys, s’observa també –tot i que les xifres són encara poc explícites en alguns casos– l’aparició de nous públics que volen accedir a l’ensenyament superior. Aquesta “nova demanda” podria compensar, en part, la davallada de la demanda universitària clàssica. Ara bé, el que sí farà aquesta nova demanda és canviar, progressivament, en una mesura notable, la composició de la població que, al llarg dels propers deu anys, es matriculi a les universitats catalanes.
- Dues circumstàncies estan en la base de l’emergència d’aquesta nova component de la demanda d’estudis superiors:
  - En primer lloc, la consistència de nous col·lectius, amb uns perfils socials i unes motivacions força heterogenies, que desitgen seguir aquest tipus d’estudis.
  - En segon lloc, la progressiva consolidació d’un mercat internacional de l’educació superior.
- En el primer grup, es poden incloure aquelles persones que volen cursar carreres de primer cicle, amb una orientació, sovint, més especialitzada i de caràcter eminentment professional. També cal considerar la demanda creixent d’estudis de postgrau i de màsters que prové de persones (que, en molts casos, ja disposen d’una titulació superior) que desitgen renovar o ampliar els seus coneixements en un àmbit temàtic determinat per tal de millorar les seves oportunitats de promoció professional. Properes a aquestes mateixes motivacions, es troben els llicenciats o diplomats universitaris que volen obtenir un segon títol universitari, complementari al que ja tenen.

També cal comptar en aquest grup aquelles persones –en molts casos d’una edat superior a la que fins ara era l’habitual a l’hora de cursar estudis universitaris– que volen fer una carrera amb una modalitat d’ensenyament no presencial o a temps parcial. Fins i tot, cal incloure les persones –actives o jubilades– que busquen accedir a coneixements sobre determinats àmbits, no pas per una finalitat professional, sinó pel plaer d’ampliar el seu bagatge cultural o per millorar les seves habilitats de consum (artístic, literari o, en general, del seu temps de lleure).

Una majoria dels experts que han participat en la consulta DELPHI de l’Observatori de la Formació considera que el gruix d’aquest segment de la demanda universitària augmentarà significativament en els propers cinc anys.

- En el segon grup, cal considerar el contingent d’estudiants que volen cursar els seus estudis universitaris (de pregrau o de postgrau), totalment o parcial, en una universitat de fora del territori on viuen habitualment.

Al fort creixement d’aquest col·lectiu en els darrers anys hi han contribuït, en l’àmbit europeu, diversos factors. En primer lloc, la gran acollida que han trobat els programes d’intercanvis d’estudiants promoguts per la Unió Europea i altres programes multilaterals. Entre ells cal destacar el programa Erasmus (programa d’acció comunitària en matèria de mobilitat d’estudiants), en el qual el nombre d’estudiants seleccionats per participar en un intercanvi entre universitats s’ha multiplicat per més de vint des del curs 1988 – 1989 fins al curs 1998 – 1999 (en aquest darrer curs la xifra d’estudiants seleccionats va superar els 200.000). El llançament del primer programa d’acció comunitària en matèria d’educació l’any 1995 (el programa Sòcrates I) ha agrupat l’Erasmus amb altres programes com Lingua (programa destinat a promoure l’aprenentatge de les llengües estrangeres en els països de la UE-15) i iniciatives a favor de l’ensenyament a distància i de l’ensenyament de persones adultes. El programa Sòcrates II (successor de l’anterior), amb una vigència del 2000 al 2006, ha rebut un increment pressupostari del 20%. A més, amb la instauració dels contractes anomenats institucionals, els centres d’ensenyament superior es veuen estimulats a desenvolupar la seva estratègia pròpia de cooperació europea.

En segon lloc, cal considerar també els esforços en curs per crear un espai europeu de l’ensenyament superior. En aquest sentit, el mes de maig de 1998, Alemanya, França, Itàlia i el Regne Unit varen signar l’anomenada Declaració de la Sorbona per la qual aquests països es comprometien “a potenciar un marc co-

mú de referència per millorar la llegibilitat dels títols universitaris i per facilitar la mobilitat dels estudiants, així com la seva capacitat d'inserció laboral". Aquesta declaració suggeria que tot estudiant universitari hauria de cursar estudis, almenys durant un semestre, en una universitat de fora del seu país. També insistia en la importància d'aconseguir un reconeixement internacional dels títols i, per aconseguir-lo, de disposar d'un sistema adequat de crèdits, necessari per assegurar la transferència dels resultats obtinguts durant el període d'estada a la universitat i per permetre als estudiants de prosseguir els seus estudis tot al llarg de la vida, al ritme que aquells escullin lliurement. El 19 de juny de 1999, a Bolonya, els ministres d'Educació de 29 països (entre ells els 15 de la UE) varen signar una declaració conjunta en què declaraven d'importància prioritària la consolidació de l'espai europeu de formació superior i la promoció internacional del sistema europeu d'ensenyament superior.

Aquest procés iniciat a Bolonya ha tingut continuïtat fins ara, com ho demostren les conclusions de la darrera reunió dels ministres europeus d'Educació realitzada a Praga, els dies 18 i 19 de maig d'aquest any 2001.

Dins de cada país, la mobilitat dels seus estudiants –dins i fora de les seves fronteres– dependrà, així mateix, d'altres factors i en particular la disposició d'un adequat sistema de beques.

- Per suposat, la capacitat de les universitats catalanes d'atreure una part substancial d'aquest gruix d'estudiants procedents d'altres països o de la resta d'Espanya dependrà, especialment, de la qualitat de l'oferta d'estudis i del seu professorat, del grau d'adaptació d'aquesta oferta a les expectatives d'aquells estudiants i de les condicions i infraestructures d'acollida.

El quadre 5.1. mostra l'evolució del nombre d'estudiants estrangers a les universitats catalanes. Hom pot comprovar que des del curs 1991 – 1992 fins al curs 1999 – 2000 aquesta xifra ha crescut en un 158%, de 2.459 a 6.338. El curs 1999 – 2000 el nombre d'estudiants estrangers representaven el 3% del total d'alumnes matriculats en el sistema universitari públic i privat català. D'aquests estudiants, un 45,7% corresponia a estudiants inscrits en el marc de programes europeus. El curs 1999 – 2000, un 92% dels estudiants estrangers estaven matriculats a les universitats públiques catalanes –com es pot veure en el quadre 5.2.

Quadre 5.1 Evolució del nombre d'estudiants estrangers (estudiants en el marc de programes europeus i altres estudiants estrangers): en el sistema universitari català: del curs 1991-92 al curs 1999-00

Curs	91-92	92-93	93-94	94-95	95-96	96-97	97-98	98-99	99-00
Total	2.459	2.577	3.403	3.739	4.127	4.200	4.898	5.613	6.338
Programes europeus	910	1.079	1.647	1.921	2.038	2.059	2.440	2.710	2.894
Altres estudiants	1.549	1.498	1.756	1.818	2.089	2.141	2.458	2.903	3.444

Font: DURSI

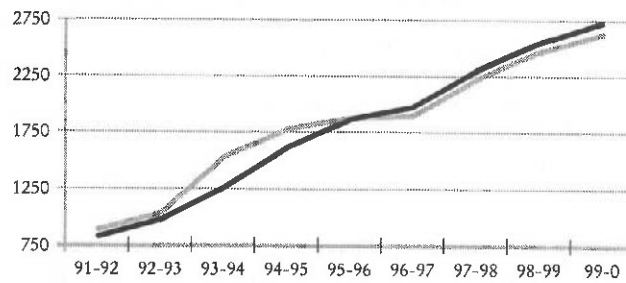
Quadre 5.2. Evolució del nombre d'estudiants estrangers a les universitats públiques i privades de Catalunya: del curs 1991-92 al curs 1999-00

Curs	91-92	92-93	93-94	94-95	95-96	96-97	97-98	98-99	99-00
Públiques	2.424	2.543	3.359	3.568	3.901	3.960	4.529	5.247	5.824
Privades	35	34	44	171	226	240	369	366	514
Total	2.459	2.577	3.403	3.739	4.127	4.200	4.898	5.613	6.338

Font: DURSI

El nombre d'estudiants catalans en universitats estrangeres en el marc de programes europeus ha augmentat en un 256%, passant de 845 el curs 1991 – 1992 a 3.012 el curs 1999 – 2000. Des del curs 1996 – 1997 la xifra d'estudiants catalans que cursen estudis a l'estranger en el marc dels programes europeus és lleugerament superior al nombre d'estudiants estrangers que, en els mateixes condicions estan matriculats a les universitats catalanes –vegeu el gràfic 5.2.

Gràfic 5.2. Evolució del nombre d'estudiants catalans que estudien a l'estranger i del nombre d'estudiants estrangers que estudien en universitats catalanes (ambdós en el marc de programes europeus): del curs 1991-92 al curs 1999-00

Curs	91-92	92-93	93-94	94-95	95-96	96-97	97-98	98-99	99-00
Estudiants catalans	845	1.017	1.341	1.739	2.025	2.153	2.523	2.804	3.012
Estudiants estrangers	910	1.079	1.647	1.921	2.038	2.059	2.440	2.710	2.894

Font: DURSI

Els estudis universitaris s'estructuren de la manera següent:

Estudis de 1r cicle:

- Són estudis terminals i la seva superació dona dret a l'obtenció dels títols de Diplomat, Mestre, Arquitecte Tècnic o Enginyer Tècnic.
- La seva càrrega lectiva global no pot ser inferior a 180 crèdits, repartits en tres anys acadèmics.
- La superació d'aquests estudis dona dret a l'accés a estudis de segon cicle, sempre i quan aquests s'ajustin a les ordres d'accés determinades a tals efectes.
- L'accés a les titulacions de primer cicle es fa a través de la pre-inscripció universitària.

Estudis de 1r i 2n cicle:

- La seva superació dona dret a l'obtenció de Llicenciat, Arquitecte o Enginyer.
- La seva càrrega lectiva global no pot ser inferior a 300 crèdits,

repartits en quatre o cinc anys acadèmics, excepte en aquells estudis per als quals existeixin directrius comunitàries que indiquin altres criteris.

- La superació del primer cicle de qualsevol d'aquests estudis no comporta l'obtenció de cap titulació oficial, però pot ser vàlida per a la incorporació a uns altres estudis de 2n cicle.
- La superació d'uns estudis de 1r i 2n cicle dóna dret a l'accés als estudis de tercer cicle (Doctorat).
- L'accés a titulacions de primer i segon cicle es fa a través de la preinscripció universitària.

Estudis de 2n cicle:

- La seva superació dóna dret a l'obtenció dels títols de Llicenciat o Enginyer. La seva càrrega lectiva global no pot ser inferior a 120 crèdits, amb una durada de dos anys acadèmics.
- La superació d'uns estudis de 2n cicle dóna dret a l'accés als estudis de tercer cicle (Doctorat).
- L'accés a aquests estudis es fa a través d'un primer cicle universitari, sempre i quan aquests estudis s'ajustin a la normativa d'accés determinada per a cadascun dels segons cicles. Aquesta normativa defineix quins són els estudis de primer cicle que calen per accedir a un estudi concret de segon cicle i si és necessari o no realitzar complements de formació.

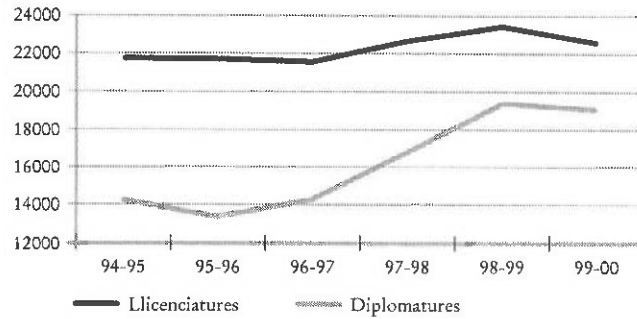
Estudis de 3r cicle:

- Són els anomenats programes de Doctorat. Tenen una càrrega mínima de 32 crèdits i són un requisit necessari per poder accedir al títol oficial de Doctor.
- Per accedir-hi cal estar en possessió del títol de Llicenciat, Arquitecte o Enginyer.
- La Comissió de Doctorat de cada universitat és l'òrgan competent en l'admissió als estudis de Doctorat.

- Es poden trobar algunes evidències del canvi en la composició de la demanda universitària analitzant alguns aspectes de l'evolució recent de la matriculació a les universitats catalanes:
- Mentre el nombre d'estudiants matriculats en estudis de primer i segon cicle no ha variat significativament en els darrers cursos (el curs 1992 – 1993 eren 113.204 i, el curs 1999 – 2000, 112.887), l'increment dels inscrits en estudis de primer cicle ha augmentat en un 43% en el mateix període. Aquesta pauta es veu corroborada per l'evolució recent del nombre d'alumnes matriculats de nou accés en estudis de diplomatura i en estudis de llicenciatura: des del curs 1994 – 1995

fins al curs 1999 – 2000, el primer grup ha crescut en un 34,2%, mentre que el segon grup només ho ha fet en un 4,1% –vegeu el gràfic 5.3. Així mateix, pel que fa als estudiants que han acabat els estudis, mentre el nombre de diplomats, arquitectes tècnics i enginyers tècnics ha augmentat en un 54% des del curs 1993 – 1994 al curs 1999 – 2000, el nombre de llicenciats, arquitectes i enginyers ho ha fet en un 35,2% – vegeu el gràfic 5.4.

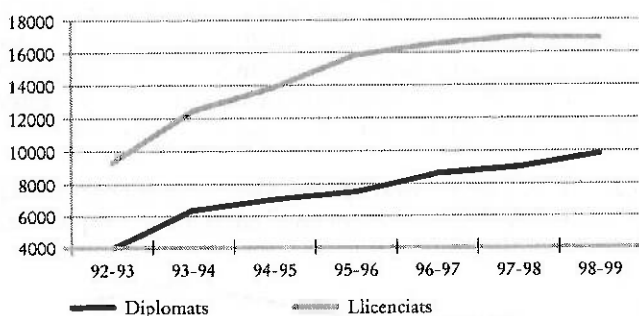
Gràfic 5.3. Sistema universitari públic i privat (títols homologats): alumnes matriculats de nou accés en llicenciatures i diplomatures

Curs	94-95	95-96	96-97	97-98	98-99	99-00
Llicenciatures	21.692	21.684	21.554	22.657	23.436	22.580
Diplomatures	14.217	13.353	14.253	16.802	19.431	19.086

Font: DURSI

Gràfic 5.4. Sistema universitari públic i privat: total de diplomats i de llicenciats

Curs	92-93	93-94	94-95	95-96	96-97	97-98	98-99
Diplomats	4.015	6.438	7.126	7.604	8.751	9.146	9.917
Llicenciats	9.384	12.482	13.915	15.863	16.567	17.004	16.886

Font: DURSI

Formació continuada:

Ensenyaments de postgrau:

Són estudis conduents a una titulació no oficial d'ampliació de coneixements per a titulats universitaris. En aquest grup d'ensenyaments destaquen els estudis de Màster, ja que són els programes formatius de postgrau de més durada.

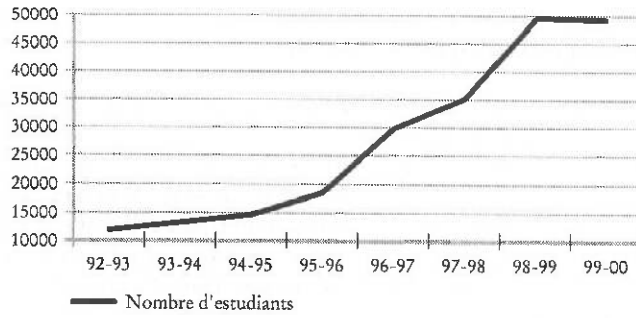
Ensenyaments d'extensió universitària:

Són cursos d'especialització, normalment de curta durada, en els quals no s'acostuma a demanar titulació universitària per al seu accés.

Aquesta nova ordenació acadèmica pretén optimitzar el sistema universitari i apropar la seva formació a la realitat social i professional del nostre entorn.

- Mentre el nombre de matriculats en estudis homologats ha augmentat un 19% des del curs 1992 – 1993 fins al curs 1999 – 2000, el nombre d'inscrits en estudis de títols propis de les universitats s'ha multiplicat per 12 en aquest mateix període.
- Des del curs 1992 – 1993 fins al curs 1999 – 2000, el nombre d'estudiants de màsters, diplomes de postgrau i cursos d'especialització en el sistema universitari públic i privat de Catalunya s'ha més que quadruplicat, passant d'11.523 a 45.788 –vegeu el gràfic 5.5.

Gràfic 5.5. Sistema universitari públic i privat: estudiants de màsters, diplomes de post-grau i cursos d'especialització

Curs	92-93	93-94	94-95	95-96	96-97	97-98	98-99	99-00
Públiques	11.926	13.448	14.726	18.612	29.854	35.302	49.686	49.362

Font: DURSI

- Finalment, el nombre d'estudiants que segueixen estudis universitaris no presencials a la Universitat Oberta de Catalunya ha passat de 200 el curs 1995 – 1996 a 9.802 el curs 1999 – 2000. Aquesta darrera xifra suposa un 4,5% del nombre total d'alumnes matriculats en el conjunt del sistema universitari de Catalunya.

Títols propis:

Les universitats, en exercici de la seva autonomia, poden impartir ensenyaments conduents a l'obtenció de diplomes i títols de caràcter no oficial, és a dir, propis de la universitat. Aquests ensenyaments, per la seva naturalesa, ofereixen una bona alternativa o bé un complement a l'oferta de títols oficials a Catalunya. Els títols propis tenen la mateixa estructura que els estudis oficials. Això vol dir que hi ha títols propis de 1r cicle, de 1r i 2n cicle, i de 2n cicle. Atès que no tenen la consideració de títols universitaris oficials i homologats, no faculden per accedir al 2n i 3r cicle d'estudis universitaris oficials. Els títols propis que es relacionen en aquesta publicació estan assenyalats amb la sigla (TP).

5.3. LA NECESSITAT D'UNA REFORMA DE LES UNIVERSITATS

5.3.1. Els condicionants de la reforma

- Avui, les universitats catalanes, com les de molts altres països, es troben en una cruïlla:
  - Han de fer front, per una banda, a les noves exigències que els vénen de la societat que les acull; exigències que, com s'acaba de veure, es fan paleses, en part, amb l'aparició de nous públics amb un perfil i unes expectatives, en certa mesura, diferents a les de la demanda que fins ara era habitual d'aquestes institucions.
  - Per una altra banda, les universitats han de millorar els seus resultats –i, en conseqüència, el rendiment social dels recursos que s'esmercen en elles–, almenys en dos aspectes essencials: la reducció de la taxa d'abandonament dels estudis superiors i de la distància entre la durada teòrica i la durada real d'aquests estudis i, així mateix, la millora de la capacitat d'inserció laboral dels titulats universitaris.
- A més, aquests requeriments d'adaptació (i de renovació) de la institució universitària s'esdevenen en un context condicionat per quatre factors:
  - Un factor demogràfic que, com s'ha dit, influirà negativament sobre la demanda d'estudis superiors al llarg de la dècada actual.
  - Un factor de canvi tecnològic i social, motivat especialment per l'impacte de l'ampla difusió de les tecnologies de la informació i les comunicacions; aquest factor determinarà, sens dubte, canvis de gran abast en els modes, fins ara prevalents, d'exercici de la docència, en l'organització i execució de la recerca i en la gestió de les estructures universitàries, però també causarà modificacions substancials en les especialitzacions i en els tipus de competències que els titulats superiors hauran d'adquirir durant el seu pas per als centres universitaris.
  - Un factor econòmic-financer, derivat de les restriccions dels pressupostos públics que afecten els recursos destinats a la docència i a la recerca (bàsica, en especial) que es duen a terme a les universitats, que requerirà una revisió dels mecanismes de finançament d'aquestes institucions en els propers anys.
  - Finalment, la progressiva internacionalització de l'àmbit de

l'ensenyament superior que, a Europa –com s'ha dit–, obligarà a avançar cap a una major compatibilitat i comparabilitat dels sistemes d'ensenyament superior.

- Front a aquests reptes, en els darrers anys s'ha obert, dins i fora de la universitat, un debat sobre la necessitat d'escometre una reforma en profunditat de la institució, sobre el seu abast i sobre la forma de dur-la a terme.

Hi ha hagut aportacions notables a aquest debat; per exemple, l'Informe sobre la Financiación de las Universidades del Consejo de Universidades (publicat a finals de l'any 1994) i, més recentment, l'Informe Universidad – 2000 encarregat per la Conferencia de Rectores de las Universidades Españolas (CRUE) i dut a terme per un equip d'experts encapçalat per l'antic rector de la Universitat de Barcelona, el Dr. Josep Maria Bricall (publicat el març de l'any 2000) i, a Catalunya, el document "Per un nou model d'universitat" elaborat per la Comissió de Reflexió sobre el Futur de l'Àmbit Universitari Català creada a instàncies del Govern de la Generalitat de Catalunya i presidida pel Dr. Ramon Pascual (document divulgat el març del 2001).

5.3.2. Els eixos de la reforma de la Universitat

- Tots aquests documents aporten valuoses contribucions a l'anàlisi de la situació de les universitats en el nostre país i assenyalen les línies bàsiques –en molts casos coincidents– per reformar la institució i per adaptar-la als nous requeriments que la societat li demana actualment.

Entre els eixos principals d'aquesta reforma de la Universitat cal destacar:

- La revisió dels criteris de finançament de les institucions universitàries
- La reconsideració dels *curricula* de l'ensenyament superior
- La promoció i l'assegurament de la qualitat
- La potenciació de la recerca

5.3.2.1. Revisió dels criteris de finançament

- Les exigències financeres derivades de l'expansió del sector universitari a Espanya (junt amb els problemes derivats del traspàs de competències a les Comunitats Autònomes) primer, i les conseqüències de les restriccions pressupostàries sobre el volum de recursos destinats a l'ensenyament superior després,

han generat una certa controvèrsia al voltant de la necessitat d'un replantejament dels mecanismes de finançament de les institucions universitàries a Espanya que han estat vigents fins ara. De conformitat amb la Llei de Reforma Universitària (LRU) de 1983, el finançament de les universitats públiques (de molt, les majoritàries) procedeix de tres fonts principals:

- De les subvencions públiques que fixen (anualment) les Comunitats Autònomes (després de les transferències de competències en matèria universitària); en la seva major part, la xifra global de la subvenció per a cada universitat es determina segons uns criteris objectius, com ara el nombre d'estudiants matriculats, el nombre de professors, el nombre d'assignatures i la càrrega docent, l'estat de manteniment de les instal·lacions, les necessitats en matèria d'innovació i de recerca, etc.).
- De les taxes universitàries (i d'altres càrregues) que es determinen per llei i que han de pagar els estudiants.
- I d'altres fonts, com ara els ingressos que els departaments i instituts universitaris obtenen d'acords, convenis o contractes subscrits amb institucions públiques o amb empreses privades per la prestació de serveis docents o d'assessorament o per la realització d'activitats de recerca; també cal incloure els subsidis, llegats o donacions que les universitats poden rebre d'entitats públiques o privades, les rendes obtingudes de la gestió del seu patrimoni i el crèdit per al finançament de les despeses d'inversió (que ha d'estar prèviament autoritzat per la Comunitat Autònoma de la qual depèn cada universitat).

Les dues primeres fonts de finançament són les més importants des d'un punt de vista quantitatiu.

- El debat que s'ha obert sobre la necessitat de revisar el sistema de finançament de les universitats ha girat al voltant de tres aspectes clau:
  - Sobre la suficiència d'aquest finançament
  - Sobre l'ús eficient dels recursos
  - Sobre els efectes de l'aplicació d'aquests recursos sobre l'equitat en l'accés a l'ensenyament superior.
- Hi ha una coincidència general en la consideració que no pot haver-hi bones universitats sense un finançament suficient. "Per suficiència –diu el document "Per un nou model d'universitat"– s'entén que l'impost total dels recursos posats a disposició del conjunt de les universitats catalanes s'ha d'anar atansant progressivament al dels països més avançats del nostre entorn, a mesura que les universitats compleixin, fent ús de la seva auto-

nomia, els objectius amplis que proposin el Govern i el Parlament de Catalunya”.

Cal dir que mentre una part dels països europeus han dedicat un volum de recursos prou important al finançament dels centres d'ensenyament superior que ha permès absorbir, sense massa entrebancs, l'impacte del fort creixement de la demanda d'aquesta mena d'estudis, els països del sud d'Europa (Itàlia, Grècia, França i, per suposat, Espanya) han tractat de resoldre els problemes de suficiència financera de les seves institucions universitàries rebaixant costos (aules plenes, professorat precari, escassetat de serveis complementàries o de suport a la docència i a la recerca, manca o insuficiència de serveis destinats als estudiants com biblioteques, infraestructures d'acollida, orientació i assessorament, pobresa de recursos per afavorir la seva mobilitat, etc.). Es pot dir que, en les dues darreres dècades, a les universitats del nostre país ha primat l'esforç de creixement per sobre de la qualitat i l'equitat d'accés.

- Per recuperar aquest retard, l'Informe sobre la Financiación de las Universidades, elaborat l'any 1994 pel Consejo de Universidades, situava l'horitzó de finançament del conjunt de les universitats espanyoles per als següents deu anys al voltant de l'1,5% del PIB (xifra que corresponia, aproximadament, a la mitjana de la UE de l'any 1993). Això suposava augmentar el finançament a les universitats entre 250.000 i 300.000 milions de pessetes addicionals.

L'Informe Universidad – 2000 proposava, a inicis de l'any 2000, que hi hagués un augment de la despesa anual per estudiant (d'uns 5.000 dòlars USA) fins a situar-lo, en un horitzó màxim de deu anys, al nivell de la despesa per estudiant de França de l'any 1998 (propera als 7.000 dòlars USA), la qual cosa significava incrementar la despesa global en ensenyament superior de l'ordre de 350.000 milions de pessetes (atenent la proporció d'estudiants a Catalunya respecte al conjunt d'Espanya, l'increment de recursos per al sistema universitari públic català hauria de ser d'uns 50.000 milions de pessetes).

- Per fer front a aquest augment de la despesa, ambdós informes plantejaven uns criteris prudents. L'Informe sobre Financiación de las Universidades suggeria que, al final del període de deu anys previst per a la implementació de la reforma d'aquest finançament la despesa pública fos d'un 78% (l'any 1995 era, aproximadament, del 80%) i la despesa privada d'un 22% (dos punts més que la d'aquest any 1995). L'Informe Universidad – 2000, en canvi, era partidari que la participació privada no superés el percentatge vigent actualment, tenint en compte que la

part del finançament privat a Espanya (bàsicament, taxes universitàries) abans de transferències als estudiants era més elevada que la de la majoria de països europeus. Tanmateix, en ambdós casos, es recomanava que una part substancial de l'increment d'aquests fons anés a programes de beques i ajuts als estudiants.

- Ara bé, el problema del finançament de l'ensenyament superior no es resol únicament amb un augment més o menys gran dels recursos. Cal que l'assignació de recursos sigui prou eficient: que afavoreixi la igualtat d'oportunitats d'accés a les universitats.

L'eficiència resulta de la consecució dels objectius establerts (amb un nivell de qualitat prefixat) a uns costos mínims. En el cas de les universitats catalanes (com del conjunt de la universitat espanyola) aquests objectius haurien de ser:

- La millora del rendiment en la producció de titulats universitaris, és a dir, la rebaixa de la taxa d'abandonament i l'apropament entre el temps real d'acabament dels estudis i el temps teòric (especialment en certes titulacions, com les enginyeries o les llicenciatures de ciències experimentals on la situació és comparativament més deficitària respecte a altres països del nostre entorn).
- La millora, també, de la capacitat d'inserció laboral dels titulats universitaris, és a dir, una adequació més gran a les necessitats del mercat de treball actual.
- Finalment, la provisió de més i de millors serveis, tant els relacionats amb la docència com els relacionats amb la recerca.

És evident que una part de les mancances en aquests tres aspectes és imputable als problemes històrics d'insuficiència financera de les universitats, però una altra part d'elles cal atribuir-la, sens dubte, a problemes d'eficiència interna en l'assignació dels recursos disponibles.

- Hi ha vies diverses per assolir aquests objectius (de qualitat) de l'ensenyament superior:
  - Una primera via és deixar que sigui el mercat el que premii l'oferta de qualitat. Però, per això, es necessiten unes condicions favorables: un mercat ampli, un nivell de diferenciació i de competència entre les institucions universitàries, un bon sistema d'informació pública sobre aquesta oferta i una elevada mobilitat dels estudiants. Aquestes condicions potser es donen als Estats Units però no pas a Europa, actualment.
  - Una segona via, la que han endegat la majoria de països europeus, és el desenvolupament de sistemes d'avaluació de la qualitat de les universitats.

• En aquest darrer context, els incentius financers poden ser uns instruments més eficaços per millorar l'eficiència i l'equitat del sistema universitari que les pures intervencions administratives. Però per endegar una estratègia d'aquest tipus s'han de dur a terme, prèviament, tres tipus d'actuació:¹

- Una diversificació de les fonts de finançament de les universitats (la diversificació de les fonts públiques, la incorporació de noves fonts privades mitjançant contractes de serveis o la creació d'infraestructures conjuntes per a la col·laboració de les universitats amb les empreses –com els parcs científics i/o tecnològics–, la recerca de finançament mitjançant el mecenatge o l'explotació de fons propis).
  - Canvis en els criteris d'assignació externs dels recursos a les institucions universitàries (una major participació dels usuaris directes en el finançament, compensant-la amb una major dotació i eficàcia per a beques i préstecs als estudiants, establiment de fons especials per finançar directament programes específics de millora de la qualitat, aplicació de fórmules, més o menys sofisticades, per al repartiment dels recursos, establiment de fons que s'assignarien a les universitats en processos competitius i establiment d'uns mecanismes financers per premiar la consecució de determinats nivells de qualitat i/o rendiment acadèmic i investigador).
  - Finalment, canvis en els criteris interns de distribució i gestió dels recursos (introducció d'una gestió més professionalitzada de les institucions universitàries amb l'aplicació de la planificació estratègica i de mecanismes de Gestió Total de la Qualitat).
- Tant l'Informe Universidad – 2000 com el document “Per un nou model d'Universitat” coincideixen a recomanar l'aplicació de mesures d'aquesta mena.
“[...] El sistema no emet senyals que indiquin que les universitats que en fan un bon ús [dels recursos] vegin recompensada la seva bona gestió” –es diu en aquest darrer informe. I afegeix: “aquests recursos suficients s'han d'atorgar a les universitats de manera progressivament lligada a l'acompliment dels contractes-programa (o d'un sistema similar) i en funció dels resultats obtinguts, tant docents com de recerca i de gestió, tant globals com dels seus centres i departaments. [...] La metodologia d'atorgament també ha de tenir en compte l'acompliment del pla

1. Tal i com recomanaven J. Montserrat, J. Ginés Mora i M. J. San Segundo en la seva intervenció sobre “Financiación y Gestión de las Universidades” a la reunió sobre “Los objetivos de la Universidad ante el nuevo siglo” organitzada per la CRUE a la Universitat de Salamanca, el 17 – 18 de novembre de 1997.

estratègic de cada universitat, basat sempre, no només en la qualitat de cada universitat, sinó també en el ritme d'augment d'aquesta qualitat". En conclusió, "la funció incentivadora de la qualitat del sistema de finançament proposat s'ha de materialitzar en un conjunt d'incentius i senyals que, a tots els nivells, han d'acompanyar el finançament suficient".

Naturalment, l'aplicació pràctica d'aquestes mesures requereix el desenvolupament d'un sistema d'indicadors de rendiment que permetin establir, amb garanties, la situació de cada institució universitària i uns procediments d'avaluació rigorosos d'aquests resultats.

- L'eficiència en l'assignació dels recursos ha de ser compatible amb la promoció de l'equitat d'accés a l'ensenyament superior. Hi ha força evidències que el sistema de finançament de les universitats públiques no ha millorat excessivament les possibilitats d'accés a elles: en primera instància perquè la igualtat d'oportunitats depèn abans de l'èxit acadèmic dels alumnes en l'ensenyament primari i secundari que del nivell de les taxes universitàries o de la política de beques; el percentatge dels alumnes d'un origen socioeconòmic més modest que acaben els estudis secundaris és encara més baix que els de famílies amb una renda més alta (i amb pares amb titulació universitària). La gratuïtat de l'ensenyament superior no garanteix la igualtat d'accés. Però, a més, els estudis universitaris continuen generant uns rendiments econòmics per a les persones que els realitzen més alts que els rendiments obtinguts per als qui no arriben a cursar-los, sigui en termes de retribucions futures, sigui en termes d'una menor probabilitat de patir situacions de desocupació –com s'ha descrit en el capítol 3 d'aquest informe.

Constatacions d'aquest tipus estan en la base del debat sobre el nivell que han d'assolir les taxes acadèmiques.

- Al respecte, l'Informe Universidad – 2000 recomana emprar una política d'ajuts als estudiants universitaris basada en un programa de beques i un programa de préstecs-renda. Ambdós instruments, degudament modulats, serien unes eines apropiades per aconseguir fer compatibles els objectius d'eficiència en l'ús dels recursos i d'igualtat d'oportunitats en l'accés a l'ensenyament superior:
  - Si bé en la darrera dècada hi ha hagut certes millores, els programes d'ajuts als estudiants (o a les seves famílies) són encara força limitats, tant en termes de cobertura (el percentatge d'estudiants que gaudeixen de beques és força menor que en molts països europeus), com en termes de quantia. Per això, l'Informe Universidad – 2000 indica que els fons

públics destinats a beques haurien d'augmentar en una proporció significativament més alta que el percentatge dels recursos que s'assignen a subvencions directes a les institucions universitàries. En concret, proposa que en els primers cursos de l'ensenyament superior el percentatge d'estudiants amb beca passi del 18% actual al 40% i que la mitjana de l'import de les beques augmenti de les 225.000 pessetes a 400.000.

- En canvi, en els darrers cursos, el nombre d'estudiants becats podria situar-se al voltant del 10%, mentre que la major part podria accedir a préstecs-renda. Aquests són préstecs per finançar el pagament de les taxes de matriculació amb devolució condicionada a la renda que els estudiants cobraran en acabar els estudis i accedir a un lloc de treball. D'aquesta manera, s'elimina el risc individual, ja que una persona a l'atur (o amb ingressos massa baixos) no hauria de tornar el préstec. Aquest tipus de préstec només s'hauria de tornar en el cas que la persona assoleixi un nivell de renda determinat (per exemple, la renda per càpita mitjana del país); a més, la quantitat periòdica a retornar s'establiria en funció dels ingressos que obtingués la universitat (per exemple, un 3 – 4% de la renda anual). D'aquesta manera, el préstec-renda permet que les generacions que disposen d'ingressos suficients contribueixin a fer que les noves generacions puguin cursar els estudis superiors en bones condicions.

Sens dubte, un sistema d'ajuts basats en un programa de beques i un programa de préstecs-renda és més complex (de gestionar) que el basat únicament en el primer d'aquests programes però, a canvi, dota el sistema d'ajuts d'una major flexibilitat i eficàcia.

5.3.3. Reconsideració dels curricula

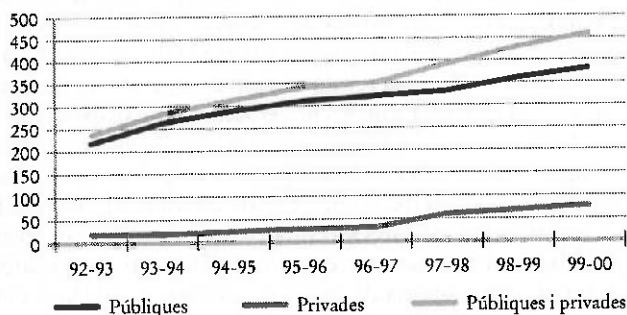
- Una part important de la reforma de les universitats catalanes ha de consistir en una reconsideració dels *curricula* de l'ensenyament superior. Aquest propòsit té dues vessants complementàries:
  - La racionalització de l'oferta d'estudis.
  - La dotació d'un major grau d'autonomia a l'estudiant per escollir el seu itinerari curricular (durant el període de formació superior en acabar la secundària, però també en una perspectiva de "lifelong learning").
- En gran mesura, racionalitzar l'oferta d'estudis universitaris suposa, en paraules del conseller d'Universitats, Recerca i Societat

de la Informació (DURSI), “[...] ordenar el nostre mapa de titulacions, [però també] augmentar la qualitat d’aquest mapa. Per afinar l’oferta universitària amb la demanda caldrà crear noves titulacions i augmentar l’oferta de places d’altres [...], però també caldrà disminuir places d’algunes titulacions i tancar-ne algunes”. I conclou: “no ens enganyem sobre aquest darrer punt: la credibilitat social del procés de programació dependrà que siguem capaços de fer, a més d’allò que sempre hem fet i que és obrir nous estudis, allò que ens és difícil de fer: tancar-ne. És un test que hem de passar”.²

A Catalunya, des del curs 1992 – 1993 fins al curs 1999 – 2000, l’oferta d’estudis universitaris ha augmentat en un 93,7%, passant de 238 a 461 –tal com mostra el gràfic 5.6. Dels 223 nous estudis, el 73,5% han estat creats per universitats públiques i el 26,5%, per universitats privades.

Gràfic 5.6. Oferta d’estudis universitaris en les universitats públiques i privades catalanes: del curs 1992-93 al curs 1999-00

Curs	92-93	93-94	94-95	95-96	96-97	97-98	98-99	99-00
Públiques	219	264	290	312	321	332	361	383
Privades	19	20	25	29	32	60	70	78
Total	238	284	315	341	353	392	431	461

Font: DURSI

- L’objectiu del nou pla de Programació Universitària a Catalunya (2000 – 2004) és configurar una estructura d’estudis equilibrada en el territori, que respongui a la demanda social i a crite-

2. Es preveu realitzar un estudi prospectiu sobre expectatives de la demanda de places universitàries en els propers anys. Els seus resultats han de permetre equilibrar l’oferta de places de nou accés de les universitats públiques a Catalunya amb la demanda prevista, a partir del curs 2002-03.

ris d'eficiència pel que fa a l'ús dels recursos públics. Els criteris que ha seguit la Direcció General d'Universitats del DURSI per elaborar-lo ha estat:

- Adequar el nombre de places de l'oferta pública a la demanda social, procurant satisfer al màxim l'accés a l'estudi preferent; s'ha tingut cura, especialment, de reforçar les titulacions lligades a les tecnologies de la informació (a través del Pla Form@tic).
- Establir els dimensionaments adequats de les universitats i els seus campus, seleccionant les titulacions que hagin de ser presents a tots ells i les que hi donin especificitat.
- Reduir l'oferta de places en funció de la variació de la demanda i redistribuir, concentrar o modificar les titulacions amb escassa o molt baixa demanda.
- Assegurar la viabilitat econòmica de la programació definint els costos globals de la titulació i de la infraestructura necessària per garantir-ne la qualitat.
- Definir una política de centres adscrits.
- Un altre estímul per racionalitzar l'oferta d'estudis rau en la necessitat d'adaptar el sistema universitari català a l'establiment, en un futur, de l'espai europeu de l'educació superior, seguint les directrius de la Declaració de Bolonya. Aquesta declaració estableix com a objectius a assolir en aquesta primera dècada del segle XXI, els següents:
  - L'adopció d'un sistema fàcilment llegible i comparable de titulacions, mitjançant la implantació del Suplement de Diploma, amb la finalitat d'afavorir la capacitat d'inserció laboral dels ciutadans europeus i la competitivitat internacional del sistema europeu d'ensenyament superior.
  - L'adopció d'un sistema basat, fonamentalment, en dos cicles principals: un de pregrau i un altre de grau. El títol atorgat en acabar el primer cicle tindrà un valor específic en el mercat de treball europeu. El segon cicle permetrà accedir a un títol de màster i/o de doctorat, com ja és el cas en molts països europeus.
  - L'establiment d'un sistema de crèdits fàcilment transferibles i acumulables, basat en el model ECTS, crèdits que es poden obtenir en contextos diversos –inclosa la formació contínua.
  - La promoció de la mobilitat d'estudiants i professors, mitjançant l'eliminació dels obstacles al ple exercici de la seva lliure circulació.
  - La promoció de la cooperació europea per a l'avaluació de la qualitat, per tal de desenvolupar criteris i metodologies comparables.

- La promoció de la necessària dimensió europea de l'ensenyament superior, amb especial referència al desenvolupament dels *curricula*.

En aquest context de difícil precisió dels canvis que poden esdevenir-se en les necessitats d'ensenyament superior, l'Informe Universidad – 2000 recomana deixar en mans de les institucions universitàries l'estructura i el contingut dels *curricula* i les titulacions. Tanmateix, afegeix, “aquesta autonomia hauria d'exercir-se en el sí d'un marc general definit per les administracions públiques, les quals determinarien les prioritats amb una periodicitat plurianual, fixarien els mínims curriculars de les titulacions, garantirien els nivells de qualitat, verificarien l'adequació dels estudis i assegurarien el seu finançament”. Les pròpies institucions universitàries podrien proposar a les administracions les diferents titulacions i plans d'estudi. Les administracions concedirien una autorització provisional que hauria de sotmetre's a un procés ulterior d'acreditació. En conseqüència, es substituiria el sistema actual *a priori* d'homologació i de reconeixement dels ensenyaments i els títols universitaris per un altre *a posteriori*.

El reconeixement dels estudis i dels títols és una condició prèvia a la creació d'un espai europeu en matèria d'educació i formació en què els estudiants i els professors puguin desplaçar-se sense obstacles.

Per avançar en aquest procés es va desenvolupar el Sistema Europeu de Transferència de Crèdits (o European Credit Transfer System - ECTS), en forma de projecte pilot en el marc del programa ERASMUS.

Els crèdits ECTS són transferibles i acumulables i representen — en forma d'un valor numèric (d'entre 1 i 60) assignat a cada unitat de curs— el volum de feina que l'estudiant ha de realitzar per superar cadascuna de les assignatures. No es limiten, doncs, a les hores lectives d'assistència, com és el cas del sistema de crèdits vigent a Espanya.

- En la reforma dels *curricula* de l'ensenyament superior hi ha, com s'ha dit, un segon aspecte a considerar: el foment de l'autonomia del propi estudiant a l'hora d'escollir el seu itinerari curricular. Això fa que els esforços a esmerçar vagin en una doble direcció:
  - Dissenyar una proposta d'estudis que ofereixi la possibilitat d'equilibrar adequadament les opcions destinades a assolir una formació de caràcter general i les opcions d'especialització en les diferents àrees.
  - Crear els mecanismes de suport a l'estudiant en l'elecció dels estudis que vol endegar i en el seu seguiment.

- “L’adaptació a les circumstàncies canviants del nostre temps –assenyala l’Informe Universidad – 2000– no solament planteja l’aprofundiment de l’especialització, sinó, sobretot, una formació de caràcter general que proporcioni el mètode per copsar la realitat i l’agilitat d’aprendre”. L’equilibri entre formació general i formació especialitzada dependrà, en cada cas, de l’orientació que l’estudiant vulgui donar als seus estudis superiors. En tot cas, per garantir degudament aquest equilibri, l’Informe suggereix:
  - Un primer tram d’estudis de pregrau de caràcter pluridisciplinar.
  - La possibilitat que els estudis de caràcter professional, inclòs el pregrau, es puguin descomposar en cursos (o mòduls) de durada més breu.
  - L’accés a estudis de postgrau, en règim de formació contínua.
- La salvaguarda (i la potenciació) de l’autonomia de l’estudiant a l’hora d’escollir el seu propi itinerari curricular requereix un important desplegament de recursos per part de les universitats per garantir un servei d’informació, d’orientació i d’assessorament adequats. Serà necessària una infraestructura informativa àmplia sobre els diferents estudis i sobre els centres que estan en disposició d’impartir-los. Però, a més, l’estudiant haurà de tenir a l’abast un assessorament personalitzat que el guiï en l’elecció convenient del seu *currícula* i en la millor manera de dur a terme els objectius acadèmics que vol assolir. Això requerirà una considerable reassignació de les funcions dels professors, que hauran de redistribuir la seva dedicació entre docència i tasques de tutoria.

5.3.4. Promoció de l’assegurament de la qualitat

- Actualment, el repte més important de les universitats catalanes és el d’escometre, de forma conseqüent, un esforç de qualitat. Com deia fa uns mesos el conseller d’Universitats, Recerca i Societat de la Informació (DURSI) en una compareixença davant la Comissió de Política Cultural del Parlament de Catalunya: “ara ja no és l’hora de la quantitat, és l’hora de la qualitat. És important endegar una política activa de manteniment i de progrés en la qualitat”. Això vol dir que les administracions públiques i les institucions de l’ensenyament superior, junt amb les instàncies representatives de la societat civil més compromeses amb l’educació, han de

multiplicar els seus esforços per difondre en tots els àmbits de la comunitat universitària la cultura de la qualitat que és, com encertadament deia l'*Informe Universidad - 2000*, "l'element d'equilibri entre l'autonomia de les universitats i la seva responsabilitat social".

- La política de la qualitat a les universitats té, sens dubte, moltes discussions; entre elles:
  - Els criteris de programació (i de desprogramació) dels estudis universitaris, dels quals ja s'ha fet esment en l'apartat anterior.
  - La millora dels mètodes docents que trenqui amb les formes rutinàries d'impartició de la docència, impulsant projectes d'innovació en aquest àmbit que tenen en les eines informàtica i multimèdia un suport d'un abast encara imprevisible.
  - Els temes relacionats amb el professorat com la programació de les necessitats de personal docent (en el marc dels plans estratègics de les diverses universitats), la potenciació de la carrera acadèmica d'aquest personal, (que faci més transparent el seu itinerari de promoció professional), la seva formació permanent, la delimitació dels sistemes de selecció i de contractació, el desenvolupament de programes d'incorporació de professorat extern (procedent d'altres universitats nacionals o estrangeres, o de les empreses).
  - La mobilitat d'alumnes i de professors, com a condició de la seva formació (i també de la seva promoció, en el cas dels segons).
  - La potenciació dels estudis de tercer cicle, molt especialment dels doctorats; "la competitivitat d'un país -deia el conseller del DURSI- es mesurarà cada vegada més per la seva capacitat d'atracció d'estudiants de postgrau".
- Però l'esforç de qualitat requereix, sobretot, continuïtat. Cal, doncs, una certa institucionalització de les instàncies d'assegurament d'aquesta qualitat; tot i que -com advertia l'*Informe Universidad - 2000*- hi ha el perill que aquests procediments d'avaluació i seguiment de la qualitat de les universitats "es transformin, amb el temps, en un sistema normalitzat (és a dir, en una manera de "normalitzar" el funcionament de les institucions) i que, a la llarga, això obstaculitzi les actituds innovadores".
- L'any 1996, es va crear l'Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari a Catalunya com a consorci entre la Generalitat de Catalunya a través de l'aleshores comissionat per a Universitats i Recerca (i, des d'abril de 2000, Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació) i set universitats públiques

catalanes (Universitat de Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat Politècnica de Catalunya, Universitat Pompeu Fabra, Universitat de Girona, Universitat de Lleida i Universitat Rovira i Virgili). Les línies de treball d'aquesta agència són:

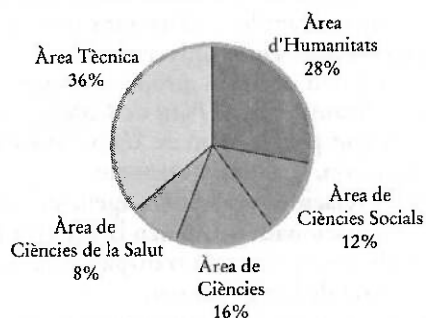
- Impulsar la millora de la qualitat del sistema universitari de Catalunya, mitjançant les avaluacions institucionals i el bes-canvi d'experiències entre universitats.
- Tenir un àmbit d'actuació propi, autònom i innovador i participar activament en el *Plan de Calidad de las Universidades* promogut pel Consejo de Universidades del Ministerio de Educación, Cultura y Deporte.
- Mantenir les relacions amb altres agències i organismes, nacionals i internacionals, que tenen la mateixa finalitat.
- Fomentar els criteris ètics, la transparència, la flexibilitat i la professionalitat de l'organització.
- Els processos d'avaluació de la qualitat, com és comú a la majoria de països, són interns i externs. El procés d'autoavaluació (que pot estar inserit en el desplegament del pla estratègic de la universitat considerada) està a càrrec d'un comitè (intern) nomenat per la pròpia institució. En canvi, el procés extern és dut a terme per un comitè constituït per acadèmics d'altres universitats –espanyoles o estrangeres–, professionals dels aspectes avaluats i experts en procediments d'avaluació que, a Catalunya, és nomenat per l'Agència per a la Qualitat.
- Segons dades de l'Informe 2000 del Procés d'Avaluació de la Qualitat del Sistema Universitari a Catalunya, l'agència ha avaluat, dels del 1995 fins al 1999, 145 titulacions; això suposa més del 50% dels títols que ofereixen les universitats públiques catalanes (en els quals ja s'han graduat un mínim de tres promocions). Amb les avaluacions actualment en curs s'arribarà al 76% de les titulacions. També s'han dut a terme avaluacions de 25 departaments i de 7 serveis.

Amb les avaluacions realitzades durant el període 1995 – 1999, totes les universitats públiques (llevat de la Universitat de Barcelona) han sotmès a avaluació de qualitat més de la meitat de la seva oferta de titulacions. També algunes universitats privades (Universitat Ramon Llull i Universitat de Vic) han iniciat el procés d'avaluació de la qualitat dels seus ensenyaments.

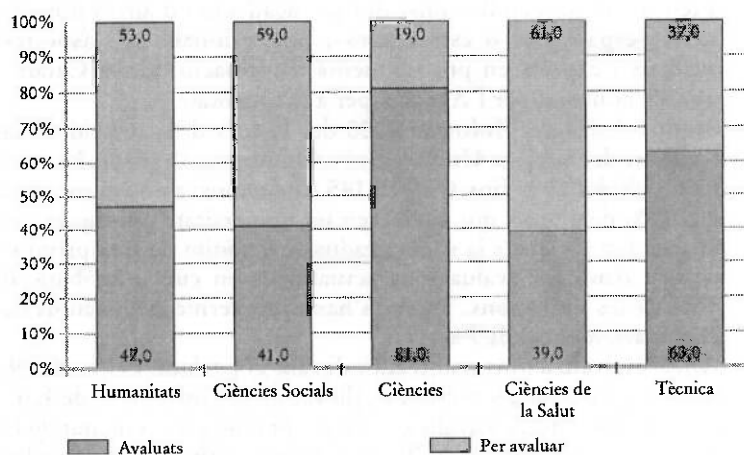
De les 145 titulacions avaluades, un 35% correspon a l'àrea tècnica, un 28%, a l'àrea d'humanitats, un 16%, a l'àrea de ciències socials, un 12%, a l'àrea de ciències i un 8%, a l'àrea de ciències de la salut –vegeu el gràfic 5.7. En totes aquestes àrees de coneixement –llevat de la de ciències de la salut– s'ha avaluat ja més

del 40% de les seves respectives titulacions, tal i com mostra el gràfic 5.8.

Gràfic 5.7. Percentatge del total d'avaluacions realitzades fins el 1999 per àrees

Gràfic 5.8. Percentatge d'avaluacions realitzades per cada àrea de coneixement (Catàleg 1994/95)

Font: Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya, *Procés d'Avaluació de la Qualitat del Sistema Universitari a Catalunya, Informe 2000, 2001*.

- En l'avaluació de la qualitat de les titulacions, els principals temes analitzats són:
  - El context institucional en què es desenvolupa la titulació.

- L'accés a l'estudi tenint en compte l'oferta i la demanda i les diferents vies d'accés.
- Les fites i els objectius específics que es proposa la titulació.
- El programa de formació i la seva adequació als objectius proposats.
- El desenvolupament de l'ensenyament, posant especial èmfasi en el nombre d'alumnes per grup, la taxa d'èxit i la taxa de rendiment.
- El professorat.
- Les instal·lacions.
- Les relacions externes de la titulació i la mobilitat dels estudiants.
- La recerca.

Tanmateix, no es tracten els aspectes relatius al finançament de les universitats. Tampoc no s'han considerat, encara, les noves necessitats i demandes dels nous públics que accedeixen, progressivament, a les universitats ni tampoc els nous mètodes d'aprenentatge no presencials.

- L'Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari a Catalunya ha elaborat un Pla d'Actuació que s'anirà desenvolupant al llarg de set anys (2001 – 2007). Aquest pla, segons el seu document de continguts, s'emmarca en:
  - Els avenços i èxits aconseguits per les universitats catalanes en els processos d'avaluació institucional, en la implantació de les accions de millora i en l'aprofundiment en el coneixement de sistemes d'assegurament de la qualitat.
  - Les actuacions de la Generalitat en política universitària, especialment de contractes-programa entre la Generalitat i les universitats i la convocatòria d'ajuts per a la innovació docent.
  - Les actuacions dutes a terme per l'agència des que es va crear.
  - La cooperació en el disseny del Plan de Calidad de las Universidades, promogut pel Consejo de Universidades, i la participació activa en la seva aplicació.
  - La declaració de Bolonya i la convergència amb Europa, mitjançant la cooperació amb l'*European Network for Quality Assurance in Higher Education* (ENQA) i altres agències europees.
  - La cooperació internacional mitjançant la xarxa internacional d'agències d'assegurament de la qualitat en l'educació superior (INQAAHE).
- Els objectius claus del Pla d'Actuació (2001 – 2007) són els següents:

- Promoure a les universitats catalanes sistemes de qualitat que estiguin enfocats cap a la implantació d'estratègies orientades a la consecució dels objectius fixats, en els quals s'inclouen les accions de seguiment i gestió del canvi.
- Establir criteris d'emulació (*benchmarking*) i estàndards de formació per tal d'afavorir la comparació internacional i facilitar el reconeixement de diplomes.
- Promoure el certificat de qualitat universitària (CQU) per distingir les titulacions que han establert sistemes de qualitat segons les especificacions que l'agència farà públiques, i treballar en l'establiment de l'acreditació en el marc nacional i internacional.
- Millorar la comunicació, la transparència i l'accessibilitat als resultats de l'avaluació per tal que aquests resultats arribin fàcilment a tota la societat i, principalment, al públic objectiu a qui s'adreça l'agència.
- Fomentar la formació i l'intercanvi sobre temes de qualitat universitària en els col·lectius implicats en la millora del sistema universitari català.
- Aprofundir en la dimensió europea i internacional de l'assegurament de la qualitat.
- Finalment, el Pla d'Actuació (2001 – 2007) es desenvoluparà en les cinc línies següents:
  - Es seguiran fent avaluacions en els àmbits de la docència, de la recerca i de la gestió. Així mateix, s'iniciarà el procés d'avaluació de la inserció dels graduats en el món laboral, que es durà a terme de manera coordinada i amb un protocol comú en tot el sistema universitari català. En aquesta direcció, s'està duent a terme, actualment, una enquesta adreçada a uns 21.500 graduats que van obtenir el títol durant el curs 1997 – 1998. D'una altra banda, s'ha realitzat un estudi sobre la inserció dels graduats al món del treball en els àmbits europeu, estatal i català per tal d'extreure'n dades sobre la conjuntura econòmica i poder establir així un marc de referència per a l'avaluació.
  - Es fomentarà el desenvolupament i innovació en l'avaluació i en sistemes de qualitat universitària, especialment en dues línies específiques: una nova metodologia d'avaluació i l'establiment de criteris d'emulació o *benchmarking*. Es pretén implantar una nova metodologia d'avaluació senzilla i orientada als resultats, tant en els àmbits de la docència com en els de la recerca, la qual serà coherent amb les metodologies existents a la resta d'Espanya i a la Unió Europea. En aquesta nova metodologia, el reglament del pla de

milliores serà un objectiu clau, ja que a través seu es promourà la cultura de la millora contínua a les universitats. El nou model d'avaluació també incidirà en la millora de l'avaluació externa.

Així mateix, l'Agència, parlant de la feina feta a l'agència britànica (*The Quality Assurance Agency for Higher Education*) sobre criteris per a l'emulació de titulacions (*benchmarking*), pretén endegar un pla de treball per establir, per als ensenyants de les universitats catalanes, uns criteris semblants que esdevinguin una peça fonamental en el procés de reconeixement europeu i internacional dels ensenyaments oferts.

Es fomenatarà la transparència i la difusió dels resultats de les avaluacions. Per això, es basarà en dues actuacions: la millora del pla de comunicació externa i l'elaboració d'una bateria d'indicadors homologats, per tal que els resultats obtinguts siguin comparables. Així mateix, l'agència durà a terme una feina conjunta amb totes les universitats per estudiar els atributs de percepció externa de la universitat (és a dir, per establir quins són els atributs pels quals la societat valora la universitat).

Els objectius, sens dubte, més innovadors que es desenvoluparan en el marc del Pla d'Actuació (2001 – 2007) són el Certificat de Qualitat Universitària (CQU) i l'acreditació.

La certificació és un procés en el qual un organisme independent, mitjançant uns procediments d'avaluació i de verificació, declara que un servei determinat (en aquest cas, una titulació universitària) satisfà uns requeriments perfectament especificats. L'objectiu d'aquesta certificació és promoure la confiança de tercers en l'adequació del servei esmentat.

El procés de certificació de la qualitat universitària haurà de ser voluntari i haurà de tenir un caràcter temporal (de manera que hi hagi una renovació periòdica de la certificació).

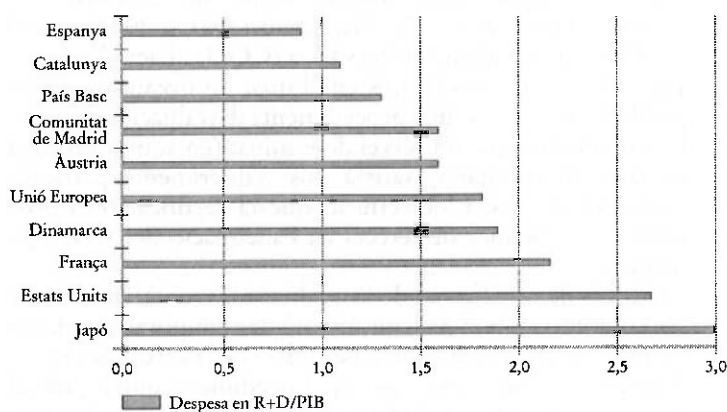
L'acreditació, en canvi, és un procediment mitjançant el qual un organisme degudament autoritzat declara formalment la competència (tècnica) d'un altre organisme per realitzar una determinada activitat d'avaluació de la conformitat. En el marc universitari, l'acreditació representa una opció per a l'assegurament de la qualitat de les titulacions segons si compleixen o no els estàndards explícits; està doncs, més orientada cap el compliment dels estàndards que cap a la millora de la qualitat. En un horitzó d'internacionalització de l'educació superior, l'acreditació ha de facilitar el reconeixement dels diplomes entre diferents països.

Finalment, en el marc del Pla d'Actuació (2001 – 2007) es pretén desenvolupar, com dos eixos complementaris, una estratègia de formació en matèria d'assegurament de la qualitat dels equips directius de les universitats i de l'Administració, dels diferents col·lectius universitaris, dels membres de les unitats tècniques de garantia de la qualitat de les universitats i del propi personal de l'agència i una política de bescanvi d'exigències entre universitats.

5.3.5. Potenciació de la recerca

- L'any 1999, la despesa total en R+D a Catalunya respecte al seu PIB va ser d'un 1,1%. Aquest percentatge, com es pot veure en el gràfic 5.9, és superior al del conjunt de l'Estat espanyol (0,9%), però molt menor que la mitjana dels països de la Unió Europea i que el d'altres països econòmicament capdavanters com Japó (3,0%) o Estats Units (2,7%).

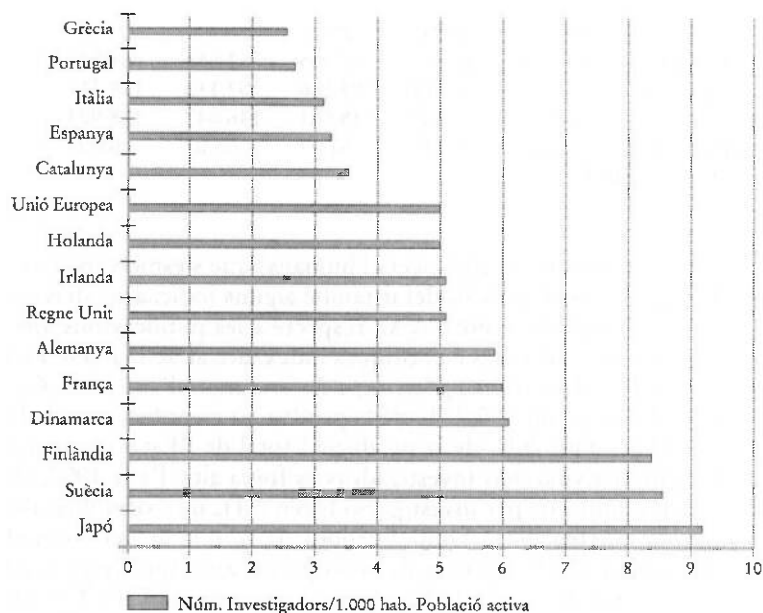
Gràfic 5.9. Despesa en R+D en relació al PIB (1998)

Font: INE/OCDE

Així mateix, a Catalunya, l'any 1997 hi havia 3,6 investigadors per cada 1.000 persones actives, un percentatge inferior a la mitjana dels països de la Unió Europea (5,0) i del d'altres països amb uns sistemes de R+D força més desenvolupats, com Japó (9,2), Suècia (8,6), Finlàndia (8,4), Dinamarca (6,1), França (6,0) o Alemanya (5,9). En canvi, el nombre d'investigadors a Catalunya és lleugerament superior al del conjunt d'Espanya (3,3) –vegeu el gràfic 5.10.

Gràfic 5.10. Nombre d'investigadors en relació a la població activa (1997)

Font: OCDE (base de dades MSTI)

El valor per a Catalunya està calculat amb les dades del nombre d'investigadors de l'INE i l'Enquesta de Població Activa de l'Insitut d'Estadística de Catalunya.

Segons dades del DURSI, al final del II Pla de Recerca, l'any 2000, hi havia 427 grups de recerca consolidats per la Generalitat de Catalunya, en els quals hi treballaven uns 7.500 investigadors.

- Tal i com mostra el quadre 5.3., l'any 1998, prop d'un 64% de la despesa en R+D realitzada a Catalunya provenia del sector privat; aquest percentatge és significativament més alt que en el conjunt espanyol, que fou d'un 50%. A més, en els darrers anys, la contribució relativa de les empreses ha seguit una trajectòria creixent.

**Quadre 5.3. Despesa total en R+D a Catalunya
(1994 - 1998) (en MPTA)**

	1994	1995	1996	1997	1998
Sector Públic	43.659	48.192	52.555	53.933	64.512
Sector Privat	66.088	76.115	83.006	92.113	114.411
Total	109.748	124.307	135.561	146.047	178.923
% privat/total	60,22	61,23	61,23	63,07	63,94

Font: Elaboració: INE

- A més dels recursos (financers i humans) que s'esmercen en activitats de R+D cal considerar també alguns indicadors dels resultats d'aquesta recerca. Així, respecte a les publicacions aparegudes en les revistes científiques indexades al SCI, al SSCI i a l'AHCI per l'*Institute of Scientific Information*, l'any 1997, Catalunya va assolir el 0,72% de la producció científica mundial i al voltant d'un 26% de la producció total de l'Estat espanyol. La productivitat dels investigadors és força alta: l'any 1997, els articles publicats per investigació foren 0,41, una xifra més alta que la mitjana de la Unió Europea (0,3), que la del conjunt d'Espanya (0,34), i que la de certs països amb una despesa en R+D més gran que la de Catalunya, com Suècia (0,37), Finlàndia (0,3), França (0,29) o Alemanya (0,29). Aquesta major productivitat dels investigadors catalans pot ser deguda, en part, a un nombre comparativament més baix d'investigadors dedicats al desenvolupament tecnològic i a la innovació, els quals, habitualment, solen publicar menys que els investigadors que fan recerca bàsica.

A part de la productivitat, hom pot analitzar també la qualitat de la producció científica a Catalunya. La qualitat de les publicacions se sol considerar una funció de les citacions rebudes per elles. Des d'aquesta perspectiva, els resultats no són ja tan bons. L'índex que resulta de dividir les citacions totals obtingudes l'any 1998 pel nombre d'estudis produïts durant els dos anys anteriors dona un valor per a Catalunya de 2,42, lleugerament superior al d'Espanya (2,40), però per sota de la mitjana dels països de la Unió Europea (2,83). Tanmateix, l'evolució d'aquest factor d'impacte ha estat ascendent en els darrers quinquennis.

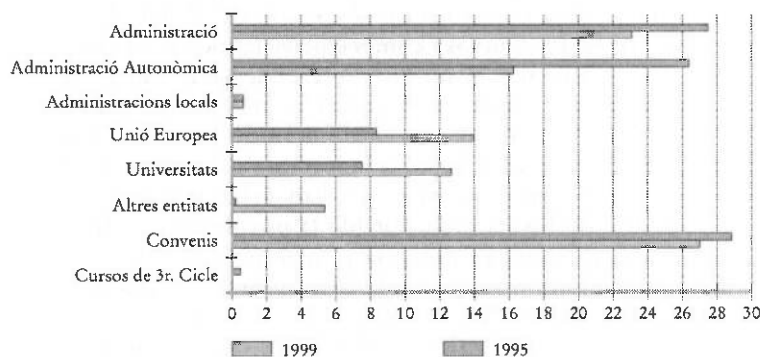
- En l'àmbit europeu, Espanya va contribuir al finançament del IV Programa Marc (1994 - 1998) amb un 6,5% i va obtenir un retorn d'un 6,4%. Catalunya fou la segona comunitat autònoma en termes de quantitat de fons europeus obtinguts (un

18,8% del total espanyol), però força per darrera dels obtinguts per la Comunitat de Madrid (38,6%).

Tanmateix, els recursos que arriben a Catalunya des de les grans institucions de R+D europees (els *Multilateral Public Research Schemes*), com el CERN, l'ESA, l'EMBL, l'ESF, l'ESRF, etc., són encara molt reduïts.

- Una part substancial de la recerca a Catalunya es fa, fonamentalment, en els entorns universitaris. Els fons de recerca obtinguts per les universitats catalanes –públiques i privades– han crescut de forma apreciable, un 62,6% des de 1993 fins a 1999. Segons el seu origen, un 27,2% d'aquests fons procedeixen de convenis amb diverses institucions (públiques i privades), un 23,3% de l'Administració central i un 16,4% de l'Administració autonòmica. Un altre 14% prové de la Unió Europea i un 12,6% de les pròpies universitats. També és significatiu el percentatge de recursos obtinguts d'altres entitats (empreses, especialment) que, l'any 1999, va representar el 5,3% –vegeu el gràfic 5.11.

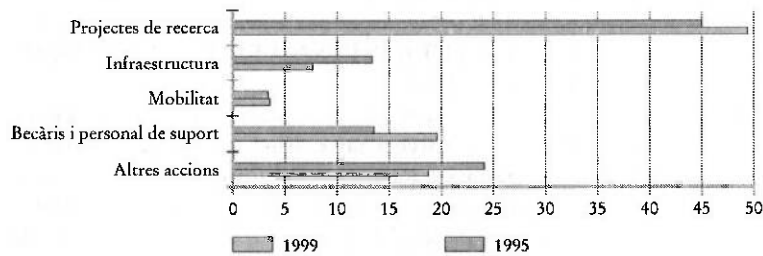
Gràfic 5.11. Fons de recerca segons procedència del sistema universitari públic i privat (per institucions). Anys 1995 i 1999.

Font: DURSI

- Els destins d'aquests recursos de recerca de les universitats, tal i com mostra el gràfic 5.12, són el finançament dels projectes de recerca (un 49,5 del total dels recursos), la retribució de becaris i altre personal de suport (19,8%), altres accions relacionades amb les tasques de recerca (18,7%), el finançament d'infraestructures (8%) i les despeses de mobilitat del personal de recerca (3,9%).

Gràfic 5.12. Recerca del sistema universitari públic i privat (per destins dels recursos): anys 1995 i 1999

Font: DURSI

- D'acord amb l'article 9.7 de l'Estatut d'Autonomia, la Generalitat de Catalunya té competència exclusiva en matèria de recerca. Tanmateix, el traspàs de recursos de recerca des de l'Administració central a la Generalitat no s'ha produït com a conseqüència de la interpretació que el Govern espanyol va fer de l'article 149.1.15 de la Constitució, que li confereix la responsabilitat sobre el foment i la coordinació general de la investigació científica i tècnica a tot el territori de l'Estat³. De fet, la transferència de recursos i competències només es va dur a terme, l'any 1981, en el camp de la recerca agrària, la qual cosa va permetre crear l'Institut de Recerca i Tecnologia Agroalimentària (IRTA). En canvi, ni els centres del CSIC ubicats a Catalunya ni els recursos per finançar la recerca duta a terme a les universitats públiques catalanes no han estat transferits. Això condiona de forma molt notable la possibilitat de dissenyar una política científica autònoma a Catalunya.
- Malgrat aquestes restriccions, la Generalitat ha tractat d'impulsar, en la mesura de les seves possibilitats, les activitats de R+D a Catalunya. L'any 1992, va prendre tres tipus de mesures importants en aquest sentit:
- La creació del Comissionat per a Universitats i Recerca, que l'any 2000 es transformà en el Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació (en virtut del Decret 123/2000, de 3 d'abril); aquest departament va absorbir també les competències del Comissionat per a la Societat de la Informació.

3. L'any 1992, el Tribunal Constitucional va desestimar un recurs d'inconstitucionalitat que el Govern de la Generalitat va presentar contra el contingut de la Ley de Fomento y Coordinación General de la Investigación Científica y Técnica (coneguda com a Llei de la Ciència).

- La reorganització (pel Decret 195/1991, de 16 de setembre) de la Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica (CIRIT) que havia estat creada l'any 1980. L'article 14 d'aquest decret integrava la secretaria de la CIRIT, com a Subdirecció General de Recerca, en la Direcció General d'Universitats del Departament d'Ensenyament.
- La posada en marxa de plans de recerca quadriennals per tal d'articular i coordinar el conjunt de les accions en l'àmbit de la recerca i de la innovació tecnològica. Des d'aleshores, s'han succeït el I Pla de Recerca de Catalunya (1993 – 1996) i el II Pla de Recerca de Catalunya (1997 – 2000). Aquest any 2001 ha entrat en vigor el III Pla, que abasta el període 2001 – 2004.
- En temes de recerca, hi ha un consens ampli que cal augmentar l'esforç (econòmic i de coordinació) en totes les seves dimensions: recerca bàsica, recerca aplicada, desenvolupament tecnològic i innovació. En aquest sentit, el III Pla de Recerca de Catalunya n'és una de les peces clau.
- Un dels principals reptes del III Pla de Recerca és que la trajectòria de la despesa en R+D a Catalunya en relació al PIB s'acosti, el més ràpidament possible, a la mitjana de la Unió Europea (que, com s'ha dit, està actualment al voltant de l'1,8%). Com es pot veure en el quadre 5.4., la xifra prevista de despesa en R+D hauria de representar el 1,4% del PIB català⁴.

Quadre 5.4. Evolució estimada de la despesa en R+D i del PIB de Catalunya (1999 - 2004) (en MPTA)

<i>Any</i>	<i>Despesa en R+D</i>	<i>Despesa en PIB</i>	<i>R+D/PIB (%)</i>
1999	187.976	17.700.892	1,06
2000	210.021	18.585.937	1,13
2001	234.183	19.515.233	1,20
2002	258.187	20.490.995	1,26
2003	286.157	21.515.545	1,33
2004	316.279	22.591.322	1,40

4. Tanmateix, aquestes xifres, molt probablement, hauran de ser revisades. No sembla que les previsions de creixement del PIB incloses en aquesta estimació (un 5% anual) puguin complir-se en el període 2001 – 2004, de vigència del III Pla de Recerca.

Per assolir aquest objectiu, no solament hauran d'augmentar els recursos pressupostats anuals del III Pla en el seu període de vigència, sinó que també s'hauran d'incrementar en una proporció similar els recursos procedents d'altres fonts (Estat, Unió Europea, empreses). Per això, a més de l'esforç econòmic,⁵ el III Pla es planteja crear les condicions més apropiades perquè les universitats i els centres de recerca catalans aprofitin al màxim les oportunitats (i generin el major nombre de sinergies positives) que ofereix la posta en marxa del nou Plan Nacional de I+D+I i, a partir de 2002, la del 6è Programa Marc de Recerca Europea (2002 – 2006) –tractant d'aconseguir, en aquest darrer cas, que la participació catalana en els recursos d'aquest programa sigui de l'ordre de l'1,3%.

- Els resultats de la recerca tenen com a usuari principal, encara que no únic, el sector empresarial. És per això que l'estructura de R+D ha d'esdevenir un element clau del sistema d'innovació empresarial a Catalunya. En aquesta perspectiva, el III Pla de Recerca haurà de trobar les complementarietats més idònies amb el Pla d'Innovació preparat pel CIDEM.

En conseqüència, com es diu en el seu document de presentació, "el III Pla de Recerca de Catalunya ha de tenir un paper intersticial (complementant la política estatal i europea) i dinamitzador (impulsant una actitud decidida de captació de recursos per part dels grups de recerca del país".

- Els objectius generals del III Pla de Recerca són els següents:
  - Impulsar el creixement i la qualitat del sistema català de ciència i tecnologia.
  - Potenciar els recursos humans destinats a R+D.
  - Promoure la internacionalització de la recerca duta a terme a Catalunya.
  - Estimular una major implicació de les empreses en les activitats de recerca, desenvolupament i innovació.
  - Afavorir una millor gestió i una major comunicació de les activitats de R+D.

5. Els recursos que la Generalitat destina al finançament d'activitats de R+D procedeixen de tres fonts: el pressupost de la D. G. Recerca/CIRIT, que aprova anualment el Parlament de Catalunya, la part del Capítol I de les universitats públiques que pot considerar-se dedicat a recerca (segons els criteris emprats per l'INE, l'OCDE i altres organismes internacionals) i els recursos que destinen a R+D la resta de Departaments i altres entitats dependents de la Generalitat.

A aquests recursos cal afegir les inversions en infraestructures d'investigació (parcs científics, grans equipaments, etc.), que es realitzaran a Catalunya en els propers quatre anys. Aquestes inversions comptaran amb el cofinançament de l'Estat, de la Unió Europea i d'altres organismes públics i privats.

- Els dos eixos fonamentals en què es basa aquest III Pla són:
  - La política de recursos humans.
  - La política de centres homologats i de referència.
- Els recursos humans són l'element principal de qualsevol sistema de ciència i tecnologia. Cal disposar d'investigadors en la quantitat i amb la qualitat suficients. Per això, en aquesta primera vessant, el III Pla de Recerca preveu actuacions de:
  - Formació de personal investigador a Catalunya (amb programes de beques predoctorals amb dedicació completa per a la realització de tesis doctorals i de suport a la creació i manteniment de programes de doctorat d'excel·lència) i a fora de Catalunya (amb ajuts per a estades a l'estranger d'estudiants de doctorat, de professors o investigadors estables i per a estades postdoctorals).
  - Incorporació d'investigadors joves i d'investigadors amb una reputació internacional establerta (amb aquesta finalitat s'ha creat la Institució Catalana per a la Recerca i Estudis Avançats – ICREA), junt amb el foment de la contractació de professors i investigadors visitants, així com d'estudis postdoctorals a Catalunya d'investigadors joves d'arreu del món.
  - Suport als investigadors i als grups de recerca consolidats i l'atorgament de distincions a la recerca universitària.
  - Ajuts per a accions mobilitzadores (des de la realització de congressos, conferències i cursos especialitzats, fins a la creació, desenvolupament i consolidació de xarxes temàtiques).

El II Pla ha impulsat a Catalunya la creació de centres de referència i de centres homologats. Amb aquesta denominació s'engloben aquells centres (o agrupacions de centres, departaments i grups de R+D) que treballen, de forma complementària, en àmbits estratègics d'interès especial per al desenvolupament de la recerca a Catalunya. El III Pla pretén donar continuïtat a aquest esforç.

Les característiques dels centres de referència i dels centres homologats que es volen impulsar hauran de tenir les característiques següents:

- Seran centres de caràcter científic o tecnològic.
- Disposaran d'una massa crítica de personal suficient per escometre les línies d'activitat previstes.
- Tindran una personalitat jurídica pròpia (si bé comptaran amb la participació de les universitats en les seves instàncies de govern).
- Cada centre, tot i estar instal·lat en un campus universitari, haurà d'estar pensat i dissenyat per servir com a referent per a tot el sistema català de recerca.

- El seu finançament serà mixt, públic i privat.
- El personal propi d'aquests centres (inclòs el seu director), se seleccionarà de manera oberta i amb criteris exigents.
- Els centres de referència hauran d'aspirar a tenir un reconeixement d'excel·lència a nivell europeu.

L'objectiu és que, al final del període de vigència del III Pla hi hagi en funcionament de 10 a 15 centres de referència. Alguns ja estan en funcionament o en procés de creació, com l'Institut Català de Ciències Cardiovasculars, l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, l'Institut Català d'Estudis Avançats en Química, el Centre de Regulació Genòmica i el Centre Tecnològic de Telecomunicacions de Catalunya. També es volen potenciar l'Institut d'Investigacions Biomèdiques August Pi Sunyer (IDIBAPS) i l'Institut de Física d'Altes Energies (IFAE).

Finalment, es reclamarà la instal·lació a Catalunya de centres vinculats amb els organismes públics d'investigació estatals (com el CSIC i el CIEMAT) o europeus (com l'ESA).

- En tota aquesta estratègia, una peça clau és la intensitat, varietat i fluïdesa de les relacions que es promoguin, en l'àmbit de la recerca, entre les universitats i les empreses. Com ha destacat el conseller del DURSI, "és important que la universitat rebi l'estímul de la demanda empresarial, però ho és també que les empreses puguin disposar de la capacitat científica de les universitats. Ara bé, no ens hem de capficar en excés amb la qüestió de l'existència o inexistència d'una correspondència precisa entre les universitats catalanes i les empreses catalanes. La firma catalana que competeix en el món es veurà sovint obligada a recórrer a recursos de recerca de fora de Catalunya, i això és el que li hem de demanar que faci si és el que la seva competitivitat exigeix. De manera paral·lela, també pot passar que l'interès, present o potencial, per desenvolupaments científics i tecnològics produïts a centres de recerca catalans vingui d'empreses no catalanes. Tampoc hi ha res de criticable en això [...]. De fet, ens cal un sector que exporti".

6. Els subsistemes de formació des de la perspectiva de les empreses i dels experts

6.1. INTRODUCCIÓ

En aquest darrer capítol del present informe es comenten els principals resultats de dues consultes realitzades durant el període d'elaboració d'aquesta primera edició de l'Observatori de la Formació

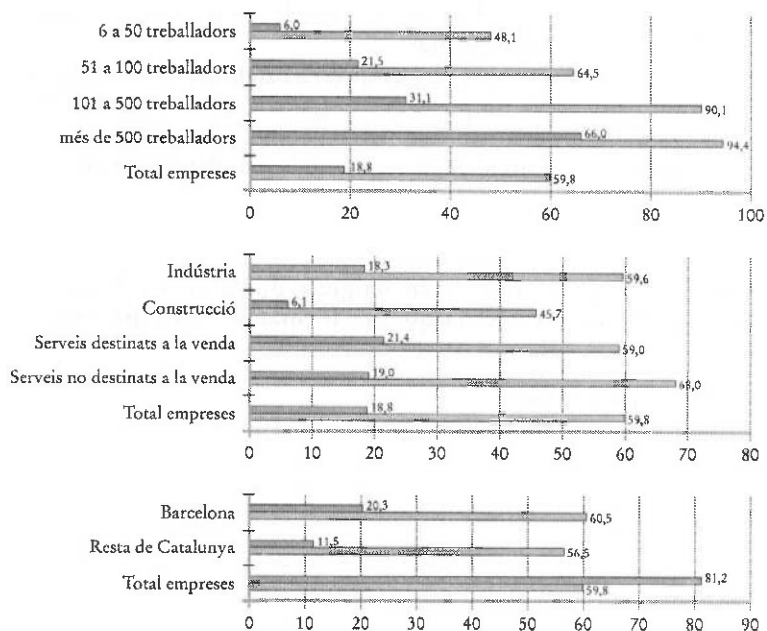
- La primera consulta ha estat adreçada a 1.200 empreses amb seu a Catalunya de tots els sectors industrials i de serveis. En ella s'han tractat diferents aspectes de l'actuació de les empreses catalanes en relació als temes de la gestió de la formació del seu personal. En concret, es consideren qüestions relacionades amb: l'estructura funcional d'aquestes empreses i els recursos destinats a la formació del seu personal; la necessitat de desenvolupar noves competències del personal; la contractació de persones amb titulació de Formació Professional específica, de Formació universitària o que provenen de la Formació ocupacional; l'establiment de Convenis de Pràctiques amb centres docents de Formació Professional; la programació d'accions de Formació contínua i, finalment, les valoracions que les empreses atorguen als diferents nivells de l'actual oferta de Formació Professional i Superior.
- La segona consulta ha estat adreçada a un pannel de 53 experts i informants clau provinents del món empresarial, dels àmbits acadèmics i de les administracions públiques. En el qüestionari d'aquesta consulta hi ha figurat un conjunt de preguntes agru-

pades en cinc apartats: tendències del mercat de treball i canvis en la demanda de competències professionals, Formació Professional específica, Formació ocupacional, Formació contínua i Formació universitària. Totes aquestes preguntes feien referència al diagnòstic de la situació actual, a possibles accions prioritàries a realitzar i a tendències de futur en els nivells formatius considerats. Aquesta consulta – tant en el seu disseny i realització, com en l'exploració dels resultats – ha seguit la coneguda tècnica DELPHI.

6.2. ESTRUCTURA FUNCIONAL DE LES EMPRESES I RECURSOS DESTINATS A LA FORMACIÓ DEL PERSONAL

- Només un 18,8% de les empreses amb seu a Catalunya disposen d'un departament o àrea específica de formació del seu personal. Tanmateix, un 59,8% de les que no tenen aquest departament o àrea declaren que tenen persones dedicades a aquesta funció.
  - Tal com mostra el gràfic 6.1a, la proporció de les empreses que disposen d'un departament de formació o que dediquen persones a aquesta tasca creix en augmentar la grandària de les empreses.
  - El sector de serveis destinats a la venda és la branca d'activitat amb una proporció més alta d'empreses que tenen departament o àrea específics de formació, com es pot veure en el gràfic 6.1b. No obstant, els percentatges de les empreses del sector de serveis no destinats a la venda i del sector industrial són molt semblants. També ho són les proporcions de les empreses d'aquests sectors que declaren que tenen persones dedicades a gestionar la formació del seu personal.
  - El gràfic 6.1c mostra que el percentatge d'empreses de la província de Barcelona que tenen departament de formació o persones responsabilitzades d'aquesta tasca és significativament superior al de les empreses de la resta de Catalunya.

Gràfic 6.1. Percentatge d'empreses que disposen de departament de formació o que dediquen persones a aquesta tasca.

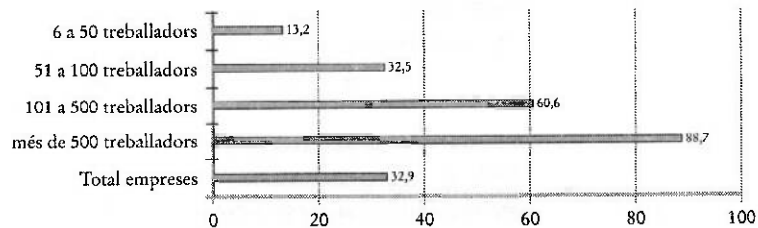
Font: BCF Consultors

- En una majoria de les empreses (un 57%) que disposen específicament d'un departament de formació, aquest l'integren una o dues persones. Tanmateix, aquesta xifra augmenta en les empreses més grans: així, en el col·lectiu d'empreses de més de 500 treballadors que compten amb una àrea de formació del personal, en un 34,2% dels casos l'àrea està constituïda per 6 o més persones (en un 27,1% dels casos, hi ha entre 6 i 10 persones).
- En les empreses que no disposen d'un departament de formació però que tenen persones dedicades a cobrir aquesta funció, en un 92,6% de casos aquesta tasca la duen a terme una o dues persones (en un 77,2% d'ocasions, una sola persona).
- En la major part d'aquests casos, les persones dedicades a la gestió de les accions formatives del personal formen part d'un altre departament o àrea de l'empresa. En les petites i mitjanes empreses –fins a 100 treballadors–, aquestes persones estan integrades en (o depenen de) la pròpia direcció de la firma. En canvi, en les empreses més grans, amb una major diversificació

funcional, les persones que es responsabilitzen dels processos de formació del personal formen part, molt majoritàriament, del departament de Recursos Humans/Personal. En un percentatge força més baix depenen d'altres departaments, en especial del departament de Qualitat.

- Poc menys d'un terç de les empreses catalanes varen assignar, durant l'any 2000, un pressupost específic a les tasques de formació del seu personal. Tanmateix, com s'observa en el gràfic 6.2, aquesta proporció augmenta amb la grandària de les empreses.

Gràfic 6.2. Empreses que varen assignar, durant l'any 2000, un pressupost específic a les tasques de formació del seu personal

Font: BCF Consultors

Un percentatge molt baix d'empreses –un 16,6%– va recórrer aquest any 2000 a firmes o experts externs per tal de rebre assessorament per avaluar les necessitats de formació del seu personal i la manera de satisfer-les. Aquest comportament s'estén a totes les empreses, sigui quina sigui llur grandària i llur sector d'activitat.

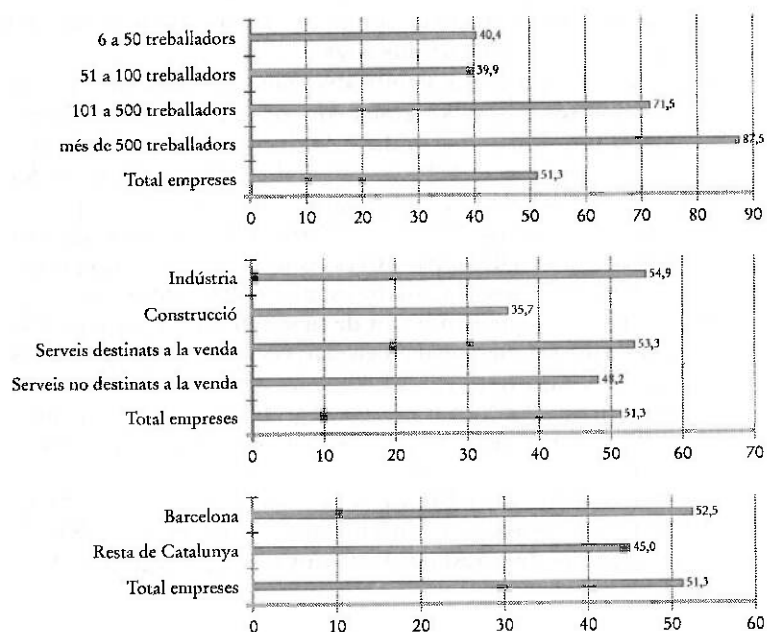
- Tanmateix, un 73,6% dels participants en la consulta DELPHI ha assenyalat que el grau d'integració de la formació en l'estratègia de les empreses pot augmentar significativament en els propers anys. Un percentatge molt semblant d'aquests experts (el 75,5%) considera que, en el proper quinquenni, les empreses catalanes augmentaran el volum de recursos (humans i financers) destinats a la formació del seu personal.

6.3. NECESSITAT DE DESENVOLUPAR NOVES COMPE- TÈNCIES O QUALIFICACIONS DEL PERSONAL

- Més de la meitat de les empreses de Catalunya (el 51,3%) ha necessitat desenvolupar noves competències o qualificacions del seu personal en els darrers dos anys.
  - Aquesta proporció és significativament superior en el cas de les empreses mitjanes i grans –de més de 100 treballadors– com es pot veure en el gràfic 6.3a. El percentatge d'aquestes empreses supera el 70% (i arriba al 87,5% en el cas de les firmes de més de 500 treballadors). En canvi, la proporció de les empreses de menys de 100 treballadors que s'han vist obligades a desenvolupar noves competències del seu personal durant el darrer bienni ha estat al voltant del 40%.
  - Les empreses que han hagut de desenvolupar noves qualificacions del seu personal en els darrers dos anys han estat les empreses industrials (un 54,9%) i les de serveis destinats a la venda (un 53,3%), com mostra el gràfic 6.3b. Amb una proporció lleugerament menor, es troben les empreses de serveis no destinats a la venda.
  - Un 52,5% de les empreses de la província de Barcelona s'han trobat en aquesta situació, en contrast amb un 45% de les empreses de la resta de Catalunya –vegeu el gràfic 6.3c.

Gràfic 6.3. Empreses que han necessitat desenvolupar noves competències o qualificacions del seu personal

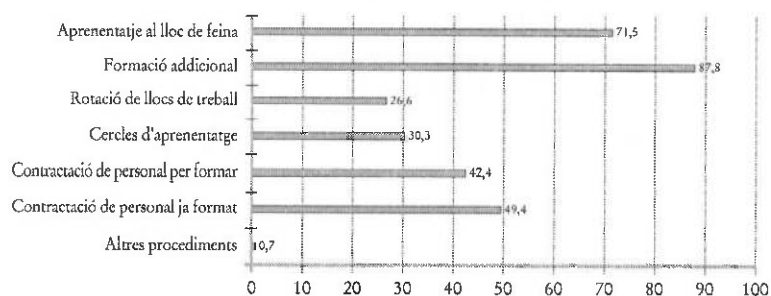

Font: BCF Consultors

- En una proporció molt alta (un 87,8%), les empreses han tractat de desenvolupar aquestes noves competències del seu personal mitjançant una formació addicional d'aquest personal a través de cursos o altres accions formatives (internes o externes a la pròpia firma), tal i com mostra el gràfic 6.4. Un 71,5% de les empreses han desenvolupat aquestes competències o qualificacions del seu personal mitjançant procediments d'aprenentatge en el propi lloc de treball. Altres estratègies han estat: la contractació de personal que ja disposava de les competències requerides per l'empresa (en un 49,9% dels casos), la contractació de personal nou per a formar-lo dins la pròpia empresa (42,4%), mitjançant cercles d'aprenentatge o de qualitat dins la pròpia empresa (30,3%) i mitjançant la rotació de llocs de treball –dins la pròpia empresa o mitjançant intercanvis o trasllats temporals a altres empreses– (26,6%).

Aquesta jerarquia d'opcions es manté sigui quina sigui la grandària de l'empresa i, també, el sector d'activitat d'aquesta. Tanmateix, alguns d'aquests procediments són relativament més freqüents en les empreses grans; és el cas de la contractació de personal nou (amb les competències requerides o per formar-lo dins l'empresa), dels cercles d'aprenentatge o de qualitat i la rotació de llocs de treball.

Gràfic 6.4. Procediments emprats per les empreses per tal de desenvolupar les noves competències o qualificacions del seu personal

Font: BCF Consultors

- Segons l'opinió molt majoritària dels experts consultats –un 86% d'ells– en els propers cinc anys, els canvis en la demanda de competències professionals per part de les empreses catalanes estaran determinats, fonamentalment, per la difusió de noves tecnologies (especialment de les tecnologies de la informació i de les telecomunicacions). En una proporció semblant –el 83%–, aquests experts consideren que la modificació dels sistemes d'organització en un nombre creixent d'empreses pot suposar també una modificació substancial de la demanda de competències professionals. Finalment, les dues terceres parts d'aquestes persones creuen que, en la demanda futura de competències, poden intervenir, així mateix, les variacions que ja s'estan esdevenint en les pautes de consum (privat i col·lectiu) derivades de les transformacions demogràfiques i socioeconòmiques actualment en curs (l'augment del temps lliure, la major mobilitat social, l'augment del nivell de renda, de formació i d'autonomia de la gent gran, etc.).
- Un 88,7% de les persones que han participat en la consulta DELPHI considera que, en major o menor mesura, els canvis

en la demanda de competències professionals es palesaran, sobretot, en una major importància de les competències genèriques clau; és a dir, aquelles que no són específiques d'una feina en particular, sinó que poden ésser emprades indistintament en un gran nombre d'ocupacions diferents (entre aquestes competències cal considerar la capacitat de comunicació oral i escrita, la capacitat de resoldre problemes, la capacitat de treballar en grup, certes aptituds bàsiques d'ús de les tecnologies de la informació, una capacitat mitjana de càlcul i la capacitat de millorar el propi aprenentatge i rendiment – el que es pot anomenar la capacitat d'”aprendre a aprendre”).

- Un 54,7% de les persones consultades creu que, en els propers cinc anys, a Catalunya, en certs sectors d'activitat pot esdevenir-se que hi hagi una penúria de persones amb determinades competències clau (és a dir, una manca de persones que disposen de les competències genèriques requerides per ocupar un lloc de treball determinat i que poden ser remunerades al nivell de retribució corrent d'aquell lloc).
- Un 64,2% dels experts indica que aquestes competències genèriques clau es poden adquirir en el propi lloc de treball (el *work-based learning*). No obstant, un 77,4% d'ells considera que el lloc apropiat per assolir el nivell suficient de competències genèriques clau és l'ensenyament secundari (batxillerat i cicles formatius professionals de grau mitjà). Un 71,7% d'ells creu que aquest procés d'adquisició de competències s'ha d'estendre fins a l'ensenyament superior (professional o universitari).

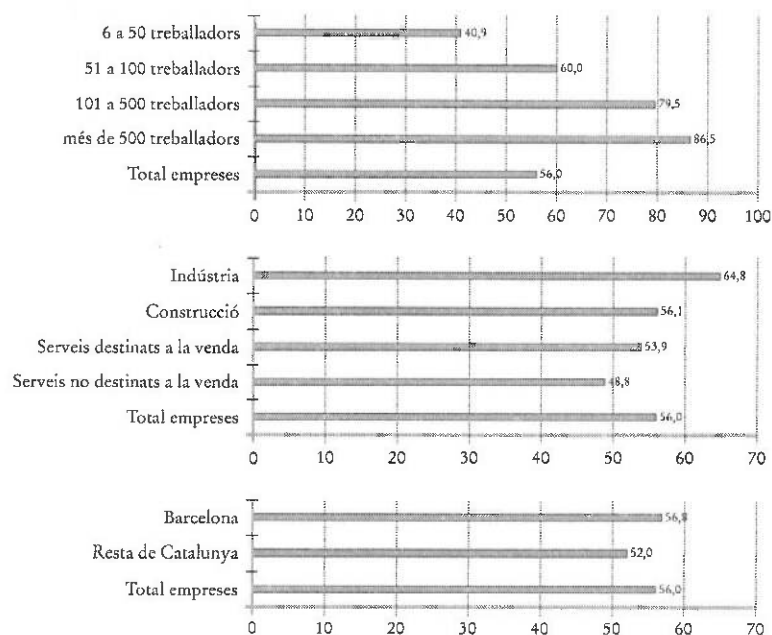
6.4. CONTRACTACIÓ DE PERSONES AMB TITULACIÓ DE FORMACIÓ PROFESSIONAL ESPECÍFICA

- Un 56% de les empreses ha contractat persones amb estudis acabats de Formació Professional específica durant els dos últims anys. El nombre de persones contractades ha estat molt desigual, depenent en gran mesura de la grandària de les firmes: així, un 57,8% de les empreses de 6 a 50 treballadors han incorporat en aquest període una o dues persones amb aquesta titulació, mentre que un 68,8% de les empreses de més de 500 treballadors han contractat més de 10 persones (un 37,5% d'elles, més de 25).

En la majoria de casos (un 63,6%), les persones contractades venien de la FPPI, un altre 16,5% tenien una titulació de FPI i un 13,7% procedien de Cicles Formatius de Grau Superior

- La proporció d'empreses que han contractat persones amb una titulació de Formació Professional específica varia segons la grandària de l'empresa i segons el sector d'activitat a què pertany – veure el gràfic 6.5:
  - El percentatge de les firmes que han incorporat titulats de Formació Professional específica en els dos darrers anys augmenta amb la grandària d'aquestes empreses: d'un 40,9% de les empreses de 6 a 5 treballadors a un 86,5% de les empreses de més de 500 treballadors.
  - Les empreses industrials han estat les més propenses a contractar persones procedents de la Formació Professional específica: un 64,8% han incorporat aquests titulats, front a un 56,1% de les empreses de la construcció, un 53,9% de les empreses de serveis destinats a la venda i un 48,8% de les empreses de serveis no destinats a la venda.
  - Un 56,8% de les firmes de la província de Barcelona ha contractat aquesta mena de titulats, front al 52% de les empreses de la resta de Catalunya.

Gràfic 6.5. Empreses que han contractat persones amb estudis acabats de Formació Professional específica

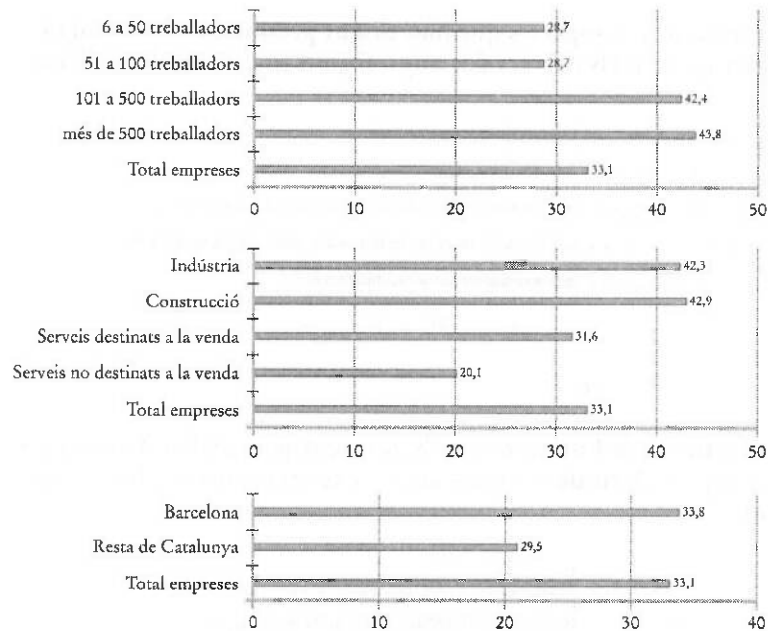
Font: BCF Consultors

- Gairebé un terç de les empreses declaren que, en els darrers anys, han tingut certes dificultats per trobar candidats adequats per cobrir determinats llocs de treball amb una titulació de Formació Professional.

Aquesta proporció varia significativament segons la grandària de l'empresa, segons el sector d'activitat i, en menor mesura, segons la localització de l'empresa –veure gràfic 6.6:

- Mentre un 28,7% de les empreses de menys de 100 treballadors diuen que han tingut dificultats per incorporar persones procedents de la Formació Professional específica, aquest percentatge se situa al voltant del 43% en el cas de les firmes de més de 100 treballadors.
- Les empreses industrials i de la construcció són les que han tingut més problemes per seleccionar candidats amb titulació de Formació Professional específica: així ho manifesten prop del 43% d'ells. En canvi, només un 31,6% de les empreses de serveis destinats a la venda i un 20,1% de les empreses de serveis no destinats a la venda declaren haver tingut dificultats de contractació d'aquesta mena de personal.
- Les empreses de la província de Barcelona han manifestat, en una proporció lleugerament més alta que les de la resta de Catalunya (un 33,8% front a un 29,5%), que han tingut aquest tipus de problemes.

Gràfic 6.6 Empreses que han tingut dificultats per trobar candidats per cobrir determinats llocs de treball

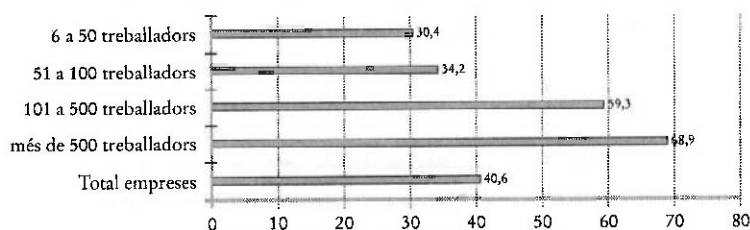
Font: BCF Consultors

6.5. EMPRESES QUE HAN TINGUT PERSONAL EN CONVENI DE PRÀCTIQUES AMB CENTRES DOCENTS DE FORMACIÓ PROFESSIONAL

- Un 40,6% de les empreses declaren haver tingut, en els darrers dos anys, personal en Conveni de Pràctiques amb centres docents de Formació Professional: un 47,1% d'elles de forma continuada i un 52,9% només de forma esporàdica.
- Aquests percentatges varien significativament segons la grandària de les empreses. El gràfic 6.7a permet veure que la proporció d'empreses amb personal en Conveni de Pràctiques creix amb la grandària: mentre que el percentatge, a les empreses de menys de 100 treballadors, oscil·la entre el 30-34%, a les empreses de més de 100 treballadors s'apropa al 60% (el 68,6% en el cas de les firmes de més de 500 treballadors). El gràfic 6.7b mostra les proporcions de les empreses que han tingut personal

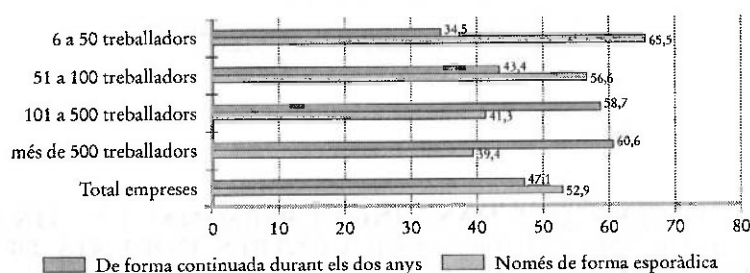
en Conveni de Pràctiques de forma continuada durant els dos darrers anys i d'aquelles que l'han tingut de forma discontinua.

Gràfic 6.7.a Empreses que han tingut personal en Conveni de Pràctiques en els darrers dos anys, segons grandària de les firmes.

Font: BCF Consultors

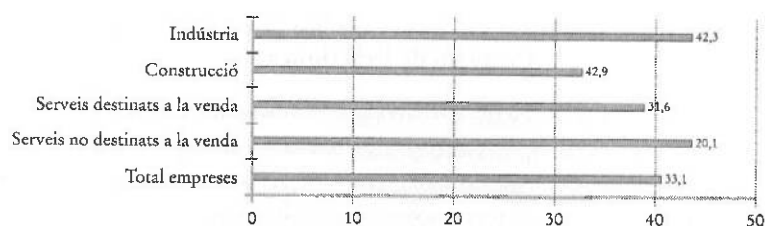
Gràfic 6.7.b Empreses que han tingut personal en Conveni de Pràctiques en els darrers dos anys, de forma continuada o esporàdica.

Font: BCF Consultors

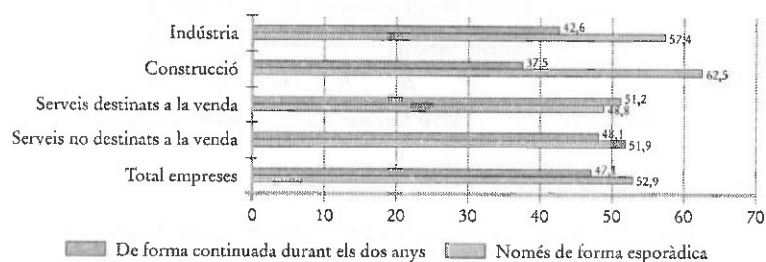
- En el cas de les empreses agrupades segons el seu sector d'activitat, el gràfic 6.8a indica que les branques industrial i de serveis no destinats a la venda són les que, amb major proporció, han tingut personal en Conveni de Pràctiques amb centres de Formació Professional (un 43,6% en ambdós casos). Els percentatges dels altres dos sectors han estat més baixos: un 38,9% en el cas de les empreses de serveis destinats a la venda i un 32,7% en el cas de les empreses de la construcció. El gràfic 6.8b permet veure el percentatge de les empreses que han tingut aquest personal de forma continuada o de forma esporàdica.

Gràfic 6.8.a Empreses que han tingut personal en Conveni de Pràctiques en els darrers dos anys, segons sector d'activitat de les firmes.

Font: BCF Consultors

Gràfic 6.8.b Empreses que han tingut personal en Conveni de Pràctiques en els darrers dos anys, i continuïtat dels Convenis, de forma continuada o esporàdica.

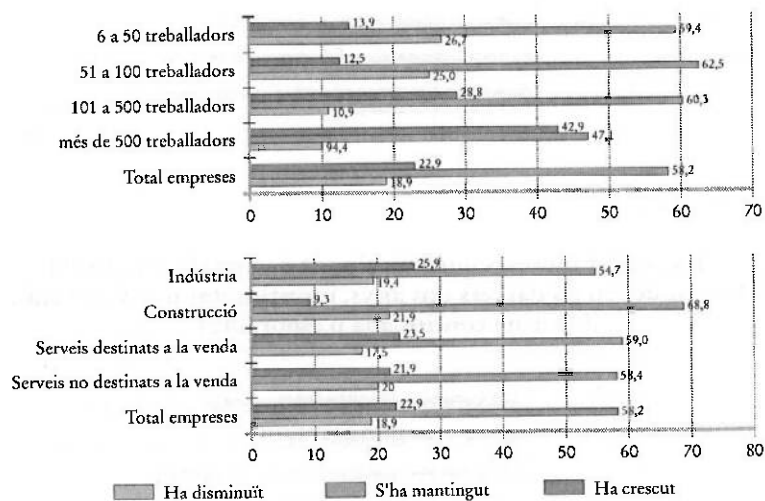
Font: BCF Consultors

- Un 22,9% de les empreses consultades considera que, en els dos darrers anys, el nombre de persones en Conveni en Pràctiques de Formació Professional ha crescut, un altre 18,9% creu que ha disminuït i la resta (el 58,2%), que s'ha mantingut –veure gràfic 6.9.
- Les empreses més grans són les que manifesten, amb un percentatge més alt, que el nombre de persones en Conveni de Pràctiques que han passat per l'empresa en els dos darrers anys ha augmentat: un 42,9% de les empreses de més de 500 treballadors així ho considera, front a un 13,9% de les empreses de 6 a 50 treballadors.
- També la proporció de les empreses que opinen que el nombre de persones en Conveni de Pràctiques ha crescut en el

bienni passat és més alta en el sector industrial i en els sectors de serveis, mentre que és força baixa en el sector de la construcció.

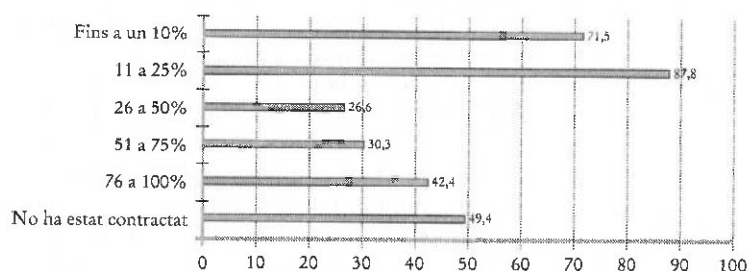
Gràfic 6.9. Evolució en el nombre de persones en Conveni de Pràctiques

Font: BCF Consultors

- Un 29,5% de les empreses no ha contractat cap de les persones que ha tingut en Conveni de Pràctiques amb centres de Formació Professional. Però un 20,7% d'elles ha incorporat fins a una quarta part d'aquestes persones (un 12% fins a un 10%), un altre 21,3% de les empreses entre un 26% i un 50% i un 28,5% de les firmes, més de la meitat d'aquestes persones (en un 24,1% dels casos més d'un 75% d'elles), com es pot veure en el gràfic 6.10.

Gràfic 6.10. Percentatge d'aquest personal en Conveni en Pràctiques que ha entrat a formar part, posteriorment, de la plantilla de les empreses

Font: BCF Consultors

- En aquest sentit, un 62,2% dels experts que han participat en la consulta DELPHI de l'Observatori de la Formació considera que l'actual sistema de convenis de pràctiques entre les empreses i els centres d'ensenyament de la Formació Professional és prou eficaç per garantir una formació adequada dels alumnes. Un 54,8% d'aquests experts considera que aquest sistema és també eficaç en la inserció professional ulterior dels estudiants.

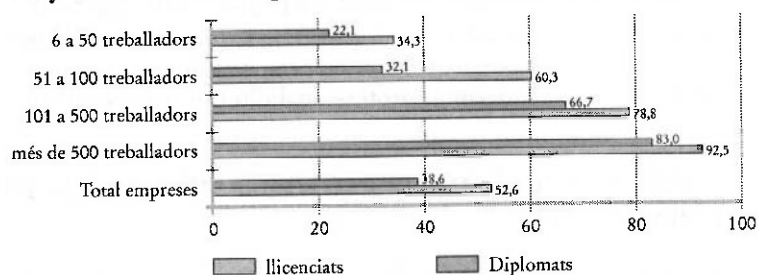
6.6. CONTRACTACIÓ DE PERSONES AMB TITULACIÓ UNIVERSITÀRIA

- El 52,6% de les empreses han contractat, en els darrers dos anys, persones amb el títol de llicenciat, enginyer o arquitecte i un 38,6%, persones amb el títol de diplomant, enginyer tècnic o arquitecte tècnic.
- La proporció d'empreses que ha incorporat a les seves plantilles diplomats o llicenciats universitaris en els dos darrers exercicis creix amb la grandària d'aquestes firmes. El gràfic 6.11a permet confirmar aquest comportament: mentre un 83% de les empreses de més de 500 treballadors ha contractat algun diplomant universitari, només ho ha fet un 22,1% de les empreses de 6 a 50 treballadors. La mateixa pauta, la trobem en el cas de la contractació de llicenciats universitaris: mentre el 92,5% de les empreses grans, de més de 500 treballadors, n'ha contractat algun en el darrer bienni, només el 34,3% de les empreses de 6 a 50 treballadors ho ha fet.
- Les empreses de serveis no destinats a la venda (entre les quals

figuren les administracions públiques i la sanitat i l'ensenyament públics) són les que en una proporció més alta han contractat diplomats universitaris: la meitat d'elles ho ha fet, mentre que el percentatge de les empreses dels altres sectors és força més baix (el 38,5% de les empreses de la construcció). El gràfic 6.11b també permet comprovar que el percentatge de les empreses del sector dels serveis no destinats a la venda és, així mateix, el més alt: un 60,2% d'empreses d'aquesta branca d'activitat ha incorporat llicenciats universitaris a les seves plantilles, front a un 54,3% de les firmes industrials, un 51,6% de les empreses de serveis destinats a la venda: un 33,7% de les empreses de la construcció.

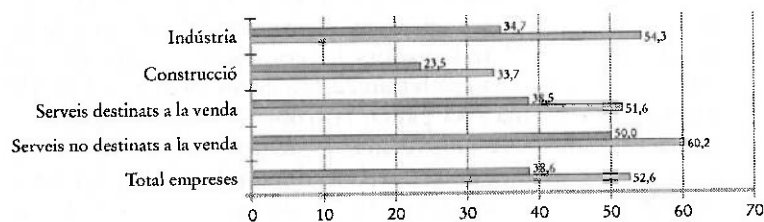
- També es pot constatar –vegeu el gràfic 6.11c– que la proporció de les empreses de la província de Barcelona que ha contractat llicenciats i diplomats universitaris en els darrers anys és molt superior a la proporció de les empreses de la resta de Catalunya: un 56,2% front a un 35% i un 41% front a un 26,5%, respectivament

Gràfic 6.11.a Empreses (segons grandària) que, en els darrers dos anys, han contractat persones amb una titulació universitària.

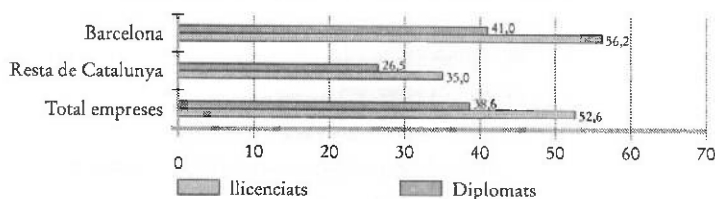
Font: BCF Consultors

Gràfic 6.11.b Empreses (segons sector d'activitat) que, en els darrers dos anys, han contractat persones amb una titulació universitària

Font: BCF Consultors

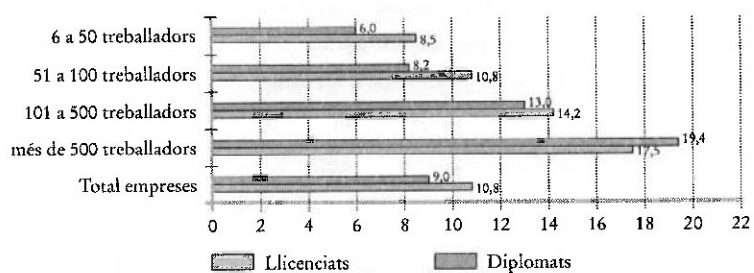
Gràfic 6.11.c Empreses (segons ubicació) que, en els darrers dos anys, han contractat persones amb una titulació universitària

Font: BCF Consultors

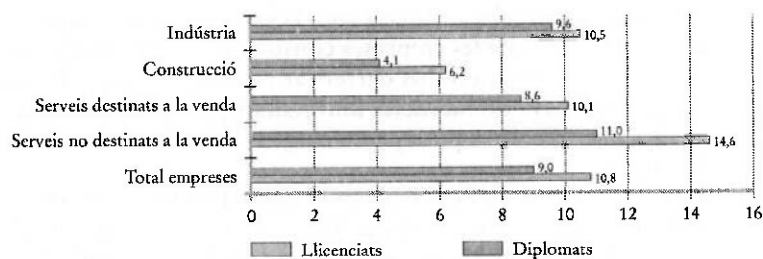
- Com en el cas anterior, de contractació de titulats de Formació Professional específica, la major part de les empreses que han incorporat llicenciats o diplomats universitaris a les seves plantilles ho ha fet en un nombre limitat: un 57% d'aquestes empreses ha contractat entre un i tres llicenciats i un 62,9% entre un i tres diplomats, en els dos darrers exercicis. En l'altre extrem, un 14,8% de les firmes ha contractat més de 10 llicenciats, i un altre 14,6%, més de 10 diplomats. Naturalment, el nombre de llicenciats o diplomats universitaris incorporats a les plantilles de les firmes està en relació directa amb la grandària d'aquestes.
- Només un 10,8% de les empreses consultades ha declarat haver tingut dificultats, en els dos darrers anys, per trobar candidats amb una titulació de llicenciat universitari per cobrir determinats llocs de treball. Aquest percentatge és del 9% en el cas dels diplomats.
  - Novament en aquest cas, la proporció d'aquestes empreses augmenta amb la grandària de les firmes. El gràfic 6.12a mostra que un 8,5% de les empreses de 6 a 50 treballadors ha tingut problemes per trobar llicenciats universitaris per cobrir certs llocs de treball, mentre que el percentatge de les empreses de més de 500 treballadors que s'ha trobat en aquesta situació en els dos darrers anys ha estat d'un 17,5%. Les proporcions en el cas dels diplomats universitaris han estat del 6% i del 19,4%, respectivament.
  - El gràfic 6.12b permet comprovar que és en el sector dels serveis no destinats a la venda on s'ha evidenciat un major nombre de casos de dificultats per incorporar llicenciats i diplomats universitaris. Lleugerament per sota, se situen el sector industrial i el sector de serveis destinats a la venda.
  - El gràfic 6.12c mostra com la proporció de les empreses amb aquestes dificultats és superior a la província de Barcelona que a la resta de Catalunya.

Gràfic 6.12.a Empreses (segons grandària) que han tingut dificultats per trobar candidats per cobrir determinats llocs de treball amb una titulació universitària

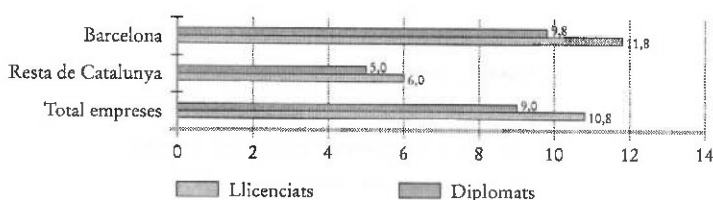
Font: BCF Consultors

Gràfic 6.12.b Empreses (segons sector d'activitat) que han tingut dificultats per trobar candidats per cobrir determinats llocs de treball amb una titulació universitària

Font: BCF Consultors

Gràfic 6.12.c Empreses (segons ubicació) que han tingut dificultats per trobar candidats per cobrir determinats llocs de treball amb una titulació universitària

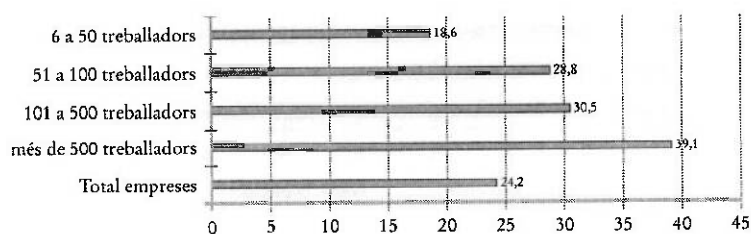

Font: BCF Consultors

6.7. CONTRACTACIÓ DE PERSONES QUE HAN REALITZAT CURSOS DE FORMACIÓ OCUPACIONAL

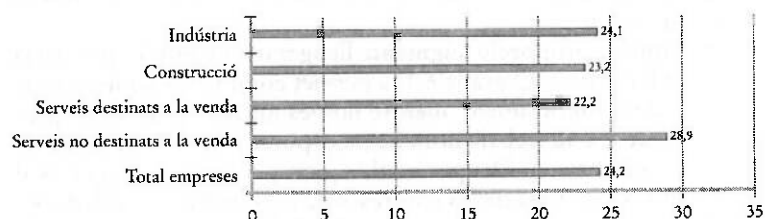
- Només un 24,6% d'empreses diu que, en els dos darrers anys, ha contractat persones que havien realitzat cursos de Formació Ocupacional.
  - Aquesta proporció augmenta lleugerament amb la grandària de les firmes. El gràfic 6.13a permet comprovar aquesta pauta de comportament: mentre només un 18,6% de les empreses de 6 a 50 treballadors ha incorporat persones procedents de la Formació Ocupacional, aquest percentatge creix fins al 39,1% en el cas de les empreses de més de 500 treballadors.
  - El gràfic 6.13b mostra que el 28,9% de les empreses de serveis no destinats a la venda ha contractat persones que provenen dels cursos de Formació Ocupacional. Les proporcions de firmes dels altres tres sectors d'activitat són lleugerament més baixes.
  - El 24,75% de les empreses de la província de Barcelona ha incorporat, en els dos darrers anys, persones amb aquest nivell de formació, un percentatge una mica superior al de les empreses de la resta de Catalunya (un 21,6%) –vegeu el gràfic 6.13c.

Gràfic 6.13.a Empreses (segons grandària) que, en els darrers dos anys, han contractat persones amb cursos de Formació Ocupacional

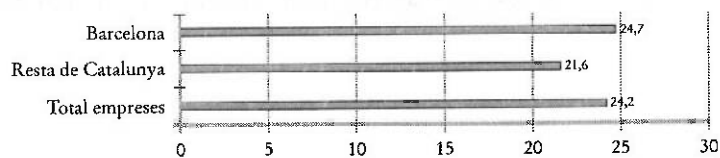
Font: BCF Consultors

Gràfic 6.13.b Empreses (segons sector d'activitat) que han tingut dificultats per trobar candidats per cobrir determinats llocs de treball amb cursos de Formació Ocupacional

Font: BCF Consultors

Gràfic 6.13.c Empreses (segons ubicació) que han tingut dificultats per trobar candidats per cobrir determinats llocs de treball amb cursos de Formació Ocupacional

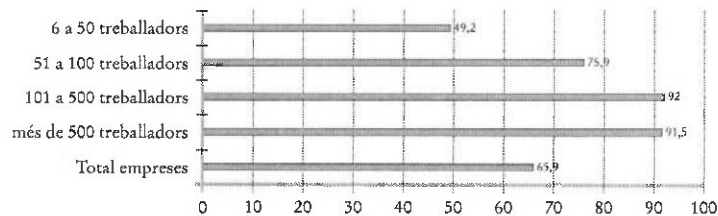
Font: BCF Consultors

- Un 49,1% dels experts consultats considera que les accions formatives d'aquest subsistema tenen un impacte econòmic (en termes d'inserció laboral) massa escàs. Això és degut, segons el 75,4% d'aquests experts, al reconeixement insuficient de les competències adquirides en la Formació Professional per part de les empreses catalanes.

6.8. PROGRAMACIÓ D'ACCIONS DE FORMACIÓ CONTÍNUA

- Gairebé dues terceres parts de les empreses consultades ha programat accions de Formació Contínua del seu personal durant l'any 2000.
  - La proporció de les empreses que ha dut a terme aquesta mena d'accions formatives creix molt considerablement amb la grandària de les firmes. El gràfic 6.14a mostra que un 49,2% de les empreses de menor grandària –de 6 a 50 treballadors– ha programat actuacions de Formació Contínua durant l'any 2000, mentre que la proporció de les firmes de més de 100 treballadors que n'han dut a terme supera el 90%.
  - El gràfic 6.14b posa en evidència que la proporció de les empreses que ha realitzat accions formatives d'aquesta mena en els quatre sectors d'activitat considerats és força semblant, entre un 64% i un 68%.
  - Finalment, tal i com permet comprovar el gràfic 6.14c, el percentatge de les empreses de la província de Barcelona que ha dut a terme accions de Formació Contínua del seu personal l'any 2000 és significativament superior a la proporció de les empreses de la resta de Catalunya que n'han programat: un 67,7% front a un 56,8%.

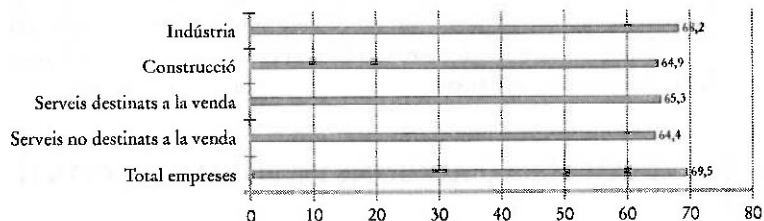
Gràfic 6.14.a Empreses (segons grandària) que, l'any 2000, van programar accions de Formació Contínua del seu personal

Font: BCF Consultors

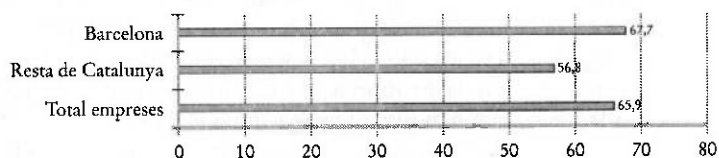

Gràfic 6.14.b Empreses (segons sector d'activitat) que, l'any 2000, van programar accions de Formació Contínua del seu personal

Font: BCF Consultors

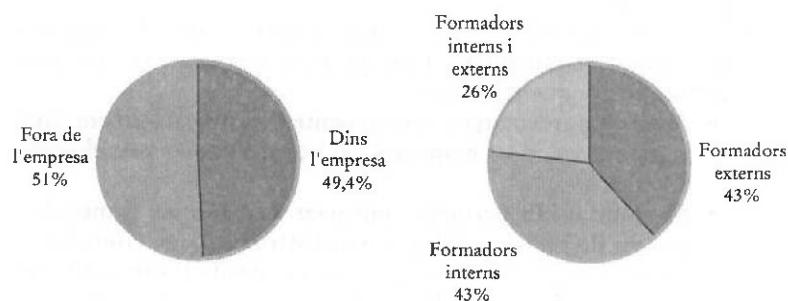
Gràfic 6.14.c Empreses (segons ubicació) que, l'any 2000, van programar accions de Formació Contínua del seu personal

Font: BCF Consultors

- Un 49,4% de les accions formatives s'ha dut a terme dins les pròpies empreses i un 50,6% fora d'elles. Tal com mostra el gràfic 6.15, un 26,4% de les actuacions de Formació Contínua que s'han realitzat dins les empreses han estat a càrrec només de formadors de la pròpia firma, un altre 31% a càrrec de formadors externs a elles i un 42,6% indistintament a càrrec de formadors interns i externs.

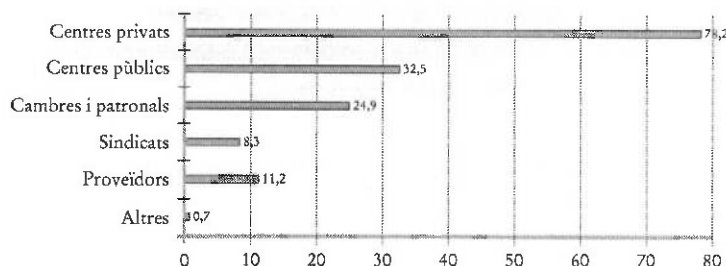
Gràfic 6.15. Organització de la formació contínua.

Font: BCF Consultors

- En un 78,2% de casos, com es pot veure en el gràfic 6.16, les accions formatives dutes a terme fora de les empreses s'han realitzat en centres de formació privats. En un 32,5% d'ocasions han estat a càrrec de les Cambres de Comerç o d'organitzacions empresarials. En un 11,2% de casos se n'han responsabilitzat empreses proveïdores de materials o equips i en un 8,3%, els sindicats.

Gràfic 6.16. Les accions formatives que s'han dut a terme fora de l'empresa han estat a càrrec de:

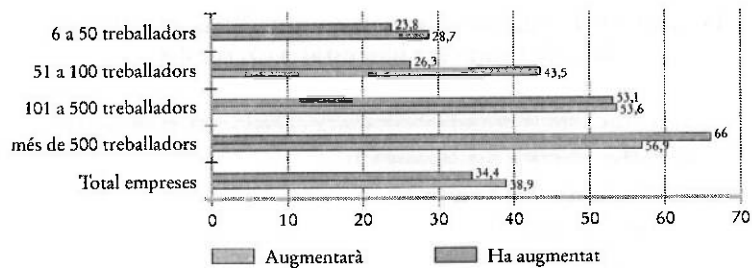

Font: BCF Consultors

- Un 65,9% de les empreses consultades ha donat permisos en la jornada laboral per dur a terme activitats de Formació Contínua. Un 41,4% de les firmes ha aportat ajuts econòmics i un 24,6% d'elles, altres tipus de facilitats.
- Un 34,4% de les empreses considera que el nombre d'accions de Formació Contínua per al seu personal ha augmentat en els

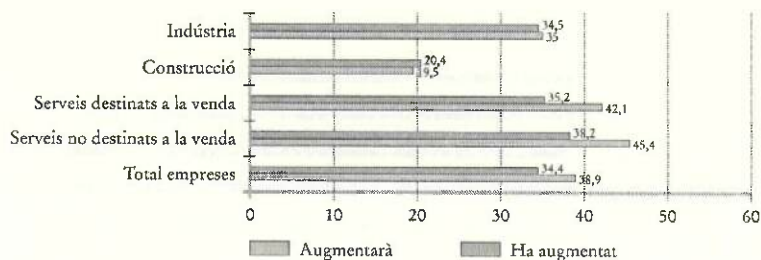
- tres darrers anys (i només un 4,7% opina que aquest nombre ha disminuït).
- Un 38,9% de les firmes preveu que aquest nombre d'actuacions formatives augmentarà en els propers tres anys (front a un 2,8% que diu que disminuirà).
    - Aquests percentatges s'incrementen significativament amb la grandària de les empreses, tal i com s'observa en el gràfic 6.17a.
    - El gràfic 6.17b permet comprovar que són les firmes dels sectors de serveis i del sector industrial les que consideren, en una major proporció, que les accions de Formació Contínua han augmentat en el darrer trienni. També són les que, en un percentatge més alt, apunten que aquestes actuacions poden créixer en els propers tres anys (especialment, en el cas de les empreses de serveis).
    - Cal destacar que són les empreses de la resta de Catalunya les que, en major proporció, consideren que el nombre de les accions de Formació Contínua del seu personal ha crescut en els últims tres exercicis –vegeu el gràfic 6.17c.

Gràfic 6.17.a Opinions de les empreses (segons grandària) respecte a l'evolució de la Formació Contínua

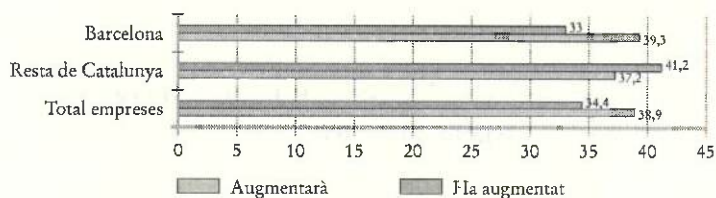
Font: BCF Consultors

Gràfic 6.17.b Opinions de les empreses (segons sector d'activitat) respecte a l'evolució de la Formació Contínua

Font: BCF Consultors

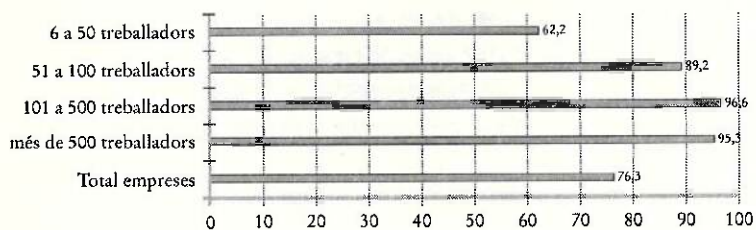
Gràfic 6.17.c Opinions de les empreses (segons ubicació) respecte a l'evolució de la Formació Contínua

Font: BCF Consultors

- Un 76,3% de les empreses coneixen l'Acord Nacional de Formació Contínua que gestiona la fundació FORCEM. La proporció de les firmes que el coneixen creix amb la grandària d'aquestes, com es pot veure en el gràfic 6.18: mentre que un 62,2% de les empreses de 6 a 50 treballadors estan informades de què és el FORCEM, el percentatge de firmes de més de 100 treballadors que ho saben supera el 95%.

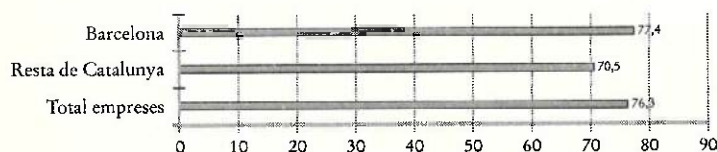
Gràfic 6.18. Empreses que coneixen l'Acord Nacional de Formació Contínua que gestiona la fundació FORCEM, segons grandària de la firma

Font: BCF Consultors

- També la proporció d'empreses que coneixen l'existència del FORCEM és superior a la província de Barcelona que a la resta de Catalunya: un 77,4% front a un 70,5% –vegeu el gràfic 6.19.

Gràfic 6.19. Empreses que coneixen l'Acord Nacional de Formació Contínua que gestiona la fundació FORCEM, segons àmbit territorial

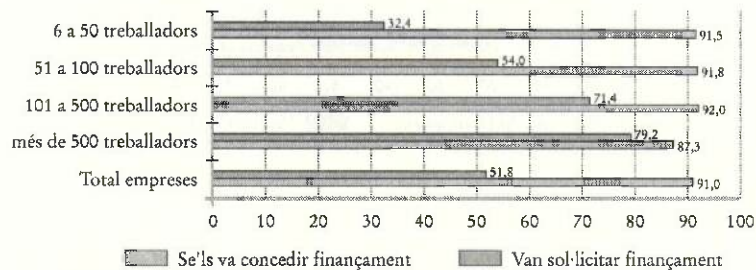
Font: BCF Consultors

- Un 51,8% de les empreses havia sol·licitat, l'any 2000, finançament a càrrec del fons de FORCEM per dur a terme accions de Formació Contínua per al seu personal. Aquest finançament fou concedit a un 91% de les firmes que l'havien demanat.
  - La proporció de les empreses que varen sol·licitar, l'any 2000, finançament a càrrec del fons de FORCEM creix amb la grandària de les firmes, com ho mostra el gràfic 6.20a: mentre un 32,4% de les empreses de 6 a 50 treballadors va endegar aquesta sol·licitud, entre les empreses de més de 500

treballadors aquest percentatge fou d'un 70,2%. En canvi, la distribució del finançament concedit fou força semblant entre els diferents segments de grandària de les firmes.

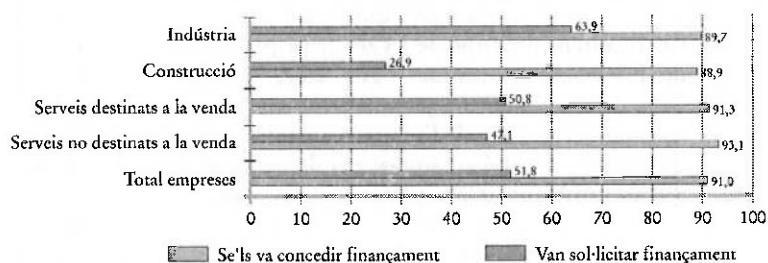
- El gràfic 6.20b permet comprovar que són les empreses del sector industrial les que, amb major proporció, sol·licitaven finançament del fons de FORCEM per dur a terme accions de Formació Contínua: l'any 2000 el varen demanar un 70% de les firmes d'aquest sector, un percentatge significativament superior al d'empreses de les altres tres branques d'activitat. També en aquest cas, la proporció d'ajuts concedits és semblant en els quatre sectors considerats.
- Finalment, el gràfic 6.20c mostra que la proporció d'empreses de la província de Barcelona que sol·licitaven, l'any 2000, finançament a càrrec del fons de FORCEM és superior al percentatge de les firmes de la resta de Catalunya que el varen demanar: un 62% front a un 56,2%, respectivament.

Gràfic 6.20.a Empreses (segons grandària) que, l'any 2000, varen sol·licitar finançament a càrrec del fons de FORCEM, i empreses a les quals els va ser concedit el finançament

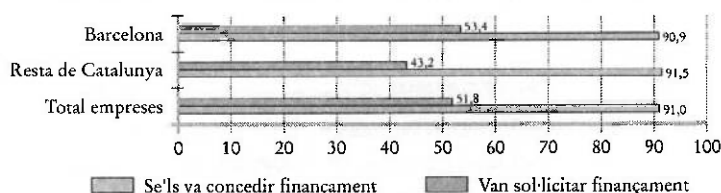
Font: BCF Consultors

Gràfic 6.20.b Empreses (segons sector d'activitat) que, l'any 2000, varen sol·licitar finançament a càrrec del fons de FORCEM, i empreses a les quals els va ser concedit el finançament

Font: BCF Consultors

Gràfic 6.20.c Empreses (segons ubicació) que, l'any 2000, varen sol·licitar finançament a càrrec del fons de FORCEM, i empreses a les quals els va ser concedit el finançament

Font: BCF Consultors

- Pel que fa als esforços de les empreses en formació contínua del seu personal, el 77,3% dels experts que han participat en la consulta DELPHI considera que el volum de recursos que destinen, actualment, les empreses catalanes a aquest tipus de formació és encara massa escàs. Aquesta circumstància s'explica, segons el 73,6% d'aquests experts, pel fet que moltes empreses basen encara la seva estratègia competitiva sobretot en els avantatges de costos (especialment de la mà d'obra); així mateix, un 57,6% d'ells assenyalen que l'excessiva taxa de rotació en el mercat de treball és un altre desincentivador de la inversió de les empreses en aquesta mena de formació.

Un 80,7% de les persones consultades considera que les PIME tenen una menor percepció de la importància de la Formació

contínua del seu personal per garantir la seva competitivitat que les empreses més grans.

- Una gran majoria de les persones consultades –el 84,9%– s’inclina més per estimular la demanda de formació contínua per part de les empreses catalanes mitjançant un augment dels incentius fiscals a la inversió en formació.

Així mateix, el 77,3% d’aquests experts opina que, per augmentar aquesta demanda, cal adequar més els continguts de l’oferta formativa i les condicions d’impartició d’aquesta oferta (dates dels cursos, horaris, etc.) als requeriments de les empreses.

6.9. VALORACIONS ATORGADES PER LES EMPRESES ALS DIFERENTS ASPECTES DE L’OFERTA DE FORMACIÓ

- Com es pot veure en el quadre 6.1, en general les empreses catalanes valoren més la varietat de l’oferta dels diferents subsistemes d’ensenyament professional i universitari i el nivell teòric dels seus estudis que el nivell pràctic d’aquests estudis i el grau d’adequació de l’oferta a les necessitats de l’empresa.
- La Formació Contínua i la Formació Universitària són els nivells més ben valorats del sistema educatiu català, mentre que la Formació ocupacional és el nivell pitjor considerat.
- La Formació Contínua és la que obté una millor qualificació en els aspectes de nivell pràctic dels estudis i en el grau d’adequació de l’oferta a les necessitats de l’empresa. En canvi, la Formació universitària és la que obté un millor reconeixement en els aspectes de la varietat de l’oferta formativa i del nivell teòric dels estudis.

Quadre 6.1. Valoracions que fan les empreses sobre les característiques de l’oferta dels subsistemes de formació

<i>Característiques de l’oferta</i>	<i>Subsistemes de formació</i>				
	<i>Formació Professional Específica</i>	<i>Formació Universitària Diplom. Llicenciat.</i>	<i>Formació Professional Ocupacional</i>	<i>Formació Professional Contínua</i>	
Varietat d’especialitats	6,54	7,12	7,16	6,27	7,11

Grau d'adequació de les especialitats ofertes a les necessitats específiques de les empreses	5,66	6,12	6,16	5,78	6,82
Nivell de coneixements pràctics aportats	5,79	5,83	5,80	5,79	6,80
Nivell de coneixements teòrics aportats	6,36	7,07	7,11	5,97	7,05

Font: BCF Consultors

6.10. ELEMENTS DE DIAGNÒSTIC DELS SUBSISTEMES DE FORMACIÓ PROFESSIONAL I DE LA FORMACIÓ UNIVERSITÀRIA

6.10.1. Formació Professional

- Hi ha un reconeixement força generalitzat per part dels experts que la demanda actual d'estudis de Formació professional (especialment de Formació Professional específica) a Catalunya és massa escassa i insuficient per satisfer, en els propers cinc anys, les necessitats de proveïment de moltes categories de tècnics i de treballadors qualificats de les empreses catalanes: en aquest sentit es pronuncia el 86,8% dels experts consultats.
- Aquestes dificultats es poden agreujar, a més, en un horitzó en que una majoria d'aquests experts coincideix a dir que, ultra un canvi en la composició de la demanda de personal a favor, sobretot, dels treballadors que aporten un major nivell de formació i de qualificació, i en detriment de les persones menys qualificades, s'esdevindrà també, com ja s'ha assenyalat, una significativa transformació en la pròpia naturalesa de les competències que les empreses requeriran en un futur als membres de les seves plantilles per tal de poder mantenir una posició competitiva en el mercat.
- Una part important de les febleses que evidencia avui el sistema de Formació Professional a Catalunya rau en la manca d'un suficient reconeixement social d'aquest tipus d'estudis. Des de fa molts anys, els estudis universitaris (i la via de l'ensenyament secundari general que condueix més directament a la Universi-

tat) tenen una millor consideració entre els joves i les seves famílies que la que mostren pels estudis de Formació Professional. No sembla que la reforma educativa promoguda per la LOGSE hagi modificat significativament aquesta apreciació. Això és degut, en certa mesura, a la manca d'una informació suficient i clara sobre aquesta mena d'estudis, sobre els seus continguts i el seu nivell de qualitat i, especialment, sobre les oportunitats professionals que ofereixen.

Però aquestes febleses també són una conseqüència de la insuficiència d'una implicació més ferma del món empresarial en l'àmbit de la Formació Professional i, més específicament, d'un reconeixement insuficient de les seves titulacions a l'hora de contractar nous ocupats.

Tanmateix, cal matisar aquesta darrera manifestació. En efecte, una majoria dels experts (el 64,2%) considera que les titulacions dels cicles Formatius de Grau Superior són qualificacions que les empreses de Catalunya valoren prou favorablement. En referència a les titulacions obtingudes en els Cicle Formatius de Grau Mitjà, l'opinió dels experts és força més contrastada (un 39,7% d'ells considera que el reconeixement de les titulacions per part de les empreses és suficient, mentre que un 30,1% considera que és molt baix). En canvi, hi ha una coincidència més generalitzada a l'hora d'opinar que la Formació ocupacional té una consideració molt escassa per part de les empreses (així ho considera el 75,4% dels experts consultats).

- El sistema de Formació Professional a Catalunya mostra, també, algunes mancances i deficiències en la seva oferta:

- Un 60,4% de les persones que han participat en la consulta DELPHI de l'Observatori de la Formació creu que, actualment, hi ha massa desconexió entre els tres subsistemes de Formació Professional (Formació Professional específica, Formació ocupacional i Formació contínua), la qual repercuteix en una manca de flexibilitat del sistema en el seu conjunt i d'aprofitament de les complementarietats i sinergies entre els diferents àmbits formatius.

Aquesta desconexió també es palesa dins dels propis subsistemes, en especial en el subsistema de Formació Professional específica (entre els Cicles de Formació de Grau Mitjà i de Grau Superior).

Els efectes negatius d'aquesta excessiva desconexió entre els subsistemes de Formació Professional es poden veure agreujats –segons l'opinió del 66,1% dels experts consultats– per les descompensacions territorials que mostra l'o-

ferta de Formació Professional (especialment pel que fa a l'oferta de Cicles Formatius de Grau Superior).

- El funcionament actual de la Formació Professional està massa condicionada per la capacitat d'oferta dels centres que la imparteixen: en particular, en la Formació Professional específica (segons l'opinió del 83% els experts) i en la Formació ocupacional (segons la posició de les dues terceres parts de les persones consultades). Això fomenta inèrcies excessives a l'hora d'ajustar amb prou agilitat les propostes formatives d'aquests centres a les necessitats de les empreses de molts sectors d'activitat (especialment els més dinàmics); un 69,8% de les persones que han participat en la consulta DELPHI creu que això fomenta el manteniment de moltes especialitats tradicionals (que ja existien abans de la LOGSE). També fomenta, en opinió d'un 66,1% dels experts, un corporativisme excessiu entre el professorat dels centres educatius.
- Finalment, segons la majoria d'experts els subsistemes de Formació Professional considerats tenen encara unes mancances importants en la dotació de recursos (humans i materials); això repercuteix negativament en la qualitat de les prestacions.
- Finalment, un 67,9% dels experts considera que els centres de Formació Professional específica mantenen encara una relació insuficient amb el teixit empresarial del seu entorn territorial o dels sectors d'activitat més afins als tipus d'oferta formativa que imparteixen. No obstant, en els darrers anys s'han produït avenços notables en aquest sentit; singularment, amb el desplegament de la Formació en Centres de Treball. En aquest desplegament, com ja s'ha assenyalat anteriorment, les Cambres de Comerç de Catalunya, conjuntament amb la Generalitat de Catalunya, hi juguen un paper força important: l'impuls del programa E+E és especialment destacable.

6.10.2. Formació universitària

- En les darreres dècades, com ja s'ha dit anteriorment, el creixement de l'ensenyament superior a Europa ha estat molt important i continuat. Espanya, tot i que amb un cert retard respecte als principals països europeus, s'ha incorporat també a aquesta expansió.
- A Catalunya, a diferència dels nivells de l'ensenyament secundari general i, sobretot, professional, el nombre d'estudiants

inscrits en els centres universitaris va créixer encara un 22% des del curs 1992-93 al curs 1999-2000. Durant aquest període, l'oferta d'estudis universitaris va tractar d'adaptar la seva dimensió a aquest fort (i continuat) augment de la demanda, amb la creació de vuit universitats (cinc de públiques i tres de privades) i amb la incorporació de molts centres adscrits, vinculats o associats.

- No obstant, la Universitat catalana sembla haver arribat a un límit en la seva expansió qualitativa: així, s'aprecia que l'evolució del nombre d'estudiants amb plaça assignada ha minvat en els darrers cursos. Aquesta contracció de la demanda no sembla pas conjuntural, especialment si es té en compte, com ja s'ha dit en el capítol 2 d'aquest informe, que les previsions d'evolució de la població jove escolaritzada en l'horitzó de l'any 2011 apunta a una important disminució del total d'efectius de 15 a 29 anys.
- Tanmateix, en els darrers anys, s'observa també, encara que de manera incipient, l'aparició de nous públics que volen acudir a l'ensenyament superior.

Dues circumstàncies estan en la base de l'emergència d'aquest nou component de la demanda d'estudis superiors:

- En primer lloc, la consistència quantitativa de nous col·lectius amb uns perfils socials i unes motivacions força heterogènies (i força diferents als dels estudiants universitaris que eren fins ara preponderants) que volen seguir estudis superiors. Un 88,6% dels experts considera que, en el proper quinquenni, augmentarà substancialment el nombre d'estudiants en estudis no presencials, un 51% creu que s'incrementarà significativament el nombre d'estudiants d'edats superiors a les habituals i un 52,8% indica que també augmentarà el nombre d'estudiants "a temps parcial". Així mateix, un 84,9% de les persones consultades considera que creixerà molt el nombre de dones que cursaran carreres de caràcter tècnic en el futur immediat.
- En segon lloc, la progressiva consolidació del mercat internacional de l'educació superior. Els indicis, en aquest sentit, són també clars. Com ja s'ha assenyalat en el capítol 5 d'aquest informe, el nombre d'estudiants estrangers a les universitats catalanes ha augmentat en un 158% des del curs 1991-92. En el mateix període, el nombre d'estudiants catalans a universitats estrangeres en el marc de programes europeus ha augmentat un 256%. Aquesta tendència, en opinió de la majoria d'experts, pot augmentar en els propers cinc anys.

- En aquest context de canvis, les universitats catalanes mostren també algunes febleses. Aquestes febleses es manifesten, en especial, en una encara massa elevada taxa d'abandonament dels estudis i en una discrepància excessiva entre el temps teòric i el temps real de duració d'aquests estudis. La major part dels experts (el 79,2%) considera que això és degut, fonamentalment, als desajustaments entre el contingut dels ensenyaments i les expectatives dels estudiants. També un 56,6% d'aquests experts considera que aquesta causa rau en la massificació dels primers cicles universitaris.
- Per un 75,4% de les persones consultades, l'obstacle principal per endegar una renovació a fons de les universitats públiques a Catalunya rau en l'absència d'un marc (normatiu i d'incentius) que estimuli la competència entre aquestes universitats; un 58,5% d'ells considera, també, que la dificultat principal rau en l'escassa responsabilitat (rendiment de comptes) de la institució universitària davant la societat. En un percentatge encara rellevant (el 52,8%), els experts consultats també consideren que la manca d'un sistema de finançament apropiat és, avui en dia, una restricció per dur a terme una reforma a fons del sistema públic d'universitats catalanes.

6.11. ALGUNES ACCIONS PRIORITÀRIES

6.11.1. Formació Professional

- Hi ha un consens força general entre els experts consultats que cal avançar decididament en una reforma i adaptació dels tres subsistemes (de Formació Professional específica, ocupacional i contínua).
- En primer lloc, un 90,1% de les persones consultades opina que, a Catalunya, cal estimular la demanda d'escolarització de Formació Professional específica perquè consideren que, en un futur molt immediat, pot ser massa escassa per cobrir les necessitats futures de personal qualificat en una gran part dels sectors productius. Per això, diuen, cal endegar mesures de promoció (i de màrqueting) que difonguin les oportunitats (i les condicions) laborals associades a les titulacions que aquests estudis atorguen.
- En segon lloc, cal una ordenació (i potenciació) de l'oferta de la Formació Professional, que permeti una millor adequació (quantitativa i qualitativa) a la demanda. Això, sens dubte, re-

quereix una major dotació de recursos (humans i financers), però també un ús més eficient d'ells, amb l'eliminació d'algunes de les ineficàcies i de les duplicitats que s'esdevenen actualment i amb una potenciació dels incentius i les pràctiques de foment de l'excel·lència en la prestació dels serveis formatius.

- Un aspecte essencial d'aquesta ordenació de l'oferta formativa rau en una major integració dels tres subsistemes actuals de la Formació Professional. Una iniciativa en aquest sentit –que recomana el 98,1% dels experts consultats–, consistiria en la creació de entres de Formació Professional amb una dimensió suficient i amb uns lligams prou estrets amb els sectors d'activitat més dinàmics perquè poguessin actuar de referència de les professions que, actualment, necessita més el món empresarial. Un 77,4% d'aquests experts opina que en aquests centres s'hauria d'oferir, conjuntament, estudis de Formació Professional específica, de Formació ocupacional i de Formació contínua.
- Una segona línia essencial de reforma de l'oferta de la Formació Professional hauria de consistir en una major concentració (de finalitats i de continguts) entre els diversos subsistemes d'aquest nivell de formació; i, així mateix, dins de cadascun d'ells, molt especialment en la Formació Professional específica, però també en la Formació ocupacional. Respecte al primer d'aquests subsistemes, un 88,7% dels experts creu que els itineraris haurien de ser més flexibles i interconnectats, mitjançant uns sistemes d'accés i de convalidacions més oberts. Un major nombre de ponts entre els Cicles Formatius de Grau Mitjà i Superior podria estimular, en opinió de molts dels experts, la demanda –ara molt precària– d'accés als primers.
- Així mateix, caldria seguir recolzant el desplegament de la Formació en Centres de Treball, implicant-hi moltes més empreses i sectors empresarials. Com ja s'ha vist, una majoria dels experts considera que l'actual sistema de convenis de pràctiques a les empreses és una via força eficaç per garantir una formació adequada dels estudiants i, també, és una via per la seva inserció laboral.
- Uns indicadors rellevants del grau d'eficàcia del sistema de Formació Professional en el nostre país han de ser la capacitat de reducció de les xifres de fracàs escolar i d'abandonament precoç dels estudis; però també la de re-inserció a les activitats formatives de tots aquells que no han assolit el nivell de qualificació i de competències professionals adequat que els garanteixi una apropiada inserció laboral i social. En

aquest context, s'haurà de prestar especial cura als contingents d'immigrants (i, en general, als col·lectius amb un risc elevat de marginació).

- En tercer lloc, un 92,5% dels experts consideren que cal garantir (i millorar) els procediments de validació i certificació de la qualitat a tots els subsistemes de Formació Professional mitjançant un procediment d'auto-avaluació dels propis centres però, també, mitjançant un sistema d'auditories externes (dutes a terme per experts independents). Les avaluacions realitzades mitjançant aquests procediments servien de base per a l'acreditació de centres i ofertes formatives i, també, per a una distribució dels recursos de finançament en funció (almenys en part) dels resultats obtinguts.

En particular, en l'àmbit de la formació contínua, les tres quartes parts dels experts creuen que per fomentar aquesta demanda caldria millorar la transparència del mercat mitjançant agències de *rating* que avaluin la qualitat de l'oferta.

- Finalment, en quart lloc, cal avançar cap a un sistema de reconeixement i acreditació de les qualificacions i competències assolides, tant en l'aprenentatge formal, com en l'aprenentatge no formal i, fins i tot –com insisteix el 83% dels experts consultats– en el reconeixement explícit de les competències adquirides informalment mitjançant la pròpia experiència professional. Aquesta és una qüestió que no es pot desvincular de la perspectiva europea d'un espai educatiu i de formació comú. A la Unió Europea hi ha una preocupació creixent per millorar els sistemes (i les pràctiques) de certificació de les competències professionals de les persones perquè aquestes competències s'ajustin, cada cop més, a les noves condicions econòmiques i socials.

6.11.2. Formació universitària

- Avui, les universitats catalanes, com les de moltes altres països, s'han d'adaptar a les noves exigències de la demanda. A més, com ja s'ha dit, ho han de fer en un context condicionat per quatre factors: un factor demogràfic, un factor de canvi tecnològic i social, un factor econòmic-financer, derivat de les restriccions dels pressupostos públics i, finalment, la progressiva internacionalització de l'àmbit de l'ensenyament superior.
- Front a aquests reptes, en els darrers anys, s'ha obert, com s'ha exposat més extensament en el capítol anterior d'aquest informe, un debat sobre la necessitat d'escometre una reforma en

profunditat de la institució, sobre el seu abast i sobre la forma de dur-lo a terme.

En aquest debat, s'han identificat com a eixos principals d'aquesta reforma de la Universitat: la revisió dels criteris de finançament de les institucions universitàries, la reconsideració dels itineraris curriculars de l'ensenyament superior, la promoció i l'assegurament de la qualitat i la potenciació de les activitats de recerca.

- Les consideracions sobre la necessitat de revisar l'actual sistema de finançament de les universitats públiques han de girar al voltant de tres aspectes clau: la suficiència d'aquest finançament, l'ús eficient dels recursos i les efectes de l'aplicació d'aquests recursos sobre l'equitat d'accés a l'ensenyament superior:

- Pel que fa al tema de la suficiència financera, caldria augmentar la despesa anual per estudiant fins a situar-la, en un horitzó màxim de deu anys, a un nivell proper als 7 mil dòlars USA. A Catalunya, això suposaria uns 300,5 milions d'euros. El repartiment d'aquest esforç econòmic, entre fonts públiques i fonts privades, hauria de mantenir el percentatge actual de participació d'aquestes darreres.

- Ara bé, el problema del finançament no es resol únicament amb un augment més o menys gran dels recursos. Cal també que l'assignació dels recursos sigui prou eficient. En aquest context, els incentius financers poden ser uns instruments més eficaços per millorar l'eficiència (i també l'equitat) del sistema universitari que les pures intervencions administratives.

Però per endegar una estratègia d'aquest tipus s'han de dur a terme, prèviament, tres tipus d'actuació: una diversificació de les fonts de finançament de les universitats, uns canvis en els criteris d'assignació externs dels recursos a les institucions universitàries (en particular, una major participació dels usuaris directes en el seu finançament, compensant-la amb una major dotació i eficàcia a beques i préstecs als estudiants, l'establiment de fons especials per finançar directament programes específics de millora de la qualitat, etc.), i també canvis en els criteris interns de distribució i gestió dels recursos (introducció d'una gestió més professional de les universitats).

- Finalment, l'eficiència en l'assignació dels recursos ha de ser compatible amb la promoció de l'equitat d'accés a l'ensenyament superior.

La gratuïtat de l'ensenyament superior no garanteix la igualtat d'accés a aquest nivell d'estudis. A més, els estudis uni-

versitaris generen uns rendiments econòmics per a les persones que els realitzen més alts que els rendiments obtinguts per als que no arriben a cursar-los (sigui en termes d'unes retribucions futures més altes, sigui en termes d'una menor probabilitat de patir situacions de desocupació).

Al respecte, l'Informe Universitat-2000 recomana emprar una política d'ajuts als estudiants basada en una ampliació (i en una reforma radical) del programa de beques i en la introducció d'un programa de préstecs-renda. Gairebé un 70% dels experts consultats creu que, a Catalunya, s'hauria d'endegar, en un futur immediat, un programa d'aquesta mena perquè els estudiants de segon i tercer cicle universitari puguin finançar els seus estudis.

- Una part important de la reforma de les universitats catalanes ha de consistir en una reconsideració dels curricula de l'ensenyament superior. Aquest propòsit té dues vessants principals: la racionalització de l'oferta d'estudis, i el foment d'un major grau d'autonomia de l'estudiant a l'hora d'escollir el seu itinerari curricular.
  - En un context com l'actual, de difícil precisió dels canvis que poden esdevenir-se en les necessitats d'ensenyament superior, cal deixar en mans de les institucions universitàries l'estudi i el contingut dels curricula i les titulacions. Per la seva banda, les administracions haurien de concedir autoritzacions provisionals (de noves especialitats i titulacions) que haurien de sotmetre's ulteriorment a un procés d'acreditació. Això garantiria una major agilitat d'adequació de l'oferta d'ensenyaments a les necessitats de la societat (i, en particular, de les empreses). Cal remarcar, a més, que s'estan donant passos importants per assolir en un futur no massa llunyà un espai europeu de l'ensenyament superior i de la recerca. Un 75,5% dels experts opina que abans de cinc anys, aquest darrer s'haurà desenvolupat, de manera ja prou consistent: un 66% d'ells considera que, en aquest mateix període, l'espai comú s'estendrà també als estudis de tercer cicle i als de primer i segon cicle (llicenciatures).
  - Per fomentar l'autonomia del propi estudiant a l'hora d'escollir el seu itinerari curricular cal esmerçar esforços en una doble direcció: en el disseny d'una proposta d'estudis que ofereixi la possibilitat d'equilibrar adequadament les opcions destinades a assolir una formació de caràcter general i les opcions d'especialització en les diferents àrees professionals, i en la creació d'uns mecanismes de suport a l'estudiant en l'elecció dels estudis que vol endegar i en el seu segui-

ment continuat (assessorament informatiu, tutories). També en aquest cas "l'impuls europeu" pot accelerar els terminis. Un 50,9% de les persones consultades preveu que, abans de cinc anys, estarà plenament en vigor a tots els països de la Unió Europea un sistema de curricula universitaris basat en un model únic de crèdits (com l'*European Credit Transfer System*, ECTS).

- Actualment, un dels reptes més importants de les universitats catalanes és el d'escometre, de forma conseqüent, un esforç de qualitat. Cal potenciar la cultura de l'excel·lència que és, com diu l'Informe Universitat – 2000, "l'element d'equilibri entre l'autonomia de les universitats i la seva responsabilitat social". Però l'esforç de qualitat requereix, sobretot, continuïtat. Cal, doncs, una institucionalització de les institucions d'assegurament d'aquesta qualitat. A Catalunya, ja s'han donat passos importants en aquest sentit, com la creació de l'Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari, l'any 1996. Un 88,7% dels experts consultats considera que el sistema d'assegurament de la qualitat apropiat per a les universitats catalanes ha de combinar un procés d'auto-avaluació dut a terme per les pròpies institucions i un procés d'avaluació externa (endegat per unitats o consorcis d'avaluació, dirigits per personalitats independents).

- La recerca a Catalunya (en particular a les universitats) presenta encara dèficit importants, tant en els recursos esmerçats com en els resultats que s'obtenen d'ella. A més, els termes en que s'han produït els traspassos de competències en matèria de recerca han condicionat la possibilitat de dissenyar una política científica autònoma a Catalunya.

En aquest àmbit, hi ha un consens ampli que cal augmentar l'esforç (econòmic i de coordinació) en totes les seves dimensions: recerca bàsica, recerca aplicada, desenvolupament tecnològic i innovació.

En tota aquesta estratègia, una peça clau és la intensitat, varietat i fluïdesa de les relacions que s'arribin a promoure, en els propers anys, entre les universitats i les empreses, en l'àmbit de la cooperació en les activitats de recerca. Un 84,9% de les persones que han participat en la consulta DELPHI de l'Observatori de la Formació assenyalen que, abans de cinc anys, a Catalunya la competència entre les universitats i els altres centres d'ensenyament superior serà molt gran per aconseguir recursos públics per a la recerca, i un 75,4% creu que aquesta competència s'estendrà per aconseguir contractes de recerca (i altres fons) de les empreses.

En aquest àmbit, caldrà potenciar al màxim les sinergies i complementaritats entre el desplegament del III Pla de Recerca de Catalunya (i el Pla d'Innovació que prepara el CIDEM) i les oportunitats que, al respecte, poden oferir el nou Plan Nacional de I+D+I i el 6è Programa Marc de Recerca Europea.

Títulos publicados:

1. Enseñar y aprender inglés. *Laura Pla.*
2. Los profesores y el curriculum. *Juana Mª Sancho.*
3. Educación de adultos: situación actual y perspectivas. *Ángel Marzo, Josep Mª Figueras.*
4. El curriculum en el centro educativo. *Luis del Carmen, Teresa Mauri, Isabel Solé, Antoni Zabala.*
5. La enseñanza de las ciencias en la educación secundaria. *Daniel Gil, Jaime Carrascosa, Carles Furió, Joaquín M. Torregrosa.*
6. Coherencia textual y lectura. *Eduardo Aznar, Anna Cros, Lluís Quintana.*
7. La educación bilingüe. *Ignasi Vila, Joaquim Arnau, J.M. Serra, Cinta Comet.*
8. Aprendiendo a escribir. *Ana Teberosky.*
9. Cómo se aprende y cómo se enseña. *José Escaño, María Gil.*
10. Aprender con ordenadores en la escuela. *Eduardo Martí.*
11. Los procedimientos: aprendizaje, enseñanza y evaluación. *Enric Valls.*
12. Psicopedagogía de la lengua oral: un enfoque comunicativo. *Mª José del Río.*
13. Claves para la organización de centros escolares. *Serafín Antúnez.*
14. La formación profesional en la LOGSE. *Xavier Farriols, Josep Francí, Miquel Inglés.*
15. El desarrollo de la expresión gráfica. *Juan José Jové.*
16. Grupo clase y proyecto educativo de centro. *Pere Darder, Joaquim Franch, César Coll, Joaquim Pèlach.*
17. La educación moral en la enseñanza obligatoria. *Josep Mª Puig.*
18. La educación ambiental como proyecto. *Alberto Pardo.*
19. Educación y consumo. *Rosa Mª Pujol.*
20. Conocimiento y poder. Hacia un análisis sociológico de la escuela. *Anna Escofet.*
21. El análisis y secuenciación de los contenidos educativos. *Luis del Carmen.*
22. Estudiar matemáticas. El eslabón perdido entre enseñanza y aprendizaje. *Yves Chevallard, Marianna Bosch, Josep Gascón.*
23. El hecho religioso en la Educación Secundaria. *Alfredo Fierro.*
24. La Disciplina Escolar. *Concepció Gotzens.*
25. Diferencias sociales y desigualdades educativas. *J. Luis Rodríguez, Anna Escofet, Pilar Heras, Josep Mª Navarro.*

26. Familia, Escuela y Comunidad. *Ignasi Vila.*
27. Mundialización y perfiles profesionales. *Rafael López-Feal.*
28. Orientación educativa e intervención psicopedagógica. *Isabel Solé.*
29. De la estética romántica a la era del impudor. Diez lecciones de estética. *Julia Manzano.*
30. La acción directiva en las Instituciones Escolares. Análisis y propuestas. *Serafín Antúnez.*
31. Estrategias para el desarrollo de los temas transversales del curriculum. *José Palos (Coord.)*
32. Habilidades Sociales: Educar hacia la autorregulación. Conceptualización, evaluación e intervención. *Isabel Paula Pérez.*
33. La evaluación educativa, su práctica y otras metáforas. *Joan Mateo.*
34. Cine y Literatura. Relación y posibilidades didácticas. *Gemma Pujals, Celia Romea (Coords.)*
35. La incógnita de la Educación a Distancia. *Elena Barberà (Coord.) Antonio Badia, José M.ª Mominó.*
36. Escribir y leer a través del curriculum. *Liliana Tolchinsky, Rosa Simó.*
37. ¿Qué significa intervenir educativamente en desadaptación social?
38. Una propuesta didáctica sobre la narración.
39. Contextos de alfabetización inicial.
40. Educación e igualdad de oportunidades entre sexos.

COLECCIÓN CUADERNOS PARA EL ANÁLISIS

1. De Gramsci a Althusser. *J. M. Bermudo.*
2. Áreas de intervención de la psicología. Tomo I. *César Coll, M. Forns.*
3. Los paradigmas en psicología. *Antonio Caparrós.*
4. Áreas de intervención de la psicología. Tomo II. *César Coll, M. Forns.*
5. Helvétius y D'Holbach. *J.M. Bermudo.*
6. Eficacia y justicia. *J.M. Bermudo.*
7. Para una tecnología educativa. *Juana Mª Sancho.*
8. El català i el castellà en el sistema educatiu de Catalunya. *Ignasi Vila.*
9. Immersió lingüística, rendiment escolar i classe social. *Josep Mª Serra.*

10. La enseñanza y el aprendizaje de estrategias desde el curriculum. *Mª L. Pérez Cabani (Coord.), E. Barberà, P. Busquets, M. Castelló, L. Del Carmen, A.M. Geli, J. Juando, M. Milián, C. Moneo, M. Palma, Y. Postigo, J.I. Pozo, I. Solé, M.R. Terradellas, M. Trabal, E. Valls, I. Vila.*
11. Llengües en contacte i actituds lingüístiques. El cas de la frontera catalano-aragonesa. *Ángel Huguet, Jordi Suils.*
12. Integració tardana de l'alumnat estranger. Segon Simposi: Llengua, Educació i Immigració. *Silvia Aznar y M. Rosa Terradellas (Coord.).*
13. Piaget y Vigotski ante el siglo XXI: referentes de actualidad. *Jean Paul Bronckart, César Coll, Juan Delval, Eduard Martí, Mariana Miras, Isabel Solé, Mª Rosa Terradellas, Silvia Aznar y Elisabet Serrat (Coord.).*
14. Integració sociocultural i comunitat educativa. *Ignasi Vila i Silvia Aguer (Coord.).*

COL·LECCIÓ QUADERNS DE FORMACIÓ PROFESSIONAL

1. De l'escola a la feina. *Xavier Farriols, Miquel Inglés.*
2. La nova formació professional: dels mòduls als cicles formatius. *Josep Mª Guillen (Coord.).*
3. Suport educatiu a la inserció professional. *Antoni Cañete, Josep Francí.*
4. L'orientació professional inicial a Catalunya. *Xavier Farriols, Miquel Inglés.*
5. Programes de garantia social. L'última oportunitat? *Rafael Bàscones.*
6. Formació, qualificació i mercat. *Fernando López Palma.*
7. La FP contínua i els agents de formació. *Mª José Rubio.*
8. Les aules taller i els adolescents exclosos. *Jaume Funes.*
9. La FP ajuda a trobar feina. *Josep Francí, Carles Sánchez.*
10. Els tutors d'empresa. El model de formació de les Cambres de Comerç Catalanas. *Anna Cuatrecasas (Coord.).*
10. Los tutores de empresa. El modelo de formación de las Cámaras de Comercio Catalanas. *Anna Cuatrecasas (Coord.).*
11. Aprendre l'Empresa a l'escola. La simulació d'empreses a la formació professional. *Miquel-Muç Vall (Coord.).*
11. Aprender la Empresa en la Escuela. La simulación de empresas en la formación profesional. *Miquel-Muç Vall (Coord.).*

COLECCIÓN CUADERNOS DE FORMACIÓN DEL PROFESORADO,
EDUCACIÓN SECUNDARIA

Títulos publicados:

1. La educación lingüística y literaria en la Educación Secundaria. *Carlos Lomas.*
2. Política, legislación e instituciones en la Educación Secundaria. *Manuel de Puelles.*
3. La atención a la diversidad en la Educación Secundaria. *Elena Martín y Teresa Mauri.*
4. Enseñar y aprender Filosofía en la Educación Secundaria. *Luis Cifuentes y J. Mª Gutiérrez.*
5. La orientación educativa y profesional en la Educación Secundaria. *Elena Martín y Vicent Tirado.*
6. Enseñar y aprender Ciencias Sociales, Geografía e Historia en la Educación Secundaria. *Pilar Benejam y Joan Pagès.*
7. Diseño y desarrollo del curriculum en la Educación Secundaria. *Juan Manuel Escudero.*
8. Psicología del desarrollo: El mundo del adolescente. *Eduardo Martí y Javier Onrubia.*
9. La enseñanza y el aprendizaje de las Ciencias de la Naturaleza en la Educación Secundaria. *Luis del Carmen.*
10. Enseñar y aprender Tecnología en la Educación Secundaria. *Javier Baigorri.*
11. Sociología de las instituciones de Educación Secundaria. *Mariano Fernández Enguita.*
12. La Educación matemática en la Enseñanza Secundaria. *Luis Rico.*
13. Enseñar y aprender Inglés en la Educación Secundaria. *Laura Pla e Ignasi Vila.*
14. L'ensenyament i l'aprenentatge de la Llengua i la Literatura en l'Educació Secundària. *Anna Camps i Teresa Colomer.*
15. Psicología de la instrucción: la enseñanza y el aprendizaje en la Educación Secundaria. *César Coll.*
16. Elementos prácticos para la enseñanza de la economía. *Carlos Moslares y Lucinio González.*
17. Estudios de ciencia, Tecnología y Sociedad. *Miguel A. Quintanilla y Eduard Aibar (Coord.)*

Títulos en preparación:

18. Los Institutos de Educación Secundaria: organización y funcionamiento. *Serafín Antúnez.*

Q

TÍTULOS PUBLICADOS

DE L'ESCOLA A LA FEINA
XAVIER FARRIOLS, MIQUEL INGLÉS

**LA NOVA FORMACIÓ PROFESSIONAL: DELS
MÒDULS ALS CICLES FORMATIUS**
JOSEP Mª GUILLÉN

**SUPORT EDUCATIU A L'INSERCIÓ
PROFESSIONAL**
ANTONI CAÑETE, JOSEP FRANCI

**L'ORIENTACIÓ PROFESSIONAL INICIAL A
CATALUNYA**
XAVIER FARRIOLS, MIQUEL INGLÉS

**PROGRAMES DE GARANTIA SOCIAL.
L'ÚLTIMA OPORTUNITAT?**
RAFAEL BÀSCONES

FORMACIÓ, QUALIFICACIÓ I MERCAT
FERNANDO LÓPEZ PALMA

**LA FP CONTÍNUA I ELS AGENTS
DE FORMACIÓ**
MARIA JOSÉ RUBIO

**LES AULES TALLER I ELS
ADOLESCENTS EXCLOSOS**
JAUME FUNES

LA FP AJUDA A TROBAR FEINA
JOSEP FRANCI, CARLES SÁNCHEZ

**ELS TUTORS D'EMPRESA.
EL MODEL DE FORMACIÓ DE LES
CAMBRES DE COMERÇ CATALANES**
ANNA CUATRECASAS

APRENDRE L'EMPRESA A L'ESCOLA
MIQUEL-MUÇ VALL

QUADERNS DE FORMACIÓ PROFESSIONAL

LA CAMBRA DE COMERÇ DE BARCELONA HA CREGUT OPORTÚ PROMOUR LA CREACIÓ D'UN OBSERVATORI DE LA FORMACIÓ EN EL MARC DEL PLA DIRECTOR DE FORMACIÓ 2000-2002 QUE FOU APROVAT PEL COMITÈ EXECUTIU DE LA CORPORACIÓ A PRINCIPIS DE L'ANY 2000.

EN AQUESTA PRIMERA EDICIÓ DE L'OBSERVATORI DE LA FORMACIÓ –QUE S'HA CONCRETAT EN UN EXTENS INFORME I EN UNA DETALLADA BASE DE DADES, PRESENTAT EN AQUEST LLIBRE– S'HA INCLÒS: UN BALANÇ GENERAL DE LA SITUACIÓ ACTUAL DEL SISTEMA EDUCATIU A CATALUNYA I DE LA SEVA EVOLUCIÓ RECENT DURANT LA DÈCADA DELS ANYS 90.

UNA CONSIDERACIÓ DELS CANVIS QUE, EN L'HORIZÓ DEL 2011, ES PREVEUEN A CATALUNYA, ESPECIALMENT, PEL QUE FA A L'EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ ACTIVA JOVE, DE LA POBLACIÓ ESCOLARITZADA I DE LA POBLACIÓ JOVE SEGONS LA TITULACIÓ MÀXIMA ASSOLIDA.

UNA ANÀLISI DE LES PECULIARITATS DEL PROCÉS DE TRANSICIÓ ENTRE EL SISTEMA EDUCATIU I LA VIDA ACTIVA, I DE LES DIFERÈNCIES QUE AQUEST PROCÉS TÉ EN ELS PAÏSOS DE LA UNIÓ EUROPEA. UNA DESCRIPCIÓ I VALORACIÓ DE L'ESTAT ACTUAL A CATALUNYA DE LA FORMACIÓ PROFESSIONAL I DE LA FORMACIÓ UNIVERSITÀRIA. EN AQUEST APARTAT S'IDENTIFIQUEN LES PRINCIPALS FEBLESSES D'AQUESTS NIVELLS DELS NOSTRE SISTEMA EDUCATIU I DE FORMACIÓ I ES PROPOSEN ALGUNES ACCIONS QUE ES CONSIDEREN PRIORITÀRIES PER A MILLORAR-NE LA SEVA EFICÀCIA.

ELS RESULTATS D'UNA PRIMERA EXPLORACIÓ SOBRE LA FORMA COM LES EMPRESES CATALANES GESTIONEN ELS PROCESSOS DE FORMACIÓ DEL SEU PERSONAL I LES VALORACIONS QUE AQUESTES EMPRESES ATORGUEN ALS DIFERENTS NIVELLS I ASPECTES DE L'ACTUAL OFERTA FORMATIVA.

Q

ELS QUADERNS DE FORMACIÓ PROFESSIONAL INCIDEIXEN EN UN CAMP MOLT AMPLI QUE ABASTA DES DE LA FORMACIÓ PROFESSIONAL INICIAL, INTEGRADA EN EL SISTEMA ESCOLAR, FINS A LA FORMACIÓ PROFESSIONAL PERMANENT EN L'EMPRESA O EN INSTITUCIONS DEDICADES A LA FORMACIÓ OCUPACIONAL.

AMB AQUESTA COL·LECCIÓ –LA PRIMERA DEDICADA ESPECÍFICAMENT A LA FORMACIÓ PROFESSIONAL A CATALUNYA– VOLEM ESTENDRE EL DEBAT SOBRE AQUEST ÀMBIT ALS DIFERENTS AGENTS QUE HAN PARTICIPAT EN LA SEVA PLANIFICACIÓ, REALITZACIÓ I AVALUACIÓ: PROFESSORAT, TREBALLADORS JOVES I ADULTS, EMPRESARIS, SINDICATS I ADMINISTRACIONS. LA COL·LECCIÓ CONTÉ ANÀLISIS D'EXPERIÈNCIES PEDAGÒGIQUES, PROPOSTES DE MATERIAL DIDÀCTIC I REFLEXIONS SOBRE PROBLEMÀTIQUES ESPECÍFIQUES DE LA FORMACIÓ PROFESSIONAL. LA SEVA INTENCIÓ PRINCIPAL ÉS PRODUIR MATERIALS QUE SIGUIN ÚTILS AL PROFESSORAT I QUE, EN SUMA, CONTRIBUEIXIN A LA REFLEXIÓ I LA INNOVACIÓ EN LA FORMACIÓ PROFESSIONAL.

ISBN 84-96108-01-5

9 788496 108011